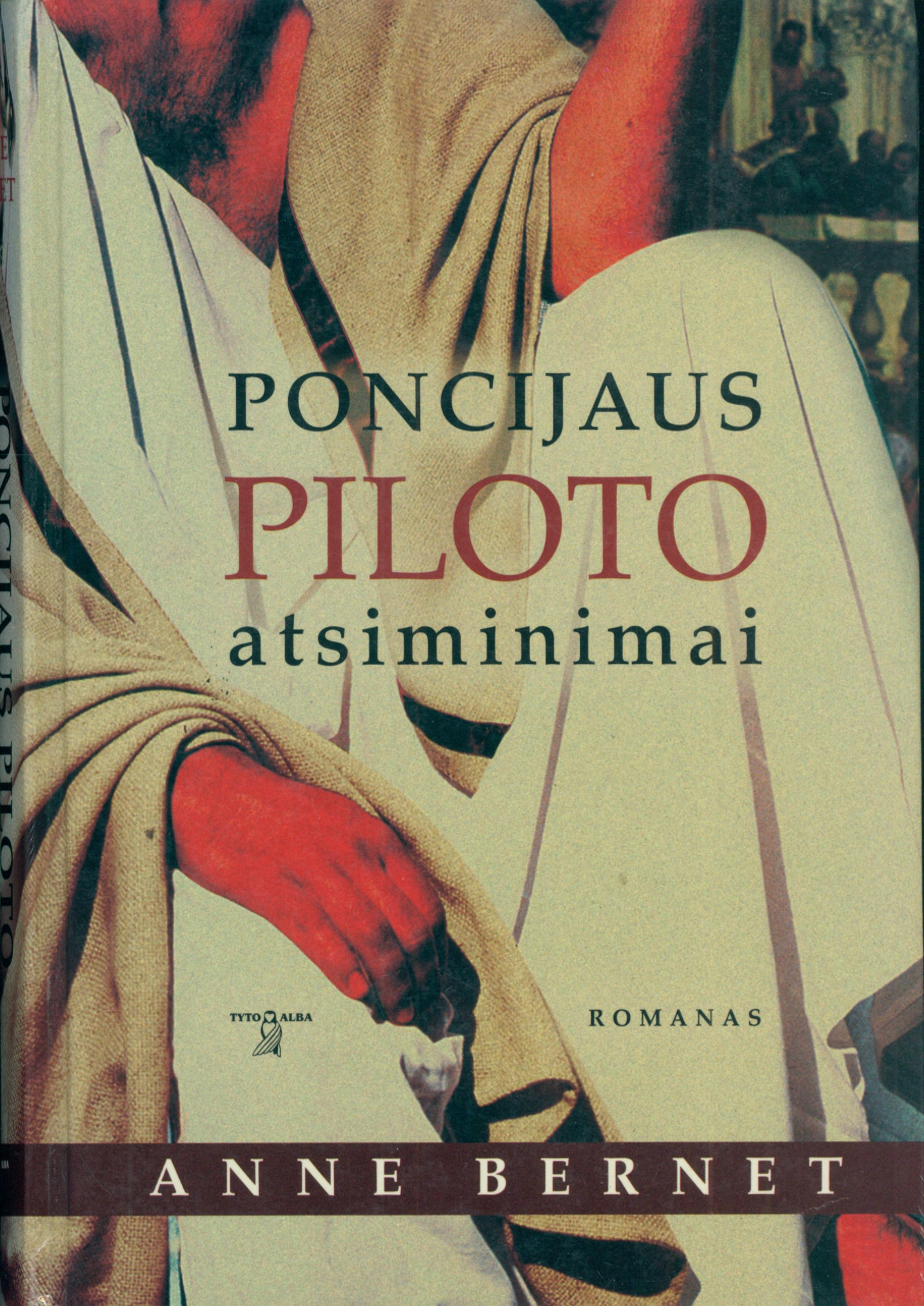

PONCIJAUS PILOTO atsiminimai

TYTO ALBA

ROMANAS

ANNE BERNET

ANNE BERNET

PONCIJAUS PILOTO atsiminimai

ROMANAS

Iš prancūzų kalbos vertė
Agnė Judžentytė-Žalguvienė

VILNIUS 2004

UDK 840-3
Be301

Anne Bernet
MÉMOIRES DE
PONCE PILATE
Roman
Plon, 1998

Education and Culture

Culture 2000

Knygos vertimą parėmė Europos Sąjungos programa
„Kultūra 2000“

ISBN 9986-16-367-6

Skiriama
François-Xavier de Vivie

Tuomet Pilotas jį paklausė: „Vadinasi, tu esi karalius?“

Jėzus atsakė: „Taip yra, kaip sakai: aš esu karalius. Aš tam esu gimęs ir atėjęs į pasaulį, kad liudyčiau Tiesą. Kas tik brangina Tiesą, klauso mano balso“.

Pilotas dar paklausė: „O kas yra tiesa?!“

Jn 18, 37–38

Prologas

Šiąnakt Prokula vėl sapnavo galilėjietį*. Ji nieko man nesakė, bet aš žinau. Suprantu iš tylos, su kuria ji šįryt kėlė, iš žvilgsnio, kuriuo paskui į mane pažvelgė, iš nebylaus akių priekaišto. Argi tai priekaištas? Ne... Įžvelgiu kančią, neišmatuojamą, gilią lyg jūra, nepagydomą, dėl kurios kaltas esu aš. Jos akys, regis, klausia:

– Ką tu padarei, Gajau?

Ir kai Prokula šitaip į mane žiūri, atsakymas – vienintelis įmanomas atsakymas – stingsta mano lūpose.

– Padariau tai, ką privalėjau padaryti, – turėčiau atsakyti. Bet žodžiai sprunka nuo manęs, nes aš nebepasitikiu nei savo veiksmais, nei savimi. Mane drasko netikrumas ir abejonės. Visą gyvenimą slėpiau savo tikrąjį veidą: esu neryžtinga, baili žmogysta.

Bailys.

Niekas nežeidžia manęs labiau už mintį, kad Prokula mane aiškiai permato ir teisia. Ir kad vis tiek ji myli mane. Kaip gali mylėti mane, jei aš pats savęs nekenčiu?

Jeigu dievai suteiktų galimybę atsukti laiką atgal, pabandy-

* Jėzus Kristus ilgai gyveno Galilėjoje su savo mokiniais. *Čia ir toliau – Vert. past.*

čiau užkirsti kelią likimui, aptemdžiusiam mano gyvenimą, mano žmonos laimę ir džiaugsmą. Tačiau dievai visada duoda tik vieną galimybę. Beje, aš seniai nebetikiu Romos dievybėmis.

Net jeigu ir tikėčiau, net jeigu jos norėtų man padėti ir leistų iš naujo gyventi šią dieną, negi įstengčiau ką nors pakeisti? Negi manęs vėl nesukaustytų baimė?

Juk aš esu bailys.

Dabar ši yda nieko nestebina. Patricijai*, raiteliai** – visi drebame. Laimingiausieji iš mūsų – pasaulio užkariautojų sūnūs – tyli lyg išsigandę vergai, suklupę prieš rimbą. Stebėčiausi, jei Poncijų palikuonis elgtųsi geriau už žymiausių šeimų atžalas.

Prokula stovi priešais langą. Mano žmona nėra ir niekada nebuvo graži. Kai dieviškasis Tiberijus pasiūlė ją man į žmonas, įtariau klastą ir norą pasijuokti. Prisidengęs garbingom jungtuvėm – Klaudija Prokula buvo jo pusseserė – jis įmes į mano, žinomo grožio garbintojo, guolį baidyklę... Ir aš nieku gyvu negalėjau jos atsisakyti!

Jeigu Cezaris*** būtų bent nujautęs, kokia prabangi dovana tai buvo... Mudu visą gyvenimą saugojomės, kad jis nepamatytų, kaip stipriai mylime vienas kitą. Senatvėje Tiberijus pasidarė keistai kaprizingas ir kitų laimė būtų jį labai suerzinusi.

Man buvo trisdešimt, Prokulai dvidešimt metų. Ir nors buvo kilusi iš Tiberijaus Nerono, pirmojo Livijos**** vyro, Tiberijaus tėvo, niekas jos nenorėjo. Ir mano, ir jos motina ištekėjo būdamos dvylikos metų.

* *Patricijus* – Senovės Romos visateisis pilietis, kilęs iš kilmingos aristokratų giminės ir priklausęs privilegijuotai visuomenės daliai.

** *Raiteliai* – Romoje nuo seniausių laikų raiteliais vadindavo privilegijuotą kavalerijos karių būrį. I a. pr. Kr. pabaigoje raitelių luominis priklausomumas tapo paveldimas.

*** *Cezaris* – čia kaip titulas. Pirmasis 44 m. pr. Kr. Cezariu pasivadino Oktavianas.

**** *Livija* – Livija Druzila, antroji Augusto žmona, imperatoriaus Tiberijaus motina.

Ką ji dabar galvoja? Galbūt liūdi dėl pilko dangaus? O gal dėl lietaus, nesibaigiančio lietaus, kuris visą žiemą merkia Vieną? Gal ji, kaip ir aš, ilgisi Miesto šviesos?

Gal ašaros taip dažnai nusagsto jos blakstienas dėl Poncijos, mūsų nelaimingos dukters, kuri yra per toli, kad galėtume jai padėti? O gal apverkia trijų žuvusių mudviejų sūnų vėles? Norėčiau tikėti. Bet aš žinau, kad Prokula verkia ne dėl savęs, ne dėl mūsų tremties ir net ne dėl savo vaikų. Ji verkia dėl manęs. Dėl mano klaidos.

Dėl mano baimės.

Ir taip būna visada, kai ji susapnuoja galilėjietį. Beje, sapnuoja jį dažnai.

I

Aš gimiau 742 metais po Miesto įkūrimo, septintą gegužės idų* dieną.

Šiuo metų laiku kregždės virš Romos suka ratus, o į mūsų namo atriumo** baseiną nubyra pirmųjų rožių žiedlapiai. Saulei leidžiantis, purpuriniame horizonte mūsų terasų pušys atrodo juodos. Jų kvapas, sumišęs su gėlių kvapu, skverbiasi į mano mamos miegamąjį. Roma niekada giliai neįminga, bet gatvėse prityla triukšmas, languose įsižiebia šviesos, o vergų, kurie neštuvuose neša vakarieniausiančiuosius Palatine***, rankose švelnus vėjelis plaiksto deglų liepsną.

Tokį pasaulį aš turėjau pamatyti pirmą kartą ir tokį paskutinį kartą jį turėjo pamatyti ta, kuri suteikusi man gyvybę numirė.

Jai buvo septyniolika ir jos vardas buvo Tulija. Blėstanti galų saulės šviesa blyškiai skverbėsi pro tirštą rūką lyg pro šydą. Gegužės mėnesį kregždės iš Afrikos į Lugdunumą dar nebūna grįžusios, o rožynai dar nepražydę. Mano mama turėjo kai-

* *Idos* – Senovės Romos kalendoriaus datos: kovo, gegužės, liepos, spalio 15 diena, kitų mėnesių – 13 diena.

** *Atriumas* – svarbiausia romėnų gyvenamoji patalpa. Atriumo vidury būdavo įrengiamas negilus keturkampis baseinas, jo viršuje paliekama anga lietaus vandeniui.

*** *Palatinas* – imperatoriaus rūmai ant Palatino kalvos.

mo žmogaus sielą, ji mėgo šviesą, gėles ir paukščius. Kai buvo paguldyta ant šermenų laužo, ją užauginusi tarnaitė ant galvos uždėjo vainiką iš laukinių hiacintų ir mėlynų kvapių varpelių. Tai buvo vienintelės gėlės, kurias galėjo rasti tuo metų laiku.

Visas šias smulkmenas sužinojau iš Aulės, moters, kuri buvo mano motinos žindyvė ir atstojo man mamą. Be to, ji sakė, kad kremavimas užtruko labai ilgai, nes dėl drėgmės medis blogai degė.

Mano tėvas buvo toli prie Elbės. Jis kariavo kartu su Druzu ir Tiberijumi. Sunku pasakyti, ką jis jautė likęs našlys. Jo santuoka truko ketverius metus ir visą tą laiką jis praleido karo žygiuose. Tačiau tai, kad atsivežė mamą iš Romos arčiau savęs, rodo, kaip ją brangino. Drąsiai galiu sakyti, kad vieną kartą jis tikrai apsilankė prie Ronos pastatytame name, jį nuomojo vienas italų prekeivis iš Lugdunumo. Aš gimiau iš šito kelių valandų susitikimo, dėl kurio mano tėvas įveikė mylias svetimų kraštų. Ten, kariuomenėje, jis kasdien rizikavo savo gyvybe ir svajojo turėti sūnų, kuris, jam žuvus, pagerbtų jo atminimą.

Druzas padovanojo tėvui laisvų dienų aplankyti gimdančią žmoną. Tačiau kai jis atvyko kelyje praradęs tris žirgus, Tulija jau buvo mirusi, o aš, našlaitis, rėkiau gališkame lopšyje.

Gajus Vyresnysis, mano tėvas, dar nebuvo nusimetęs lietaus permerkto kelionės apsiausto, kai prie jo prisiartino Aulė. Ji ir juokėsi, ir verkė vienu metu.

– Šeimininke, šeimininke, tu turi sūnų! – Ir pagal paprotį padėjo mane ant slenksčio jam prie kojų.

Panašiai mano tarnaitės keturis kartus dėjo priešais mane Prokulos pagimdytus vaikus. Ir kaskart mane užplūsdavo toks pat, regis, niekada nepatirtas jausmas, kaip gimus pirmagimiui.

Kai tėvas paėmė mane ant rankų, jis buvo jaunas, daug jaunesnis už mane, gimus Poncijai. Jis žiūrėjo į Aulę sutrikęs, regis, pamiršęs ritualą.

– Šeimininke, tu turi sūnų, – kartojo ji, – sveiką ir stiprų sūnų! Jis jau dabar panašus į tave!

Kad jis geriau mane pamatytų, kad įsitikintų, jog aš sveikas ir stiprus, Aulė išvystė mane, ir aš, raudonas iš pykčio, klykiau pajutęs šaltas marmuro plokštes. Mano tėvas buvo didelis ir įspūdingas. Jo stiprios rankos buvo pripratusios tramdyti eržilus, valdyti kalaviją ir ietį, bet ne laikyti naujagimį. Jis nežinojo, kaip mane paimti, bijojo netyčia sužeisti. Nesupratusi jo baimės priežasties, Aulė pabūgo, kad ši tyla ir neryžtingumas reiškia norą manęs atsisakyti, kaip leidžia įstatymas.

Mus apspito tarnai, smalsūs ir nebylūs. Tada mano tėvas lėtai atsiklaupė. Jis negrabiai paėmė mane nuo grindų, išsitiesė ir vienu rankos mostu, lyg vėliavą pergalės dieną, iškėlęs virš savo galvos tarė:

– Gajus, mano sūnus...

* * *

– Gajus, mano sūnus!

Dabar atėjo mano eilė mesti kauliukus, bet išgirdęs šį balsą pamaniau, kad tai paskutinis kartas, ir viską užmiršau: žaidimą, partijos taškų skaičiavimą ir net savo draugą Adolfą, mūsų graiko valdytojo Demetrijaus sūnų. Dramblio kaulo luitai rieda dulkėtu grindiniu. Aš atsisuku, atsistoju, bėgu prie žmogaus, esančio po portiku*. Pamirštu, kad į ten veda laipteliai, ir vos neišsitiesiu ant žemės, bet krintantį mane sučiumpa dvi rankos, stipriai, lyg bijodamos, kad kitos tokios progos nebus, suspaudžia ir pakelia nuo žemės. Mano tėvo akyse sužiba ašaros. Aš nemaniau, kad jis gali verkti, ir išsigąstu:

– Tėti! Kas tau?

* *Portikas* – graikų pastatas su kolonomis šonuose.

Bet jis neatsako, tik bučiuoja mane lyg išprotėjęs ir aš užuodžiu, kad jo kūnas kvepia arkliu ir oda.

Man buvo septyneri. Prieš šešis mėnesius po Romą pasklido žinia, kad Gajus Poncijus Pilotas, mano tėvas, žuvo nuskendus laivui, kuriuo plaukė iš Rodo*.

* * *

Buvo mėlynoji Lacijaus** naktis, mėnulio skydas skleidė blausią šviesą. Naktis, svaigi nuo kvapų ir cikadų čirškesio. Išsimaudęs vonioje, tėvas išsitiesė terasoje. Jis paprašė tarno atnešti taurę *Falerno****, skaidraus raudonojo mūsų vynuogynų vyno.

Paprastai tokiu paros metu aš jau miegu, bet tądien, norėdamas, kad aš pasilikčiau su juo, tėvas manęs neguldė ir vyriškai prabilo:

– Ar matai, Gajau, tą žvaigždę virš horizonto? Tai Orionas Medžiotojas. Mūsų danguje ji pasirodo tada, kai artinasi ruduo. Mes sužinojome apie ją gerokai anksčiau, Germanijoje, kur ji pasirodo kaip pilkų dienų, žvarbaus vėjo ir sniego pranašas, kai po žemu dangumi ledinis upių ir pelkių vanduo liečiasi su debesimis.

– Tėti, ką tu veikei svetimuose kraštuose, Germanijoje?

– Atlikau savo pareigą. Tarnavau Romai.

Jis palinksta ir prisitraukia mane. Aš pajuntu jo ranką ant savo peties:

– Pažiūrėk, Gajau! Pažvelk į Miestą! Dievai romėnams pažadėjo pasaulio valdžią. Jų pažadas beveik išsipildė. Nes mūsų

* *Rodas* – sala Egėjo jūros pietuose, prie Turkijos.

** *Lacijus* – sritis abipus Tiberio. Svarbiausias miestas – Roma.

*** *Falernas* – sritis tarp Lacijaus ir Kampanijos. Falerno vynas – vienas geriausių vynų.

tauta niekada nebijojo kariauti, kentėti ir žūti, vykdydama dievų valią. Todėl dievai padės Romai tol, kol gyvas bus bent vienas romėnas, kuris tarnaus jai ir mylės ją labiau už savo gyvybę.

Ant septynių kalvų, kur tik pažvelgsi, švyti mėnulio apšviestos šventovės ir rūmai.

– Miestas, Gajau...Visame pasaulyje, net karalysčių pakraščiuose gyvenantys žmonės žino, kad yra tik vienas Miestas. Tai Roma. Kad jis galingas, nenugalimas. O jo galybė ir jėga slypi mumyse. Nėra garbingesnio tikslo už tarnystę jam ir labiau trokštamos mirties kaip mirtis už jį.

Visą gyvenimą aš stengiausi elgtis pagal savo tėvo mokymą. Visą gyvenimą tarnavau Romai – pasaulio šviesai ir tiesos skleidėjai.

Bet kas yra tiesa? Aš klausiau galilėjiečio, jis neatsakė.

Tėvui toks klausimas nebūtų iškilęs. Jo supratimu, viskas buvo taip, kaip turėjo būti. Jo tiesa buvo Roma.

Mes nesame patricijai. Aš tikiu aiškinimu, kad esu kilęs iš Enėjo ir jo bendražygių giminės, o dėl trijų pilietybės ir tarnystės amžių galiu drąsiai vadintis *nauju žmogumi*. Paprastu atklydėliu, kurio protėviai tikrai nesipuikavo tarp Miesto diduomenės. Prokula niekada nepabrėždavo, tačiau ji buvo gerokai kilmingesnė už mane.

Taigi aš nesu patricijus. Tik paprastas raitelis. Mums sakoma, kad tai Valstybės pagrindas. Dėl mūsų turtų, žinoma, bet labiausiai dėl mūsų tarnystės visuomenei ir dėl mūsų dalyvavimo kariniuose bei administraciniuose reikaluose. Be to, dėl iždo ir prekybos, o tai turtingiausieji iš mūsų laiko savo rankose. Mes nepriklausom optimatams*, bet Romos iždas priklauso nuo mūsų.

Tiesą sakant, jis niekada nepriklausė nuo mano šeimos. Ma-

* *Optimatai* – Senovės Romos aristokratija, reiškusi privilegijuoto visuomenės luomo interesus.

no *Giminė* negali pretenduoti į visuotinį pripažinimą, ir niekas iš mano artimųjų nebuvo užėmęs aukščiausių pareigų.

Mano senelis Aulas tarnavo Galijoje nuostabiajam Julijui. Paskui jis prisidėjo prie Antonijaus* stovyklos. Bet kai egiptietiškas žygis apsuko triumvirui** galvą, Aulas paliko jį ir stojo po Oktaviano vėliavom.

Aš žinau, kas kalbama apie mano senolį: esą prie Oktaviano jis prisidėjo ne kilnių jausmų paskatintas, bet dėl naudos, mat po šio perėjimo jam greitai atiteko vienas iš jo pusbrolio Akvilijaus grobių – namas, kuriame prabėgo pačios gražiausios mano gyvenimo valandos. Tie, kurie taip kalba, nežino, kad Aulas nejautė silpnybės nei auksui, nei prabangai, nei malonumams, kuriuos galima nusipirkti. Vienintelė jo aistra buvo Roma. Jis negalėjo pakęsti rytietiškos Antonijaus aistros, dėl kurios tas, kliedėdamas meile Kleopatrai, buvo pasiruošęs atiduoti Egiptą ir išsižadėti Azijos provincijų, iškovotų romėnų krauju. Aulas išdavė Marką Antonijų, kad neišduotų Romos. Oktavianas tai suprato.

Mano senelis žuvo Aktijuje***. Egiptiečių trirema**** taranavo galerą, kuriai jis vadovavo. Aš neabejoju, kad jis mirė laimingas, nes dingdamas bangose žinojo, kad mūsų laivai laimės.

Mano tėvas dar buvo mažas. Norėdama, kad užaugtų tikras vyras, močiutė Terencija auklėjo jį viena. Savo tikslą ji pasie-

* *Antonijus, Markas* – karvedys. Julijaus Cezario bendražygis. Po Cezario nužudymo su Cezario šalininkais Oktavianu ir Lepidu sudarė triumviratą. Remiamas Egipto karalienės Kleopatros, mėgino vienas užgrobti valdžią. Pralaimėjo Oktaviano kariuomenei prie Aktijo ir nusižudė.

** *Triumviras* – vienas iš trijų triumvirato – Senovės Romos sąjungos valdžiai užgrobti ar valdyti politinių veikėjų, karvedžių.

*** *Aktijo mūšis* – Romos triumvirų Antonijaus ir Oktaviano mūšis prie Aktijo kyšulio. Oktaviano laivynas nugalėjo Antonijaus laivyną.

**** *Trirema* – senovinis irklinis karo laivas su trimis aukštais irklų, išdėstytų šachmatų tvarka.

kė. Terencija, gyvas senųjų romėnų vertybių įsikūnijimas, sugebėjo laimėti Livijos draugystę – tai buvo ne taip paprasta – ir nusipelnyti Augusto pagarbą. Tai buvo dar sunkiau. Ši itin reta galimybė suteikė mano tėvui progą augti šalia Druzo ir Tiberijaus.

Mano vaikystė buvo laiminga ir rami. Aš išmokau skaityti ir rašyti. Turėjau aleksandrietį mokytoją, kuris mokė mane Homero kalbos tol, kol ji tapo man tokia pat artima kaip ir lotynų. Tėvas įsodino mane į balną ir išmokė valdyti kalaviją.

Laisvalaikį aš leidau su Adolfu arba vienas stebėdavau Miestą po savo kojom, arba vaikštinėdavau po mūsų sodą. Aš išsiugdžiau tvirtą dvasią, tokią kaip tėvo – priklausančią Romai. Nors kartais ilgėdavausi motinos švelnumo, buvau laimingas.

II

Varas nežino, kur jis eina, ką daro. Nors ir kukli mano karinė patirtis, aš aiškiai matau, kad Stovyklų prefektas nuolat daro klaidų. Jis neišmatavo teritorijos, kurioje esame, ir tos, į kurią traukiame Germanijoje. Ir, žinoma, mūsų priešo žemės. Varas šventai tiki mūsų pranašumu ir per šį tuščią pasitikėjimą prarado atsargumą. Mūsų didžiausios bėdos visada kildavo dėl tokių klaidų.

Jau keletą dienų mane persekioja nemalonūs vaizdai iš man vis dar brangių mokyklos laikų knygų. Furšo Kodino žabangos... Kraso legionų sunaikinimas persų dykumoje...

Tik aplink mus niekas neprimena partų* imperijos. Palikus Reino krantus, mus lydi miškai, nesibaigiantys miškai, miškų begalybė. Juodi, tankūs, priešiški miškai, spaudžiantys taip, kaip partų šauliai spaudė Krasą ir jo vyrus prieš suvarpydami juos strėlėmis. Nuolat pagaunu save atsigręžusį atgalios ir tiriantį atžalynų tankmę. Mano raumenys instinktyviai susitraukia, įsitempia, tarsi laukdami mirtinos strėlės, paleistos nematomos rankos. Aš susitvardau, nes jaučiu nebylią paskui mane einančių kareivių baimę. Jie irgi nekaip jaučiasi.

* *Partai* – stepių gentis, gyvenusi į pietus nuo Kaspijos jūros, garsėjusi gerais raiteliais ir taikliais šauliais.

Aš žvilgčioju į Flavijų, savo galą šimtininką*. Tai smalsus vaikinas, karys narsuolis, jis niekada nieko nebijo. Jam dar tik dvidešimt penkeri, o visas kūnas išmargintas randų. Antai nosis priplota kadaise kumščio smūgio. Be to, jis mažutis, tačiau piktas ir arogantiškas kaip gaidys. Flavijus, aišku, ne tikrasis jo vardas. Jį sugalvojo jis pats, kad lotynams būtų lengviau tarti.

Jis kilęs iš atsiskyrusios genties, gyvenančios mažame miestelyje, pašto perkrovimo vietoje Atlanto kelyje, labai toli vakaruose. Sako esąs kilmingas ir, kas žino, gal tai tiesa? Šiaip ar taip, aš tikrai žinau, kad jis yra geras karys ir šiai prakeiktai šaliai nejaučia jokių ypatingų jausmų.

– Žinai, tribūne**, – tarė jis su tuo nepakenčiamu akcentu, kai praryjamas *r* ir nukandamos galūnės, – mano kraštas toks pat atšiaurus kaip ir šis.

Ir mano, su mielais Samo tarpekliais, kurie vis dėlto neslegia taip kaip šie begaliniai lygumų miškai...

Dabar didžiausią nerimą man kelia Flavijaus tyla. Tyli tas, kuris paprastai su dideliu pasitenkinimu kankina ir stumia pirmyn mūsų naujokus, ragindamas juos viena fraze, juokinga ir kartu baugia: „Kvailių gauja, nėra čia ko bijoti!“

– Man tai nepatinka, tribūne! – pagaliau sušvokščia. – Visai nepatinka! Varas neturėtų taip nutolti nuo mūsų bazių! Jeigu jis nueis per toli, mes negalėsim prisišaukti pastiprinimo.

Aš nieko neatsakau. Joks šimtininkas negali vertinti Stovyklos prefekto*** veiksmų ir poelgių, net jeigu šimtininkas yra teisus. Kas atsitiktų Romai, jeigu legionuose būtų pradėtas svarstyti gaunamų įsakymų teisingumas?

* *Šimtininkas (centurionas)* – centurijos – šimto karių būrio vadas. Šimtininkais Senovės Romoje tapdavo narsa ir ištikimybe pasižymintys eiliniai kareiviai.

** *Tribūnas* – šešios šimtinės karių sudarydavo *kohortą*, jai vadovaudavo tribūnas. Tai vienas iš šešių aukščiausių Senovės Romos legiono vadų.

*** *Prefektas* – Senovės Romoje aukštas administracinis arba karinis pareigūnas, vadas.

Mano ir Flavijaus mintys sutapo:

– O taip, tribūne... tu hierarchijos viršuje, aš, jaunesnysis karininkas – apačioje, čia mes niekuo nesiskiriam nuo savo vyrų: jei mums liepiama eiti, einame... Atvykti – atvykstame... Padaryti ką nors – padarome... Bet patikėk: dabar tikrai blogai, labai blogai.

Aš žinau. Net ne blogai, o kvaila! Sekdami kažkokios šmėklos pėdomis, mes einame nepažįstamu kraštu, pilnu pinklių. Mes einame aštuonias dienas ir dar neregėjome nė vieno maištininko šešėlio. Kur ne kur tolumoje matyti į dangų kylanti dūmų kepurė – baigia degti dar kelios kaimo trobos. Arminijus* davė nurodymus. Ten neliko nei gyventojų, nei gyvulių, nei maisto. Kiek pelenais pavirtusių gyvenviečių mes matėme? Daug.

Šis vaizdas mane kaskart sukrečia. Žmonės, naikinantys savo namus ir derlių, yra pasiruošę viskam, net mirti ir žudyti. Juos palaiko didelė neapykanta ir pyktis. Prisipažįstu, aš bijau.

– Dar vienas, tribūne, – burbteli Flavijus ir parodo kažką rytuose. – Pamatysi! Tai dar ne viskas! Šitaip kariavo ir Vercingetorigas**...

Taip, tačiau nurodymus davė ne Varas, o Cezaris... Be to, germanai neturi miesto, prilygstančio Avarikui***, kurį galėtų padegti iš neapykantos. Kur mes nueisim, įsprausti tarp miškų ir griuvėsių? Iki teutonų tautos širdies? Iki Elbės? Galbūt dar toliau, ten, kur nebuvo įžengęs nė vienas romėnas? Kodėl turėtume sustoti? Varas seka šiltomis Arminijaus pėdomis, kurias tas sąmoningai, pernelyg sąmoningai palieka. Varas yra garbėtroška. Ir jis vadovauja trims legionams. Dvylikai tūks-

* *Arminijus* – cheruskų (germanų gentis tarp Vėzerio ir Elbės) vadas, Teutoburgo miške sumušęs Varo vadovaujamus legionus.

** *Vercingetorigas* – arvernų karalius, galų vadas 52 m. pr. Kr. sukilime prieš romėnus ir Cezarį. Kovėsi labai drąsiai, sumušė Cezario kuopas, bet vėliau buvo suimtas ir nužudytas.

*** *Avarikas* – biturgų miestas Galijoje. Cezaris užėmė jį, nužudė 40 tūkst. žmonių – vyrų, vaikų ir moterų. Galai per sukilimą prieš Romą vadu išsirinko Vercingetorigą.

tančių žmonių. Arminijus būtų beprotis, jei drįstų mus pulti. Tačiau jis tikrai yra truputį pamišęs.

Jis mus pažįsta. Buvo vienas iš mūsų. Lankėsi mūsų stovyklose, sulotynino savo svetimšališką vardą Hermanas. Jis mus pažįsta ir meta iššūkį. Negi mano pažįstąs taip, kad gali įvertinti silpnąsias mūsų vietas? Mano galįs nugalėti mus? Jis ne pirmas žaidžia tokį žaidimą. Buvo toks Vercingetorigas, apie kurį užsiminė Flavijus...

Diena tokia ūkanota, kad sunku nustatyti laiką. Mums einant, iš po kojų kyla tik varnų būriai. Niūrūs paukščiai... Prieš žygį Varas kreipėsi į orakulus. Argi jis galėjo žinoti, kad to negalima daryti? Juk miglotomis aiškiaregių pranašystėmis, kurias jie sako skaitą iš rūkstančių aukų vidurių, jis tiki ne daugiau nei bet kuris jo kareivis. Tai draudžia atlikti apeigas.

Štai jau ketvirtas mėnuo, kai Arminijus sukėlė Reino tribas* ir nuolat mus puola. Keturis mėnesius jis puola mūsų pavienius postus, smaugia mūsų prekeivius. Keturis mėnesius Votanas, jų vienaakis dievas, niekina Jupiterį ir Romą. Varas gavo vienareikšmius Augusto pranešimus. Jis turėjo kuo greičiau numalšinti maištą.

Augustas yra senas žmogus, įpratęs pagal savo dūdelę šokdinti visą pasaulį.

Flavijus atsidūsta:

– Žinai, tribūne, kavalerijos pastiprinimas, kurio laukė Vercingetorigas, susidūrė su Cezario leitenanto Labieno** kohortomis ir po kelių dienų buvo atiduota Alezija***. Dešimt prieš vieną, ar daug reikia... Ir vis dėlto keltų raiteliai tęsė mūšį, kol dvylika kartų, ar girdi, tribūne, dvylika kartų susikibo su priešo rikiuote!.. Na, žinoma...Visi iki vieno krito negyvi.

* *Triba* – viena iš trijų (ramnų, ticijų ir lucerų) Senovės Romos genčių, sudariusių Romos patricijų bendruomenę. Vėliau – teritorinė apygarda.

** *Labienas* – Cezario legato Tito Atijaus pravardė.

*** *Alezija* – mandubų miestas Graikijoje.

Ką Flavijus nori įrodyti savo pasakojimu? Savo ir Arminijaus narsumą? Ar triuškinamą romėnų pranašumą? Turiu pripažinti, kad germanai tikrai gali pulti mus nepaisydami mūsų taktikos, mūsų gretų gausos ir vardo. Tai visai nedžiugina! Kaip Varas išrikiuotų savo pulkus šioje miškingoje žemėje? Kaip mums sektųsi judėti tarp medžių?

Dabar Flavijus vėl prabyla.

– Žinai, tribūne, kiek metų mano tauta priešinosi tavajai po Alezijos paėmimo? Dešimt metų, tribūne, dešimt metų! Cenomanų* žemė apaugusi miškais, net mūsų keliai iškasti po medžių lajomis. Mums teko ten būti. Mes buvome vieni! Tu įžvelgi pranašumą kare?! Kai jūsų patruliai bandė įsibrauti į mūsų teritoriją, neturėjo kur kojos statyti. Lygiai kaip mes dabar... O mes užklupdavome juos, kai tik panorėdavome, ir...

Flavijus padaro mostą, reiškiantį gerklės perpjovimą.

Reikia tikėtis, kad germanai bus ne tokie pikti kaip cenomanai. Juokauju. Gerai įvertinęs priešą, manau, aš irgi neturėčiau priešintis Varui. Bet ar verta bijoti Arminijaus? Stovyklų prefektas jį niekina. O šiai ekspedicijai vadovauja Stovyklų prefektas. Aš esu tik vienas iš jo tribūnų, jauniausias. Man ką tik suėjo dvidešimt. Dar ne taip seniai ėmiau dėvėti vyrišką togą**, kad galėčiau pareikšti savo nuomonę tarybai. Be to, mūsų yra ne keli patruliai, o trys legionai. Prieš mane, už manęs, man iš šonų linguoja kolonos. Jų ritmingi žingsniai kelia dulkių debesis, kurie baigia visai aptemdyti šią nykią dieną. Pilka, juoda, tamsiai žalia – tokios yra nesikeičiančios šio nuniokoto gamtovaizdžio spalvos... Vienintelės ryškios dėmės aplinkui – mūsų apsiaustų purpuras ir raudoni mūsų, karininkų, šalmų papuošalai. Bet jos neatrodo pergalingai ir triumfuojamai, priešingai! Kartais man atrodo, kad mūsų uniformos aptaškytos krauju. Kraujo upės...

* *Cenomanai* – aulerkų padermė Galijoje.

** *Toga* – ilgas viršutinis romėnų drabužis, dėvėtas ant kairiojo peties.

Aš ne kartą mačiau, kaip arenoje nukaunamas gladiatorius. Mes gėrimės jų susirėmimu ir mirtimi ne iš žiaurumo. Stebėdami skausmą ir agoniją ieškome ne gyvuliško pasitenkinimo. Mes norime įminti drąsos paslaptį, ieškome pavyzdžio. Kuris iš mūsų drįstų melsti pasigailėjimo mūšyje? Įkaitas ant amfiteatro smėlio gali sutikti mirtį net neaiktelėjęs. Aš atsimenu vieną nugalėtą gladiatorių, parkritusį ant žemės. Jis nenuleido akių nuo savo nugalėtojo. Jo krūtinėje styrojo kalavijas, o jis rodė begalinę narsą. Aš nulenkiau nykštį.

Tada svarsčiau, ar sugebėčiau taip iki mirties nepasiduoti savo žudikui. Svarstau apie tai ir dabar, nes Flavijaus pasakojimai apie šitų patrulių išžudymą miškų tankmėje man primena arenoje parkritusį gladiatorių, išbalusį ir pasitikintį savimi. Ar įstengčiau būti toks pat drąsus, kaip tas sutramdytas žmogus, kuris davė mums neįkainojamą pamoką? Ar aš, prispaustas vieno tų baltapūkių germanų kelio, melsčiau pasigailėjimo? Ar galėčiau drąsiai pažvelgti į jo mėlynų akių lėliukes?

Galia nužudyti. Galia palikti gyvą. Ar kada nors turėsiu teisę naudotis ja tokia, kokią dievai arba tie, kurie užima jų vietą, suteikė romėnams? Ar kada nors pelnysiu garbės vardą?

Kuri dabar valanda? Sunku pasakyti, kai melsvai žaliu dangumi šliaužia numirėliškai blyški saulė. Žemėje, ten, kur telkšo pelkių kilimas, ji įžiebia bronzinius atspindžius. Kiek laiko mes negirdėjome paukščio giesmės? Mus lydi tik varnai, atkaklūs ir niūrūs.

Vakarop pradeda smarkiai lyti. Drėgna naktis atnešė šaltį. Kas galėtų patikėti, kad rugsėjį Romoje gali tvyroti tokie karščiai, jog tik sutemus įmanoma ko nors imtis? Aš svajoju apie mūsų vilą Kampanijoje*, jūros mūšą po mūsų langais, sodo fontanus, rausvai mėlynų figų syvus ir sunkias vynuoges Falerno vynuogynuose. Mano tėvas turėtų skaityti bibliotekoje arba

* *Kampanija* – Italijos sritis tarp Lacijaus ir Lukanijos, senovės ausonų ir oskų kraštas.

skaičiuoti išlaidas kartu su Demetrijum. Visą laiką, kol jis lydėjo Tiberijų žygyje prieš maištingus Ilyrijos* legionus, namai buvo tušti. Aš jau dvejus metus gyvenau Galijoje.

Išvykdamas į sukilėlių regionus Gajus Vyresnysis paliko man savo togą, kad galėčiau pakeisti jį, jeigu kartais negrįžtų. Man į rankas įdavė Varui, galų propretoriui**, skirtą laišką. Mes, senatorių arba raitelių sūnūs, neprivalėjome atlikti karinės prievolės, bet mano tėvas būtų miręs iš gėdos, jeigu aš būčiau mėginęs išsisukti. Aš irgi.

Vis dėlto kartais užduotis atrodo nepakeliama, o paklusnumas apkarsta. Taip atsitiko per žygį cheruskų*** arba chatų****, – niekas nenustato aiškios ribos tarp šių genčių žemių, – šalyje. Lietus permerkė storą mūsų apsiaustų medžiagą. Žirgų kanopos mynė balas, aptaškydamos pėstininkus. Nors kariai buvo gerai treniruoti, nugarkauliai linko po kuprinių našta, šiuo į niekąnepanašiu ryšuliu, kuriame galėjai rasti kareiviškų katiliukų, drabužių, įrankių ir septyniolikos dienų davinį, o kur dar asmeniniai daiktai, amuletai ir grobis, su kuriuo legionieriai negalėjo išsiskirti. Varas neliepė iškrauti kuprinių. Tačiau ir toliau sparčiai vedė mus pirmyn. Vyrai pavargę valėsi prakaitą nuo kaktos, nubraukę lietaus lašus nuo akių stebėjo vėliavininką ir laukė laimingos minutės, kai pasigirs pranešimas apie kelio ruožo pabaigą: *„Vėliavnešiai! Nuleiskite vėliavas!“*

Mus visus nualino nuovargis ir alkis. Flavijus nutilo ir nebekankino manęs savo „Žinai, tribūne...“ Taip, aš žinojau. Žinojau, kad viskas buvo absurdiška ir kad Publijus Kvintilijus Varas, mažasis Augusto sūnėnas, nesivadovavo sveiku protu.

* *Ilyrija* – Adrijos pajūrio kraštas.

** *Propretorius* – Senovės Romoje aukštas teismo pareigūnas, dažnai pavaduodavęs konsulą, provincijos vietininkas, neturintis karinės valdžios.

*** *Cheruskai* – germanų gentis tarp Vėzerio ir Elbės, Augusto laikais valdoma romėnų.

**** *Chatai* – nemaža germanų gentis prie Ederio ir Fuldos upių.

* * *

Pagaliau Varas nusprendė liepti nuleisti vėliavas. Seniai laikas. Įsilijo ir sutemo. Žemė visai permirko. Ir toje laukymėje mes kursime stovyklavietę? Geografiniu požiūriu dauguma upių šioje vietovėje turi žiotis ir prie praplatėjimų visi slėniai panašūs į dideles pelkes. Vyrai iki kelių klimpsta į purvą, o kastuvai, kuriais jie kasa sutvirtinimo griovį ir tiesia apsaugos aptvarą, kelia švelnų garsą, primenantį čiulpimą. Jie svirduliuoja iš nuovargio, bet nesiskundžia. XVII, XVIII, XIX legionai... Jų palapinės nukloja visą plotą, taip išdygsta ištisas palapinių ir medžio statinių miestas. Varas, norėdamas priminti savo rangą, gerą vardą ir vietą, nors ir tolimą, Imperatoriaus šeimoje, surinko geriausius žemkasius ir uoliausius kareivius, kad šie pastatytų jam kvartalą, atitinkantį jo laipsnį ir teises. Kodėl legionieriai vėlai gulsis ir kodėl turės taip ilgai dirbti? Dėl vienos nakties bivako*, nes jau galima suprasti, kad mūsų propretorius ir Stovyklų prefektas Arminijaus taip lengvai nepaliks.

Lietaus barbenimas į drobę, o gal nuovargis ar nerimas, kurį veltui stengiuosi įveikti, neleidžia man užmigti. Iš greta esančios Varo palapinės mane pasiekia juokas ir balso nuotrupos: kita vakaro dalis po vakarienės dar nesibaigė. Aš nenorėjau linksmintis ir nuėjau miegoti. Dabar gailiuosi. Geriau būčiau likęs klausyti kitų tribūnų kalbų ir net tų pačių Varo pagyrų savo žmonai Klaudijai Pulchrai arba savo pretūrai Judėjoje, negu kentęs vienatvę ir baimę. Beje, jeigu ir užmigsiu, mane pažadins Markas, kai sugrįš.

Nuovargis nugalėjo: aš užmigau. Ir sapnavau. Sapnavau, kad Arminijus, persirengęs patų šauliu, įstūmė mus į Furšo Kodino perėją! Negi dar reikia ieškoti ženklų paaiškinti sapną ar-

* *Bivakas* – karių lauko stovykla ilsėtis arba nakvoti.

ba prašyti aiškiaregio pagalbos interpretuoti mano košmarą. Net sapne mane kamavo bloga nuojauta.

Markas grįžo, regis, kiek išgėręs. Jis kalbėjo pats su savimi. Pažadino mane, labai ačiū!

Ne, Markas negirtas, bent jau ne nuo vyno. Jis įniršęs. Triukšmingai, nevaldomai įniršęs ir savo nuotaika nori pasidalyti su manimi.

– Negaliu tuo patikėti, Gajau! Negaliu patikėti! Žinai, apie ką prasitarė Publijus Kvintilijus pokalbio metu? Jis žinojo, kad Arminijus mus išduos! Jis buvo įspėtas, girdi! Ir nieko nedarė!

Markas ima nesiliaudamas keikti Varo vyriškumą, Klaudijos Pulchros ištikimybę ir jų palikuonių teisėtumą. Atsisėdau. Aš irgi negaliu tuo patikėti.

– Kas jį įspėjo, Markai?

– Segestas*, Arminijaus uošvis! Jie nekenčia vienas kito! Gudruna, Segesto dukra, pabėgo su Arminijum, nors buvo pažadėta kitam šeimininkui. Jos tėvas turėjo atiduoti jaunikiui pinigus, kuriuos buvo pasiėmęs iš anksto. Galima įsivaizduoti, kaip jis myli Hermaną! Kai Arminijus grįžo iš Romos, kur vadovavo atsarginiam germanų būriui, ir pradėjo kurstyti tribūnus, Segestas nuvyko pas Kvintilijų ir papasakojo apie sąmokslą, ruoštą jo žento.

– Ką atsakė Varas?

– Kad Arminijus yra Romos pilietis, kad jis žindo Vilkės pieną, kad jis vienas iš nuostabiausių mūsų tribūnų, ir kitokias nesąmones. Ir kai Segestas vėl pradėjo kalbą, Varas pertraukė jį sakydamas, kad, jeigu jis nesugebėjo išsaugoti savo dukters, Roma čia niekuo dėta, ir kad propretoriui nevalia spręsti šeimyninių ginčų. Pridūrė, kad Arminijus su Gudruna susilauks gražių vaikų ir jis linki jiems visokeriopos sėkmės. Tai buvo

* *Segestas* – cheruskų kunigaikštis, dėl priešiškumo Arminijui draugiškas romėnams. Arminijus buvo pagrobęs jo dukterį.

didelės puotos vakaras, atsimeni... Beveik toks pat nusisekęs kaip vakarienė pas Meceną! O kitą dieną, kol mes pagiriojomės, Arminijus su savo atsarginiais perėjo Reiną.

Taip, aš atsimenu! Arminijus buvo paguldytas šalia Publijaus Kvintilijaus, dešinėje, garbės vietoje. Tobula lotynų kalba su vos juntamu germanų akcentu visą vakarą laidė nelabai subtilius, tik jam vienam suprantamus juokelius. Romėnų tautos draugas ir sąjungininkas... Mes jį svetingai priėmėm, klausinėjom, kokį įspūdį padarė Miestas. Kaip gardžiai jis turėjo iš visko pasijuokti!

Man labai patinka Markas Sabinas Grecinas, XIX legiono tribūnas. Šis linksmas stambus vaikinas, priminęs vakarienes pas Meceną, nors jose nedalyvavo, nėra šiaip sau lėbautojas, kaip apsimeta. Markas – drąsus, atkaklus, protingas. Kalbėdamas jis sumaniai, tarsi juokais, įterpia Homero ir Vergilijaus žodžių ir aš niekada nemačiau jo šitaip supykusio.

– Nesirūpink, Gajau, – atsidūsta jis, griūdamas į savo lovą. – Aš pykstu tik dėl to, kad Argentorate* palikau mažą fleitininkę su siriška fleita, ir dėl to, kad per tą beprotį Kvintilijų negreit ją vėl pamatysiu...

Tikrai negreit... Šįryt, kaip mes ir tikėjomės, Varas nusprendė tęsti medžioklę, bet mūsų pajėgas padalijęs pusiau, nes Arminijus gali pasukti ne į rytus, o į šiaurę. Išgirdęs šį sprendimą, Flavijus, stovėjęs šalia manęs, susiraukė.

XVII legionas patraukė į rytus. Mes ir toliau einame Vėzerio** link. Kartais įklimpstame, tada sumanūs vyrai pargriūna ir sudaro primityvius tiltus. Visas kraštas skendi migloje. Herakli švenčiausiasis! Kur Varas mus veda?

Apie devintą valandą Varas pasiuntė būrį žvalgų į priekį.

* *Argentoratas* – miestas prie Reino.

** *Vėzeris* – upė Kampanijoje, Vezuvijaus apylinkėse.

Jie iki šiol negrįžo. Varas vaikštinėja išilgai kolonos pirmyn atgal, ragindamas pasiskubinti, susispausti, nepalikti atsiliekančiųjų. Eidamas pro mane trukteli vadeles ir sušnibžda:

– Pėstininkai jau seniai turėjo prisidėti prie mūsų.

Flavijus gūžteli pečiais:

– Žinai, tribūne, jie galėjo pasiklysti. Čia nėra pagal ką orientuotis.

Aš įtariu, kad jis pats netiki tuo, ką sako, ir šitaip tik drąsina save.

Horizonte nematyti net dūmų, gal todėl, kad šiame nuošaliame užkampyje nėra nė vieno kaimo, kurį būtų galima padegti. Jokio gyvybės ženklo, tik varnai, visą laiką mus lydintys.

– Žinai, tribūne, atrodo, šie paukščiai yra Votano pasiuntiniai, na, kaip Jupiterio erelis.

Ne, aš nežinojau, ir dabar šie juodi priešo dievų sąjungininkai man atrodo dar niūresni.

Diena baigėsi, o mūsų žvalgai taip ir nepasirodė. Regis, net Varas, kuris viso žygio metu pasitikėjo savimi ir buvo ramus, pradėjo abejoti.

Mes vėl įžengiame į vieną iš tų eglynų, į kuriuos niekada nepatenka saulės šviesa ir neišsklaido tamsos. Lyguma baigiasi ir pradedame kilti kalvų grandine. Sunkiai apsikrovę vyrai gaudo orą. Tarp kojų painiojasi šliaužiančiosios gervuogės ir jie keikiasi.

Staiga sustojame ir vorose kyla sąmyšis. Iš kolonos vidurio nematau, kas vyksta, bet girdžiu riksmus, šūksnius. Markas strimgalviais perbėga vorą. Jis išblyškęs.

– Pilotai, ateik!

Nors aš visai nenoriu žinoti, kas atsitiko, nuseku iš paskos. Mes išeiname į erdvią, net saulėtą, palyginti su visu mišku, proskyną. Jos vidury savo šakas su rudens paauksintu lapų vainiku kelia ąžuolas, išsikerojęs ir vienišas. Sprendžiant iš daik-

tų, prikaltų prie jo kamieno ar pakabintų ant vainiko, tai yra šventas medis.

Tarp šių paaukotų daiktų ant ąžuolo nukryžiuoti mūsų žvalgų, nukankintų ir iki baltumo nukraujavusių, lavonai. Liūdnas įspėjimas...

Atrodo, tuoj vemsiu. Greitai nusisuku. O Markas negali atitraukti akių nuo šio siaubingo reginio – mėšlungio sutrauktos jo rankos tiesiasi į numirėlius, už nasrų tempiamas žirgas nerimastingai šokinėja. Dabar visi kareiviai stovi susispietę priešais barbarišką altorių, o raudoni mūsų šalmų papuošalai tik paryškina veidų blyškumą.

Paprastai raudonas Varo veidas papilkėjo lyg pelenai. Pagaliau susitvardęs žengia į priekį ir beveik ramiai pasako:

– Tegul kareiviai atriša šiuos vyrus!

Paskui lėtai prisidengia veidą apsiausto skvernu. Pagrindinis karvedys, turintis visų gerbiamas galias, prilygstančias Jupiterio flamino* galioms, ir privalantis paisyti draudimų, neturi teisės žiūrėti į numirėlius ir laidotuvių objektus, kad nesusiterštų ir galėtų toliau eiti savo pareigas. Mums tokia laimė nenusišypsojo... Aš buvau visai pamiršęs šį ritualą, o jis, beje, laiku prisiminė...

Mylia po mylios savanoriai keisdamiesi nešė savo draugų palaikus. Mes nenorėjome palikti jų nepalaidotų arba palaidoti tokioje vietoje, kurioje garbinamas dievas su varnais, žmonių aukų mylėtojas.

Vakarėjant apsistojome miško pakraštyje. Žemė dar labiau išdžiūvusi nei vakar, kai statėme bivaką. Vyrai buvo nusivarę nuo kojų ir labai liūdni. Tikrindamas įtvirtinimą supratau, kad darbą jie atliko skubotai: duobę iškasė nepakankamai gilią, o aptvarą pastatė per žemą. Aš turėjau įširsti, grasinti atimsiąs algą ir grobį ar bandyti pamokyti, priminti, kad mus supa prie-

* *Flaminas* – kokios nors dievybės žynys.

šai, todėl reikia ręsti tvirtas užtvaras. Bet tai būtų nieko nereiškę. Tą vakarą jiems nerūpėjo nei grobis, nei ateinančio mėnesio sestercijai*. Savo jėgas jie tausojo medžiams kirsti, kad užkurtų laužą ir sudegintų mirusiuosius. Ta vidinė būsena buvo tokia akivaizdi, kad net pats Varas savo kvartalui nedrįso reikalauti didingų proporcijų, prie kurių buvo pripratęs.

Iki vėlyvos nakties žiūrėjome, kaip dega tai, kas liko iš mūsų žvalgų. Iš vienos pusės mus svilino kaitrios liepsnos, iš kitos – šaldė šiaurės vėjas. Pro aitrų degančių eglių kvapą prasimušė svylančių kūnų dvokas. Pagaliau Markas niūriai paklausė:

– O kas garbingai palaidos mus?

Išvykome dar prieš saulėtekį. Varas užsispyrė, o mes nesulaukėme jokių žinių iš Mesalos. Prieš mus driekiasi pelkėta lyguma, apsupta juodų kalnų su tamsia augmenija. Danguje suka ratus varnų būrys. Retsykiais, garsiai rėkdami, jie sminga tiesiai į mus, agresyviai, – plėšrūs paukščiai.

* * *

Iš kur jie išdygo? Mes negirdėjome ir nematėme, kaip prisiartino. Tačiau toli horizonte, kiek žvilgsnis aprėpia, jų tūkstančiai. Tūkstančiai svetimšalių: cheruskų, chatų, briukterų**, galbūt fryzų***, atkeliavusių iš ūkanotų germanų vandenyno pakrančių. Kažkokiu būdu Arminijus sugebėjo savo pusėn patraukti daugybę atokiausių Germanijos genčių.

Mes išsirikiavome mūšiui – manipulas**** už manipulo,

* *Sestercijus* – sidabrinė, vėliau žalvarinė Senovės Romos moneta.

** *Briukterai* – germanų gentis dešiniajame Emso upės krante.

*** *Fryzai* – germanų gentis Šiaurės jūros pakrantėje.

**** *Manipulas* – Senovės Romos kariuomenės vienetas, sudarytas iš dviejų centurijų.

šimtinė* už šimtinės. Romėnų kariuomenė, lyg gerai suteptas mechanizmas, demonstravo savo jėgą, sumanumą, tvarką. Aidėjo karo trimitas, į skydus ritmingai daužėsi kalavijai. Priešinis vėjas taršė ilgus svetimšalių plaukus. Mūsų kavalerijos vėliavnešiai pakėlė vėliavas. Emblemnešiai stipriau suspaudė legionų vėliavų ir kohortų simbolių kotus. Juodas Varo eržilas žvengdamas atsistojo piestu. Atsegiau sagtį, laikiusią mano apsiaustą – jis varžė judesius. Delnas ant kardo sudrėko.

Daug metų stebėjausi savo prisiminimų ir padrikų bei netvarkingų vaizdinių, įkyriai persekiojusių mane lyg košmaras, netikslumu ir negalėjau atkurti jų prasmės, ryšio, logikos. Vėliau kalbėjausi su kitais veteranais, legatais, tribūnais, šimtininkais ar paprastais vyrais, kurie liko gyvi kituose mūšiuose. Tačiau nė vienas nepatyrė nieko panašaus į tai, ką aš patyriau Germanijos Teutoburge, praėjus kelioms dienoms po spalio kalendų**.

Mes kovėmės ilgai ir drąsiai: tegu Roma nemano, kad nesugebėjome apginti jos garbės! Atsarginiai galų kariai ne sykį puolė Hermano raitelius. Pasipuošę nugalėtojų apranga, Vercingetorigo bendražygių palikuonys nepadarė gėdos. Ir kaip jų tėvas prieš Labieną, taip galai sutiko verčiau žūti nuo priešo kalavijo, nei atsitraukti.

Sekstas Numentinas Priskas, XVIII legiono legatas, krito apie septynias. Tada Varas prisiminė savo aukštą kilmę ir nusprendė nenuvilti palikuonių. Į savo rankas perėmęs XVIII legioną pralaužė dešinįjį Arminijaus sparną. Vieną akimirką atrodė, kad germanų pulkas atsitraukė. Tačiau, išsirengęs iki pusės, kaip ir jo kariai, vadas atgręžė žirgą į Varo žirgą. Aš atpažinau Arminijų. Jis buvo jaunas, stiprus ir puikiai valdė

* *Šimtinė* – Senovės Romos kariuomenės vienetas iš 100, vėliau – 60 karių.

** *Kalendos* – pirmoji kiekvieno mėnesio diena.

ginklus. Varas buvo brandaus amžiaus. Visi, ir romėnai, ir germanai, pamiršę vieni kitus, stebėjo karvedžių susirėmimą.

Svetimšalio krūtine tekėjo kraujas. Imperatoriška purpuro spalva užliejo Kvintilijaus žaizdas. Staiga jis susverdėjo. Jei nebūčiau prišokęs, sugriebęs krintančio Stovyklų prefekto ir atitraukęs jo gyvulio, jis būtų nukritęs. Arminijaus veidu sruvo prakaitas, bet jis kreivai šypsojo.

Laikydamas Varą, pamačiau jo ašaras.

– Tu neprivalai, Gajau Poncijau, – sumurmėjo prokuratorius, – tu neprivalai.

Sujudimas slėnyje slūgo. Po paskutinio germanų išpuolio XIX legionas visiškai nusilpo, o iš XVIII liko tik trys kohortos. Mes išsirikiavome puslankiu, vienas paskui kitą, ir nusprendėme gintis tol, kol bent vienas iš mūsų galės laikyti kalaviją arba kardą. Mūsų būryje pasigirdo baisus riksmas, pasibaigęs dejone: XIX legiono vėliava dingo, o paskui vėl pasirodė vieno Arminijaus leitenanto rankose.

Varas nuleido akis: jis žiūrėjo į savo kardą. Aš numaniau jo kėslus, bet jaučiausi neturįs teisės kištis. Staiga vienu judesiu smeigė kardą sau į šoną. Dar kartą ištiesiau ranką, kad jį sulaikyčiau:

– Gajau, paskelbk Romai...

Taip ir nesužinojau, ką Publijus Kvintilijus norėjo paskelbti Romai. Jo veidą nuskaidrino palengvėjimas. Tą ilgą naktį jis tikrai ramiai miegojo.

Iš aukštesniųjų XVIII legiono karininkų tik aš vienas likau gyvas.

Varas žuvo, ginti romėnų vėliavos liko tik saujelė karių. Aš buvau sunkiai sužeistas. Išgyventi neturėjau vilties. Beje, argi tokią dieną gali norėti gyventi? Varas pirmą kartą priėmė teisingą sprendimą. Neabejojau, kad greitai mirsiu, tačiau niekaip negalėjau nuginti vienos minties. Negalvojau nei apie savo tėvą, nei apie Romą. Svarsčiau, kas atsitiks pasprukusiam

Kvintilijaus eržilui. Jis užaugo Augusto arklidėse ir aš baiminausi, kad atiteks nevertam šeimininkui. Šitaip svarstydamas nepastebėjau, kaip briukterų raitelis pakėlė savo kalaviją. Aš nukritau. Apalpęs nemačiau, nei kur dingo mūsų simboliai, nei kaip buvo paimtos mūsų šventos vėliavos.

Na ir kas, kad buvo sutriuškinti du legionai? Vienintelė mums padaryta žala – tai numuštos ir prarastos romėnų vėliavos. Tokia nesėkmė Romą buvo ištikusi tik vieną kartą Karhėjoje, dėl Kraso* neapdairumo...

* * *

– Nejudėk, tribūne, ir netriukšmauk! Aš tuoj tave ištrauksiu.

Iš gališko akcento pažinau Flavijaus balsą. Jis prasiskverbė pro rūką, kuriame skendėjau. Aš per jėgą atsimerkiu. Vargais negalais įžiūriu prie manęs palinkusio šimtininko siluetą. Tvyro tamsi naktis. Aukštai danguje virpėdamos spingsi ryškios žvaigždės. Tolumoje plazda kiti, raudoni, atšvaitai. Švelnus nakties vėjelis atneša juoko protrūkius, duslius riksmus, primityvių dainų nuotrupas: stovyklavietės šviesos ir klegesiai.

Flavijus padeda man atsitiesti.

– Žinai, tribūne, Arminijaus vyrai švenčia pergalę. Jie girti kaip statinės. Mes galim išsigelbėti. Reikia bėgti iš čia arba pasislėpti. Trumpam: Hermanas su saviškiais neturėtų užsibūti. Reikia pasiekti Mesalą ir XVII legioną, tepadeda jiems dievai!

Sėdėdamas ant šlapios žolės, jaučiu, kaip svaigsta galva. Mane pakaitom muša tai karštas, tai šaltas prakaitas. Išdžiūvęs liežuvis limpa prie gomurio. Lūpos kraujuoja. Kairiajame petyje, ten, kur pataikė briuktero kardas, jaučiu pulsuojantį so-

* *Krasas* – iš Licinijų ir Papirijų giminių. Licinijus, Krasas Markas – triumvirato narys (su Cezariu ir Pompėjumi).

pulį. Kitos žaizdos verčia kęsti deginamą skausmą. Visa tai niekai, palyginti su dvasinėmis kančiomis, kurios užgriuvo suvokus tikrovę: pralaimėjimas, negarbė.

– Leisk man numirti, Flavijau.

– Jeigu dievai būtų norėję, kad tu mirtum, tribūne, šiandien tau būtų suteikę progą. Nesipriešink jų valiai.

Kodėl aš esu gyvas, o kiti mano bendražygiai negyvi tyso lygumoje? Kaip, mūšiui pasibaigus, aš išvengiau germanų, kai jie ėjo lauku apžiūrėdami kiekvieną lavoną ir pribaigdami sužeistuosius, ypač karininkus? Per kokį atsitiktinumą šitų kūnų krūvoje Flavijus atsidūrė šalia manęs? Ir per kokį stebuklą liko gyvas galų šimtininkas, kurį kartais matydavau beatodairiškai vadovaujantį pastiprinimo kariams?

– Žinai, tribūne, šiandien man atsitiko neįtikimas dalykas... Aš mačiau, – manau, kad mačiau, – kaip mane apsupo kažkokia balta šviesa ir aš perėjau pro germanų eiles... Lyg nematomas.

– Tave apsaugojo Minerva* arba kokia nors kita tavo deivė, Flavijau, – atsakiau. O pats pamaniau, kad cenomanui** sutrenkta galva ir jis kliedi.

– Tu teisus, tribūne, dievai mus apsaugojo.

Laimingas Flavijus, jis tiki dievais. Tokios sėkmės ir tokios silpnybės aš neturiu.

Likusias nakties valandas mes praleidom po krūmu, susigūžę, prisispaudę vienas prie kito, kad sušiltume. Flavijus išsaugojo gertuvę su prastu vynu. Davė atsigerti, ir šis acto skonio gėralas man pasirodė toks pat puikus kaip ir garsusis *Falernas*. Šitaip išaušo rytas.

Nudvėsusių žirgų skeletai tysojo išskėtę kojas ir išvertę jau išsipūtusius pilvus. Daugybės žmonių lavonai gulėjo ant že-

* *Minerva* – romėnų išminties deivė, mokslo, meno ir amatų globėja.

** *Cenomanai* – aulerkų padermė Galijoje.

mės, prisiploję, tarsi geisdami sugrįžti į ją, prasmegti joje. Aš atpažinau vieną vėliavnešį, kurio oda, aptaškyta krauju, lyg panteros kailis kabojo ant pusiau nukirstos galvos. Tarp žuvusiųjų buvo daug germanų: mūsų legionai mokėjo gintis. Virš lavonų krūvos tvyrojo slogus kvapas.

Apie septintą valandą, kai saulė buvo zenite, į slėnį nusileido Arminijus. Jis užšoko ant Varo eržilo. Šalia šuoliavo karvedžiai, vienas iš kairės, kitas iš dešinės, ir abu nešė po vieną mūsų vėliavą. Truputį tolėliau mūšio vežime važiavo šviesiaplaukė moteris. Germanai turėjo paprotį į karą imti savo žmonas. Mintis, kad pralaimėjimo atveju jų šeima pateks į vergovę, įkvepia juos kovoti. Šviesiaplaukė moteris yra Gudruna, Segesto dukra, kurią kadaise pagrobė ir savo karaliene padarė Hermanas. Ji buvo labai graži.

Arminijus sustojo ant iškilios kalvelės ir kreipėsi į būrius. Jis paėmė vėliavą, pamojavo, paskui apspjovė, numetė ir sutrypė žirgo kanopom.

Svetimšalių rikiuotė prasiskyrė ir į priekį išėjo vyrų eilė. Tai buvo mūsiškiai, kuriuos jie suėmė gyvus: dešimtininkai, šimtininkai, pirmajai kuopos šimtinei vadovaujantys šimtininkai ir aukščiausias pagal laipsnį XIX legiono tribūnas Markas Sabinijus Grecinas, mano draugas.

Vienus germanai pakorė, kitiems nukirto galvas arba įmetė į duobes, prismaigstytas baslių.

Arminijus liepė atvesti Greciną. Ir kol budeliai žudė mūsų kareivius, jis įdėmiai stebėjo jo siaubo ir panikos apimtą veidą. Aš irgi žiūrėjau į jį ir mane draskė du skirtingi jausmai – neviltis ir susižavėjimas. Marko išvaizda buvo išdidi ir niekinanti. Kai iš romėnų būrio liko tik Sabinijus, Arminijus paklausė:

– Sakyk, Grecinai, ką padarytum, manim dėtas?

Markas drąsiai nusišypsojo ir garsiai, aiškiai neapsakomos paniekos kupinu balsu atsakė:

– Aš tave nužudyčiau, Arminijau, gali neabejoti: aš tave nužudyčiau.

Vieną praėjusio pavasario vakarą Markas juokais man pasakė:

– Roma išsigimsta, Gajau! Aš visai nenoriu sekti nei Scevolos*, nei Horacijaus Koklito** pavyzdžiu, o Katilinos Senojo*** ir Regulo**** narsa kelia man siaubą.

Ir Markas, kurį taip gąsdino mintis apie kadaise Romos didvyrių patirtas kančias, iškėlęs galvą stojo prieš Arminijų:

– Tu turi galią nužudyti mane, Hermanai, bet negali nuplėšti man garbės. Tu manai nugalėjęs Romą. Tačiau tu nugalėjai tik imperatorių. Roma valdo pasaulį! Roma nenugalima. Roma amžina.

Grecinas žuvo su Romos vardu lūpose.

Aš daviau sau žodį gyventi tik tam, kad atkeršyčiau.

Po dviejų mėnesių, smarkiai sningant, kartu su Flavijum pasiekiau Reino pakrantę. Argentorate sužinojome, kad Mesala ir XVII legionas irgi pralaimėjo.

Galas ir aš buvome tarsi šmėklos, grįžusios iš Hado.

* *Scevola* – iš Mucijų giminės.

** *Koklitas* – Publijus Horacijus Koklitas, romėnų herojus, su dviem kitais jaunuoliais apgynęs nuo etruskų karaliaus Porsenos kariuomenės tiltą per Tibrą.

*** *Katilina* – Liucijus Sergijus Katilina – sąmokslo, kurį atskleidė Ciceronas, rengėjas.

**** *Regulas* – Markas Atilijus, romėnų generolas, suimtas kartaginiečių pirmojo klastingo karo metu. Buvo išsiųstas į Romą vesti derybų dėl taikos. Jis atkalbėjo Senatą sutikti su priešo sąlygom ir grįžęs į Kartaginą buvo kartaginiečių nukankintas.

III

Kai tą 763 metų nuo Miesto įkūrimo gruodį mes persikėlėme per Reiną, virš Argentorato buvo pakibęs juodas debesis – naujo sniego ir mirtinos tylos pranašas. Bet mūsų stovyklas slėgė su sunkiais debesimis ir laidotuvių tyla nepalyginamas gedulo, pykčio ir gėdos jausmas.

Apie plaukimą per upę nebuvo nė kalbos. Vėl leistis į lemiamą šio miškingo ir pelkėto krašto puolimą niekas nenorėjo, – net Augustas, sužinojęs apie nelaimę, rovėsi nuo galvos plaukus, mušėsi į krūtinę ir lakstydamas Palatino koridoriais ir salėmis be paliovos vaitojo:

– Varai, grąžink mano legionus!

Žuvusiųjų buvo dvylika tūkstančių, aš mačiau, kaip narsiai ir kokiose kančiose jie mirė. Argentoratas aidėjo nuo riksmų ir dejonių. Visi prarado po draugą, brolį, sūnų. Moterys su savo vaikais našlaičiais susivėlusios klaidžiojo gatvėmis ir verkdamos šaukė tuos, kurių neteko.

Tačiau aš, Gajus Poncijus Pilotas, XVIII legiono tribūnas su raudona juosta ant raitelio tunikos, tas, kurio lavonas turėtų pūti tarp galų kavalerijos atsarginių ir žirgų skeletų, buvau gyvas. Ir negalėjau suprasti nei kaip, nei kodėl. Tikrai labai keista grįžti iš mirusiųjų pasaulio...

Išvykau iš Argentorato. Buvau jaunas ir greitai atsigavau po sunkių išbandymų. Teutoburgo žaizdos užsitraukė gerokai prieš mūsų stebuklingą sugrįžimą. Džiaugiausi, kad taip greitai pasveikau. Be to, neėmiau į galvą žodžių, kuriuos ištarė chirurgas Glaukas, apžiūrėjęs mano krūtinę:

– Patikėk manimi, tribūne! Visą savo gyvenimą tu prisiminsi germaną, kuris šitaip sužalojo tave kalaviju.

Vėliau įsitikinau, kad senasis graikas buvo teisus. Mano kairė ranka neteko ankstesnio lankstumo ir prieš tris dienas pajusdavau keisiantis orą. Manydamas, kad ši negalia lydės visą gyvenimą, stojiškai su ja susitaikiau. Tačiau aš klydau... Mat, prabėgus dvidešimčiai metų, per vieną sekundę pasijutau visiškai sveikas. Žinau, ką apie tai galvoja Prokula, ir noriu manyti, kad tai yra tik vienas iš moterų patiklumo įrodymų. Bet kodėl aš pats neprisipažįstu? Mane pakankamai graužia sąžinė ir visai nenoriu apsunkinti savęs mintimi, kad ir už šią malonę turiu būti dėkingas tam... Štai kokios mintys pradeda lįsti man į galvą. Rytai pačiose protingiausiose galvose pasėja keistus užkratus!

Taigi mano kūnas pagijo, bet širdis tebebuvo pilna baimės ir išgąsčio. Žinodamas, kiek geriausių ir už mane vertesnių vyrų sudraskė laukiniai žvėrys, jaučiausi nevertas gyventi. Mūsų sėkmę Flavijus išgyveno lengviau. Tačiau kartais, žaidžiant kauliukais arba vieną po kitos išgėrus dvi gališko vyno taures, jo judesiai sulėtėdavo, staiga jis mąsliai įsmeigdavo savo pilkas akis į tolį ir sumurmėdavo:

– Žinai, tribūne, svarstau, ar neturėčiau palikti kariuomenės.

Tai buvo tik dievobaiminga užgaida ir mudu abu tai supratome: Flavijus buvo dar jaunas ir visai netroško atsistatydinti. Reikėjo tik pamatyti, su kokiu džiaugsmu jis pradėjo ruošti naujus šaukiamuosius, jog suprastum, kad jo gyvenimo džiaugsmas yra stovyklos. Vieną vasario vakarą, kai dienos eina ilgyn, Flavijus atėjo pas mane:

– Tribūne, noriu tavęs prašyti vienos malonės.

Aš tylėdamas linktelėjau galva. Ar galėčiau atsakyti žmogui, kuris ne tik išgelbėjo man gyvybę ir ištraukė iš Teutoburgo lavonų krūvos, bet ir ištisas savaites slaugė, guodė ir net nešė ant savo nugaros, kai iš nuovargio ir nevilties nesilaikiau ant kojų?

– Žinai, tribūne, juk tu pažįsti Zenobiją...

Taip, aš pažįstu sirę Zenobiją, fleitistę ir kekšę. Ištisas naktis, ilgus mėnesius ji šildė Grecino ir kelių kitų kareivių guolį, o ją įsimylėjęs Markas, – neįsivaizduoju, kaip įmanoma pamilti tokias mergšes, – užsispyręs tai neigė... Aš niekada negalėjau suprasti, kokį geismą gali žadinti šita griežtų veido bruožų moteris sunkiais vokais, mėgstanti kvepintis brangia rožių esencija ir, mano nuomone, įkūnijanti visišką vulgarumą. Bet nesvarbu! Daviau jam ženklą tęsti.

– Aš ją vedu, tribūne. Mudu mylime vienas kitą. Bet, žinai, jai netinka šitas klimatas. Sniegas, šaltis, ta pilkuma... Kaip manai, tribūne, ar galėčiau tikėtis perkėlimo? Gal galėtum patenkinti mano prašymą? Dėl Antiochijos*, Damasko** arba Cezarėjos***...

Sutikau. Ar galėjau pasielgti kitaip? Tai nebuvo sunku, turėjau tik parašyti tėvui, jog už tai, kad jo sūnus išgyveno, jis turi dėkoti Flavijui. Bet išsiskyręs su juo supratau keistą dalyką: nors mudu buvome labai skirtingi, Flavijus buvo mano draugas.

– Žinai, tribūne, aš tau parašysiu, – tarė atsisveikindamas.

Net neabejojau, kad jis neparašys. Vien pagalvojus apie tai,

* *Antiochija* – miestas Turkijoje, prie sienos su Sirija. Jūrų uostas. Valdant romėnams buvo Sirijos provincijos sostinė ir trečias pagal dydį miestas, garsėjęs kultūra.

** *Damaskas* – miestas Sirijoje.

*** *Cezarėja* – Viduržemio jūros uostas, pastatytas Erato Didžiojo. Jis pavadino miestą Romos imperatoriaus Augusto Cezario vardu. Sausumos ir jūros prekybos centras. Būtent čia, o ne Jeruzalėje, gyveno romėnų valdytojai.

kaip Flavijus ima plunksną savo pirštais, ėmė juokas! Kai jis pamatys, kiek pastangų reikia, kad savo vargana lotynų kalba sudėliotų žodžius, greitai apsigalvos. Visai nesistebėjau, kad galų šimtininkas taip ir neatsiuntė jokios žinutės apie save.

Flavijui išvykus, gyventi Argentorate pasidarė nepakeliamai sunku. Po Varo pralaimėjimo visą mūsų strategiją prieš Arminijų galima buvo apibūdinti vienu žodžiu – laukti.

Gegužę tėvas išrūpino man vadovo postą Ilyrijoje, kur klimatas, anot jo, turėjo padėti visiškai atsigauti. O iš tiesų jis ieškojo galimybės atitraukti mane nuo Romos, šlovės, Cezario. Be to, jis norėjo, nors neprisipažino, atitolinti mane nuo pavojų ir priartinti prie savęs. Tą vasarą iš pradžių buvau Romoje, paskui Kampanijoje. Ten vėl pamačiau Gajų Vyresnįjį. Aš jo nepažinau.

Mano tėvas paseno. Neteko ankstesnio tvirtumo ir jėgos. Plaukai pražilo, o toga pasidarė akivaizdžiai per plati jo sulysusiems pečiams. Balsas lūždavo ir jį dažnai ištikdavo ilgi kosulio priepuoliai. Vieną rytą, kai mudu vaikštinėjome sode, jis pradėjo dusti ir spjaudyti krauju. Staiga aš supratau, kad mano tėvas greitai mirs, ir tą šiltą rytą mano širdį sukaustė ledinis šaltis.

Kitus trejus metus praleidau tarp Ilyrijos ir Romos. Per kiekvieną naują apsilankymą Gajus Vyresnysis buvo vis silpnesnis, nors labai stengėsi nuslėpti ligos rimtumą. Ašarodamas Demetrijus prasitarė, kad tėvas, sužinojęs apie mano apsilankymą, nenorėdamas, kad matyčiau pasikeitusius veido bruožus ir nepaprastą blyškumą, pasipudruodavo.

Net gulėdamas mirties patale, tėvas rūpinosi mano ateitimi. Žinoma, Poncijai buvo turtingi, bet mūsų, sestercijų, skrynios nebuvo tokios gausios kaip paveldėti senatorių, ypač kilusių iš tam tikrų raitelių šeimų, turtai.

Jis svajojo apie sėkmingas mano jungtuves su senatoriaus dukra. Be to, skatino pasibaigus penkeriems tarnybos metams

palikti kariuomenę ir imtis administracinio darbo Palatino kontorose. Kai aš pasišaipiau iš tokios perspektyvos, jo veidą nušvietė keista šypsena, kuri trumpam atskleidė jį kaip žmogų.

– Koks tu jaunas, Gajau! Ar turi bent kokį supratimą, kas dirbama Rūmų tamsybėse? Turbūt manai, kad ten veltui leidau laiką? Kad nesu kareivis, nes nebedėviu uniformos?

Ne, aš taip nemaniau, bet tikrai nežinojau, ką dirbo mano tėvas...

Tiesą sakant, Gajus Vyresnysis gyveno tik viena viltimi: soste po Augusto matyti Tiberijų. Šito jis siekė visą gyvenimą.

Bet aš abejojau, ar mano tėvas pergyvens Cezarį. Augustas atšventė septyniasdešimtmetį ir atrodė nepaprastai sveikas... Pagaliau pasijutęs silpniau tėvas pristatė mane Tiberijui. Jis bendravo su juo išlaikydamas pagarbų draugiškumą, kurio man visada pristigdavo bendraujant su bet kuriuo imperatoriaus Namų nariu.

Tiberijaus priėmimas man pasirodė šaltas. Mano tėvas buvo aukštas. Klaudijus Tiberijus Neronas – dar aukštesnis, bet pakumpęs, ir dėl šios ydingos laikysenos atrodė nemaloniai. Galima numanyti jaunystėje jį buvus gražų. Dabar valingus veido bruožus slėpė riebalų sluoksnis, o galva praplikusi. Vis dėlto jo veide buvo viena labai ryški detalė: akys. Jos buvo milžiniškos, tiriamos, dėmesingos. Žinoma, kai aš geriau pažinau dieviškąjį Tiberijų, supratau, kad jo žvilgsniui keistumo teikė silpnas regėjimas. Vis dėlto, gal paveiktas germanų legionierių kalbų, esą jis mato tamsoje, aš visą laiką maniau, kad širdies slėpinius Tiberijus įžvelgia ne menkiau už nakties paslaptis.

Taip, Tiberijaus priėmimas man pasirodė šaltas ir visą savo gyvenimą jutau jam tik šventą ir pagarbią baimę. Kaip viskas būtų susiklostę, jei būčiau sekęs savo tėvu ir neabejojęs Cezario draugiškumu ir parama? Šiandien, deja, per vėlai, žinau, kad Tiberijus vertino mane ir net mylėjo, kiek tai buvo įmano-

ma... Tada aš to nesuvokiau. Kad Tiberijus mane vertino, mylėjo ir globojo, supratau tik po jo mirties, į valdžią atėjus Gajui*, kuris pasmerkė mane tremčiai. Taigi, kaip viskas būtų susiklostę, jei būčiau supratęs, kad Tiberijus palaiko mane? Ar žinodamas, kad Princas mane palaiko, būčiau taip apgailėtinai atsitraukęs, kai šis balsas, anonimiškas ir todėl dar grėsmingesnis, pareiškė:

– Jeigu tu paleisi jį, vadinasi, nesi Cezario draugas!

Būčiau pasijuokęs, tikrai būčiau pasijuokęs iš to vargšelio, įsivaizduojančio, kad gali nurodyti Judėjos prokuratoriui... Bet aš nežinojau, kad Cezaris saugojo mane, kiek tai buvo įmanoma.

Paskutinius savo gyvenimo mėnesius mano tėvas skyrė tam, kad supažindintų mane su pasauliu, apie kurio egzistavimą iki tol neturėjau jokio supratimo.

Buvau dar jaunas vyras, ragavęs tik stovyklų ir karo patirties. Man buvo sunku priprasti prie kitokio kovos ir tarnystės Valstybei būdo, kuriam ilgus metus atidavė mano tėvas, būdamas šalia Tiberijaus.

Tiberijus ir Gajus Vyresnysis padarė iš manęs valdžios seklį – savo žvalgybos agentą. Kiti vadina dar šiurkščiau – šnipu.

768 metų rugpjūtį Augustas susirgo ir be jokių kančių per dvi dienas pasimirė. Visi Senato nariai ir visi raiteliai lūkuriavo eilėje prie Palatino. Visi, kurie vadinosi romiečiai, stumdėsi prie įėjimo į rūmus, bijodami pavėluoti pareikšti užuojautą, pagarbą ir laiku atsisveikinti. Toks perdėtas pataikavimas Tiberijų pradėjo erzinti.

Tėvo sveikata labai greitai silpo. Dabar, kai valdžia perėjo į jo draugo, su kuriuo buvau supažindintas, rankas, jo norai iš-

* *Gajus* – Gajus Cezaris Germanikas Kaligula, iš pradžių valdė nuosaikiai, bet ilgainiui apimtas valdovo beprotystės pradėjo žudyti giminaičius, draugus, kilminguosius ir reikalauti garbinti jį kaip dievą.

sipildė su kaupu ir paleido jį. Greitai nepajėgė net atsikelti iš lovos. Jis vėmė krauju, bet širdyje viešpatavo ramybė: tikslas buvo pasiektas, Tiberijus tapo imperatoriumi.

Gajus Vyresnysis mirė per spalio kalendas, kai Romos miestą užliejo saulėlydžio šviesa, kurios man taip trūko Vienos rūkuose. Aš buvau prie jo. Tada, kai danguje ryškiausiai sužibo žvaigždė, mano tėvas ištiesė ranką į septynias kalvas, savo spindesiu su niekuo nepalyginamas, ir sumurmėjo:

– Pažvelk, Gajau! Roma...

Ir, tardamas savo didžiausios meilės vardą, paliko šį pasaulį.

Savo tėvo aš vos netekau vaikystėje. Tik per plauką pirmiau už jį neiškeliavau į kapus būdamas kareiviu. Tačiau šitam praradimo ir sielvarto metui buvau visai nepasiruošęs. Tą tolimą spalio vakarą aš suaugau. Likau vienas, be žmogaus, kuris globotų mane ir rūpintųsi manimi. Buvau visiškai laisvas, bet ši laisvė atrodė nepaprastai karti.

Kitą dieną po iškilmingų laidotuvių Tiberijus pasikvietė mane ir liepė vykti į Galiją.

* * *

Priešingai nei Augustas, prastas valdytojas, kuris senatvėje pavirto visišku bailiu, Tiberijus buvo didis imperatorius. Jis negalėjo susitaikyti su Germanijos, kur kadaise buvo nuskinta tiek laurų, praradimu. Beje, prie Reino jis buvo išsiuntęs geriausią Romos generolą, savo sūnėną Germaniką*. Tačiau Tiberijus nepasitikėjo Druzo sūnumi.

Germanikas nieko nepasakė dėl mano paskyrimo šalia jo. Žinojo, kad mano tėvas tarnavo jo dėdei... Bet ar jis galėjo ką nors pasakyti? Aš buvau tribūnas su raudona juosta ant raite-

* *Germanikas* – Druzo sūnaus, Tiberijaus ir Domiciano giminaičio, pravardė.

lio tunikos. Neslėpiau noro kilti karininko karjeros laiptais. Be to, likau gyvas Teutoburge, vadinasi, turėjau daugiausiai žinių apie tą kraštą ir Arminijų. Taigi mano paskyrimas prie Reino neturėjo kelti jokių abejonių. Nepaisant to, ir Germanikui, ir jo žmonai Agripinai ši pernelyg tobula priedanga pasirodė truputį įtartina. Jau per pirmą susitikimą jie išlaikė atsargų atstumą.

Tuo metu, kai atvykau į Argentoratą, Germanikas buvo populiarumo viršūnėje. Ši sėkmė neaplenkė ir visur jį lydinčios Agripinos su vaikais. Pulkas ypač pamilo jų „pagranduką", mažąjį Gajų, kuriam tada buvo treji metai ir kurį mama, norėdama mums įsiteikti, juokais apavė *caligae**. Todėl mes jį pavadinome Kaligula... Taip, Gajus tikrai buvo mielas vaikutis, mums visiems suteikęs daug džiaugsmo... Net ir man. Sunku patikėti, kad jis kaltas dėl mano nelaimių ir tremties ir kad, pranešdamas apie vieno pasiuntinio atvykimą, jis kandžiai paklausė, ar tik šis neatneša įsakymo pralieti mano kraują? Tikrai mielas vaikutis...

Veikdamas išvien su legatu Cecina, kuris vadovavo aštuoniems legionams ir atsarginiams germanų ir galų korpusams, Germanikas perplaukė Reiną ir užėmė chatų teritoriją. Mes išžudėm svetimšalius ir savo negausius belaisvius paėmėm į vergiją – jiems tai yra žiauresnis likimas už mirtį.

Cecina, per gaisrus prasibrovęs į briukterų šalį, perėmė XIX legiono vėliavą. Mirštančio Marko Sabinijaus pranašystė buvo teisinga: Arminijus nugalėjo imperatorių, bet nenugalėjo Romos.

Taip prabėgo treji metai. Hermanas tapo paprasčiausiu tremtiniu, įkalintu tokiuose užkampiuose, kurių pavadinimų nežino net mūsų geografai. Jo leitenantai vienas po kito paliko jį ir pasidavė Romai. Rytuose mes atkūrėme Imperijos ribas. Ta-

* *Caligae* – kareiviškas batas (*lot.*).

da Tiberijus, nors ir draskomas prieštaravimų, išreiškė padėką Germanikui už pergalę ir 771 metais mes grįžome į Romą.

Imperatoriaus nugalėtojo užnugary aš dalyvavau iškilmėse ir patyriau žygiavimo į Kapitolijų svaigulį, rėkiant siautėjančiai miniai.

Man suėjo trisdešimt metų. Savo garbės vardo dabar siekiau darydamas miesto valdytojo karjerą. Aš karštai troškau greičiau tapti kuratoriumi...

Kaip tik tada Tiberijus nutarė pranešti, kad išrinko man žmoną.

IV

Tai buvo aštuntoji Feralijų* diena. Jau visą savaitę Roma meldėsi už mirusiuosius, kad kitą sezoną jos neapleistų manai**.

Ne tiek iš meilės knygoms, kiek ieškodamas tėvo atspindžio užsidariau bibliotekoje.

Feralijos pasmerkė mane tinginystei ir skausmingai aštuonių dienų akistatai su savimi. Aš turėjau marias laiko apmąstymams, o tai yra blogiausia, kas gali nutikti romėnui. Senasis Katonas*** teisingai pasmerkė graikų madas ir filosofų atėjimą į Miestą. Niekas neišvengė šios rykštės. Argi aš pats vieną dieną nesusigriebiau mėginąs postringauti apie Tiesą su žmogumi, kurį paskui pasmerkiau kryžiui? Katonas būtų prakeikęs mane!

Aš liūdėjau ir nuobodžiavau. Vien dėl to nusižudė ne vienas žmogus! Tačiau ištisos aštuonios Feralijų dienos išvadavo mane iš Pomponijos draugijos. Ji gedėjo: beveik prieš metus mirė jos vyras Titas Domicijus Persikas.

Po jo mirties našlė, kadaise buvusi mylimiausia jo meilužė,

* *Feralijos* – mirusiųjų šventė (vasario 21 d.).

** *Manai* – romėnų religijoje sudievintos mirusių protėvių dvasios, garbintos kaip giminės.

*** *Katonas* – Porcijus Katonas Vyresnysis, senovės romėnų papročių gynėjas, naujovių priešininkas.

aprimo. Ji buvo graži koketė. Mėgo papuošalus, retus brangiai kainuojančius kvepalus, gabenamus iš Rytų, tviskančias aukso vertės medžiagas, audžiamas iš Egipto medvilnės ir sunkaus siriško šilko. Visų šių gėrybių Persikas jai negailėjo. Jis buvo patricijus ir savo palikimą skaičiavo milijonais. Manasis neviršijo penkių šimtų tūkstančių sestercijų. Pomponijos kaprizai buvo ne mano kišenei.

Per vieną mėnesį turėjau nupirkti didelę gališko stiliaus apyrankę su dviem susikibusiais liūtais, „babiloniškus“ odos sandalus, kurių kaina gerokai viršijo tikrą jų vertę, ir tinklelį plaukams su indiškais perlais. Jis turėjo labai tikti prie naujos Pomponijos šukuosenos, kurią ruošėsi pasidaryti. Vėliau pasirodė, kad šukuosena jai netinka, o aš suplojau šešių mėnesių pajamas už kaimo valdų nuomą...

Per dvidešimt penkerius mūsų vedybinio gyvenimo metus Prokula nekainavo man tiek, kiek kadaise kainavo meilužė per tris mėnesius. Tiesą pasakius, bendravimas su Pomponija, kaip patricijų didybės pavyzdys, glostė mano savimeilę. O ji, būdama ne pirmos jaunystės, įsikibo į mane, paprastą raitelį, kaip paskutinį šansą ištekėti, ir aš pradėjau baimintis, kad ji paprašys vedybų...

Net Demetrijus, leisdamas sau tai dėl ilgos tarnybos mano namuose, pagarbiai mane įspėjo. Jis prabilo apie neatsargius ir neatsakingus jaunų žmonių santykius, mano pareigas, kraujuojančias žaizdas krūtinėje ir tėvo atminimą. Aš nebuvau paauglys, pirmos meilės auka, bet elgiausi nepateisinamai. Be to, aš žinojau, kad tėvas būtų pasmerkęs mano santykius su brandžia nepadoraus elgesio moterimi, nes jis griežtai laikėsi senų papročių. Demetrijaus priekaištas buvo teisingas ir man nepatiko, kad turiu jaustis kaltas prieš tarną. Taigi nusprendžiau kuo greičiau nutraukti santykius su Pomponija, nors tai turėjo kainuoti dar dvi ar tris garbingas dovanas.

Štai apie ką galvojau tą vakarą bibliotekos prieblandoje.

* * *

Aš nepriklausiau labai siauram patarėjų, Tiberijaus vadinamų draugais, ratui, kuriam kadaise priklausė mano tėvas, bet, gerbdamas jo atminimą, Cezaris kartais pakviesdavo mane vakarienės į savo namus. Beje, pareigos, kurias tuo metu ėjau, leido man priimti šią menką malonę.

Tiberijus buvo patikėjęs man vieno savo imperatoriškų sodų priežiūrą. Aš nebuvau svarbus žmogus, vienas iš tų brangių administratorių, ant kurių pečių laikosi Valstybės mechanizmas. Man dar trūko daug dorybių ir daug ydų. Tačiau nuolatiniai Princo kvietimai rodė, kad mano tarnyba jis patenkintas. Taigi visai nenustebau, kai 772 metais nuo Miesto įkūrimo, septintą dieną prieš kovo kalendas, buvau pakviestas vakarienės į Palatiną.

Šioje vakarienėje mūsų buvo dešimt. Kitų svečių vardų ir veidų, išskyrus Sejaną*, kuris buvo pradėjęs pelnyti Princo palankumą, neprisimenu. Augusta** trumpai pasirodė vaišių pradžioje. Ji mėgo vilkėti savo jaunystės drabužiais, ta pačia savo rankų audimo baltos drobės suknute, kuri labai patiko jos vyrui. Jeigu Livija būtų pakeitusi savo senamadišką šukuoseną, niekas nebūtų įtaręs, kad jai keturiasdešimt dveji, ir būtų galima numanyti jaunystėje ją buvus nepaprasto grožio moterį.

Visą laiką, kol ji buvo su mumis, vakarienę gaubė draugiška ir santūri atmosfera. Pagal seniausią šeimos tradiciją, kupiną patriarchališko griežtumo, į stalą Tiberijus liepė paduoti išvakarių likučius ir priminė posakį, kurį dažnai, net pernelyg dažnai, vartojo: „Pusės šerno skonis yra toks pat kaip viso“.

* *Sejanas* – Liucijus Elijus, Sejaus Strabono sūnus, imperatoriaus Tiberijaus favoritas.

** *Augusta* – Senovės Romoje oficialus valdančio imperatoriaus žmonos titulas, vėliau tapęs kilmingos moters vardu.

Aš nemėgau mėsos patiekalų ir su malonumu valgiau austres, kurios – patikslinu – Tiberijaus buvo atvežtos ne iš Tarento*, bet iš Lukreno**.

Kai Tiberijaus motina išėjo, jis linksmai pasiūlė paragauti vyno, atsiųsto iš Afrikos. Tai buvo tirštas, beveik juodai raudonas vynas, kurį reikėtų dukart skiesti vandeniu ir pateikti su prieskoniais ar mėtomis. Bet kai aš vienam vergui daviau ženklą į mano taurę įpilti vandens, Cezaris pasišaipė, kad tik matronos***, kurios geria pasislėpusios nuo svetimų akių, atsisako gryno vyno. Supratau tai kaip iššūkį dalyvauti viename iš tų bjaurių vyno gėrimo konkursų, dėl kurių jis kraustėsi iš proto. Aš geriu saikingai, todėl žaidimai „Kas labiausiai nusigers" manęs visiškai nedomina. Sunkiai pakęsdamas alkoholį, aš su siaubu įsivaizdavau, kaip apsijuoksiu, kai mirtinai girtas stačia nosimi krisiu ant dryžuotų kaimiškų pagalvių arba kai savo jūros gėrybes išversiu ant grindų mozaikos. Pašaipūs Tiberijaus ir aplinkinių žvilgsniai rodė, kad kaip tik to jie visi iš manęs ir laukė.

Pamatęs, kaip sutrikau, Tiberijus nusišypsojo ir tarė:

– Aš padarysiu taip, kad tau patiks, mano brangusis Pilotai. Šį vakarą nugalėtojas bus ne tas, kuris išgers daugiausiai vyno, bet tas, kuris pirmas pasiduos. Jeigu tai būsi tu, turėsi dėkoti Fortūnai, nes atlygis bus didelis: tu gausi žmoną, kurią aš pats išrinkau.

Tik tada pastebėjau, kad visi svečiai, išskyrus Sejaną, yra viengungiai, našliai arba išsiskyrę. Bet Tiberijus kalbėjo toliau:

– Ir kokią žmoną, Pilotai! Kokią žmoną! Mano tikrą pusseserę, šviesiausiąją Klaudiją Prokulą, geriausią Romos partiją!

Ir pratrūkęs juoktis bepročio juoku pridūrė:

* *Tarentas* – miestas Pietų Italijoje.

** *Lukrenas* – ežeras, esantis Kampanijoje, netoli Bajų.

*** *Matrona* – Senovės Romoje garbingai ištekėjusi moteris; šeimos motina.

– Be to, pačią negražiausią merginą Mieste ir pasaulyje!

Klaudijos Prokulos vardą buvau girdėjęs. Ji tikrai buvo laikoma negražia ir nepasižyminčia jokiomis savybėmis, kurios atsvertų nepatrauklumą... Sklido kalbos, kad ji išmano Pitagoro doktrinas, laikosi Izidės Egiptietės kulto, kurį Tiberijus vertino neigiamai, ir yra vadinama originalia. Kalbos, kad Prokula laikosi rytietiškų religinių apeigų, buvo neteisingos ir atsirado dėl piktų liežuvių ir žmonių neišmanymo – Pitagoro mokymas dažnai buvo painiojamas su Izidės garbintojų apeigomis. Tokios kalbos labai pakenkė jaunai merginai, nes Izidė buvo laikoma prostitučių ir laisvo elgesio moterų globėja.

Menkos žinios apie Klaudiją Prokulą neįžiebė noro toliau dalyvauti vakarėlyje. Liūdnos mintys, kurias Tiberijus suprato iš mano veido, sukėlė jam šypseną ir labai pralinksmino. Vargais negalais nutaisiau tariamai linksmą išraišką ir nenatūraliai pakiliu tonu sušukau:

– Tavo pusseserė! Klaudija, Cezari! Kokia didelė garbė paprastam raiteliui!

Tiberijus padėjo sunkią ranką man ant peties ir atsakė:

– Brangus Gajau, tavo tėvui pažadėjau, kad tu vesi tik patriciją.

Aš įstengiau išgerti tris taures. Jau po antros, išvertęs ant savo gražiausios togos padažinę su padažu, – ją geras penkias minutes nesąmoningai varčiau rankose, – juokiausi lyg išprotėjęs.

Išgėrus trečią, sienų freskos prieš akis pradėjo šokti nesutramdomą sarabandą*. Mane pykino nuo padažų kvapo, sumišusio su juose stingstančių patiekalų kvapu. Dar buvau pakankamai blaivus, tad pastačiau taurę nesudaužęs. Svirduliuodamas pakilau, priėjau prie Tiberijaus ir vos laikydamasis ant kojų išlemenau:

* *Sarabanda* – ispaniškas greito tempo liaudies šokis; šoka moteris pagal būgno ir kastanječių muziką.

– Cezari, aš pasiduodu!

Tarsi per sapną išgirdau, kaip susirinkusieji pratrūko garsiai juoktis. Du vergai išnešė mane į lauką. Tik rūmų kieme pradėjau nesustodamas vemti.

Paskui miegojau dvidešimt keturias valandas ir pabudau tik vidurnaktį iš skausmo plyštančia galva, sakytum Vulkanas su kiklopais joje būtų įsirengęs kalvę. Vėliau, neslėpdamas širdgėlos, kad grįžau mirtinai girtas, į mano kambarį įėjo Demetrijus. Jis ištiesė laišką, kuris atėjo man miegant. Antspauduotas asmeniniu Cezario spaudu. Jame buvo parašyta: „Jaunasis Gajau, mano pusseserė Prokula gaus vieno milijono sestercijų kraitį“.

Toks buvo dieviškasis Tiberijus, blogio ir gėrio genijus.

* * *

Klaudija Prokula buvo našlaitė, kaip ir aš. Ji gyveno Eskviline* pas tetą iš mamos pusės, tokią Antoniją, augusią visų pilietinių karų metu. Ji turėjo daug vaikų, kokį šešetą, ir tik vieną vyrą – mieste, kur moterys paprastai turi daug vyrų ir tik po vieną vaiką, tai buvo dvigubas laimėjimas... Bet Antonija ir Probijus neteko visų savo palikuonių, išskyrus vieną dukrą – Valeriją. Prokula užaugo kartu su savo pussesere. Antonija išmokė jas austi, verpti vilną ir kitų darbų, būtinų gerai namų šeimininkei. Tačiau, be viso to, Prokula išmoko graikų kalbą ir perskaitė pitagoriečių knygas, kuriose jie savo sekėjams žada amžiną laimę kitame pasaulyje. Ji susipažino su keistomis religijomis, pranašystėmis, horoskopais ir tikėjo sapnų siunčiamais ženklais... Nors mano žmona tiki visokiomis keisteny-

* *Eskvilinas* – kalva, didžiausia iš septynių Romos kalvų, vergų ir nusikaltėlių mirties bausmės ir laidojimo vieta.

bėmis, ji tikrai turi puikią nuojautą, ir aš pats ne kartą džiaugiausi paklausęs jos patarimų. Dėl jos ir savo laimės geriau būčiau paklausęs jų ir tą dieną... Kodėl patardama ji įpainiojo vieną iš savo miglotų sapnų, kuriais aš nepasitikėjau ir todėl nepaklausiau jos?

Prokula laukė manęs kedro šešėlyje raudonų rožių pavėsinėje. Labai alsus jų kvapas, primenantis mano rožyną Kampanijoje, neatskiriamai susijo su mano žmona. Prie jos kojų žaidė mažas baltas šunytis. Aš negalėjau įžiūrėti šviesiausiosios Klaudijos bruožų, bet išgirdau jos balsą, stiprų ir melodingą:

– Būk pasveikintas, Gajau Poncijau! Sveikas atvykęs!

Ir, net nematęs jos iš arti, aš visam gyvenimui neapsakomai pamilau šį balsą. Keistai susijaudinęs atsakiau:

– Būk pasveikinta, Klaudija Prokula!

Ji atsistojo ir ėjo manęs pasitikti. Nebuvo grakšti. Jos veido negalėjo papuošti jokia šukuosena ir jokie skaistalai negalėjo paslėpti odos blyškumo, bet neatkreipiau į tai dėmesio, nes mačiau tik jos akis, didžiules rudas akis, žvelgiančias į mane su nuostaba, baime ir nenusakoma viltimi. Aš supratau, kad tereikia ištiesti ranką ir tapsiu Prokulai pats stipriausias, pats nuostabiausias, geriausias vyras visoje Romoje. Dabar man nėra nieko skaudesnio, kaip jos žvilgsnyje nebematyti šio akinamo pasitikėjimo. Ir vis dėlto ji tebemyli mane...

Tiesa, dėl Tiberijaus valios ir jo giminystės su Klaudija Prokula negalėjau savavališkai atsisakyti šios sąjungos. Bet į žmonas ją paėmiau niekieno neverčiamas, nebent meilės.

Jau kitą dieną nupirkau sužadėtuvių žiedą ir vidinėje pusėje liepiau išgraviruoti mudviejų vardus. Paskui nuskubėjau pas Probijų ant Eskvilino. Prokula buvo sode po kedru, kurį labai mėgo.

– Nemaniau, kad grįši, Gajau Poncijau, – pasakė ir išvydusi mano nuostabą pridūrė: – Ar matei mane ir save? Visa Roma iš tavęs juoksis.

Tada, netaręs nė žodžio, išėmiau žiedą ir užmoviau ant ketvirtojo jos kairės rankos piršto.

Prokula jau nebuvo jauna. Per liepos kalendas ji atšventė savo dvidešimtmetį ir manė, kad didelės vestuvių iškilmės sukels žmonių juoką. Tačiau aš norėjau, kad tai būtų šventiška ir iškilminga diena. Kreipiausi į pranašus, kad mūsų vestuvėms parinktų palankiausią dieną. Jie pasiūlė mano gimimo dienos išvakares prieš gegužę, nepalankiausią mėnesį vestuvėms.

Mano santuoka su Prokula suteikė tai, ko dauguma vyrų neturi: laimę. Aš patyriau penkerius visiškos laimės metus. Per ketverius metus mums gimė trys vaikai. Iš pradžių mergaitė, mano brangioji, gražioji, švelnioji Poncija... paskui du berniukai, Gajus ir Aulas.

Po tėvo mirties jaučiausi vienišas ir nesaugus, o Prokula pasirodė esanti gera palydovė, sugebanti išgirsti visus skundus, išsklaidyti baimes, pamiršti abejones. Mudu mylėjome vienas kitą. Savo laimės įsčiose gyvenome atsiskyrę nuo Romos ir viso pasaulio. Taip buvo saugiau.

Tiberijus nebuvo populiarus. Sulaukęs šešiasdešimties, jau buvo pavargęs nuo žmonių niekšybės ir valdžios, kurios taip ilgai laukė. Bodėdamasis valdžia vis dažniau išvykdavo iš Romos ir vylėsi, kad sūnus Druzas susidomės Valstybės reikalais. Be to, Cezaris pradėjo nepasitikėti visais ir kiekvienu. Išskyrus, deja, vieną jam, jo šeimai ir Romai pavojingą žmogų. Kalbu apie Elijų Sejaną, tą provincijos raitelį, tapusį pretorijos* kohortų prefektu, kuris, susidorojęs su imperatoriaus rūmų princais, svajojo įsitvirtinti soste. Savo giminės ir tautos nelaimei, Tiberijus garbino Elijų ir jo įgudusiose rankose imperatorius pavirto žaisliuku. Visi, dar galėję savo patarimais sumažinti Sejano įtaką Cezariui, jau buvo neteisingai apkaltinti

* *Pretorija* – imperatoriaus gvardija.

ir atskirti nuo Princo arba, prisidengus politine būtinybe, išsiųsti kuo toliau nuo Romos.

Tai manęs visai nejaudino. Aš išgyvenau savo didžiausios laimės metą ir niekas kitas pasaulyje man nerūpėjo. Tiberijus daugiau nekvietė manęs į savo ratelį, ir dėl to man tik palengvėjo, nes, bendraudamas su juo, privalėjai įdėmiai sekti kiekvieną jo žodelį ir menkiausią judesį ir būti, o ne atrodyti, malonus – Cezaris vienodai nemėgo ir pataikavimo, ir nepagarbos.

Manydamas, kad Tiberijus mane pamiršo, o Sejanas elgiasi atsargiai, aš pasitenkinau laimingos vidutinybės vaidmeniu. Aišku, ilgai buvau imperatoriško sodo prokuratoriumi, nes Cezaris nemėgo priimti sprendimų ir mielai palikdavo tuos pačius žmones tose pačiose vietose per visus jų karjeros metus. Aš atsisakiau bet kokių ambicijų, bet kokių didesnių siekių. Užmiršau net garbingą karininko šlovę, apie kurią anksčiau tiek daug svajojau.

Žinojau, kad mano elgesys nedarė garbės romėnui. Ir supratau, kaip gėdinga tautai, kuri diktavo savo įstatymus pasauliui, pakęsti kažkokio Elijaus globą, nors ir teikiamą Tiberijaus noru... Tačiau visa Roma tai toleravo. Kodėl aš, Gajus Poncijus Pilotas, paprastas raitelis, mažas imperatoriško sodo prokuratorius, turėjau jaustis labiau įžeistas nei visi patricijai, kurie tylėjo? Turėjau mylimą šeimą ir jos laimei teikiau pirmenybę. Koks man skirtumas, ar Gajaus Poncijaus Piloto vardas ką nors reikš palikuonims? Aš priėmiau vidutinybės, žmogaus be ateities ir šlovės, likimą.

Štai kodėl kvietimas į Palatiną mane nemaloniai nustebino. Tiesa, mano sąžinė buvo rami, bet pastaraisiais metais dėl nereikšmingų priežasčių buvo susidorota su pernelyg daug žmonių ir susitikimas su Tiberijumi visus baugino.

Tokią baimę perskaičiau Prokulos akyse. Ji sugriebė mane už rankos ir tarė:

– Gajau, jei galėsi, nors ir kokia būtų užduotis, kurią Cezaris tau skirs, jeigu tik įstengsi – atsisakyk jos! Nes tai, ką šiąnakt susapnavau, mane labai sukrėtė!

Beje, mudviem susituokus ir gimus vaikams, Prokula pamiršo Pitagoro mokymus ir daugiau nesigilino į savo keistus sapnus. Ji tęsė:

– Gajau, tu buvai svetimame mieste, o Tiberijus stovėjo netoliese, tavo šešėlyje. Vienas vyras, rytietis, padėjo avinėlį prie tavo kojų ir liepė pasmaugti jo tautos dievo garbei. Jis ištiesė aukotojo peilį, bet tu nenorėjai paimti, nes avinėlis pavirto į mažą vaiką. Tada tu atsisakei jį papjauti. Bet staiga pasigirdo balsai. Jie rėkė: „Papjauk! Papjauk! Nužudyk jį!" Aš labai išsigandau, Gajau, ir pabudau. Nežinau, ką reiškia sapnas, bet jame daug blogų ženklų!

Suspaudžiau Prokulą savo glėbyje ir sušnibždėjau:

– Mylimoji, kam imi į širdį sapną, jei aš nieko nepapjoviau? Juk aš nenužudžiau avinėlio.

Bet ji drebėjo, kaip Kumuose* dreba ekstazės apimta pranašautoja, ir tai mane labai išgąsdino. Žmona pakėlė ašarotas, vizijų aptemdytas akis ir neatpažįstamu balsu pareikalavo:

– Gajau, duok man žodį! Duok žodį, kad tu nežudysi avinėlio!

Norėdamas paguosti ją atsakiau:

– Niekada! Prisiekiu!

Ar galėjau žinoti?

Išvykau į Palatiną labai susijaudinęs, vos nenusiritau nuo rūmų laiptų ir neišsisukau kulkšnies – Katonas pasakytų, kad tai labai blogas ženklas... Staiga apėmus prietaringumui, – kartais man taip nutikdavo, – nusprendžiau išdrįsti pasipriešinti Cezariui ir atsisakyti visko, ką jis man siūlys, net jeigu reikėtų

* *Kumai* – miestas Kampanijoje, Graikijos kolonija. Garsėjo savo pranašautoja, kurios įspūdingas urvas išliko iki šių dienų.

pasiaiškinti piktais dievų kėslais. Tiberijus jais tikėjo ne daugiau už mane, bet aš buvau nusiteikęs griebtis bet kokių argumentų.

Žinoma, atsistojęs priešais jį, nesugebėjau net išsižioti... Paskui padėkojau: jis mane paskyrė Judėjos prokuratoriumi.

V

Kodėl aš sutikau? Iš baimės. Dar prieš valandą Prokulos akivaizdoje rodžiau drąsą ir vyrišką ryžtą. Šios dorybės išgaravo tik išvydus Tiberijų. Jam pasipriešinti pritrūko jėgų. Be to, prie išgąsčio prisidėjo ir kiti jausmai: išdidumas ir garbės troškimas.

Ilgai buvau nusišalinęs nuo visuomeninių reikalų ir susitaikęs su tuo, kad visą gyvenimą rūpinsiuosi gėlėmis, baseinais ir gyvūnais, tikėjau užmiršęs savo ankstesnes svajones. Ir štai viską atgaivino keli Princo žodžiai, prieš mane atsivėrė kelias į karjerą, kurią buvau per anksti palaidojęs.

Buvau paprastas raitelis ir net nedrįsau svajoti apie provincijos gubernatoriaus – ypatingą senatoriškos diduomenės – dalią. O Tiberijus siūlė man tai kaip dovaną. Na, žinoma, Judėja buvo pati kukliausia provincija, prefektūra, kuria dalijosi Sirijos ir Egipto valdytojai. Gali atrodyti, kad ji – tik pavaldinio vieta. Tačiau iš tiesų tai yra pasitikėjimo vieta.

Turiu prisipažinti, kad apie žydų gyvenimą ir Judėjos bėdas anuomet neturėjau jokio supratimo. Taigi tada ir net vėliau negalėjau įvertinti manęs laukusio darbo ir jo sunkumo. O jeigu ir būčiau viską suvokęs, tikrai nebūčiau bandęs atsisakyti misijos, kurią vertinau, kaip man suteiktą garbę.

Prisiminiau savo tėvo pamokymus apie Romos didybę, piliečių atsidavimą Valstybei, šviečiamąją mūsų tautos, kurią Dievas pašaukė vadovauti pasauliui, misiją. Dabar suprantu, kaip toli nuo tikrovės buvau. Išvykau regėdamas apgaulingą idealą. Nieko neišmaniau nei apie Rytus, nei apie juose įsišaknijusį niekšiškumą ir nesąžiningumą – jų valdytojų laimėjimą. Stovėdamas priešais Tiberijų tikėjau gavęs svarbų vaidmenį. Kai jis netiesiogiai paprašė niekam neprasitariant stebėti savo vyresniuosius Sirijoje ir Egipte, sumečiau slaptus Cezario kėslus...

Nuo to vilties kupino ryto Romoje prabėgo trylika metų ir aš iki šiol apie tai galvoju. Pro savo langus nematau nei Judėjos jūros, nei plikų kalvų, tik nešvarias Vienos gatveles, žemą dangų ir alobrogų* kalnus tolumoje. Ryto rūkas išsisklaidė ir atidengė viršukalnes su sniego vainikais.

Padariau klaidų, kurias kiti vadina nusikaltimais. Tremtimi aš moku ne už tai. Nes niekada neabejojau, kad darau tai, ką reikia. Išskyrus vieną kartą, bet aš nenorėčiau apie tai kalbėti. Aš vis galvoju. Ne apie savo ankstesnį tuščiagarbį patiklumą, – buvau dar jaunas, – bet apie tikruosius Tiberijaus kėslus. Jeigu būčiau supratęs, ko siekia Cezaris, daug kas būtų buvę kitaip.

Kai gavau paskyrimą, mano priešai, – labai nustebau tik tuomet sužinojęs juos esant, – tvirtino, kad esu Sejano statytinis. Mirtinas įžeidimas. Tiesa, Tiberijus tuo metu nė vieno sprendimo nepriimdavo be Elijaus palaiminimo. Bet aš niekada nekeliaklupsčiavau prieš tą pasipūtėlį ir net, gerai apie tai pagalvojus, mano išsiuntimą į Cezarėją buvo galima laikyti atitolinimu.

Ko siekė Tiberijus? Atskirti mane nuo Romos? O jeigu taip, ar tai nepalankumo, ar globos ženklas? Nes tuo metu Palatino

* *Alobrogai* – keltų gentis tarp Ronos ir Isaros upių.

senbuviai ir Princo artimieji turėjo sumokėti didelę duoklę, kad patenkintų Elijaus didybės maniją...

Ko iš manęs tikėtasi? Sėkmės ar pralaimėjimo? Aš nebuvau reikšmingas personažas. Man pralaimėjus, nei Cezaris, nei Roma nieko neprarastų, tik aš. Mano sėkmė atsilieptų Princui. Juk argi aš, leiskite ta proga prisiminti, nebuvau Tiberijaus pusseserės vyras? Argi anksčiau Publijus Kvintilijus Varas nebuvo Judėjos valdytojas, o aš suprantu, nes labai gerai jį pažinojau, kad šią vietą jis gavo ne dėl savo sugebėjimų, bet dėl santuokos su mažąja Augusto dukterėčia. Galbūt Tiberijus pasirinko mane tik norėdamas pagerbti savo tolimą giminaitį.

Svarstau ir nerandu atsakymų į savo klausimus. Tik žinau, kad Tiberijus dešimt metų skyrė mane vadovauti Judėjai, jeigu ne jo mirtis, kas žino, į kokią dar vietą būtų mane paskyręs?

Taip ir matau save erdvioje Palatino salėje. Atrodo, ir dabar jaučiu, kaip smilkčioja patemptą kulkšnį. Vėl pradėjo skaudėti stovint. Tiberijus varstė mane akimis, jis puikiai naudojosi savo įdėmiu ir trikdančiu žvilgsniu. Mano galvoje įsiviešpatavo chaosas, ėmiau nevykusiai dėkoti ir nežinojau, kaip atsisveikinti. Pagaliau Tiberijus davė ženklą išeiti ir, kai aš šlubčiodamas atbulomis traukiausi durų link, priminė:

– Beje, Gajau Poncijau, aš noriu, kad Klaudija Prokula ir vaikai vyktų kartu su tavimi. Tai neįprasta, bet tokia mano valia.

Per visą apsilankymą net nepagalvojau apie savo šeimą. Su viskuo iššyk sutikau ir kaip paskutinis kvailys pamiršau, kad prokuratorių žmonos paprastai lieka Romoje. Turbūt nesuklysiu manydamas, kad šią nustatytą tvarką Tiberijus pakeitė iš meilės mums ir galbūt norėdamas mus apsaugoti? Nes mes likome gyvi tik todėl, kad nebuvome Romoje.

Prokula buvo nuostabi. Aš perdaviau Cezario įsakymą palikti namus, giminę ir su šeima vykti į vieną nepalankiausių Imperijos vietų. Mūsų vaikus ir jos sveikatą pasmerkti Rytams ir juose siaučiančioms ligoms. Bet kuri kita moteris

verkšlentų nuo ryto iki vakaro ir nukamuotų mane savo pagrįstomis dejonėmis. Tačiau kai aš, didžiuodamasis šiuo paskyrimu ir bijodamas jos reakcijos, pranešiau šią naujieną, ji tepasakė:

– Bet kas, bet kur, kad tik būčiau su tavimi.

Iš Italijos išvykome rugsėjį, pasibaigus paskutinei vasarai Kampanijoje. Antonijus su Probija palydėjo mus į Mizeną*, kur Tiberijus, skubėdamas išsiųsti mane į Judėją, paliko man triremą. Jie verkė taip, tarsi nesitikėjo dar kada nors mus pamatyti.

Po trijų dienų be jokių kliūčių pasiekėme Cezarėjos uostą. Nors sezonas buvo jau įpusėjęs, kelionės nesutrukdė nei audros, nei jokie nepalankūs vėjai.

* * *

Nemanau, kad Liucijus Arijus Nigeras yra prastas kareivis. Ne. Jis nekvailas, sumanus, drąsus. Beje, sakoma, kad visi *Gallica*** vyrai yra išrinkti iš geriausiųjų legionuose. Ir niekas, nei jo elgesys, nei asmeninė byla, neleidžia manyti, kad Arijus nenusipelnė tokio įvertinimo. Jis, kaip ir aš, yra raitelis. Kaip ir aš – tribūnas su siauru purpuriniu apvadu ant tunikos. Tai kodėl jis taip bijo? Tikriausiai dėl to, kad per ilgai čia užsibuvo. Praėjus beveik dviem mėnesiams nuo tos dienos, kai aš atvykau, galiu tvirtinti, kad dauguma mūsų kareivių perima rytietišką kovos būdą. Kiti, atvirkščiai, priešindamiesi sukaupia jėgas ir tampa romėniškesni nei Romoje. Kaip tik šie man labiau patinka, tačiau Arijus linkęs perimti vietos papročius. Jis klysta.

* *Mizenas* – kyšulys ir miestas Kampanijoje.

** Galijos.

Ši tauta mūsų nekenčia. Nereikia jos gailėti, glostyti. Tokios pastangos čia įvardijamos kaip silpnumo įrodymas. Kam eikvoti laiką nuolat derantis, saldžiažodžiaujant, jeigu jėgos demonstravimas yra daug veiksmingesnis? Judėjai mes linkime tik gera, jei reikia – tai ir prieš jos valią.

Štai jau gerą valandą bandau tuo įtikinti Arijų. Veltui.

Negi jis prarado bet kokį supratimą apie Romos garbę? Nes tai, ką jis siūlo, ką remdamasis savo žiniomis apie žydų pasaulį nori priversti mane daryti, yra šventvagystė. Ak! Aš ne apie dievus, nors Judėjoje tai pagrindinė tema! Man nesvarbu, kad ši tauta negerbia nei Jupiterio, nei Junonos, nei Minervos, nei jokios kitos mūsų dievybės. Dėl to aš nepykstu, nes ir pats jomis netikiu. Ne, aš ne apie dievus, bet apie Romą. O kai kalbama apie ją, manęs niekas nepalenks.

Arijus atrodo suglumęs. Kuo jis dabar mane laiko? Įnoringu nevispročiu, kuris vos atvykęs vaizduojasi esąs sumanesnis už jį? Valdingu garbėtroška, ketinančiu sudrumsti sąlygišką ramybę, kuria jis džiaugiasi? Labai norėčiau paaiškinti, kad jis klysta, kad pasitikiu juo, kad esu pasiruošęs išklausyti ir pasinaudoti gerais jo patarimais, bet tai, ko jis prašo – neįmanoma.

– Tu prašai to, kas neįmanoma, tribūne.

Arijus kresteli didelę galvą rudomis garbanomis. Sutrikęs sunkiai renka žodžius:

– Prašau, pone, pasistengti suprasti! Tu nepažįsti šitų žmonių. Tu net nesupranti, kad mūsų elgesys gali juos įžeisti prieš mūsų pačių norą.

Štai tau ir Rytai! Nugalėtojai čia turėtų tenkinti pralaimėjusiųjų įgeidžius, o šie yra nepakenčiami. Tikrai, pranešdamas apie savo ketinimą iškilmingai įžengti į Jeruzalę, nesitikėjau sukelti tokios dramos. Ar tai nėra įprastas dalykas, kai naujas prokuratorius pradeda savo darbą? Taigi aš paprašiau Arijaus viską paruošti penktai dienai prieš gruodžio kalendas. Norė-

jau tinkamai parengtų legionų su ryškiai raudonais apsiaustais, papuoštomis šalmų viršūnėmis, vėliavomis ir herbais kaip pergalės dieną ir didžiulio mūsų prabangios kariuomenės parado. Arijus mane pertraukė:

– Atleisk, pone, jokių vėliavų. Matai, Jeruzalė jiems yra šventas miestas... Kaip tau paaiškinti? Tai ne jų, o jų Dievo miestas.

Tai aš žinojau, bet vis tiek niekaip nesupratau, kodėl Jeruzalėje negalima iškelti vėliavų. Arijus nervingai čiupinėjo ir sukinėjo ant piršto raitelių kavalerijos žiedą. Aš laukiau jo paaiškinimo.

– Matai, pone, žydai tiki, kad Jahvė, jų Dievas, yra visų daiktų kūrėjas ir kad nevalia garbinti ką nors kitą. Mūsų vėliavos... Mūsų vėliavos yra Jahvės įžeidimas. Jiems tai tas pats, kas stabai, o joks stabas neturi sutepti švento miesto teritorijos. Jie nepripažįsta net statulų Cezariui...

Tai išgirdęs gūžtelėjau pečiais:

– Jų Dievo įžeidimas... Tu naivus, tribūne! Jie nekenčia mūsų vėliavų ne todėl, kad tai stabai, bet todėl, kad jos simbolizuoja Romą. Ir kaip tik dėl šios priežasties aš noriu, kad mūsų įžengimo į Jeruzalę metu jos būtų nešamos priekyje.

Vos tvardžiausi. Arijus turbūt pakvaišo, kad drįsta man siūlyti įžengti be vėliavų! Tribūnas lyg pritrenktas žvilgčiojo į mane. Jis murmėjo:

– Prašau, pone! Tu esi penktas romėnų prokuratorius, o visi keturi tavo pirmtakai pakluso šiam papročiui. Publijus Kvintilijus įžengė be vėliavų! Ir Markas Ambivijus, ir Anijus Rufas, ir Valerijus Gratas, kurį tu pakeitei... Nė vienas nemanė, kad kenkia Romos garbei!

Aš piktdžiugiškai pasišaipiau:

– Taip, Varas įžengė be vėliavų! Bet tu, tribūne, kažkodėl nepridūrei, kad pro Auksinius Vartus jis įžengė tarp dviejų kryžių gretų! Su dviem tūkstančiais žmonių, po tūkstantį iš kiekvienos pusės. Juos įsakė nukryžiuoti, kad garantuotų sau ra-

mybę sostinėje! Gal nori, kad pasekčiau jo pavyzdžiu? Beje, regis, šis sumanymas Gratui liūdnai baigėsi. Vienas Judo namų patricijus iš savo terasos metė į jį čerpę, kuri tik atsitiktinai nesutraiškė jam kiaušo! Visa jo šeima ir tarnai buvo nubausti mirties bausme! Ar ir aš turėčiau taip elgtis?

Arijus išraudo. Tamsus raudonis jo veidą užliejo ne dėl karščio: lauke tvyrojo ledinis šaltis. Iš rytų pūtė žvarbus, atšiaurus vėjas, regis, sniego pranašas...

Mano tribūnas visą laiką sukinėja žiedą ant bevardžio piršto. Tvardausi nešaukęs. Negi mūsų kohortų eisena su ginkluote, emblemnešiais ir vėliavnešiais priekyje, kaip dera, žydus užgauna labiau nei du tūkstančiai nukryžiuotų žmonių arba visa išžudyta šeima? Negi jie nesuvokia, kad geriau, kai Romos valdžia įtvirtinama ne per žmonių kančias, o per karinius paradus? Staiga nuo įtampos mane apima nuovargis. Norėčiau suprasti. Tačiau Romai Judėjoje nereikia žmogaus, norinčio suprasti. Mane beveik užvaldo pavydas Varui dėl to, kad jis sugebėjo būti toks žiaurus... Publijaus Kvintilijaus niekada nekamavo klausimai. O aš per daug svarstau. Tebegirdžiu kimų Varo balsą, kimų nuo dažnų įsakinėjimų kariams, kai tą vakarą Argentorate pasakojo prisiminimus apie prokuravimą Judėjoje:

– Šunys, visi šunys! Svetimšaliai kvailiai! Dieną bučiuoja jums ranką, kad sutemus lengviau jus pasmaugtų. Per vieną naktį jie nužudė dešimt mano legionierių, išėjusių pas merginas. Bet aš, norėdamas juos sutramdyti, aplink Jeruzalę pastačiau daugiau kryžių, nei šiame smėlio ir akmenų krašte auga medžių.

Ar aš galėčiau taip pasielgti?

Liucijus Arijus įsmeigęs akis į žemę ir nuleidęs galvą vis tebesukioja žiedą ant piršto. Jis manęs bijo? Nekenčia? Abi šios prielaidos nemalonios. Tada dingteli, kad ir aš turiu pasiaiškinti:

– Kur tu buvai 763 metais, tribūne?

Nereikalingas klausimas: aš skaičiau asmeninę Arminijaus bylą ir žinau, kad tais metais jis, kaip ir mano tėvas, tarnavo Ilyrijoje. Didieji to meto sukilimai. Dešimtys išžudytų kareivių... Nigeras sugebėjo pasipriešinti, pasinaudodamas dviem savybėmis – apsukrumu ir drąsa, kurių jam niekada netrūko.

– Aš buvau Ilyrijoje, pone.

Jis instinktyviai pasitempė. Nustojo žaisti su savo žiedu ir tyrinėti grindinio plokščių defektus.

– O aš, tribūne, buvau dvidešimt penkerių ir tarnavau Germanijoje. Ką tik minėjai Publijų Kvintilijų. Ten aš su juo ir susipažinau. Buvau XVIII legiono tribūnas su purpurine riterio juosta...

Nigeras nustebęs žiūri į mane. Atpažįstu vieną iš tų žvilgsnių, kurie nuolat mane palydi, kai grįžau iš Teutoburgo...

– Atleisk man, pone, aš nežinojau. Maniau, iš XVIII legiono neliko nė vieno.

– Tik aš ir dar vienas galas atsarginis, išgelbėjęs man gyvybę... Ar tu, Liucijau Arijau, gali įsivaizduoti, koks jausmas apima matant, kaip mūsų vėliavos patenka į priešų rankas?

Atrodo, menkniekis, bet mane užplūsta seniai patirtas sielvartas, kuris draskė širdį, kai atsitokėjęs tarp apleistų lavonų supratau apie visišką mūsų pralaimėjimą. Prieš akis vėl išdygsta Markas Sabinijus, nepalūžęs nelaimėje, ir išdidus jo žvilgsnis, nukreiptas į Arminijų. Ką jis pasakytų, jei sužinotų, kad aš, Judėjos prokuratorius, įžengiau į Judėją be vėliavų? Gerbdamas Grecino, Varo ir visų savo draugų atminimą, negaliu pasielgti taip gėdingai net dėl politinių ir diplomatinių priežasčių.

– Dėl mirusiųjų Teutoburge manų aš privalau atsisakyti kai kurių dalykų...

– Suprantu, pone.

Įsivyrauja ilga tyla, kupina šmėklų ir liūdnų minčių. Aplink

rezidenciją švilpiantis vėjas užgožia nuolatinę bangų mūšą apačioje.

Pagaliau Arijus atsitokėja:

– Pone, man kilo viena mintis! Tu nori įžengti į Jeruzalę su vėliavomis ir gerai žinai, kad negaliu tavęs už tai smerkti. Aš irgi esu romėnų karys. Nemanyk, kad labai noriu palikti jas kareivinėse. Bet Judėjoje gyvenu jau dešimt metų ir drąsiai galiu teigti: pone, jeigu įžengsi su vėliavomis, tai bus suprasta kaip švento miesto išniekinimas, ir dėl to kils neramumų... Gali pasirodyti, kad jokios išeities nėra, bet tai netiesa. Ar tu esi ceremonijų ir oficialių sutikimų garbintojas? Šiaip ar taip, jeigu įsivaizduoji, kad būsi sutiktas džiaugsmo šūksniais ir džiugiom dainom – klysti! O jeigu pažiūrėtum tų žmonių akimis – suprastum...

Ne, aš nesu pompastiškų iškilmių garbintojas. Arijus įsidrąsina ir šypsodamas tęsia:

– Tada, pone, aš žinau išeitį! Tereikia, kad kiekvienas savaip prisidėtų.

Vargšas Nigeras! „Dešimt metų Judėjoje!“ – sakė jis ir buvo tikras, kad viską suprato, bent jau tai, ką mūsų, romėnų, galvos galėjo suprasti apie tuos prakeiktus Rytus... Jis manė, kad viskas slypi simboliuose. Mūsų vėliavos, jų miestas. Šventi ir, vadinasi, nesutaikomi. Tiesa, mano pirmtakai dėl to nesuko sau galvos. Jie nedalyvavo Teutoburge. Jie nepatyrė tos siaubingos dienos ir Romos pažeminimo. Jų dvasia nebuvo nepagydomai sužeista, o kūnas nepažymėtas skausmingų randų, kurie šios žiemos pradžioje mane žiauriai kamavo.

Ne, aš negalėjau nusileisti ir atsisakyti savo vėliavų, nei atsižadėti įžengimo į Jeruzalę. Tik galėjau pasistengti, kad viskas įvyktų kuo santūriau, beveik nepastebimai. Arijus pats tvirtino: tereikia kiekvienam geranoriškai prisidėti. Pirmą kartą Jeruzalėje vėliavos liktų Antonijos tvirtovės prieglobsty. Aš pasiryžau. Niekas jų nematys. Jos neįžeis nei Jahvės, nei žydų patriotišku-

mo. Įžengsiu naktį ir niekas – nei liaudis, nei kilmingieji – nebus priversti ateiti žiūrėti į mano vėliavas legionų priekyje. Aš užsimerksiu prieš prokuratoriaus įžeidimą. O Sinedrionas* apsimes, kad apie vėliavas mieste nieko nežino. Taip nenukentės nė viena pusė, simboliai bus išgelbėti, o garbė nesutepta. Vargšas Nigeras, jis taip tikėjo savo sumanymu! Kaip galėjo neabejoti, kad Sinedrionas pritars mūsų žaidimui?

Štai taip prasidėjo pasalūniškas karas tarp didžiosios Izraelio tarybos ir manęs. Jis tęsėsi visą mano prokuravimo laikotarpį. Iš pradžių aš klausiau Arijaus patarimų ir stengdavausi nusileisti. Paskui atėjo diena, kai nusileidau be reikalo: iš nuovargio, silpnumo, pasišlykštėjimo... Iš bailumo. Kai susigriebiau, buvo per vėlu. Nepataisoma jau buvo padaryta. Nesugebėjau atleisti to Sinedrionui ir vėliau niekada dėl nieko jam nenuolaidžiavau. Todėl Erodas vadino mane „nepalenkiamu ir negailestingai griežtu“ žmogumi. Turėjau stengtis pamiršti savo silpnumą.

Bet, žinoma, anuomet, kai išaušus penktajai dienai prieš 780 metų gruodžio kalendas leidausi į Jeruzalę, neturėjau jokio supratimo apie tai, kas manęs laukė.

Regis, yra ne žydų tautybės keliautojų, kurie su džiaugsmu keliauja po Jeruzalę. Aš – ne iš tokių. Nežinau kito miesto, kuris nuo pat pradžių taip blogai nuteiktų. Besileidžianti saulė kruvina šviesa apliejo tvirtovės sienas. Paraudęs miestas atrodė prispaustas puikios naujos Šventovės mūro. Naktis užklupo staiga, kaip užklumpa Rytuose, o tamsa apgaubė akimirksniu, gąsdindama už šitų aklinų sienų pasislėpusia neaiškia, tačiau baisia grėsme. Viskas čia atrodė svetima žmogaus prigimčiai.

* *Sinedrionas* – Senovės Judėjoje (III–I a. pr. Kr.) Jeruzalės seniūnų taryba, valdant romėnams. Aukščiausioji žydų tautos taryba, sudaryta iš žydų diduomenės, aukštųjų kunigų, rašto aiškintojų, fariziejų, religinių ir civilinių tribunolų visoje Palestinoje.

Pyktis, priešiškumas, neapykanta, žiaurumas. Tokie žodžiai ateina į galvą, kai bandau nusakyti įspūdį, kurį pirmą kartą padarė Jeruzalė. Tada dar nežinojau, kokie taiklūs buvo šie apibūdinimai. Akmeninės sienos, akmeninės širdys. Akmenys visur, net sugniaužtuose kiekvieno praeivio kumščiuose ar ketinančiojo užmušti moterį, užkluptą svetimaujant, arba nužudyti neteisingai apkaltintą vargšą. Šiame mieste viskas akmenėja, ir norėdamas išgyventi turi pats pamažu virsti akmeniu.

Mes ėjome per tuščią, tamsų, tylų miestą ir paslaptingai aidintys mano vyrų žingsniai buvo vienintelis žmogaus keliamas garsas. Šis miestas taip sandariai uždarė savo paslapčių, apmaudo, beprotybės langines, kad į jo tamsą negalėjo prasiskverbti jokia šviesa. Kartais sutrukdydavome naktinę lieso katino medžioklę ir jis, pasiutusiai kniaukdamas, skuosdavo pasislėpti po kokiais nors laiptais. Iš malonaus žydinčių apelsinų kvapo, iš šilkinės lapijos, liečiančios mūsų kaktas, numanėme ten snaudžiant sodus, į kuriuos niekada neįkelsime kojos. Jeruzalė – akmuo, tamsa ir uždraustų vaisių giraitės...

Šiai keistai eisenai pasibaigus, purvini Antonijos* koridoriai, iš virtuvių sklindantys perkaitusio aliejaus kvapai, degančių šviestuvų šiluma ir ramybė atrodė lyg rojus. Kitą dieną, vos išaušus, išvykau į Cezarėją. Ar rastumėte už mane sukalbamesnį romėnų prokuratorių? Ir nepaisant to...

Aš diktavau Tiberijui skirtą laišką, kuriame pasakojau, kaip pradėjau savo tarnybą. Man užteko naivumo ir savimeilės patikėti, kad jis perskaitys. Be to, viską skyriau jam, Cezariui Augustui, ir nepamiršau paminėti visų Princo titulų, kuriuos jis neva niekino, tačiau tikrai didžiavosi jais. Per dešimt metų taip ir nesupratau, kad nuostabusis Tiberijus ir tie, kurie

* *Antonija* – tvirtovė Jeruzalėje, stovėjusi prie pat Šventyklos, kad prireikus kariuomenė būtų čia pat. Joje buvo tardomas Jėzus. Ant grindinio jį nuplakdino ir išjuokė.

mane kaltino kaip Sejano statytinį, Palatino archyvuose nerado nė vieno mano ranka pasirašyto asmeniškai Elijui skirto laiško.

Į kambarį įėjęs Arijus nutraukė diktavimą. Jis, kaip paprastai, buvo smarkiai įraudęs ir suirzęs, tai jam dažnokai nutikdavo.

– Pone, nenoriu trukdyti, bet kieme – Sinedriono delegacija. Nori susitikti su tavimi.

Aš atsidusau:

– Paprašyk, kad užliptų.

Arijus pradėjo nervingai čiupinėti savo žiedą:

– Jie nenorės, pone. Tau teks nusileisti.

Suglumau: kokia čia užgaida be jokių skrupulų trukdyti prokuratorių ir atitraukti jį nuo darbo? Atvykęs į Judėją, dirbau nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro. Tvarkiau visus reikalus, kurių Gratas gerai nesuprato ir kuriuos, – turiu pripažinti jo labui, kad ir aš menkai teišmaniau, – paliko nesutvarkytus. Šioje šalyje dėl keisčiausių priežasčių nesutarė daugybė grupių. Romoje religija skatina vienytis, o žydams tai yra priežastis susipriešinti. Ritualiniai draudimai, pranašystės, nesutarimai ir ginčai. Menkai tai suvokdamas, kaip tik ruošiausi prašyti kokio nors filosofo arba dvasininko šiek tiek paaiškinti jų tautos mitus ir tikėjimą. Priešingu atveju galėjau atsisakyti šio krašto valdymo! Man dingtelėjo, kad Sinedrionas galės man padėti.

Arijus ir toliau beviltiškai sukioja žiedą ant bevardžio piršto:

– Pone, žydai neturi teisės įžengti į pagonio namus. Mes esame pagonys. Bent jau taip jie sako... Jie sako, kad mes esame nešvarūs...

Aš pašokau: to laiko, kurį išgyvenau Judėjoje, užteko, kad apytikriai suprasčiau žodžio „nešvarus" reikšmę. Nešvarios yra moterys, nutraukusios nėštumą. Nešvarūs raupsuotieji. Nešvarios kiaulės. Galėjau suvokti, kad begaliniame apeiginių susi-

tepėlių sąraše iškart po paršelių buvo įrašytas romėnų prokuratorius Cezarėjoje! Aš nusišaipiau:

– Ar jie nebijo, kad man nusileidus pasikalbėti susiteps ir susiterš nuo manęs?

Ne, dėl nesuprantamų priežasčių, galbūt susijusių ne vien su religija, bet ir su noru pažeminti, man buvo leista kalbėti tik išėjus iš būsto, šitos romėnų nešvarumo šventovės. Be to, kiekvienu mostu, kiekvienu žodžiu Sinedriono nariai rodė man, kad keliu jiems pasibjaurėjimą. Jie vengė susidurti su mano žvilgsniu, ir kai aš, jų manymu, prisiartindavau per arti, paskubomis, baimindamiesi, kad neprisiliesčiau, atsitraukdavo... Negi esu dvokiantis gyvulys arba utėlėtas elgeta? Aš retai nesusituriu, bet tada jaučiau, kaip manyje verda kraujas.

Ko jie norėjo? Kad tuojau pat duočiau įsakymą nukelti „stabus“, kuriuos drįsau iškelti Antonijoje.

Atsukau nugarą, nesiteikęs jiems atsakyti. Savo pyktį išliejau ant nelaimingojo Nigero. Kodėl paklausiau jo? Kodėl sutikau nusileisti iki šios žeminamos naktinio įžengimo komedijos, o paskui dėl to turėjau būti taip įžeistas? Arijus net nebandė teisintis. Jis mat visą laiką norėjo, kad vėliavos būtų paliktos Cezarėjoje, ir tik matydamas mano nesukalbamumą ir užsispyrimą, neradęs jokios kitos išeities, pasiūlė šį kompromisą. Jei kas nors ir buvo kaltas, tai ne Nigeras, bet aš, nesugebėjęs pasirinkti: silpnumas ar jėga.

Pagaliau pavargęs nustoju niurzgėti, o Nigeras, naudodamasis akimirka, labai greitai įterpė:

– Pone, reikia nukelti vėliavas.

Aš vėl riktelėjau:

– Niekada!

Ir užsidariau savo kambaryje. Tik Prokula drįso pas mane užeiti. Tą naktį daugiau nesukau galvos dėl Judėjos, juo labiau – dėl vėliavų.

* * *

Vakar jų buvo penkiolika. Šįryt – du šimtai. Šią popietę – koks tūkstantis. Jie apgulė mane. Po mano langais banguoja galvų jūra ir, jeigu jie, mano nelaimei, pastebi mane ambrazūroje*, pasigirsta staugimas. Aš nesuprantu, ką jie sako, nes jų riksmus graikų, hebrajų, lotynų ir aramėjų kalbomis į atvirą jūrą nusineša žiemos vėjas. Aš nenoriu jų nei matyti, nei girdėti, o juolab kalbėti su jais.

Poncija ką tik įsmuko į kambarį ir prisispaudusi prie manęs sukuždėjo:

– Tėti, aš bijau...

– Nereikia, mažyte, nereikia.

Mano mergaitė turi Prokulos akis ir žiūri į mane su tokiu pat nepalenkiamu pasitikėjimu, kokį matau jos motinos akyse. Nuvedžiau ją į mūsų pastogę. Išsigandęs Aulas graudžiai verkė. Jis dar toks mažas. Gajus, labai susijaudinęs, pribėgo prie manęs:

– Tėti, tėti, ar čia karas? Tu eisi kariauti? Gal galiu eiti su tavimi?

Nuslopinau per anksti atsiradusius karingus sūnaus jausmus:

– Čia ne karas, aš neisiu kariauti ir, man atrodo, tu dar per mažas galvoti apie tokius dalykus.

Mačiau, kaip jis nusivylė, ir pasigailėjau ištaręs šiuos žodžius. Gajus nepaprastai panašus į mano tėvą ir jau dabar būna laimingas tik su kareiviais. Arijus pamilo jį ir visada vedasi į sargybos pakeitimą, aš neturiu tam laiko. Net pažadėjo ateinančio gimtadienio proga, jeigu tik klausys jo, dovanoti vaikišką legionieriaus aprangą. Nuo tada jo pamokymų Gajus klauso dar rimčiau.

Dangumi plaukia dideli nuo jūros atginti lietaus debesys ir aš tikiuosi, kad jie išvaikys minią.

* *Ambrazūra* – stebėjimo ar šaudymo anga pastato gynybinėje sienoje.

Štai jau tris dienas ir tris naktis pila kaip iš kibiro. Tris dienas ir tris naktis nesiliauja vis didėjančios žmonių minios riksmai ir aimanos. Aš nutariu negirdėti, nematyti, neprarasti savitvardos. Tačiau mano smilkinius žnyplėmis spaudžia siaubinga migrena. Noriu rėkti, viską daužyti. Mano nervai įtempti. Aš jau nekalbu, o tik garsiai rėkiu. Kaip tik tada Arijus, tamsiai įraudęs, ateina pas mane ir maldauja pasikalbėti. Leidžiu jam pradėti, paskui, kaip visada, nutraukiu:

– Ne!

Tada pagal statutą Arijus atsisveikina ir išeina. Jis gerai žino, kad aš nusileisiu, kad neturiu kitos išeities, ir mane siutina, jog visi tai supranta.

Šitą sekinamą komediją vaidinau aštuonias dienas. Vaikai stebėtinai lengvai prisitaikė prie suirutės. Prokula, kaip visos mamos, visada pasiruošusios prireikus bėgti į gretimą kambarį, buvo įpratusi miegoti neilgai ir negiliai, todėl poilsio stygiaus nejautė. O aš negalėjau ilgiau tverti. Penktą vakarą, matydama mano nuovargį, žmona pakvietė legiono gydytoją ir paprašė duoti migdomųjų iš aguonų. Šiais vaistais jis palengvindavo skausmą sužeistiesiems. Vaistai pagaliau padėjo man užmigti, bet miegas buvo pilnas košmarų ir toks baisus, kad antrą kartą gerti atsisakiau. Aštuntos dienos rytą, kai pas mane atėjo Arijus, aš jo neišvijau, bet įsakmiai, neleisdamas nė išsižioti, pasakiau:

– Imk būrius, kurių tau reikia, ir išvaikyk šitą minią. Jeigu jie priešinsis, įmesk į kalėjimą ir pagrasink nukryžiavimu.

Kol Arijus dar nespėjo nieko pasakyti, surikau:

– Supratai, tribūne? Greitai vykdyk, ką pasakiau!

Aiškiai mačiau, kaip Nigeras pakėlė akis į viršų ir gūžtelėjo pečiais. Išgirdau atodūsį, bet man atsakė:

– Kaip pasakysite, pone!

Ir išėjo, prieš tai nepriekaištingai pagal statutą atsisveikinęs.

Tik jam išsinešdinus, įvertinau savo nurodymų kvailumą. Tai galėjo sukelti pasipriešinimą jėga. Ar buvau tikras, kad viskas baigsis mano naudai? Iki tol elgiausi pasigailėtinai, net blogiau – juokingai. Dabar pasirinkau ryžtą, jėgą, nuožmumą, nutraukiau Varo, Grato ir kitų taikytą politiką, tačiau ar sugebėsiu būti tvirtas iki pabaigos? Pasakyti: „Pagrasink jiems nukryžiavimu!" yra viena, o įvykdyti – visai kas kita. Mane pykino vien pagalvojus apie du tūkstančius nukryžiuotųjų, kuriais prieš trisdešimt metų šlovingasis Publijus Kvintilijus pažymėjo kelią savo įžengimui į Jeruzalę.

Romėnų prokuratoriaus užuojauta įvardijama kaip jo silpnumas. Liucijus Arijus labai greitai suprato, kad ji buvo viena iš mano silpnybių. Turėdamas didžiulį taktą, niekada neleido man suprasti, kad laiko silpnavaliu. Tada ir vėliau jis pasirodė kaip vertingiausias mano bendradarbis. Numanydamas, kad aš neįvykdysiu savo grasinimų, ir pasikliaudamas savo nuojauta bei sumanumu, jis suderino mano išdidumą su principais ir sugalvojo išeitį, kurios aš nesitikėjau rasti.

Stropiai vengdamas nereikalingo susirėmimo, įsakė palikti mano rezidencijos prieigas. Kadangi buvo girdėjęs apie fariziejų* nepopuliarumą, tai sulaikė dešimt šių veidmainių ir paleido kitus žmones. Visai dienai įmetė juos į hipodromo, kurį jie laikė svarbia romėnų stabmeldystės vieta, rūsį. Pagaliau vakarop įmantriai išvedžiodamas pranešė, kad jo šviesybė ponas prokuratorius, būdamas be galo maloningas, labai gailestingas, neprilygstamai dosnus, artėjančių Saturnalijų** švenčių proga grąžins Cezarėjai vėliavas ir jų emblemas. Tokia esanti jo šviesybės pono prokuratoriaus Gajaus Poncijaus Piloto dovana žydams sutinkant Naujuosius

* *Fariziejai* – griežta religinė sekta. Ją daugiausia sudarė ne kunigai, o paprasti žydai, kurie stropiai laikėsi Įstatymo.

* *Saturnalijos* – romėnų šventė (kelios dienos nuo gruodžio 17 d.) dievo Saturno garbei.

metus, kada pagal senolių paprotį romėnai teikia dovanas savo draugams.

Liucijus Arijus padėjo man išsaugoti gerą vardą.

Vis dėlto, bijodamas atsako į pasipriešinimą, aš nusileidau... Amžinoje Antigonės ir Kreonto kovoje* likimas man skyrė pastarojo vaidmenį ir jis nebuvo man mielas. Tačiau priėmiau jį dėl Cezario, dėl Romos. Turėjau už juos daryti nešvarius darbus.

Bėgo savaitės, mėnesiai. Atėjo pavasaris. Aš stengiausi valdyti Judėją, o Liucijus Arijus man padėjo. Bet ar galima suvaldyti besiveržiantį ugnikalnį? Pompėjaus** darbas, Palestinos prijungimas prie Imperijos truko daugiau nei pusę amžiaus, tačiau romėnų taika joje buvo tik nieko nereiškiantis žodis.

Riaušininkų, vadinamųjų plėšikų, arba zelotų***, gaujos slapta rinkosi pogrindyje ir svajojo apie ginkluotą sukilimą. Jie turėjo vienintelį troškimą – įmesti mus į jūrą. Jų vadeiva buvo toks Jozuė, Abo sūnus****, apie kurį mes nuolat iš visur gaudavome pranešimų ir prieš kurį mūsų patruliai nedrįso pakelti rankos. Prisidengę patriotizmu, plėšikai naktimis įsiverždavo į mums tarnavusių valdininkų ir pirklių namus, plėšdavo juos, grasindavo susidoroti. Jų viešnagė pas muitininkus kėlė paprastų žmonių, nuolat dejuojančių dėl mokesčių naštos, simpatijas. Liaudis Abo sūnaus asmenyje matė išlaisvintoją, atkursiantį Judėjos karalystę.

Iš tiesų Jozuė, Abo sūnus – tik paprastas niekšas, vagis, žinoma, gal net žudikas. Nes ne sykį kareiviai, išėję vakare vieni, į

* *Antigonė* – Senovės graikų mitologijoje buvo Tėbų karaliaus Edipo ir jo motinos Jokastės duktė. Už brolio Poliniko palaidojimą prieš Tėbų karaliaus *Kreonto* valią buvo uždaryta požemyje ir ten mirė.

** *Pompėjus* – Gnėjus Pompėjus Didysis, Romos karvedys ir politinis veikėjas (106–48 m. pr. Kr.).

*** *Zelotai* – grupė Senovės Judėjoje I a. pr. Kr.–I a. Kovojo su romėnų viešpatavimu ir savųjų turtingųjų klasių priespauda. Zelotų buvo ir tarp Jėzaus mokinių (Simonas, vadinamas Uoliuoju, ne Simonas Petras).

**** Šventajame Rašte minimas kaip Barabas.

kareivines negrįždavo. Arijus laikė juos dezertyrais, nors neabejojo, kad šie žmonės buvo nužudyti, o jų lavonai paslėpti.

Kiekvienas nusikaltimas rodė zelotų stilių. Mes jautėme, kad Judėjoje didėja įtampa, ir bijojome visuotinio sukilimo. Mano įsakymu uoste visą laiką buvo paruoštas laivas, kad, padėčiai pablogėjus, savo šeimą galėčiau išsiųsti į Aleksandriją.

Jeigu ne Probijaus laiškai, kuriuose jis rašė apie didėjančią Sejano įtaką Tiberijui ir apie Cezario pasirašytą nuosprendį nužudyti daugelį senatorių, tiesiog nepatikusių savo favoritui, būčiau pradėjęs gailėtis, kad atsivežiau čia žmoną ir vaikus. Nemaniau, kad buvau apsaugotas nuo beprotiškų Sejano ambicijų. Ir jeigu mes gyventume Romoje, kas žino, ar jam nepasirodytų, kad mano sūnūs, mano žmona ir aš esame kliūtys jo kelyje į sostą? Kuo ilgiau Elijus neprisimins, kad garsusis Klaudijos ir Tiberijaus kraujas teka mano vaikų gyslomis, tuo bus geriau. Ir galbūt kaip tik dėl to Cezaris taip skubėjo išsiųsti mus iš Miesto.

Bėgo savaitės, atmosfera slėgė. Mudu su Arijum būgštaudami sulaukėme didžiosios žydų šventės – Velykų*. Negi tai ne Izraelio išsivadavimo iš Egipto dienos minėjimas? Pagal mano pirmtakų nustatytą tvarką, aš turėjau pasirodyti Jeruzalėje ir pasakyti oficialią kalbą. Turėjau pasiūlyti išlaisvinti vieną kalinį. Arijus įteikė man sąrašą su nepavojingų nusikaltėlių – sukčių arba kišenvagių, sučiuptų už rankos – pavardėmis. Išsirinkau vaikiną, vardu Dismas, kuris iš savo darbdavio kasos pavogė tokią pinigų sumą, už kurią galėjo savo mylimai merginai nupirkti pigius karolius. Prisiminęs Pomponiją ir visas kvailystes, kurias dėl jos padariau, pasigailėjau Dismo.

Galų gale, nors labai būgštavome, nieko bloga neatsitiko. Sulaukiau palengvėjimo, bet ne ramybės. Taip jaučiamasi, kai danties skausmas praeina, ir įsitempus laukiama, kada jis vėl pasikartos.

* Pavasarį žydai rinkdavosi į Jeruzalę švęsti Velykų *(Pascha)* – išėjimo iš Egipto.

Baimintis buvo dėl ko. Liaudyje sklandė kalbos, kad greitai pasirodys karalius iš Dovydo šeimos, didis karys, atnešiantis triuškinamą pergalę ir užvaldysiantis Izraelio namus. Žmonės laukė jau pasiruošę paklusti jam ir padėti išguiti romėnus iš Judėjos.

Aš netikėjau žydų pranašystėmis, tačiau buvau atsargus: jeigu istorija apie slaptą Izraelio karalių pasinaudotų drąsus žmogus, mums kiltų realus pavojus.

* * *

Jei sakyčiau, kad po pirmo mūsų susitikimo pradėjau nekęsti Erodo Antipo, būčiau toli, labai toli nuo teisybės. Šis žodis neišreiškia iškart kilusios antipatijos, sumišusios su pasibjaurėjimu, siaubu, neapykanta ir nepasitikėjimu, nes šis žmogus buvo gudrus, piktas, klastingas, nedoras. Žodžiu, pavojingas.

Žmonės jį vadino „Lape“ arba „Hiena“. Tiberijus, nors niekada jo nematė, jautriai reagavo į jo meilikavimus, – argi savo sostinės Erodas nepavadino Tiberiada? – ir suteikė jam valdžią, daugiau teorinę nei realią, Galilėjos provincijoje, į šiaurę nuo Judėjos. Antipas negalėjo skųstis, kad jam atiteko blogiausia dalis, nes Galilėja buvo žaliausias, vaizdingiausias, derlingiausias Palestinos regionas su labai švelniu klimatu.

Kodėl aš nekenčiau Erodo? Turbūt pasakyti, kaip atsiranda neapykanta, ne lengviau, nei pasakyti, kaip užsimezga draugystė arba meilė?

Man jis buvo įsikūnijimas tirono, Rytų despoto, aprašyto mano vaikystės knygose, panašaus į Tarkvinijų, Lukrecijos prievartautoją, tik gyvenančio Jeruzalėje. Ko dar reikia, kad nepatiktum romėnui? Aišku, reikšmės turėjo ir jo elgesys, jo įprotis savo padažuotus pirštus nusišluostyti į šilko tuniką. Kodėl šis poelgis man kėlė didesnį pasišlykštėjimą, negu Palatino rū-

mų svečių įprotis per imperatorišką vakarienę savo rankas šluostytis į jaunų vergių plaukus? Negalėčiau paaiškinti. Erodas buvo rajūnas, besotis, girtuoklis. Bet tai dar pakenčiama. Aš pažinojau ne vieną besotį. Ne, tikrai jo nekęsti pradėjau tada, kai pastebėjau, kaip jis žiūri į Ponciją.

Mano dukra buvo įpratusi be jokio įspėjimo įsmukti į mano darbo kambarį ir net į priėmimų salę. Ji nieko nesakydavo, susiriesdavo į kamuoliuką prie mano kojų ir sustingdavo. Kartais, jeigu susitikimas užsitęsdavo, net užsnūsdavo. Tą dieną, kai aš pirmą kartą susitikau su Erodu (jo prašymas pasikalbėti mane nustebino: nežinojau, kad paprastas žydas nebijojo susitepti), Poncija irgi sėdėjo šalia manęs.

Jau nuo mažumės buvo nesunku įžvelgti, kad mano dukra bus labai graži. Prokula džiaugėsi jos akivaizdžiu grožiu, nes pati būdama negraži daug kentėjo. O aš nemaniau, kad tai garantuoja laimę.

– Sveikinu, pone prokuratoriau, turi gražią mergaitę!

Savo šykštų komplimentą jis palydėjo Ponciją nurengiančiu, žeminamu žvilgsniu. Antipo veidą žymėjo gašlumas, kurio net nesistengė slėpti. Nieko neatsakiau. Tik sausai ir griežtai – kaip niekada nesikreipdavau į savo vaikus – liepiau Poncijai eiti pas mamą. Ji nustebusi ir nieko nesupratusi pažiūrėjo į mane, paskui nuleidusi galvą išėjo. Išgirdau, kaip koridoriuje pravirko.

Taip, visa savo siela nekenčiu Erodo Antipo.

Susitvardžiau, kad nuslėpčiau pyktį, ir laukiau, kada jis praneš apie savo apsilankymo tikslą.

Romėnui nėra nieko sunkesnio, kaip klausyti postringavimų ir ilgų nuobodžių išvedžiojimų, kuriais piktnaudžiauja rytiečiai, pradėdami dėstyti reikalą. Be to, jie sugalvoja, kaip nuslėpti savo, dažniausiai svarbiausias, mintis... Po dviejų valandų, keturių Karmelio kalno vyno taurių ir šimto cukruje

konservuotų datulių, kurias prarijo plepėdamas, Erodas teikėsi pakelti į mane mažutes, putliame veide prasmegusias akutes:

– Klausyk, Gajau Poncijau, ar ką nors girdėjai apie tokį Joną, kuris save vadina pranašu?

Taip, girdėjau. Žiemai baigiantis, Arijus pranešė, kad Jordanijos pakrantėje pasirodė vienas keistas asmuo. Jis kurstė Jahvės ugnį prieš Izraelį ir jo klaidas, savo tautą švelniai vadino „gyvačių paderme“, ir klausydamas Erodo širdyje aš visiškai pritariau Jonui, kad ir kas jis būtų – pranašas ar pamišėlis.

Arijus liepė jį stebėti ir nusprendė, kad, nors jis ir siunčia prakeiksmus, yra visiškai nepavojingas.

– Tai Įstatymo žinovas, pone. Jis išnagrinėjo žydų doktrinas ir pranašystes. Jo tėvas buvo dvasininkas. Gimdytojai mirė, kai buvo dar vaikas: susilaukė jo labai vėlai. Tada jį priglaudė esėjai*. Juk pažįsti tuos asketus: dykuma, kūno marinimas, maistas – kepti žiogai ir vanduo, dėl to jie kartais pasidaro tokie... Jie tiki, kad juose gyvena jų Dievo dvasia. Keliauja per miestus ir kaimus, skelbdami nelaimes. Bet nusiramink, pone! Aš mačiau, kaip jis elgėsi su vaikais ir su avinėliu, susilaužiusiu koją. Nesu matęs švelnesnio žmogaus už tą Joną! Šuo, kuris daug loja, nekanda!

Kadangi Jonas nekenkė viešajai tvarkai, liepiau jo neliesti. Tylėdamas klausiau Arijaus pasakojimų ir laukiau, kada Erodas užsimins apie reikalą, o tai jam nebuvo paprasta:

– Juk žinai, Gajau Poncijau, kad karalienė, mano žmona, Erodiadė... Kaip tau paaiškinti? Nesu pirmas jos vyras...

Aš žinojau, bet neėmiau į galvą. Romoje buvo skiriamasi ir vėl tuokiamasi kokį dvidešimt kartų per dieną. Bet šias vedy-

* *Esėjai* – asketų sekta žydų visuomenėje. Vieni iš krikščionybės pirmtakų, judaizmą jungę su pitagorizmu. Smerkė vergovę, karus, prekybą, nepripažino kraujo aukų, iš dalies laikėsi celibato, didelę reikšmę teikė kūno švarai (praktikavo ritualinius apsiplovimus), siejo ją su dvasiniu tyrumu.

bas sunkino pakartota kraujomaiša, ir Erodas, nenutuokdamas, kad aš tai žinau, bijojo prisipažinti...

Taigi Erodiadė, – vardas gana aiškiai rodo giminystės ryšius, – buvo tikra Antipo dukterėčia. Gal žydų Įstatymas leidžia dėdėms vesti dukterėčias? Pirmą kartą jauna moteris ištekėjo už vieno iš Erodo brolių, Iturėjos tetrarcho Pilypo. Taigi tą Pilypą, kuris buvo jos dėdė ir vyras, ji paliko ir išėjo gyventi pas Antipą. Šis, prieš vesdamas dukterėčią, apgavo savo brolį. Be to, sužinojusi iš Erodo reikalų valdytojo Suzo žmonos Žanos, su kuria susibičiuliavo, Prokula man sakė, kad su savo pirmuoju vyru Erodiadė turėjo dukrą. Ta mergaitė, Salomė, buvo vos dešimties metų, bet jai akivaizdžiai dėmesį rodė jos dėdė. Kol nepamačiau, kaip Erodas žiūri į Ponciją, nekreipiau jokio dėmesio į šias paskalas.

Bjauri žmogysta.

Aš laukiau.

– Tu vedęs, Gajau Poncijau, pažįsti moteris... Smalsuolės, nuolat ieškančios pramogų, linksmybių. Na, tiek to! Prieš keletą dienų Erodiadė užsispyrė irgi pamatyti Joną. Visos jos draugės jau mačiusios jį. Aš paprieštaravau. Ar būtina pamatyti purviną beprotį kupranugario vilnos apdaru?

Prisiminiau kitą Arijaus pasakojimą: Jonas – tik trisdešimties ir labai gražus. Erodui artėjo šešiasdešimt ir jis atrodė šlykščiai. Jo žmoną galima suprasti.

– Aš nusileidau, juk žinai, kokios tos moterys! Man tai nelabai patiko, bet Erodiadė visada gauna, ko nori. Žinai, pažįstu tuos apsišaukėlius, kalbančius Jahvės vardu, ir neketinau tikėti tuo, ką jis pasakys mano brangiajai Erodiadei! Tu, Gajau Poncijau, net neįsivaizduoji, kaip tau pasisekė, kad nesi žydas! Jums, romėnams, niekas nepriekaištauja, kai skiriatės ir vėl tuokiatės, kiek širdis geidžia! Taigi mano Erodiadė atvyksta į Jordanijos pakrantę ir nulipa nuo savo neštuvų. Jonas, vos tik ją pamatęs, brenda iš vandens. Tu turbūt žinai, kad visą dieną

jis mirksta vandenyje, nuplaudamas nuodėmes tiems, kurie jį aplanko. Štai jis bėga jos link ir šaukia: „Pasileidėle, svetimautoja! Jeigu nori išvengti bausmės, palik vyrą, su kuriuo gyveni ir kuris nėra tavo santuokinis vyras, ir grįžk pas savo tikrąjį sutuoktinį!“ Mano vargšė žmona lydima prakeiksmų išsidangino. Nuo tada ji nesikelia iš lovos, verkia, nenori manęs matyti. Ji sako... Na, ji neleidžia man įžengti į jos miegamąjį, kol negaus nukirstos Jono galvos. Gajau Poncijau, jeigu mes būtume Galilėjoje, aš nesikreipčiau į tave dėl savo šeimyninių rūpesčių. Nors man ir nepatinka mintis apie Dievo žmogaus nubaudimą, aš įmesčiau tą Joną į kalėjimą, kad ten pamąstytų apie pagarbą mano žmonai. Tačiau mes esame ne Galijėjoje, bet Judėjoje, o jos valdytojas esi tu.

Apsimečiau neišgirdęs ir nukreipiau kalbą. Nekirsiu Jonui galvos, kad įsiteikčiau kraujomaiša susitepusiai ir svetimaujančiai princesei. Ir juolab kad padėčiau Erodui. Bet tai buvo gera proga gauti daugiau žinių apie garsųjį karalių, apie kurį žmonės tiek daug kalbėjo turguje, ir sužinoti, ar jis nesusijęs su Jordanijos vienišiumi. Ar Jonas neskelbia, kad „greitai ateis Karalystė ir kažkas ateis po jo“? Tačiau Erodas tik nusijuokė:

– Senas pokštas, kuriam jau keturi tūkstančiai metų, Gajau Poncijau! Amžinoji karalystė, Jahvės pažadėta Izraeliui! Koks farsas! Pažvelk į mane: aš esu Izraelio karalius, o jūs – tie, kuriems karaliauju! Įsivaizduok, mano tėvas nebuvo lengvatikis, bet jis patikėjo šiomis pasakomis. Aš net prisimenu... Tai įvyko bene prieš trisdešimt metų, kaip tik prieš riaušes, kurias mūsų amžiną atilsį Publijus Kvintilijus sugebėjo taip gerai numalšinti. Tada, kai danguje pasirodė kometa su ilga uodega, iš Persijos atkeliavo trys išminčiai. Nežinau, ar ji matėsi Romoje. Jie tvirtino, kad ši žvaigždė skelbė pasauliui žinią apie žydų Karaliaus gimimą. Gali įsivaizduoti, Gajau Poncijau, kaip ši naujiena pradžiugino mano mylimą tėvą! Nes tik jis buvo Iz-

raelio karalius, jis vienas, vienas vienintelis, teisėtas! Greitai viskas buvo sutvarkyta, patikėk manimi! Mano tėvas, išmintingas, apdairus ir įžvalgus žmogus, sukvietė raštininkus, kurie visą savo brangų laiką leidžia skaitydami ir aiškindami šventas knygas. Jis paklausė, kur pagal pranašus turėjo gimti Mesijas. Atsiprašau, Gajau Poncijau, tai hebrajiškas žodis. Graikiškai svetur gyvenantys mokslininkai sako „Kristus", tai reiškia...

Aš sausai pertraukiau:

– Žinau! Kristus – reiškia Pateptasis, Išrinktasis.

– Taip! Tu puikiai kalbi graikiškai, brangus Gajau Poncijau! Pateptasis. Pagal seną žydų paprotį, karalius yra patepamas, pašventinamas. Bent kartą raštininkai laikėsi vienos nuomonės. Tada jie atsakė, – tave tai prajuokins! – jie atsakė: „Betliejuje". Įsivaizduoji! Betliejuje! Tame kalnų kaimelyje, kuriame rasi tik avis ir piemenis! Keisčiausia, kad mano mylimas tėtis tuo patikėjo! Jis norėjo valdyti padėtį. Į tą kaimą išsiuntė kareivius išžudyti visus jaunesnius nei dvejų metų berniukus! Kaime ir jo apylinkėse tokio amžiaus vaikų rado dvidešimt. Visi buvo nužudyti. Jeigu po keturių tūkstančių metų toje pačioje vietoje Mesijas pagaliau nusprendė gimti, tai jam tikrai nepavyko išsisukti! Jie gali visą gyvenimą jo laukti, savo Mesijo! Betliejuje nėra nė vieno dvidešimt aštuonerių ar trisdešimties metų vyro. Taigi, brangus Gajau Poncijau, neįsijausk į šias istorijas apie Mesiją ir Kristų. Bet grįžkime prie Jono...

Nekenčiu Erodo.

Man pavyko išlydėti jį nieko nepažadėjus: pritaikiau Rytų pamokas. Tik miglotai užsiminiau liepsiąs stebėti Joną. Užtat daviau sau žodį įsitaisyti Galilėjoje patikimą žmogų, kuris man teiktų informaciją apie jos įvykius. Nes senasis Lapinas man neatleistų, jeigu neįkliūčiau į jo pinkles.

* * *

Po mūsų pokalbio keletą savaičių nesėkmingai ieškojau šiam vaidmeniui tinkamo žmogaus. Geriausiai tam būtų tikęs koks nors žydas. Tačiau net iš tų, kurie susigadino gerą vardą dirbdami mums, nė vienas nenorėjo šitos vietos. Arijus nieko nepešęs apėjo iždo tvarkytojus, muito ir mokesčių rinkėjus. Vis dėlto dar tikėjosi įkalbėti tokį muitininką iš Kafarnaumo, vardu Levis, Alfėjo sūnų. Jam nieko netrūko, kad laimėtų derybas: aš siūliau gerą užmokestį. Tačiau tas Levis, asmuo, kuris buvo seniai praradęs gerą vardą ir išvytas iš sinagogos, su kuriuo niekas Kafarnaume nekalbėjo ir kurį sutikę, atvirai spjaudydamiesi, nusisukdavo net broliai, atsisakė, net nesiteikęs paaiškinti kodėl.

Labai gailėjomės, kad mums nepavyko jo prikalbinti, nes buvo protingas, aktyvus vaikinas: kalbėjo ne tik hebrajiškai, graikiškai ir aramėjiškai, bet ir lotynų kalbą mokėjo puikiai. Jis gerai suprato persų ir arabų kalbas, kurių išmoko lankydamasis pas tų šalių pirklius. Vėliau, jeigu būtų norėjęs, būčiau paskyręs jį savo sekretoriumi ir vertėju.

Jo atsisakymas mus taip nustebino ir nuliūdino, kad aš palaidojau mintį apie Erodo ir jo tetrarchijos stebėjimą ir visą savo laiką skyriau administraciniams reikalams. Šito darbo man užteko per akis. Ant mano pečių gulėjo viešoji tvarka, finansai, mokesčiai, karavanų kelių saugumas ir dar daugelis kitų dalykų. Mano galvoje knibždėjo įvairių sumanymų. Kadangi buvau priverstas dažnai, daug dažniau, negu man pačiam norėjosi, keliauti tarp Cezarėjos ir Jeruzalės, gerai susipažinau su plikais Judėjos laukais. Senas valstiečio instinktas, paveldėtas iš protėvių samnitų ir kampanijiečių, kuždėjo man, kad ši išdžiūvusi žemė tinka žemdirbystei, kad joje bent jau yra vandens. Beje, mano inžinieriai, apžiūrėję vietoves, patvirtino šį spėjimą – ten rado vandens. Gerai padirbėjęs, įleidęs į vamz-

džius ir tinkamai nukreipęs vandens šaltinius, pastatęs akveduką, numalšinčiau troškulį Jeruzalėje, o akmenuotas pievas paverščiau derlingais vaismedžių sodais. Įsivaizduodamas apelsinmedžių ir citrinmedžių giraites, augančias ten, kur anksčiau dygo tik laukiniai mastikmedžiai, ir jau girdėdamas, kaip Jeruzalės aikštėse šniokščia dideli it Romoje fontanai, pradėjau šypsotis. Be to, atvedus vandenį į Judėją, pagerėtų žmonių sveikata, sumažėtų epidemijų... Mano svajonėms įgyvendinti trūko tik vieno – pinigų. Iždas buvo per mažas atlikti net pirmus žemės darbus. Bet aš dar tikėjausi nesunkiai gauti šias sumas.

Kai į kambarį įėjo Nigeras, aš braižiau savo būsimo akveduko vagas.

– Ar netrukdau, pone? Norėjau, kad pasirašytum vieną atleidimą.

– Veteranas?

Liucijus Arijus gūžtelėjo pečiais:

– Taip, pone, bet nieko gera negaliu papasakoti. Jis gavo paskyrimą prieš Cezario Augusto mirtį. Per įtakingą globėją... Paprastai vaikinai neriasi iš kailio, kad tik išvengtų Judėjos. Šitas pats čia pasiprašė... Matai, visiškas beprotis! Taigi, atrodo, tada niekas juo nesiskundė. Bet vėliau, prieš kokį dešimt metų, mergina, su kuria gyveno, mergšė – leisk taip vadinti, pone, nes tinkamesnio žodžio nežinau! – pabėgo su vienu kareiviu, kuris baigęs tarnybą grįžo į Italiją. Tu net neįsivaizduoji, kaip tai jį paveikė! Buvo ne žmogus, bet fontanas! Jis nuolat verkė, o kai neverkė, gėrė iki žemės graibymo. Pagaliau ašaros išseko. Niekas negali verkti visą gyvenimą! Bet neišseko vynas... Tas vyras buvo lyg kempinė, nuolat skysčio prisigėrusi kempinė! Reikia pažymėti, kad tarnybai tai nekenkė. Jis ir toliau sėkmingai mokė šauktinius jodinėti. Tik gaila mažylio...

Aš pakėliau akis. Žinau tik vieną kariuomenei atsidavusio Nigero silpnybę: jis labai liūdėjo, kad neturi vaikų...

– Tai jis turi ir vaiką!

– Taip, pone. Su ta mergše sugyveno sūnų. Tačiau palikdama stovyklą, ji neapsikrovė vaiku. Tokios moterys ir šuns širdies neturi! Jam dabar vienuolika... Gražus vaikis, tamsiaplaukis kaip jo motina sirė, bet pilkų akių kaip tėvas galas. Liūdniausia yra tai, kad jie nepaprastai myli vienas kitą, bet abu yra labai nelaimingi...

Kiek laiko aš negalvojau apie Flavijų, savo centurioną iš XVIII legiono? Ir kodėl staiga prieš mane iškilo prakaulus jo veidas sulaužyta nosimi, jo keistos ryškios keltiškos akys? Net ausyse pradėjo skambėti nepakenčiamas akcentas ir tas erzinamas skiemenavimas bei nuolatinis: „Žinai, tribūne..." Kaip ir sakiau, jis neparašė man. Ne todėl, kad nenorėjo, bet todėl, kad jam buvo sunku plunksna išvedžioti tris sakinius lotynų kalba... Labai greitai lioviausi galvoti apie jį. Prokulos meilė padarė stebuklą: mane nustojo persekioti – kaip ištisus metus prieš tai – prisiminimai apie Teutoburgą. Vis dėlto kartais prieš akis vėl iškildavo mūšio vaizdai, prisimindavau pralaimėjimą, gėdą ir tą ilgą mudviejų su galu kelionę priešiška Germanija iki Reino. Tą ėjimą, kai visai išsekęs ir sužalotas buvau Flavijui labiau našta nei bendražygis.

Tiesa, šie siaubingi vaizdai vis rečiau mane aplankydavo. Tačiau Flavijaus dovaną – mažą galų deivės Eponos, raitelių globėjos, kurią garbino cenomanų šimtininkas, statulėlę – akylai saugojau ir niekada su ja nesiskyriau. Tuo metu deivės ant žirgo statulėlė stovėjo šalia manęs ant stalo, ant popierių šūsnies. Kol susimąstęs žiūrėjau į ją, mane draskė abejonės ir viltis. Ar gali būti, kad Arijaus veteranas ir Flavijus yra tas pats žmogus?

Aš tikėjausi, nes labai nustebęs supratau, kad šito galo man trūko, ir daugeliu atvejų būčiau buvęs labai laimingas, jeigu jis būtų buvęs šalia.

Ir bijojau, nes Arijus nupiešė griuvenos, paskutinio girtuoklio, žemai puolusio žmogaus, kokių yra vienas ar du visuose Imperijos pulkuose, portretą. Bet jeigu tai ir tiesa, ar galėjau palikti jį nelaimėje?

Prisiminiau, kaip jaučiausi trečią dieną po Teutoburgo įvykių, kai sužeistas, karščiuojantis, vos laikydamasis ant kojų kartojau vieną sakinį: „Leisk man mirti, Flavijau! Be manęs tu išsikapstysi..."

Bet jis neleido man mirti. Aštuonias dienas nevengdamas pavojų, su kuriais vienas nebūtų susidūręs, lėtai, ištikimai ir užsispyręs ėjo ilgu miško keliu, kol pagaliau visai išsekęs – jis nešė mane – parkrito ant žemės. Jeigu veteranas, apie kurį kalba Nigeras, yra Flavijus, ar turiu teisę palikti jį nelaimėje?

Susimąstęs paliečiau bronzinę Eponą. Arijus ramiai laukė. Tik jo skruostai, kaip visada, kai suglumdavo, pradėjo rausti. Pastačiau statulėlę atgal ir paklausiau:

– Jis pats prašo atstatydinti?

Nigeras sutriko:

– Ne, pone... Bet jis atitarnavo dvidešimt metų ir...

Baigiau sakinį už jį:

– ...gera proga atsikratyti girtuoklio. Tai norėjai pasakyti, tribūne?

Liucijus Arijus nieko neatsakė, bet jo žiedas vėl pradėjo įkyriai suktis ant piršto.

Jeigu tai Flavijus, kas jam atsitiks? Ir kas atsitiks jo vaikui? Aš prisiminiau mūsų senus pokalbius, jo baimę pasenti, priverstinai palikti kariuomenę, išeiti poilsio, grįžti į Galiją ir dirbti Respublikos skirtą sklypelį...

Jeigu tai Flavijus... Iš to, kaip nesąmoningai vengiau paklausti Nigerą to veterano vardo, galima spręsti, kad vyliausi ir bijojau apsirikti.

– Atsiųsk jį pas mane rytoj. Aš pats su juo pasikalbėsiu ir nuspręsiu.

Arijus išėjo jausdamas palengvėjimą, kad atleidau jį nuo nemalonaus darbo.

Kvestoriaus registre centurionas vadinamas Dubnaku. Tai, žinoma, gališkas jo vardas... Į Romą atvykę svetimšaliai neturi teisės pasirinkti lotyniško vardo, o Dubnakas tebėra svetimšalis. Romėnų pilietybę jis gaus tik tada, kai atsistatydins, kaip padėką už dvidešimt metų geros ir garbingos tarnystės mūsų vėliavom. Flavijumi jį vadinome tik iš pagarbos, kad būtų paprasčiau...Vis dėlto tai tikrai jis. Supratau, vos tik pamatęs. Nedaug tepasikeitė ir atrodo geriau, nei įsivaizdavau iš Nigero pasakojimo. Net esu tikras, kad jis pasitaisys. Po šio susitikimo, žinoma. Jo rankos šiek tiek virpa, bet pasisveikina ir elgiasi nepriekaištingai. Dabar sustingęs ir įsitempęs, kaip reikalauja reglamentas, ir tylus laukia mano žodžio. Savo elgesiu neišsiduoda, kad mudu pažįstami jau gerą dvidešimtį metų ir kad buvome labai artimi... Tačiau ką tik, kai įėjo, pastebėjau, kaip žvilgtelėjo į Eponos statulėlę ir jo veidu perbėgo šypsena. Nusprendžiu pradėti:

– Regis, tu, šimtininke, jau nesi jaunas.

– Man keturiasdešimt treji metai, pone.

Pasakė, lyg nusiskųsdamas. Supratingai linkteliu galva:

– Dar ne senas, šimtininke. Tik nesakyk, kad jautiesi per silpnas išlaikyti kardą, per lėtas jodinėti, sukriošęs... Na... Supranti, ką noriu pasakyti!

Jo veide vėl pasirodo ta pati šypsena, jis pralinksmėja:

– Taip, pone, puikiai suprantu ir, tebus pagirta Epona, negaliu labai skųstis!

Atsistoju, apeinu stalą:

– Flavijau! Greitai bus aštuoni mėnesiai, kai esu Cezarėjoje, o tu nepanorai susitikti su manimi!

Jo pilkos akys įsminga į mane be jokios gėdos:

– Kam, pone? Kad pasirodyčiau, į ką pavirtau? Nėra kuo puikuotis...

Galas liaujasi šypsotis ir aš pajuntu jam nesutramdomą gailestį:

– Gal kad padėčiau tau.

Bet Flavijus purto galvą:

– Kodėl turėtum padėti, pone? Gavau tai, ko nusipelniau. Tada, Argentorate, gerai supratau, ko imuosi, kai nusprendžiau vesti Zenobiją. Juk aš – ne iš dangaus kritęs! Sunku rasti vyrą, su kuriuo ji nebūtų gulėjusi, gal tik su pašto vežėju... Vienintelis vargšelis Markas Sabinijus užsimerkė, kad nematytų akis badžiusios tiesos: nenorėjo pripažinti, kad ji kekšė!

Flavijaus balse pasigirsta pašaipus kartėlis:

– Ir, žinai, blogiausia yra tai, pone, kad, nepaisydamas visų ydų, aš ją beprotiškai mylėjau...

Taip, žinau. Meilei, kaip ir neapykantai, neįsakysi. Ir aš, nekreipdamas dėmesio į Prokulos išvaizdą, myliu ją lyg išprotėjęs, todėl galiu suprasti Flavijaus skausmą ir pamišimą.

– Tu pradėjai gerti.

Net nemėgina išsisukti, meluoti. Taip pat ramiai ir atvirai, bet nežiūrėdamas į mane atsako:

– Kaip kiauras maišas, pone... Akis užsipylęs kelio į Antoniją nerandu. Net savo vardą pamirštu...

– O tavo sūnus?

– Antiochas, pone. Jos motina buvo iš Antiochijos, todėl norėjo jį taip pavadinti. Net neprisimena jos. Kai išvyko, jam buvo dvidešimt mėnesių... Jį globoti apsiėmė Rebeka, sena žydė. Ji ir užaugino. Gavęs atleidimą, važiuosiu pas jį.

Pilkos akys nuklysta ten, kur yra jo vaikas. Aš minutėlę tyliu, paskui sakau:

– Flavijau, ar tu niekada nenorėjai pradėti savo gyvenimo iš naujo?

Galo balse pasigirsta išgąstis:

– Kaip, pone? Palikti kariuomenę ir grįžti į savo gimtąjį tamsios šalies miestelį? Mano sūnus nemoka nei vieno keltiško,

nei, beje, lotyniško žodžio. Išvykti į Kirenaiką arba Numidiją, išsinuomoti ūkį ir auginti žirgus? Ne, pone... Žinai, bijau, kad nesu sukurtas civilio gyvenimui.

Ne, aš ne apie tai. Ši, galbūt absurdiška, mintis neduoda man ramybės jau nuo vakar vakaro, kai dar nebuvau tikras, kad Dubnakas yra tas pats Flavijus.

– Ar kalbi graikiškai, Flavijau?

– Taip, pone, geriau nei lotyniškai.

– O aramėjiškai?

– Čia gyvenu penkiolika metų, pone... Ir jau išmokau. Suprantu net hebrajų kalbą.

Dvejoju, ar tęsti pokalbį, nes mano sumanymas ir man pačiam atrodo absurdiškas, net pavojingas. Kafarnaume norėjau turėti patikimą stebėtoją, o ne girtuoklį. Bet Flavijus nenuleidžia nuo manęs akių, ir aš neišdrįstu atimti iš jo įsižiebusios vilties.

– Flavijau, ar gali prisiekti, kad daugiau negersi kaip kiaulė?

– Tu, pone, žinoma, nepatikėsi, bet aš jau nebegeriu.

– Nuo kada? Nuo praėjusio vakaro? Nuo šio ryto?

– Beveik aštuonis mėnesius, pone. Galėčiau tvirtinti, kad dėl savo sūnaus, nes jis auga, neturėčiau daryti jam gėdos. Bet tai būtų melas. Jau dešimt kartų bandžiau negerti dėl Antiocho. Nė karto nepavyko. Ne, pone, darau tai ne dėl sūnaus, bet dėl tavęs. Kai išgirdau naujo Judėjos prokuratoriaus vardą, pabandžiau pažvelgti į save tavo akimis. Tai buvo nepakeliama...

Šis prisipažinimas mane nepaprastai sujaudino. Nusprendžiau pasitikėti Flavijum ir uždėjau ranką jam ant peties. Jis pažvelgė į mane ir prikimusiu balsu tarė:

– Prisiekiu, pone! Daugiau – nė lašo! Tegu niekada nematysiu Jaunųjų Žemės, jei meluoju!

Laimingasis Flavijus! Toli nuo savo šalies ir tautos, nepaisydamas visų nelaimių, išsaugojo tikėjimą druidų pranašystėmis

ir vis dar tikėjo Avalono karalyste. Tikrai tokio žmogaus man reikėjo šioje pakilumo kupinoje ir mistiškoje Judėjoje, kuri jau keturis tūkstančius metų beviltiškai laukia Karaliaus.

Po mėnesio Flavijus, kartu su jaunuoju Antiochu ir senąja Rebeka, įsikūrė Galilėjos Kafarnaume prie Tiberiados ežero, mano draugo Erodo kaimynystėje. Aš suteikiau jam pirmojo šimtininko laipsnį, kurį jis turėjo gauti anksčiau nei atlyginimą už praėjusius metus. Jis turėjo pranešti man, kas vyksta pas senąjį Lapiną.

Liucijus Arijus taip nieko ir nesuprato, o aš pats kažkodėl drovėjausi paaiškinti jam savo motyvus. Tačiau mano simpatija Nigerui vis didėjo.

Per dešimtį prokuravimo metų neturėjau kada dykinėti. Aš daug dirbau, net per daug. Stengiausi, kad viskas būtų gerai. Iš pradžių tikėdamas, kad įmanoma padaryti tai, ko nepavyko padaryti mano pirmtakams. Vėliau, kai pagaliau supratau, kad mano pastangos, – nors žydams nejaučiau nė trupučio meilės, – bergždžios, vis tiek rūpestingai valdžiau Judėją – ne tam, kad jie mane pamiltų, bet todėl, kad gerbiau Cezario sumanymus ir mylėjau Romą, kuriai atstovavau. Kasdien keldavau dar saulei nepatekėjus ir guldavau jau po saulės laidos. Kas mėnesį išvykdavau į patikrinimus. Dažniausiai jie užsitęsdavo visą savaitę. Vis dažniau keliavau iš Cezarėjos į Jeruzalę ir atgal, bet šitas miestas man tebeatrodė svetimas. Be to, du kartus per metus apsilankydavau Damaske ir Aleksandrijoje, kur susitikdavau su Sirijos ir Egipto valdytojais.

Dėl mano nuolatinių išvykų kentėjo Prokula ir savo rūpesčiais aš sugebėdavau pagadinti net tas trumpas akimirkas, kurias pavykdavo praleisti su šeima. Tačiau iš savo žmonos negirdėjau jokios pastabos ar priekaišto. Jeigu pastebėdavo, kad esu labiau pavargęs ar susirūpinęs nei paprastai, neįkyriai pasidomėdavo mano reikalais ir, dažniausiai pasitelkusi savo subtilumą ir sumanumą, rasdavo išeitį, kurios man, pasižyminčiam

vyriška logika, ir Arijui, turinčiam diplomatijos jausmą, nepavykdavo rasti.

Kaip jau minėjau, Prokula susibičiuliavo su Erodo reikalų valdytojo žmona Žana, už save gerokai vyresne moterimi, geraširdiška ir protinga. Su ja Prokulai buvo linksmiau. Jos dažnai susitikdavo. Kartą netikėtai grįžęs namo, susipažinau su kita moterimi – Marija, kurią atsivedė Žana. Šis vardas buvo labai populiarus tarp žydų. Ji gimė Jeruzalėje ir ištekėjo už galilėjiečio, vardu Zebedėjas, turtingo vienos žvejybos vietos ir kelių laivų Tiberiados ežere savininko. Prokulai, naiviai ir paprastai, ji pasirodė juokinga ir miela. Tačiau mane patirtis buvo padariusi atsargesnį ir aš tuoj pat įtariau, kad Marija pas mus apsilankė tik iš motiniškų ambicijų. Ji turėjo du sūnus, Jokūbą su Jonu (tai irgi labai dažni vardai), ir buvo susirūpinusi jų ateitimi. Ypač jaunesniojo, kuriuo akivaizdžiai labiau rūpinosi. Ji ilgai mus kamavo pasakojimais apie savo sūnaus dorybes, gyrė jo gabumus kalboms, tvirtino, kad jis puikiai šneka graikiškai ir net kuria eiles, prilygstančias Pindaro poezijai. Su perdėtu pasididžiavimu, būdingu meilės vaikams apakintoms motinoms, vis kartojo, kad jos sūnūs daug pasieks. Kai prasitarė, kad sūnui Jokūbui šešiolika, o Jonui, kurį ji graikiškai vadino Johaniu, penkiolika metų, aš nutraukiau jos liaupses ir patariau lukteléti, kol jiems pradės dygti barzda, ir tik tada leisti į pasaulį. Vis dėlto pamaldžios žydės Marijos tikėjimas Romos ir Judėjos ateitimi man suteikė pasitikėjimo. Aš pamaniau, kad šiai moteriai užtenka įžvalgos ir ambicijų ir ji nesupainios stovyklų...

Ir dabar girdžiu, kaip ji atkakliai kartoja:

– Garbingų vietų, pone! Garbingų vietų, vienas tavo kairėje, kitas dešinėje – štai ko verti mano sūnūs!

Susitvardžiau, kad nepasiūlyčiau net menkiausios vietos kairėje ar dešinėje.

Taip Prokula išsiblaškydavo, o būdama rami išsaugojo tyrą savo meilę man ir pasitikėjo manąja, nors kartu mudu būdavome labai neilgai. Bet, svarbiausia, aš neturėjau galimybės rūpintis savo vaikais.

Po Erodo apsilankymo, nepaisydamas liūdesio, kad turiu taip pasielgti, nusprendžiau uždrausti Poncijai užeiti į mano darbo kambarį ir priėmimų salę. Ji pakluso. Tada supratau, kad net nepastebėjau, kaip užaugo mano mergaitė. Giliai širdyje Poncija visada buvo mano numylėtinė. Jeigu neradau laiko jai, savo vyresnėlei, tai ką kalbėti apie jos brolius? Aului buvo tik ketveri ir jo pasaulis apsiribojo motinos sijonu. Buvau jam svetimas žmogus, kurio prisibijojo ir net nepastebėdavo, kad manęs beveik nebūdavo. Bet Gajui buvo septyneri, ir prisiminęs, kaip aš, būdamas jo metų, branginau tėvą, pradėjau manyti, kad atimu iš sūnaus kai ką labai svarbaus. Aš pirmas turėjau įkelti jį į balną. Man reikėjo suteikti jam pirmas fechtavimo žinias. Kada? Jeigu Flavijus būtų buvęs Cezarėjoje, šį rūpestį būčiau patikėjęs jam, dabar atidaviau sūnų į Nigero rankas.

Liucijui Arijui buvo trisdešimt penkeri ir jis taip mylėjo kariuomenę, kad dėl jos atsisakė vedybų. Savo viengungišką gyvenimą nuskaidrindavo lengvai gaunamomis mokamomis paslaugomis, bet, kaip jau minėjau, nepatyręs tėvystės džiaugsmo, paguodos nusipirkti negalėjo. Tą neišreikštą švelnumą jis nukreipė į Gajų. Pasisiūlė išmokyti raitelio meno ir pirmam jodinėjimui išrinkęs arabų kumelaitę pareiškė norą pats ją išjodinėti. Nigeras gebėjo dresuoti pačius nepaklusniausius žirgus ir Urjelę, smarkumu garsėjančios veislės palikuonę, pavertė klusniausiu gyvuliu. Vėliau nedvejodamas leidau jodinėti ja Poncijai.

Jeigu man prireikdavo Liucijaus Arijaus jau pasibaigus jo darbo valandoms, visada žinodavau, kad rasiu jį Gajaus draugijoje. Aš nesukau galvos dėl jausmų, kurie mezgėsi tarp ma-

no sūnaus ir mano padėjėjo. Nebuvo kada. Nieko nemačiau, net to, kad Gajaus širdyje man liko antra vieta.

Dėl pareigų aš nutolau nuo savo šeimos, o pareigos, kurias patikėjau Flavijui, suartino jį su Antiochu. Sugretinus mudviejų likimus, galų šimtininkui galėjau pavydėti gražiausios tėviškos meilės. Kas tris mėnesius Flavijus atvykdavo iš Kafarnaumo papasakoti naujienų. Dažnai su juo būdavo ir Antiochas. Tomis dienomis išleisdavau Nigerą atostogų. Jis pasiimdavo abu vaikus į laukus pajodinėti arba prie jūros nusimaudyti.

VI

Pirmus mėnesius Flavijaus pranešimai apie Erodą ir įvykius Galilėjoje buvo šykštūs. Kafarnaumo gyventojai priėmė jį į savo draugiją daug lengviau, nei aš tikėjausi. Tiesa, pinigai, kuriuos dosniai dalijau, čia suvaidino nemažą vaidmenį. Aš baiminausi, mat buvau susidaręs įspūdį, kad žydai turi tiek daug, tokių griežtų ir neginčijamų draudimų, jog vien tai, kad Flavijus yra pagonis, bus neįveikiama siena tarp mano galo ir Galilėjos gyventojų. Tačiau Flavijus dėl to nepatyrė jokių nepatogumų. Kaimynai buvo atlaidūs jo netaktiškam elgesiui ir asmeninėms užgaidoms, vadindami tai geros valios, „dievobaimingo", kaip sako žydai, svetimšalio neišmanymu. Nes Flavijus sumaniai pradėjo pelnyti tikinčiųjų pagarbą Kafarnaumo rabinams dalydamas stambias pinigų sumas skubiems sinagogos atstatymo darbams.

– Žinai, pone, jie mane gėdingai apiplėšė! Kadangi tie pinigai tavo, vadinasi, jie gėdingai apiplėšė tave! Jie išlupo iš manęs tris kartus daugiau, negu reikia!

Apsimetęs, kad nieko nesupranta, Flavijus leidosi mulkinamas ir tokia šventeiviška apgaule pelnė visuotinę simpatiją. Jis po kelis kartus neprieštaraudamas traukė pinigus iš kapšo.

Nešykštėdamas įmokų, išvengė ostrakizmo*, nuo kurio nebūtų išsisukęs joks kareivis iš Romos. Tačiau dosniai dalydamas pinigus iš mano sąskaitos, galas palaikė daug tokių pažinčių, kurias pamaldus žydas turėtų pasmerkti, bet dėl kurių rabinas net nepriekaištavo.

Po dešimties graudžios ištikimybės nedėkingajai Zenobijai metų vėl pajutęs gyvenimo skonį, paveiktas sūnaus ir blaivybės, Flavijus ryžosi įsimylėti. Jį, kaip daugumą vyrų, visada traukė tik vienas moters tipas, ir kai sužinojau, kad jis susižavėjo moterimi, mano akimis, labai panašia į neištikimąją sirę, mane apėmė nerimas. Kad ta Marija buvo keista mergina, supratau po dvejų metų, kai atsitiktinai susitikome... Ji buvo aukšta ir liekna, gana graži, jeigu patinka rytietiškas grožis. Bet svarbiausia – jos buvo puošniausia šukuosena, kokią man teko matyti, ir dėvėjo karališką rusvom spalvom tviskantį apsiaustą, kuris atrištas turėjo kristi iki pėdų. Jai buvo trisdešimt ir veide, kaip moterų, negailestingai nualinusių savo veidų jaunystę, matėsi amžiaus pėdsakai. Bet gal tą rytą, kai ją sutikau, jos veide labai aiškiai atsispindėjo nuovargis ir baimė?

Jeigu Marija būtų ne žydė, bet romėnė, niekas nebūtų pasmerkęs jos gyvenimo būdo. Dar visai jauną tėvai ištekino už labai seno vyro. Jis buvo labai turtingas ir po mirties paliko žemes ir gražų namą Magdalos kaimelyje. Likusi našle, bevaikė, apsvaiginta netikėtos laisvės, savo palikimą leido brangiems papuošalams ir kvepalams. Vėliau, šitaip iššvaisčiusi velionio pinigus ir nesugebėdama atsispirti savo tuščioms užgaidoms, Marija ieškojo turtingų meilužių ir vertė juos mokėti. Ar ne taip elgėsi Pomponija? Tik Romoje Pomponija, žaisdama šitą žaidimą, tebebuvo patricija, gerbiama ir nepriekaištingai garbinga. Nuostabusis Kvintilijus Vinicijus Ru-

* *Ostrakizmas* – Senovės Graikijoje valstybei pavojingų piliečių ištrėmimas slaptu balsavimu. Ištrėmimas, persekiojimas.

fas, už kurio ji antrąsyk ištekėjo prabėgus trims savaitėms po mano vedybų, apie savo žmonos praeitį žinojo viską, bet prostitute laikyti nedrįso. Tačiau Romą nuo Magdalos skiria didelis atstumas, ir Galilėjos glūdumoje kaimynai Mariją niekino labiau nei paskutinę mergšę iš žemiausios rūšies Suburo kaimo užeigos.

Flavijus žinojo, kad į jo apsilankymus Marijos namuose kreivai žiūrima, tačiau jam buvo nė motais. Gal jo meilę pažadino gailestis, nes aš ne kartą girdėjau, kaip jis guodė savo Magdalietę dėl jos nesėkmių ir nusivylimų.

Mano šimtininkas užmezgė ir kitą, neką garbingesnę, pažintį su Kafarnaumo muitinių viršininku Leviu, Alfėjo sūnumi, tuo pačiu poliglotu, kurį Arijus nesėkmingai bandė prikalbinti šnipinėti mums. Jis leido su juo ištisus vakarus.

– Žinai, pone, – sakė Flavijus, – tas Levis yra keistas vaikinas... Jis muitininkas, todėl jo tikėjimo broliai elgiasi su juo kaip su kiaule ir net uždraudė rodytis sinagogoje. Bet jis įdėmiai išnagrinėjo jų šventas knygas ir yra tikras jų žinovas! Net tvirtina, jeigu pasirodys Mesijas, pirmas eis paskui jį.

Keistuoliai žydai! Jeigu kada nors pasirodys Izraelio Kristus, tai pagonims, o juo labiau jų bendrams jo karalystėje vietos nebus. Muitininkams, tokiems kaip Levis, Alfėjo sūnus, būtų pirmiesiems įvykdyta mirties bausmė. Nepaisant to, jis guldė galvą už Kristų, už savo tautos nepriklausomybės atkūrimą, bet ne už Romą...

Na, žinoma, ilgą laiką Flavijaus ataskaitos buvo kasdieniškai nuobodžios. Galilėjos kronika buvo trumpa: Levis nuolat pykosi su Kafarnaumo rabinu; laivo savininko Zebedėjo žmona, ta kita Marija, kurią sutikau pas Prokulą, mezgė negražias intrigas; ežero šeimininko žvejo Simono, Jono sūnaus, prispausto žmonos ir uošvės, namuose vyko šeimyniniai barniai. Jokių žinių apie Erodą.

Antipą matydavau tik per retas oficialias iškilmes, kuriose

jis mane įžūliai ignoruodavo. Nebūčiau į tai kreipęs dėmesio, bet naujienos iš Romos kėlė nerimą.

Pavargęs nuo Palatino rūmuose tvyrančios neapykantos ir įtarinėjimų, pasidavęs vienam iš savo mizantropijos priepuolių, kaip anksčiau, kai buvo išvykęs į Rodą, Tiberijus paliko Miestą ir užsidarė savo rūmuose Kaprio saloje. Realią valdžią jis perleido Sejanui. Tuos, kurie buvo užsitraukę Elijaus nemalonę, iškart užvaldė baimė. Labai padaugėjo skundikų ir kiekviena proga buvo taikomas jo didenybės įstatymas. Viskas Valstybei ir Cezariui tapo pavojinga. Už bet kokį nusikaltimą buvo tik viena bausmė – mirtis.

Ar dar ilgai atstumas, skiriantis mus – mane, mano vaikus ir žmoną – nuo Romos, saugos nuo Elijaus neapykantos? Užplūdus tokioms mintims, širdį suspausdavo siaubinga baimė: aš bijojau ne savo mirties, nerimą kėlė mano šeimos likimas.

Manęs nenuramino tariama draugystė, užsimezgusi, kaip buvo kalbama, tarp Antipo ir Tiberijaus.

Jordanijos pakrantėje Jonas ir toliau atliko apsiplovimo apeigas. Pas jį traukė žmonių minios. Su tarnautojų, tapusių Mitros* brolijos nariais, ir šventų paslapčių aiškintojų palyda, genamas smalsumo, Nigeras išvyko pas tą, kurį liaudis vadino Pranašu, arba – nes jis apiplaudavo upės vandeniu – Krikštytoju. Liucijus Arijus ir kiti, Jono pasakojimų sužavėti, išklausinėjo jį ir pasidomėjo, ką turėtų daryti, kad patektų į jo skelbiamą Karalystę. Jis taip atsakė:

– Niekam nedarykite bloga, neįduokite norėdami pasipelnyti ir tenkinkitės savo alga.

Aš pats duodavau labai panašius nurodymus savo būriams, nes man nepatiko, kai mano kohortų vyrai elgdavosi kaip užkariautojai.

* *Mitra* – persų šviesos dievas.

Tačiau Erodas bijojo Krikštytojo pykčio. Nors ne kartą bandė suminkštinti jo širdį ir prašė viešai nesmerkti jo vedybų su Erodiade, tačiau jokiais pažadais ar grasinimais nesugebėjo palenkti jo savo pusėn. Aš nežinau, ką pagaliau Jonas jam pasakė, bet atsakymas, kuris įvykio liudytojams pasirodė miglotas, Antipui sukėlė siaubą. Tetrarchas neišpažino savo tėvų religijos, tačiau buvo prietaringas. Išgirdęs pasakojimą apie visą įvykį, aš supratau, kad nuo tos akimirkos Jonas užsitraukė Erodo neapykantą.

* * *

Sakoma, kad vieni iš Ogmijo kilę keltai paveldi didelius oratorystės sugebėjimus iš savo iškalbingumo dievo. Iki tos dienos būčiau prisiekęs, kad Ogmijas niekuo dėtas dėl Flavijaus gimimo. Gal dėl jo skiemenuojamos kalbėsenos, gal dėl to baugaus ir familiaraus nuolat kartojamo: „Žinai, tribūne“? O gal, kad jam tiesiog buvo sunku reikšti mintis svetima kalba, aš maniau, jog Flavijus nesugebėtų pritraukti klausytojų. Tą vakarą supratau klydęs.

Prokulos žvilgsnis pasiklysta toliuose, o lūpomis nubėga keista šypsena. Ji suteikia veidui vidinį švytėjimą, kuris nuskaidrindavo jį tik suartėjus. Poncija, kuri tokiu metu turėtų būti lovoje, atrodo pakerėta, kaip anksčiau, kai turėdavau laiko pasakoti senas istorijas apie raganas.

Flavijus taip įsijautęs į savo pasakojimą, kad man pradeda rodytis, jog pats tiki šiais paistalais, pagimdytais Galilėjos liaudies vaizduotės, gebančios iškreipti tikrus įvykius ir perkeisti paprasčiausius veiksmus. Dar visai neseniai, kai jis atsiskaitė man ir mudu buvome vieni, jo žodžiai šitos magiškos galios neturėjo. Tačiau pasakodamas Flavijus nieko nepakeitė, nieko nepridėjo, nieko nenutylėjo. Šį skirtumą kelia jo balso to-

nas ir susižavėjimas. O pasakojimas tikrai stebuklinis! Štai kodėl nenoriu juo tikėti. Štai kodėl ir pačiam Flavijui, kai stovėjo priešais mane, jis kėlė šypseną. Bet dabar romėnų šimtininkas pasitraukė ir užleido vietą galui Dubnakui. Jis prisiminė kimias savo tautos intonacijas ir tą ypatingą žodžių jungimą, kurį greičiausiai perėmė iš druidų mokyklos arba iš cenomanų dainiaus. Dubnakas tiki visada žaliuojančiomis Avalono pievomis... Tai kodėl turėtų netikėti stebuklinga Kristaus Karalyste? Vis dėlto drįstu manyti, kad rytoj jis bus jau ne svajingas keltas, o romėnų šimtininkas, kuris grįš į Kafarnaumą. Na, o kol kas tegul keri mano šeimyną savo neįtikimomis viltimis. Leidžiu visiems pasvajoti ir pats klausausi.

Prieš tris dienas Galilėjoje pasirodė vienas vyras. Anksčiau jis dirbo dailide Nazareto kaimelyje, kuriame gyveno su savo motina našle. Tas Jėzus, Juozapo sūnus, kaip ir Jonas, kuris, sakoma, yra jo pusbrolis, skelbia liaudžiai Jahvės dienos atėjimą. Nieko nuostabaus: Judėjoje, Galilėjoje knibždėte knibžda tokių pamokslininkų. Keista tik tai, kad Rabis* atvyko iš Nazareto... Nežinau dėl kokių senų vietos nesutarimų šis miestelis turi blogą vardą. Čia visiems žinoma tokia tiesa: „Nieko gera iš Nazareto nesitikėk“. Judėjos gyventojai, beje, nedvejodami taiko ją visiems galilėjiečiams.

Jėzus, Juozapo sūnus, sutelkė būrelį vyrų, tarp kurių buvo ir niekam tikusių, ir tokių, kuriems tai buvo puiki proga išeiti iš namų. Flavijus garsiai kvatodamas pasakojo, kad Simonas, Jono sūnus, per skausmą atsikratęs savo mažų ydelių, pirmas pasekė naujuoju Rabiu ir labai laimingas, kad galės bent kelioms dienoms pasprukti nuo savo žmonos ir uošvės. Bet su juo buvo ir Levis, Alfėjo sūnus, kuris, Mokytojui pavakarieniavus jo namuose, nusprendė uždaryti muitinę ir sekti paskui

* *Rabbi* (hebr.) – Įstatymo žinovas, dar vadinamas įstatymininku, arba mokytoju. Jėzus nelankė jokios rabinų mokyklos, bet mokiniai vadino jį mokytoju (*rabbi*).

jį. Žinoma, Kafarnaumo fariziejai, išvarę Levį iš sinagogos, kartu su savo rabinu piktinosi, kad pamaldus žydas neatsisakė sėsti už vieno stalo su muitininku. Tačiau Jėzus, Juozapo sūnus, nusišypsojo ir atsakė:

– Gydytojo reikia ne sveikiesiems, o ligoniams.

Flavijus pritildė balsą, tarsi ruošdamasis pranešti stulbinamą paslaptį:

– Rabinas Žairas jau nėra jaunas. Negaliu pasakyti, kiek jis turėjo berniukų, kol pagaliau sulaukė mergaitės, Deboros. Jis visai nesirūpino savo sūnumis, bet prieš savo dukrą keliaklupsčiavo. Ir štai vieną naktį, Levio namuose skambant dainoms ir šventiniam juokui, Debora atsibunda išpilta prakaito, gaudo orą, dūsta...

Flavijus nutyla, ne iš noro atgauti kvapą, bet suteikti pasakojimui dramatizmo. Negi mes neatpažinsime visiems tėvams akivaizdžių difterijos požymių?

Leidęs įvertinti ligos rimtumą, Flavijus toliau tęsia pasakojimą: dūstanti Debora, raudanti ir sau veidą draskanti motina, priblokšti ir nutilę jos vyresnieji broliai, bejėgis gydytojas. Ir gailiai verkiantis Žairas prie savo dukters lovos kojūgalio...

– Tuo metu Levio namuose visi miegojo. Gaidys giedojo jau gerą valandą, bet negalėjo nieko pažadinti. Ir štai pasigirsta baisus triukšmas. Aš nueinu pažiūrėti, kas vyksta gatvėje, ir, kaip manote, ką pamatau per penkis žingsnius nuo savo namo? Ogi sielvarto draskomą vargšą Žairą, iš visų jėgų beldžiantį į Levio duris. Negaliu patikėti savo akimis! Rabinas Žairas beldžiasi pas muitininką Levį! Pagaliau duris praveria stambus rudaplaukis, kurio anksčiau nebuvau matęs, ir ne itin maloniai taria: „Mokytojas miega. Ateik vėliau“. Bet rabinas kažką – negaliu pasakyti ką – sumurma, pastumia jį ir prasibrauna į kiemą. Aš toliau stebiu ir nekantrauju išgirsti, ką sakys mano draugas Levis, sužinojęs, kad į jo namus įsiveržė žmo-

gus, išvaręs jį iš sinagogos. Juk suprantate, kad šis triukšmas visus prikėlė. Ir štai pasirodo Levis, ne itin gerai pailsėjęs, nes naktis buvo trumpa. Kadangi jis karšto būdo, pamanau, kad Žairas išlėks laukan greičiau, negu įėjo... Visai ne! Matau, kad Levis keistokas... Kad jis tikrai laimingas! Prisiekiu: gyvendamas šiame krašte jis niekada neturėjo progos pasijusti laimingas. Kreipdavosi į Žairą tik norėdamas surinkti mokesčius, o dabar apkabina jį per pečius ir maloniai, ne taip, kaip rudis prie durų, sako: „Nori pasikalbėti su Mokytoju? Eime!"

Rabis iš Nazareto stovi ant namo slenksčio, Žairas parkrinta ant kelių priešais jį ir aimanuoja: „Mokytojau, pasigailėk, eime pas mane! Aš turiu tik vieną dukrą ir ji guli mirties patale! Bet aš žinau, kad, tau uždėjus ant jos rankas, ji pasveiks!"

Kadaise savo kaimelyje Galijoje mačiau, kaip vienas druidas gydė pridėdamas rankas. Kartais tai padėdavo, bet ne nuo difterijos! Labai nustebčiau, jeigu Jėzui, Juozapo sūnui, tai pavyktų...

Bet jis išeina iš Levio namų. Niekada nemačiau jo iš taip arti. Jaunas, ne vyresnis nei trisdešimties metų vyras. Ir vis dėlto nežinau, kaip tai paaiškinti... Jeigu pasakytumėt, kad jis bendravo su Brenu*, greičiausiai jumis patikėčiau. Taip, dievaži, kažkas keista ir toks įspūdis, kad tu jau matei jį, kad seniai jį pažįsti... Net pradedu abejoti, ar tikrai nesu anksčiau jo sutikęs... Nes, įsivaizduokite, jis žiūri ir į mane...

Flavijaus balsas staiga nutrūksta:

– Paskutinį kartą į mane taip žiūrėjo vargšė mama, kai aš ėjau į kariuomenę. Pasijutau, lyg sugrįžęs į praeitį! Norėjau paklausti, ar mes kartais nebuvome anksčiau susitikę, tik aš neprisimenu kur. Jį pamiršti, mano manymu, ne taip papras-

* *Brenas* – galų vadas, 390 m. pr. Kr. sumušęs romėnus prie Alijos upės.

ta... Tačiau aš nespėju. Ateina tas pats rudis, kurį mačiau prie įėjimo, pasilenkia prie Žairo ir šiurkščiai sviedžia jam į veidą: „Kažkas iš tavo namiškių ką tik pranešė, kad tavo dukra mirė. Dabar nešdinkis iš čia! Nėra ko trukdyti Mokytojo!"

Žairas išbąla kaip drobė. Išsigandęs, kad iš susijaudinimo ir sielvarto jam nepasidarytų bloga, prie jo prišoka Levis. Bet Jėzus, Juozapo sūnus, jį prilaiko ir sako: „Nebijok, Žairai! Tikėk ir tavo dukra gyvens".

Man atrodo, kad jis kalba apie gyvenimą kitame pasaulyje. Bet ne. Jis ramiai pasuka rabino namų link. Visi eina paskui. Štai jie prieina namą. Žmonės ten gedėdami verkė, rėkė, raudojo, plėšė nuo savęs drabužius. Tada tie, kurie pažinojo Deborą, irgi pradėjo verkti. Taigi liūdnas vaizdas! Bet Jėzus, Juozapo sūnus, išskiria juos ir sako: „Netriukšmaukite taip! Mažylė nemirė, ji tik miega".

Kaip tik tada iš namo išeina gydytojas Mošė. Išgirdęs Mokytojo žodžius, atsistoja priešais jį ir sako: „Aš tave labai gerbiu, Rabi, bet tu neturėtum taip kalbėti. Nes mažylė, – labai dėl to apgailestauju, – mirė ir tai, deja, yra tikra tiesa!"

Šie žodžiai, atrodo, nė trupučio nesujaudina Mokytojo. Jis duoda ženklą išeiti visiems žmonėms, išskyrus mergaitės tėvus, ir, – tai mane labai nustebino, – tą paskutinį kvailį Simoną, Jono sūnų, ir Zebedėjo sūnus Jokūbą su Juozapu, tuodu berniukus, kuriuos motina, nors ir beviltiškai, kelia į aukštybes.

Tik jie žino, kas vyko viduje, o paskui visiems matant išėjo Jėzus už rankos laikydamas Deborą, kuri buvo gyva ir sveika, kaip ši mažylė, telaimina ją Jėzus! – baigia Flavijus, rodydamas į Ponciją.

Kiek tiesos galo pasakoje? Ką stebuklinga jis mato šioje istorijoje? Vaikas sirgo. Tėvai, suprantama, neteko nuovokos. Gydytojas apalpimą palaikė mirtimi. Būtų pernelyg gražu, jei numirę vaikai grįžtų į gyvenimą tėvams paprašius...

Nuo tada Flavijaus ataskaitose pilna pasakojimų apie žmogaus iš Nazareto elgesį ir darbus. Jėzus, Juozapo sūnus, keliauja ne tik po Galilėją, bet ir po Samariją ir Judėją, savo pusėn patraukdamas daug žmonių, kur kas daugiau, nei patraukdavo Jonas. Kadangi liaudis nustojo žavėtis Jordanijos pranašu, tai ir jis, galbūt ilgėdamasis savo esėjiškos vienatvės, pirmas pastūmėjo mokinius prie galilėjiečio... Net moterys, mėgusios ugningus Jono pasisakymus, dabar labiau žavisi kur kas švelnesniu Jėzaus, Juozapo sūnaus, mokymu. Kaskart, kai jis kalba liaudžiai, o tai atsitinka gana dažnai, Prokulos draugė Žana eina jo klausyti. Man nepatiktų, jeigu į tuos susibūrimus ji vestųsi ir mano žmoną.

Bet aš klystu. Prokula yra viena iš Klaudijų. Nors niekada apie tai nekalba, gerai supranta, ką reiškia kilmė iš patricijų, Klaudijų garbė ir giminystės ryšiai su Cezariu. Ji girdėjo apie diskusijas, per paskutinius metus išjudinusias Senatą ir vos nesibaigusias draudimu gubernatoriams ir prokuratoriams vežtis kartu ir savo žmonas. Jos buvo smerkiamos už tai, kad kišasi į politiką, daro įtaką savo vyrams tvarkant šalies reikalus arba už tai, kad leidžiasi būti mulkinamos pagyrūnų ir garbėtroškų būrio. Nė vienas šių priekaištų netinka Prokulai. Net jeigu ją užvaldytų noras paklausyti galilėjiečio pamokslų, ji sugebėtų jam atsispirti. Vis dėlto aš žinau, kad ji jaučia pagundą. Du ar tris kartus užklupau ją į albumą perrašinėjančią Rabio pamokymus, kuriuos nuolat kartoja Žana. Mane pagavo juokas ir aš paprašiau paskaityti.

„Jeigu tau suduoda per vieną skruostą, atsuk kitą!“ „Palaiminti romieji, jiems atiteks žemė!“ „Tam, kuris reikalauja tavo tunikos, atiduok ir apsiaustą.“

Marse švenčiausiasis, iš kur atsirado tas galilėjietis, jeigu įsivaizduoja, kad jo mokymą galima pritaikyti gyvenime?

Moterys juo seka. Flavijus tai patyrė savo kailiu. Užvaldyta moteriško smalsumo, jo Marija išvyko paklausyti galilėjiečio

ir grįžo sukrėsta. Ji užsidarė savo namuose, užrakino duris. Paskui pardavė viską, ką dar turėjo vertinga, ir prisidėjo prie moterų, sekusių Jėzumi, Juozapo sūnumi.

Kiek laiko tęsis šis susižavėjimas? Keletą savaičių? Daugiausiai keletą mėnesių. Aš nesikišiu. Tai, ką kalba šis žmogus, Romai nedaro jokios žalos. Kuo Romai arba Cezariui pavojingas mokytojas, mokantis savo mokinius gavus antausį atsukti kitą skruostą?

* * *

Flavijus ką tik atvyko su nauja, jo manymu, svarbia žinia. Tai yra mano draugo Antipo pagiežos ir keršto apžvalga.

Išvykdamas iš Jordanijos, Jonas žengė vieną neatsargų žingsnį – užsuko į Galilėją. Kodėl jis taip neapdairiai pasielgė, nors jau buvo užsitraukęs Erodo, ir dar blogiau, Erodiadės pyktį? Tetrarcho kareiviai jį suėmė. Dabar jis yra kalėjime.

Ar Antipas turi tokių savybių, kurios galėtų jį išgelbėti? Gal prietaringa baimė sukelti Jahvės rūstybę? O gal jo gašlumas? Antipas paklausė Erodiadės ir liepė sulaikyti Krikštytoją. Toks atsakymas į visus klausimus.

Aš buvau teisus ir visa šalis dabar aptaria įvykį. Žydai apgailestauja, kad Erodas drįso nužudyti pranašą, romėnai juokiasi iš rūpesčių, kuriuos Antipui sukėlė jo paties gašlumas ir puikybė.

Kasmet Antipas gimtadienio proga į savo vilą Tiberiadoje sukviečia savo draugus ir šalininkus. Šįsyk Erodiadė paruošė dovaną, turėjusią labai nudžiuginti jos senyvą vyrą. Savo dukrai Salomei liepė pasirodyti prisidengus tik šydais, įtaigesniais už nuogumą. Juos dėvi rytietės šokėjos. Taigi Salomė šoka savo dėdei ir jo draugams. Kai mergaitė baigia, dėdė pasikviečia ją ir taria:

– Tavo šokis mane pakerėjo. Prašyk, ko tik širdis geidžia, atsidėkodamas atiduosiu tau viską, kad ir pusę savo karalystės arba turtų!

Manau, kad už savo dovanas Antipas tikėjosi gauti apčiuopiamesnių malonumų nei tie, kuriuos akies krašteliu pamatė už perregimos tunikos... Tada, kaip įrodymą, kad motina ir dukra surengė vaidinimą, Salomė gražiu skaidriu balseliu visai salei pareiškė:

– Dėde, liepk atnešti Jono, dar vadinamo Krikštytoju, galvą ant šito didelio sidabro padėklo!

Ir ši maža pabaisa yra tik keliais mėnesiais vyresnė už Ponciją! Man pasakojo, kad tamsiai raudonas Erodo veidas išbalo kaip popierius. Jis du ar tris kartus prasižiojo, kol pagaliau ištarė:

– Mažyte, mažyte! Tu, žinoma, labiau norėtum gražių karolių! Ar suknelės? Labai gražios naujos suknelės!

– Ne, dėde! Noriu Jono galvos!

Svečiai pradėjo juoktis. Erodas nerūpestingai pažadėjo, ir, aš manau, tokiam tuščiagarbiui kaip jis šis juokas ne tik buvo nepakeliamas, bet ir neleido išsiginti. Po valandos į puotos salę įėjo budelis ir priešais princesę Salomę padėjo nukirstą Krikštytojo galvą. Tą nepaprastai gražią galvą, kuri, nelaimei, iš pradžių patiko, o paskui neįtiko Erodiadei.

Štai tau ir Rytai. Štai tau ir Judėja.

* * *

Svilina negailestingas karštis. Iš dykumos pučia viską džiovinantis vėjas. Jis atpusto raudoną smėlį, kuris ant kiemo plokščių palieka į kraują panašias dėmes. Storos akmeninės rezidencijos sienos šiek tiek saugo mus nuo didelės kaitros ir leidžia kambaryje išlaikyti šiokią tokią vėsą. Bet, kai prispirtas reika-

lo aš turiu išeiti, nenusileisdamas sausam vėjui, žnaibančiam odą, į veidą bloškiasi smėlis. Jis patenka į akis, šnerves, burną. Žydai prisidengia medžiagos skiaute, kurios klostėmis apvynioja galvą, – žiemą ji saugo nuo šalčio, vasarą nuo vėjo ir smėlio. Mes, romėnai, to daryti negalime. Užtenka kelias minutes pabūti lauke, kad pradėtų kamuoti nežmoniškas troškulys. Man gaila sargybinių, todėl liepiu jiems keistis kas dvi valandas. Kadangi nepakeliamas karštis vargina ir arklius, uždraudžiu iki saulėlydžio be svarbios priežasties vesti juos į lauką.

Vėjas šį vakarą nenurims. Horizontas nusidažo raudona kraujo spalva, o tai, kiek žinau, reiškia, kad audra tik stiprės. Senoji Rebeka, tarnaitė, užauginusi Antiochą, tvirtina, kad vėjas gali be paliovos pūsti penkiasdešimt dienų. Eole* švenčiausiasis, kas per šalis!

Štai jau visą savaitę Flavijus kasdien ne savo noru atideda kelionę atgal į Galilėją. Antiochas džiaugiasi galįs būti su Nigeru, tikrai mokančiu užimti vaikus. Aš girdžiu, kaip jie juokiasi arklidėje. Flavijus atsidūsta:

– Žinai, pone, tokiomis akimirkomis labiausiai ilgiuosi savo tamsios šalies... Vėjas ten pučia iš vakarų. Jis atneša malonų, visada šiltą lietų...

Ir jis panyra į ilgus melancholiškus prisiminimus, mato pilką dangų, debesis, neaprėpiamus ąžuolų ir kaštonų miškus ir upę, tokią tamsią, kad cenomanai vadina ją Meduana, juodąja...

Flavijaus ilgesys užkrečiamas. Susivokiu svajojąs apie besileidžiančios saulės nutviekstus Romos stogus, apie Miesto fontanus ir Tibro upę... Jau dvejus metus gyvenu Judėjoje ir visai neatrodo, kad Tiberijus ketina kviesti mane į Italiją. Taip, žinoma, geriau. Nes kiekviename laiške Probijus praneša apie naujus skundus, naujas bylas, naujus nuosprendžius Elijaus naudai. Sejanas viską sutvarko taip, kad jo aukos, „savano-

* *Eolas* – graikų ir romėnų mitologijoje vėjų dievas.

riškai" nusižudydamos, perrašo turtą jo vardu. Tada jis parodo kilnumą ir ką tik pašalinto žmogaus našlei ir našlaičiams leidžia grąžinti trečdalį ar ketvirtadalį pasisavinto turto. Į ką pavirs Miestas, į ką pavirs Imperija, jeigu kadaise jos galybę saugojęs jo didenybės įstatymas yra taip iškreipiamas ir reikalingas tik tam, kad iš jo pasipelnytų niekingiausias avantiūristas? Negi Roma taip žemai puolė, kad neatsiras žmogaus, kuris pasipriešintų Sejanui? Negi juos visus, kaip ir mane, sukaustė baimė? Nes aš drebu kaskart, kai prie Cezarėjos priplaukia vyriausybinis laivas.

Naktis tokia pat tvanki kaip ir diena. Tik ji kvepia mėtomis, šalavijais ir verbenomis, augalais, kuriuos Prokula puoselėja terasoje. Temstant jie skleidžia savo kvapą.

Pagaliau užsnūdau nuogas, nusimetęs prieš miegą vandenyje išmirkytas paklodes, kurios labai greitai išdžiūvo. Sapnavau Romą. Ji degė. Nepajėgdamas užgesinti gaisro, to gražaus metų laiko deglo, kuris kėsinosi į mano namus Aventine, blaškiausi per miegus. Blogas ženklas...

Iš šito siaubo mane ištraukė Prokula. Mėnulio šviesoje pamačiau baimės iškreiptą jos veidą.

– Gajus serga.

Už lango matau tamsiai mėlyną dangų ir žvaigždžių galybę. Tai karštis ar panika? Mane išpila prakaitas.

Gajus labai karščiavo ir skundėsi skausmais nugaroje. Mes pakvietėm Agatosą, pulko gydytoją. Jis atrodė suglumęs, bet ramus:

– Reikia palaukti, pone. Tai gali būti ne viena liga. Daug ligų sukelia karštį ir raumenų skausmus. Dauguma jų nėra rimtos.

Bet Poncijų su Aulu liepė laikyti kuo toliau nuo brolio. Po dviejų dienų Agatoso paruošti vaistinių žolių nuovirai sumažino karštį, bet ne nugaros skausmus. Prokula nesitraukė nuo Gajaus lovos galvūgalio. Aš negalėjau budėti prie jo, nes turėjau

labai daug darbo. Dažnai siųsdavau Nigerą sužinoti naujienų apie sūnų, drąsinau save ir jį, nes jis labai nerimavo.

Penktą vakarą buvau truputį laisvesnis ir, liepęs Prokulai pailsėti, užėmiau jos vietą. Gajus atrodė geriau. Vėjas nurimo, bet karštis vis dar buvo nepakeliamas. Mane troškino. Įsipyliau stiklą labai šalto vandens su Libano kalnų sniegu. Paklausiau sūnaus, ar nori gerti. Nors buvo nepaprastai karšta, jis atsisakė:

– Ačiū, tėti, nenoriu. Labai skauda ryjant.

Man pasirodė, kad jo balsas buvo keistai prislopęs. Staiga man suspaudė širdį ir aš pažiūrėjau į Gajų. Jis paklausė:

– Tėti, gal padėtum išsitiesti? Aš negaliu judėti.

Tada mano smegenys suprato tai, ko nenorėjo suprasti – šio ramaus sąstingio, kurį mudu su Prokula palaikėme atsipalaidavimu, apimančiu po ilgų kančių, priežastį: mano sūnus negalėjo valdyti kūno.

Nežinau, kokiu būdu sulaikiau mane apėmusio siaubo ir kylančios nevilties riksmą. Vis dėlto sutvardęs virpantį balsą į kambarį įėjusiam Arijui ramiai liepiau pakviesti gydytoją.

Agatosas apžiūrėjo sūnų, paskui išsivedė mane iš kambario. Jis buvo paniuręs:

– Pone, žinoma, galėčiau sekti pasakas, kaip vaikui ar moteriai. Kam to reikia? Esi vyras, kareivis. Todėl turiu iškart pasakyti tau visą tiesą, nes, jeigu ir pameluosiu, gamta padarys savo. Žinau apie šią ligą. Ji plinta karštyje ir dažniausiai ja serga vasarą. Ji užklumpa vaikus ir labai jaunus žmones. Praėjusį mėnesį kareivinėse diagnozavau ją tris kartus. Todėl aną vakarą apžiūrėjęs tavo sūnų pagalvojau apie ją. Tačiau, kaip jau sakiau, iš pradžių ji primena ir kitas, ne tokias pavojingas ligas, todėl nenorėjau be reikalo tavęs jaudinti.

Kiekvienas Agatoso žodis smigo į mane skaudžiau nei jo skalpelio ašmenys. Jis tai suprato:

– Atleisk, pone, teisybė yra žiauri. Kartais paralyžius apima tik rankas ir kojas, ir susirgusieji tokią ligos forma išgyvena. Bet, patikėk manimi, pone, jie būna taip suluošinti, kad nesugeba gyventi visaverčio gyvenimo. Jie vos velka kojas, nei sau, nei tau to nelinkėčiau... O kartais paralyžius surakina ne rankas ir kojas, bet gerklės ir krūtinės raumenis. Jeigu iškart nesustoja širdis, tai ligonis dūsta, kol pamažu numiršta.

Įsijautęs į pasakojimą apie ligos eigą, tarsi stovėtų prieš studentų auditoriją, Agatosas į mane daugiau nežiūrėjo.

– Žinai, pone, šitą agoniją galima palyginti su nukryžiuotųjų agonija... Uždusimas, užtroškimas...

Tada mane patį pradėjo dusinti. Aš žiopčiojau, tarsi pasaulyje trūktų oro mano plaučiams. Kaip tas žmogus galėjo ramiai ir abejingai kalbėti apie mano sūnaus agoniją? Pasakoti, kad jis kankinsis kaip nukryžiuotasis? Pagaliau Agatosas nusprendė pažvelgti į mane ir nustebęs sumurmėjo:

– Tu labai išblyškęs, pone! Tuojau atnešiu gėrimą, kuris tau padės.

* * *

Tarsi kokie nors vaistai galėtų pagydyti nuo to, ką jaučiu... Aš jau rašiau apie tai, ką jaučiau. Bet tą akimirką mane apėmė didžiausia baimė dėl to, kad aš nieko nejaučiau. Nieko. Mano galvoje vis dar sukosi mintys apie reikalus. O širdies aš tarsi neturėjau. Mano krūtinėje žiojėjo tuštuma. Mano mintys buvo visiškai aiškios, net kraupu. Žinojau, kad mano sūnus miršta, ir nieko negalėjau pakeisti. Man buvo suteikta neribota Romos valdžia. Buvau šio krašto valdovas, bet negalėjau sulaikyti ir nuo savo sūnaus nuginti jį tykančios mirties. Nors tokios mintys kėlė visišką neviltį, aš buvau ramus, įtartinai ramus. Taigi neribota Romos valdžia buvo niekas... Niekas, nie-

kas, niekas. Koks pasityčiojimas! Aš buvau niekas. Rytoj Gajus bus niekas. Ir aš negalėjau nieko pakeisti.

Filosofų aiškinimu, šis dvilypis nebūties ir mūsų bejėgiškumo suvokimas yra vidinės išminties ir ramybės pradžia. Tai suvokus, sielą apima palaimingas ir tylus abejingumas. Kaip sakė mano filosofijos mokytojas: „Manęs nebuvo. Aš buvau. Manęs nebėra. Man nesvarbu". Kada nors išauš tokia diena, kai Gajaus Poncijaus Piloto, Judėjos prokuratoriaus, nebebus tarp gyvųjų kaip ir jo tėvo, motinos, visų protėvių ir jis nesikankins. Ir jeigu tai, ką sako filosofai, yra tiesa, aš bent jau turėjau teisę apie tai pagalvoti. Gajaus Poncijaus Piloto nebebus ir, anot Portiko, jam bus visiškai nesvarbu. Bet kol kas aš buvau gyvas ir kankinausi. Kankinausi dėl to, kad nieko nejaučiau, kad buvau šaltas ir kietas, kaip kapų akmuo.

Man atrodė, kad aš gyvas ir miręs vienu metu: miręs viskam, kas šiame pasaulyje yra švelnu, o gyvas viskam, kas kelia skausmą. Būčiau mielai užmiršęs stoikus, barbariškai pamynęs savo pažiūras, kaip mano vargšas Flavijus, ir prieglobsčio ieškojęs sapne, kuriame nušvitę žydai prikelia mirusius vaikus, o mirusiųjų sielų laukia žalios amžinos palaimos karalystės pievos.

Jeigu mano agonija galėtų išgelbėti mano vaiką, nedvejodamas priimčiau nežmoniškas kryžiaus kančias, kurioms Agatosas prilygino mano sūnaus skausmus. Bet niekas negalėjo leisti įvykti tokiam apsikeitimui arba pritarti tokiai aukai. Aš žvalgiausi po giedrą Judėjos dangų. Niekada taip aiškiai nejaučiau jo tuštumos. Ten, kaip ir mano suledėjusioje širdyje, nebuvo dievų. Labai norėjau, kad jie būtų, kad būtų pasiruošę išklausyti mano nerišlių ir, – žinant, kad niekas negirdi, – beviltiškų maldavimų. Negi buvau toks silpnas? Negi buvau toks bailys?

Trečios dienos vakarą gydytojas Agatosas įėjo į mano darbo kambarį:

– Viskas, pone.

Nežinau, iš kur ėmiau jėgų pakilti į kitą aukštą.

Prokula stovėjo Gajaus lovos galvūgalyje. Tiesi ir išblyškusi. Prisiminiau, kaip ji kankinosi prieš aštuonetą metų, padėdama jam ateiti į pasaulį. Ir žinojau, kaip kankinosi padėdama jam numirti. Norėjau prisiliesti, apkabinti, priglausti ją prie krūtinės, bet kažkas neleido. Pasilenkiau virš savo sūnaus, paėmiau jo ranką. Kai mes išvykome iš Romos, aš jam skyriau tiek mažai laiko, suteikiau tiek nedaug meilės... O dabar jau buvo per vėlu.

– Gal ko norėtum? Gal ko trūksta? – paklausiau.

Gajus atsimerkė ir išlemeno:

– Norėčiau pamatyti... Norėčiau pamatyti Nigerą.

Liepiau pakviesti Liucijų Arijų. Jis įėjo, tarsi atsiprašydamas, kad tokią akimirką įsibrovė į mano namus. Gajus žiūrėjo į jį begalinio sielvarto ir nevilties kupinomis akimis... Nigeras sukaupė visas jėgas, kad nenuleistų akių.

– Liucijau Arijau, man baisu! Man labai baisu!

Išgirdau, kaip Prokula pratrūko raudoti. Riksmas, kurį jau seniai gniaužiau gerklėje, pakilo aukštyn. Aš prikandau lūpą, kad nesurikčiau sužeisto žvėries balsu.

Nigeras atsiklaupė prie lovos iš kitos pusės, priešais mane. Jis švelniai kilstelėjo Gajų, apkabino. Prisivertęs nerūpestingai šypsotis pasakė:

– Jeigu tau, Gajau, baisu dėl tokio nieko, ką darysi po kelerių metų, kai reikės su manimi eiti į karą?

Baugščiose mano sūnaus akyse suspindo džiaugsmo šviesa. Jis sumurmėjo:

– Jeigu tu sakai, kad aš eisiu su tavimi, vadinasi, pasveiksiu? Esi tuo tikras? Pažadi man?

– Prisiekiu, Gajau, tuo, kas man švenčiausia – Romos Sėkme.

Gajaus veidas atsipalaidavo. Jis užsimerkė, atsiduso ir dukart sudejavo:

– Liucijau! Liucijau!

Šaukdamasis Nigero, kuris spaudė jį savo glėbyje, mano sūnus mirė.

Beprotiškas riksmas persmelkė kambarį, ir aš nesupratau, kas galėjo šitaip surikti. Tik tada, kai ant savo veido pajutau Prokulos ranką, suvokiau, kad mirties akivaizdoje klykiau aš, Judėjos prokuratorius, romėnų didybės įkūnytojas. Liucijus Arijus ir mano žmona su gailesčiu žiūrėjo į mane. Jie negalėjo sulaikyti ašarų srauto. O aš negalėjau verkti.

Mūsų gedulą ir nelaimę Prokula pakėlė tvirčiau už mane. Nors jos sielvartas buvo labai didelis ir baisus, ji sugebėjo mane palaikyti. Mane graužę sąžinės priekaištai galėjo išvesti iš proto. Įnikęs į darbus niekada negalvojau, kiek daug man reiškė Gajus ir kaip menkai jam tai išreiškiau. Dvidešimt kartų per dieną pašokdavau iš vietos smarkiai daužantis širdžiai, nes gretimame kambaryje man pasigirsdavo sūnaus balsas. Įbedęs akis į užuolaidą, dar ilgai laukdavau, kada ji prasiskirs ir prie manęs pribėgs Gajus. Kartais man ramybės neduodavo Flavijaus pasakojimas. Prisimindavau Žairo dukrą ir svarstydavau, dėl kokio kvailo pasipūtimo, dėl kokio įsikibimo į savo pareigas ir Romos orumą neprašiau galilėjiečio pagalbos. Ir sau atsakydavau: buvau beprarandąs bet kokią nuovoką. Buvau anapus kančios, o tai dar pavojingiau už pačią kančią. Stovint prie sūnaus laidojimo aukuro mane užvaldė noras prieiti prie kaitrios ugnies ir susideginti jos liepsnose. Ugnies liežuvių prisilietimai nebūtų buvę skaudesni už šitą gedulą.

Prisiminiau vieną sakinį iš Prokulos albumo: „Palaimintieji, kurie verkia! Jie bus paguosti“. Bet kokios paguodos galėjau sulaukti aš? Man neiškrito nė viena ašara.

O Nigeras verkė. Nesigėdydamas ir nesidrovėdamas. Kai užklupau jį tokį, nuolankiai atsiprašė:

– Atleiskite, pone!

Už ką jis atsiprašė? Už tai, kad atrodė labiau sukrėstas už mane? Už tai, kad labiau mylėjo mano vaiką, o mano vaikas labiau mylėjo jį? Bet ar ne aš pats dėl to kaltas? Nuolat kapsčiausi praeityje, bandydamas ją pakeisti. Radau laiko pabūti su Gajumi. Aš tvirtai pasodinau jį ant kumelės nugaros, padovanojau tą vaikišką legionieriaus aprangą, kurios jis taip troško... Bet niekas negali grąžinti praėjusio laiko. Tai, ko nepadariau, nepadarysiu. Tai, ką praradau, nesugrąžinsiu.

Judėjos prokuratorius buvo labai nelaimingas žmogus. Po iškilmių toga, po raudonu imperatorių *paludamentum**, kurį apsivilkdavau per karinius paradus, slėpėsi varganesnis, nelaimingesnis žmogus už druskos kasyklų vergą. Nes kai kurie iš jų dar puoselėjo viltį, o aš jos nebeturėjau.

Gyvenimas pavirto piktdžiugišku pasityčiojimu. Meilė – bjauriais pančiais, suteikusiais nepakeliamą praradimo ir gedulo kančią. Visas pasaulis rėkte rėkė, kad nėra nieko, nieko, nieko nei prieš, nei po. Nieko, išskyrus šį trumpą nukrypimą, kurio metu atsitiktinai susidūrę atomai jaučia, supranta ir kenčia. „Vargšai žmonės, jiems skirtas toks nepakeliamas likimas!“ – sušuko Sofoklis. Koks negailestingas atsitiktinumas ar kokie žiaurūs dievai linksminosi žaisdami šitą žaidimą, kuriame žmogus buvo tik pasigailėjimo verta auka?

Labai norėčiau tikėti galilėjiečio pažadais arba Jaunųjų Žeme, apie kurią svajojo Flavijus...

Gal tikrai reikėjo pavydėti Flavijui tikėjimo? Vieną rytą, prabėgus septynioms dienoms po Gajaus mirties, mano namuose apsilankė gydytojas Agatosas:

– Pone, galo sūnus serga.

Šįsyk nieko nelaukdamas ir nedvejodamas ištarė Gajaus gyvybę nusinešusios ligos pavadinimą. Leidau jam tęsti:

* *Paludamentum* – romėnų karvedžio apsiaustas (*lot.*).

– Pasakiau jam visą tiesą, pone.

Buvo nesunku įsivaizduoti... Agatosas, lyg koks storžievis tarnautojas ar didžiausias perėjūnas, greičiausiai be jokios graužaties atmetė abejones ir tiesiai šviesiai, dar šiurkščiau negu man, išrėžė nuosprendį.

Aš neapsirikau. Flavijus taip verkė ir sielvartavo, kad mes nusprendėme nuvesti jį nuo Antiocho lovos galvūgalio. Jis visiškai nuliūdino vaiką, kuris, beje, labiau krimtosi dėl tėvui sukelto skausmo nei dėl savo paties kančių. Prokula su Nigeru pasikeisdami budėjo prie jo. Aš prasimanydavau įvairiausių dingsčių, kad šimtininkas ilgiau būtų mano darbo kambaryje.

Ar protinga svajoti apie Avalono amžinybę, jeigu ji nepaguodžia savo sekėjų? Ar tokiu atveju žmogui ir kareiviui ne geriau išlaikyti aiškų, šaltą ir desperatišką stoikų mąstymą?

Aš kaip oro ieškojau atsakymų į visus šiuos klausimus, todėl pradėjau klausinėti galą. Tačiau bijojau įskaudinti jį arba, dar blogiau, kad jis manytų, jog suabejojau jo drąsa.

– Ne, pone, – atsakė jis. – Ne dėl to, kad abejočiau, ar sutiksiu savo sūnų kitame pasaulyje. Bet todėl, kad myliu jį taip, jog negaliu įsivaizduoti, kaip gyvensiu be jo, tik laukdamas susitikimo anapus!

Kitą dieną Antiocho sveikata pablogėjo. Agatosas suraukė antakius:

– Jis gali gyventi dar dvi dienas, gali tik valandą. Jeigu širdis laikys...

Aš broliškai uždėjau ranką Flavijui ant peties. Ieškojau paguodos žodžių, bet neradau. Jų nebuvo. Senoji Rebeka įėjo į kambarį ir netaisyklinga graikų kalba kreipdamasi į visus ir į nieką atsiduso:

– Dievas duoda ir Dievas atima. Tegu bus palaiminta Dievo ranka!

Gal tie žydai ne viso proto? Tvirtai tikėdami, kad dėl pa-

saulio nelaimių kaltas Jahvė, laimina jį už visas jiems daromas skriaudas?

Flavijus garsiai sušuko, sielvartas paryškino keltišką jo akcentą:

– Kaip tu, sene, drįsti manyti, kad galima laiminti dievus, kurie šitaip su mumis elgiasi? Ar tu bent įsivaizduoji, kaip aš jaučiuosi arba kaip jaučiasi ponas prokuratorius su savo žmona?

Žydė palingavo galva:

– Aš ne visada buvau sena, gale. Prieš trisdešimt dvejus metus buvau jauna moteris. Jahvė padovanojo man vyrą ir du gražius vaikus. Tai buvo dvyniai, Samuelis su Dovydu. Ir vieną dieną, kai mano vyras ganė mūsų gyvulius kalnuose, jam į kulną mirtinai įgėlė raguotoji angis. Po šešių mėnesių į mano kaimą atvyko Erodo – tepraryja jį Ugnies Hienos! – kareiviai. Jie reikalavo atvesti jiems visus jaunesnius nei trejų metų berniukus. Ir kai mes juos atvedėme, savo vadų įsakymu jie išplėšė sūnus iš mūsų rankų ir visus nužudė... Matai, gale, Dievas mane dosniai apipylė dovanomis. Dievas viską iš manęs atėmė... Tegu bus palaimintas!

Flavijus sumurmėjo:

– Vis dėlto, mano nelaimingoji Rebeka, nėra priežasties jį laiminti...

Moters lūpomis nubėgo keista šypsena:

– Gale, kaip pagonis tu nesi nei neišmanėlis, nei kvailys. Tad klausyk manęs ir aš papasakosiu tai, ko per visus trisdešimt dvejus metus niekam nesu pasakojusi.

Vienoje mūsų pranašysčių apie mano miestelį taip sakoma: „Tu, Judo Betliejau, nesi kukliausias Judėjos miestelis. Iš tavęs kils Ganytojas, kuris išganys mano Izraelio tautą". Štai kodėl visos Betliejaus moterys, pagimdžiusios sūnų, slapta tikisi, kad galbūt jis bus mūsų tėvams pažadėtas Mesijas. Erodas – tepraryja jį Hiena! – girdėjo šią pranašystę ir girdėjo apie Betliejaus motinų išdidumą... Bet jis nežinojo to, ką žinau aš.

Tą žiemą jūsų Romos imperatorius įsakė surašyti visus savo karalystės vyrus. Be to, jis liepė kiekvienam užsirašyti tame mieste, kuriame gimė. Šimtai šeimų kilo iš mūsų karaliaus Dovydo, bet iškeliavo iš Judėjos. Jos visos atvyko į Betliejų. Greitai buvo užimti visi kambariai ir kaimo užeigose, ir užvažiuojamuose nakvynės namuose, ir pas gyventojus. Kas galėjo išnuomoti tik menką lovą su antklode savo kieme, gavo didelius pinigus. Atvykusieji paskutiniai ir tie, kurie neturėjo pinigų, buvo priversti eiti miegoti į kalnus.

Tuo metu, kad užsidirbčiau pinigų užauginti savo sūnus, tarnavau pas Rubeną, „Žvaigždės užeigos“ šeimininką. Vieną gruodžio pabaigos vakarą į duris pabeldė jauna pora. Vyras maldavo nakvynės. Jis sakė, kad jie atvyko iš toli, iš Galilėjos, ir kad jo žmona visai nusivarė nuo kojų. Tai plika akimi matėsi! Vargšė mažytė! Jos pilvas jau siekė smakrą.

Ta pora buvo labai graži... Tu, gale, net neįsivaizduoji, kokia nuostabi buvo ta moteris! Gražuolė... Ir tokia jauna. Vyras primygtinai reikalavo. Jis kartojo, kad turi pinigų, kad yra savo miestelio dailidė, kad gerai uždirba, kad gali susimokėti ir nieko neprašo veltui.

Rubenas įsiuto. Jis pasakė, kad jam nusispjauti į jo pinigus, kad jis tikrai neturi nė vieno tuščio kambario ir kad neduos net čiužinio kieme, nes bijo, kad jo žmona, būdama tokios padėties, gali šiąnakt visų akivaizdoje pagimdyti. Į ją pažiūrėjus tikrai atrodė, kad tai įvyks šiąnakt.

Galų gale jaunasis vyras paėmė savo asilą už pavadžio ir jie išėjo. Aiškiai mačiau, kad jis buvo labai susirūpinęs dėl žmonos. Nežinau, kas man šovė į galvą, bet pasivijau juos ir pasiūliau prisiglausti mano avidėje kalnuose, nes ten vis tiek būsią geriau nei lauke.

Kitą rytą nuėjau jų aplankyti. Naktį jiems gimė sūnus. Aš jį mačiau, motina leido man jį palaikyti. Po mėnesio jie išvyko

ten, iš kur atvyko. Kai Erodo kareiviai įžengė į Betliejų, galilėjietis, jo žmona ir sūnus buvo išvykę vos prieš dvi valandas.

Matai, gale, Erodas – tepraryja jį Hiena! – galėjo nužudyti mano sūnus, bet jis negalėjo padaryti taip, kad aš nepamatyčiau savo tautos išsigelbėjimo. Nes aš žinau, kad šitas vaikas, kurį laikiau savo rankose, yra tautų Mesijas, Izraelio Išganytojas.

Kol Rebeka pasakojo, už lango sutemo ir kambarį užliejo palaiminga ramybė. Antiochas daugiau nebedejavo. Jis miegojo. Prokula įsižiūrėjo į jai vienai matomą paveikslą, kuris, regis, pažadino joje kažkokį švelnumą.

O man senės pasakojimas priminė pokalbį su Antipu ir aš susimąsčiau apie tai, kad valdžia ne visada gali viską numatyti. Mat kai Erodas, „šis apdairus ir protingas žmogus“, patikėjo miglota pranašyste, jis ėmėsi visų atsargumo priemonių ir įsakė išžudyti visus mažus Betliejaus berniukus. Viską numatė iš anksto. Išskyrus tai, kad vaikas galėjo gimti tėvams, kurie į miestelį atvyko iš kitur ir kurie tuoj pat iš jo vėl išvyko. Gal tikrai Kristaus istorija ne pasaka? Gal Izraelio karalius išvydo pasaulį Judėjoje, kai jai vadovavo Cezaris Augustas? Jeigu taip, tai jis dabar turėtų būti suaugęs vyras... Kas jis? Kur jis? Kokie jo sumanymai? Ar Judėjos prokuratorius turėtų dėl to nerimauti?

Iš susimąstymų mane pažadino Flavijaus balsas, drebantis iš susijaudinimo ir vilties:

– Tu neabejoji, Rebeka? Vyras, moteris, vaikas? Jie atvyko iš Galilėjos?

– Esu tikra, kad jie galilėjiečiai lygiai taip, kaip esu tikra, kad tu galas! Jie kalbėjo su šiaurietišku akcentu.

Vėliau sužinojau, koks absurdiškas sumanymas staiga šovė Flavijui į galvą, bet tada mes tik pamatėm, kaip jis lyg pamišęs išbėgo iš kambario. Girdėjome, kaip nusirito laiptais žemyn ir arklių prižiūrėtojui sušuko:

– Greitai! Žirgą! Patį eikliausią!

Herakli švenčiausiasis, ar tik jis nesusiruošė vienas vidurnaktį leistis į kelią, pilną besišlaistančių plėšikų? Aš persisvėriau per langą ir šūktelėjau. Jis nesiklausė. Pentinais suspaudęs gyvulio šonus išjojo. Į Galilėjos pusę.

* * *

Agatosas su priekaištu akyse žiūri į mane:

– Pone, nereikėjo paleisti galo. Vaikas tuoj mirs ir jis šaukiasi tėvo.

Taip, Flavijus yra laimingesnis už mane. Mirštantis sūnus šaukiasi ne svetimo žmogaus, bet jo. Antiochas negali suprasti, kodėl nėra tėvo. Nigeras pamelavo, kad aš skyriau šimtininkui labai svarbią užduotį. Berniukas varstė mane akimis. Kas aš per žmogus, jeigu drįsau tokią minutę išskirti jį su tėvu? Nesvarbu! Šitas melas šventesnis už tiesą. Nes Flavijus pabėgo. Jis neišdrįso pasilikti. Jam pritrūko drąsos dalyvauti savo sūnaus mirtyje. Tegu bus prakeiktas Agatosas ir pasitenkinimas, kurį patiria žarstydamas savo siaubingus patikslinimus! Argi reikėtų priekaištauti Flavijui už tai, kad jis neturi jėgų stebėti savo sūnaus grumtynių su skausmu, prilygstančiu nukryžiuotojo kančiai?

Tai tikrai siaubinga. Jo agonija dar sunkesnė už Gajaus. Antiochas yra vyresnis, tvirtesnis, panašus į savo tėvą, ir jo širdis nepasidavė taip greitai, kaip, laimei, pasidavė mano sūnaus širdis. Suspaustais plaučiais jis gaudo orą, kurio nepajėgia nei įtraukti, nei išstumti. Vaikas gargaliuoja, dūsta. Kartais jis rikteli vieną vienintelį žodį, visą laiką tą patį:

– Tėti!

Tada Prokula pasilenkia, glosto jam kaktą ir kužda:

– Jis tuoj sugrįš, mažuti. Pažadu, jis neužtruks.

Ir žiūri į mane, tarsi galėčiau atvesti galą prie merdinčio vaiko. Negi ji dar nesuprato, kad aš neturiu jokių galių, nebent galią vadovauti klojant grindinius arba tramdant plėšikus? Aš nieko negaliu.

Mudu su Liucijumi Arijumi vogčiomis apsikeitėme išsigandusiais žvilgsniais. Abu ne kartą matėme mirštančius žmones, tačiau...

Iš to, kaip horizontu slenka saulė, sprendžiu, kad dabar yra apie septynias valandas. Kiek visa tai truks? Antiochas be paliovos dejuoja. Paskui pasigirsta širdį verianti aimana:

– Tėti! Tėti! Kodėl mane palikai?

Iš tiesų – kodėl?

Vaiko riksmai darosi vis gailesni. Norėčiau užsikimšti ausis. Aš nusisuku. Bailys.

Staiga stoja tyla. Jausdamas baisų palengvėjimą ir liūdesį, kad turėsiu pranešti savo vargšui Flavijui apie sūnaus mirtį, pagaliau išdrįstu pažvelgti į lovą ir tai, ką pamatau, pribloškia mane.

Antiochas nemirė. Jo veidas, kurį buvo iškreipusi kančia, atsigavo. Užspausta krūtinė vėl pradėjo kilnotis, ir vaikas dideliais gurkšniais ryja orą. Linksmai ir garsiai jis surinka:

– Aš pasveikau! Aš noriu atsikelti. Noriu valgyti. Labai noriu valgyti!

Agatosas atidžiai žiūri į savo ligonį, nustėręs ir piktas. Kaip visus gydytojus, jį apima pyktis, kai ligoniai paneigia jo nustatytą diagnozę. Antiochas pats atsisėda lovoje ir godžiai žiūri į ant stalo padėtą pintinę su datulėmis ir vynuogėmis.

Prokula su Nigeru sustingsta lyg statulos, aš turėčiau atrodyti neką geriau. Pirmas atsitokėja Liucijus Arijus, iš pintinės paima milžinišką kekę su kraujo spalvos uogomis ir paduoda vaikui. Antiochas ją praryja. Negali būti!

* * *

Vos prašvitus į kiemo grindinį sudunksi žirgo kanopos. Pro langą pamatau Flavijų. Jis iššoka iš balno ir stumdydamas sargybinius puola prie laiptų. Įeina pas mane be jokio perspėjimo, bet aš nedrįstu priekaištauti:

– Mano sūnus, pone! Kaip laikosi mano sūnus?

Galo veidas murzinas nuo prakaito, sumišusio su dulkėmis ir ašaromis. Patenkintas, kad galiu pranešti jam gerą naujieną, aš šypsausi:

– Gerai, Flavijau! Labai gerai. Gydytojas sako, kad jis išsikapstė. Kad matytum šitą seną neišmanėlį Agatosą! Jis nieko nesupranta!

Flavijus užsimerkia. Jis vėl pradeda giliai kvėpuoti, tarsi iki tol ir jo krūtinę būtų slėgusi akmeninė girnapusė.

– Mano senasis Flavijau, šitas graikas yra tik savimyla asilas! Nepaisant visų jo išvedžiojimų, vakar tavo Antiochas staiga pasijuto geriau ir visiškai pasveiko.

Ar verta mano šimtininkui pasakoti apie baisias akimirkas, patirtas prieš tai, ką gydytojas, tas niekam tikęs stačiokas, drįso pompastiškai pavadinti „išganingu priepuoliu"?

Flavijus sunkiai kvėpuoja. Jis labai greitai lipo laiptais. Bet skiemenuodamas žodžius klausia:

– Kiek tada buvo valandų, pone? Tai labai svarbu!

– Apie septynias.

Flavijus susižavėjęs nusišypso ir rikteli:

– Ačiū, oi, ačiū, pone!

Bet jis sako tai ne man. Apsipylęs palengvėjimo ašaromis, jis kreipiasi į nematomą pašnekovą... Regiu, kaip per ašaras spindi jo negražus veidas, tartum vaivorykštė liūties įkarštyje.

Kai Flavijus man papasakojo, kas jam nutiko, aš dar ilgai stovėjau suglumęs ir susimąstęs.

Naktį, vieną iš tų tvankių Judėjos naktų, kurios vos pradė-

jus švisti staiga pasidaro žvarbios, kol vėl ima tvoksti dienos karščiu, Flavijus šuoliuoja, užgulęs sprandą savo žirgo, geriausio mano arklidėse arabų eržilo, laikomo skubiam paštui į Damaską gabenti. Jis nesidairo į tamsoje judančius šešėlius, slepiančius nežinia ką? Gal seną, beveik sugriuvusią sieną, ant kurios auga figmedis kreivomis šakomis? Ar būrį grėsmingų zelotų, ginkluotų trumpais ir smailėjančiais peiliais, tinkamiausiais perpjauti romėnams gerkles?

Jis nesiklauso vampsėjimo kimių šakalų, slampinėjančių aplink miestelius ir ieškančių ėdalo, nei tyliai kelio akmenimis slystančios gyvatės, kuri, pasipainiojus žirgui su raiteliu, šnypšdama iš pykčio ir išgąsčio, į visas puses sukioja savo piktą galvą.

Galo atsargumo, kareiviško atsargumo, išsiugdyto žygiuose per daugelį metų, tarsi nebūta. Šimtininkas mato tik konvulsijų tampomą savo sūnaus veidą, girdi netylantį Antiocho vaitojimą: „Tėti, tėti!“, iš tėvo tikintis neįmanomos pagalbos. Flavijų valdo tik du jausmai: meilė ir neviltis. Jų palaikomas ir genamas paskutinės galimybės leidosi į šitą žygį. Iš Rebekos pasakojimo Dubnakui – mat po romėniška pirmajai kohortos šimtinei vadovaujančio šimtininko Flavijaus apranga staiga atsirado keltas Dubnakas – įstrigo vienintelis žodis, jo ausyse suskambėjęs kaip romėnų trimitai prieš mūšį: galilėjietis. Jis vėl pamatė rimtą ir giedrą Jėzaus, Juozapo sūnaus, veidą ir į jį nukreiptą žvilgsnį. Ir rabiną Žairą, kuris buvo toks pat nelaimingas kaip Flavijus šiąnakt, ir Deborą, mirusią, bet paskui vėl gyvą išėjusią iš namo. Flavijus nori tikėti, kad Jėzus, Juozapo sūnus, Antiochui gali padaryti tai, ką padarė Žairo dukrai. Jis nori tikėti, kad Rebeka yra teisi: Mokytojas, Levio, Marijos, Simono ir Zebedėjo sūnų draugas, yra ne dailidė iš Nazareto, bet žymusis tautų Kristus. Ir galbūt tai yra tas pats Vaikas, apie kurio gimimą senų senovėje kalbėjo druidai ir kurį

Karnunto* miške garbino Galija, vaikas, gimęs iš Skaisčiosios Mergelės, savo motinos.

Čia mano ir galo mintys nesutapo. Aš irgi klausiausi Rebekos. Galvojau apie tai, kaip netikėčiausias atsitiktinumas gali sunaikinti visas atsargumo priemones, kurių imasi akyliausia vyriausybė. Vieną akimirką prieš mane net iškilo galilėjiečio paveikslas. Tačiau, nors visai menkai išmaniau žydų religiją, jaučiau, kad Jėzus, Juozapo sūnus, negali būti jų Mesijas. Ir Flavijus tai turėtų suprasti geriau už mane. Jis ir Arijus pasakojo, kad Judėjos gyventojai nepažįsta žmogaus, pasižyminčio karingu būdu. Tai turėjo būti ypatingų galių žmogus, panašus į Jozuę, Abo sūnų, tik daug protingesnis ir pavojingesnis. Kadangi aš atstovavau Romai ir žinojau, kokia ji stipri, buvau tikras, kad Izraelio karalius nesugebėtų išvyti Vilkės iš Jeruzalės. Bet žinojau, kad susirėmimas būtų siaubingas.

Šitai labai gerai suprato ir senasis Erodas, kuris, norėdamas išvengti teisėtos dinastijos atkūrimo, – mat Kristus turėjo kilti iš Dovydo šeimos, o erodininkai** tuo pasigirti negalėjo, – išdrįso paaukoti nekaltus žmones.

Tačiau tai, ką sužinojau apie žmogų iš Nazareto, neleido įsivaizduoti jo kaip princo kareivio ar nugalėtojo. „Palaiminti nuolankieji!“ Nei Erodui, nei Romai toks mokytojas jokio pavojaus nekėlė.

Galilėjietis negalėjo būti žydų Mesijas. Mane tai džiugino, nes nemalonus šio veikėjo pasirodymas nusikėlė į vėlesnį laiką. O taikus Mesijas mane visiškai patenkintų...

Bet Flavijus apie tai negalvojo.

– Žinai, pone, sunku paaiškinti, kas yra nuojauta! Na, tai kažkas keista, kaip mano netikėta sėkmė Teutoburge, prisi-

* *Karnuntas* – buvusi ilyrų ir keltų gyvenvietė dešiniajame Dunojaus krante, 45 km į pietryčius nuo Vienos. Nuo 8 m. pr. Kr. romėnų karių stovykla, nuo 15 metų romėnų legionų įtvirtinta stovykla (miestas), 73 metais pastatyta akmeninė gynybinė siena.

** *Erodininkai* – ne Erodo valdininkai, bet jo politiniai šalininkai ir rėmėjai.

meni, kai apgaubtas tos paslaptingos šviesos perėjau germanų eiles ir niekas manęs nepastebėjo.

Jam atrodė, kad labai aiškiai girdėjo, kaip kažkoks balsas šnibždėjo į ausį, kad galilėjietis yra Kristus ir kad jis yra Vaikas. Tas pats Vaikas, kurį druidai skelbė būsiant aukščiausiojo Dievo, Gyvenimo ir Mirties Mokytojo įsikūnijimu.

Aš nusprendžiau nesvarstyti Flavijaus samprotavimų. Juos suprasti galėjo tik keltas arba žydas...

Atstumą nuo Cezarėjos iki Kafarnaumo šimtininkas įveikė per dešimt valandų, tai žygdarbis, turint galvoje baisų dienos karštį ir nakties pavojus.

Aš paklausiau, kodėl jis, žinodamas, kad Jėzus, Juozapo sūnus, skleisdamas savo mokymą už Galilėjos – Judėjoje, Samaroje ar Finikijoje, niekur ilgiau neužsibūdavo, jojo tiesiai į Kafarnaumą? Flavijus ir toliau atkakliai kalbėjo apie nuojautą, „vidinį balsą“. Nežinau, kas jam nutiko, bet likimas lėmė taip, kad šis atsitiktinis pasirinkimas buvo sėkmingas. Galilėjiečio mieste nebuvo. Jis, kaip paprastai, vaikštinėjo po kalvas, bet tą patį vakarą turėjo sugrįžti.

Ir štai kai atsidūrė priešais jį, Flavijų užvaldė jam nebūdingas drovumas. Prisiartinti prie Juozapo sūnaus jam atrodė taip pat netinkama, kaip prašyti susitikimo su Tiberijumi Cezariu jo rūmuose Kapryje... „Vaikas“, „Gerojo Dievo įsikūnijimas“... Ar pats Didysis Druidas*, šventas Šventosios Galijos ir Bretanės Kolegijos išrinktasis būtų pakankamai švarus, pakankamai pasiaukojęs, kad galėtų prie Jo prisiartinti? Dubnaką užvaldė seni keltų prietarai. Ar jis, nepaprastai nedorai elgdamasis, nepadarys didžiausios šventvagystės ir ne-

* *Druidas* – Senosios Galijos, Britanijos, Airijos keltų dvasininkas. Druidai vadovavo aukojimui, buvo teisėjai, mokytojai, burtininkai. I a. pr. Kr. su keltų genčių diduomene sudarė viešpataujantį luomą. Užkariavus romėnams keltų gentis, neteko privilegijų, tapo keliaujančiais burtininkais.

nusipelnys griausmo, perkūnijos ir kitų dangaus rykščių? Ir svarbiausia, ar prieidamas prie Rabio, nepapiktins žydų, kurie taip nekenčia pagonių, kad juos sutikę spjaudosi į visas puses?

Norėdamas įsidrąsinti, Flavijus prisiminė visus atvejus, kai Jėzus, Juozapo sūnus, pamynė griežtus savo tautos papročius: argi į savo mokinių būrį jis nepriėmė muitininko Levio ir ar neįsileido Marijos tą vakarą, kai ji, visa drebėdama ir raudodama, krito prie jo kojų ir išpažino savo nuodėmingą gyvenimą? Bet nei Marija, nei Levis nebuvo pagonys.

Tada Flavijus pagalvojo apie rabiną Žairą ir pinigus – manuosius, kuriuos davė jo sinagogai atstatyti. Tikėdamasis šiek tiek dėkingumo, nuėjo pas rabiną papasakoti savo nelaimės ir paprašė, kad šis, jo ir Antiocho labui, pakalbėtų su Mokytoju. Žairas sutiko.

Pasislėpęs už vieno medžio prie Kafarnaumo vartų šimtininkas klausėsi, kaip Žairas nelabai įtaigiai kalbėjo apie jį:

– Jis yra vertas tavo pagalbos, Mokytojau. Tiesa, jis yra pagonis, bet myli mūsų tautą. Tai jis davė pinigų sinagogos darbams.

Jėzus, Juozapo sūnus, linkčiojo galva, bet žiūrėjo ne į Žairą, o tarsi kažko ieškodamas dairėsi aplinkui. Stovint už platano Flavijui pasirodė, kad Mokytojas ieško būtent jo ir kad jis net mato jį, nors tai buvo beveik neįmanoma. Ir staiga jį apėmė baisi gėda. Klausantis trumpo, malonaus ir paprasto Žairo pristatymo, jam kaito ausys ir jis žinojo kodėl: rabino žodžiuose nebuvo nė lašelio tiesos. Ne, Flavijus nemyli žydų tautos. Tiesą sakant, net yra visiškai jai abejingas. Pinigai, kuriuos taip dosniai dalijo, buvo ne jo. Nuo tada, kai apsigyveno Kafarnaume, visi jo poelgiai buvo apskaičiuoti, pasverti, nukreipti į vieną tikslą: kuo daugiau sužinoti. Šitas melas viską sutepė, viską sugadino, net draugystę su Leviu, net meilę Marijai. Nieko veltui ir nieko nuoširdaus jis nedarė. Jis buvo melagis, veid-

mainis ir neturėjo jokios teisės prašyti kieno nors pagalbos. Šias liūdnas Flavijaus mintis papildė klaidingas prasimanymas, kad galilėjietis nuo pat pradžių viską žinojo ir nė minutės niekuo nepatikėjo. Kad tą akimirką jis suprato, kodėl šimtininkas laikė save nevertą stovėti priešais jį. Ne dėl Žairo paminėtos priežasties, ne dėl to, kad Flavijus buvo pagonis ir nešvarus, bet todėl, kad jis buvo melagis.

Ir vis dėlto, kai juodu susitiko pirmą kartą, jis pažiūrėjo tokiu žvilgsniu... Primenančiu laiko miglose dingusį žvilgsnį Epononijos, jo mylimos motinos, kuri taip seniai paliko šį pasaulį, kad Flavijus beveik baigė ją pamiršti. Ir dabar suprato, kodėl jų žvilgsniai jam pasirodė panašūs. Iš galilėjiečio akių sklido švelnumas ir liūdesys, meilė ir neviltis, kuriuos jis matydavo motinos akyse, kai dar mažas berniukas iškrėsdavo kokią kvailystę.

Tada, aiktelėjęs lyg nusikaltęs vaikas, Flavijus išėjo iš slėptuvės ir pribėgęs prie Jėzaus, Juozapo sūnaus, krito prie jo kojų. Jis pats nesuprato, ką kalba, bet nuo žodžių ir ašarų srauto jam nepaprastai palengvėjo:

– Pone, mano sūnus guli paralyžiuotas. Jis kankinasi. Jis labai kankinasi! Gerai suprantu, kad neturiu teisės prisiartinti prie Tavęs, nes to nenusipelniau. Nesu vertas, kad užeitum po mano stogu. Bet... Žinai, Pone, aš esu tik jaunesnysis karininkas, bet, jeigu savo kareiviams sakau ką nors padaryti, jie padaro. Jeigu liepiu kur nors nuvykti, nuvyksta. Aš tikrai nesu vertas, kad užeitum po mano stogu. Bet tark žodį, tik vieną žodį! Ir aš žinau, kad mano sūnus pasveiks!

Jėzus, Juozapo sūnus, žiūrėjo į Flaviją.

– Žinai, pone, taip, tarsi viską apie mane žinotų, nuo pat gimimo iki mirties. Ir tuo metu man prieš akis prabėgo visas mano gyvenimas ir visi mano darbai. Net tai, kas jau seniai buvo nugrimzdę užmarštin. Buvo gerų darbų ir tokių, kurių geriau būčiau nepadaręs. Labai tyliai kartojau: „Ne, Pone, ne-

su vertas“. Ir staiga supratau, kad viskas, kas mano praeityje buvo nešvaru ir negera, ką tik išsitrynė, kad tai išnyko ir daugiau niekada nepasikartos. Jis uždėjo ranką man ant galvos.

Galilėjietis atsisuko į jį apspitusius žydus, kurie apstulbę ir pasipiktinę stebėjo įvykį: pagonis drįso paliesti Rabį! Ir pareiškė:

– Iš tiesų sakau jums, niekur Izraelyje neradau tokio tikėjimo. Todėl aš jums sakau: daugelis ateis iš rytų ir vakarų ir susės Dangaus karalystėje prie stalo su Abraomu, Izaoku ir Jokūbu. O karalystės vaikai bus išmesti laukan į tamsybes. Ten, kur bus verksmas ir dantų griežimas!

Flavijus apstulbęs pakėlė galvą ir išsigando pykčio iškreiptų Kafarnaumo žmonių veidų. Ne dėl savęs, bet dėl galilėjiečio.

– Atrodė, kad jie nekenčia jo. Bet kaip jie drįso nekęsti? Jei tik būčiau galėjęs, būčiau išbučiavęs jam kojas! Aš supratau, kodėl Marija pasekė juo ir dėl jo išdrįso įžengti į fariziejaus Simono, šito seno veidmainio, kurį ji labai gerai pažinojo, nes jis daug kartų lankėsi pas ją, namus...

Aš buvau toks suglumęs ir toks laimingas, kad net pamiršau savo apsilankymo pas jį priežastį. Tik įsivaizduok, pone! Aš pamiršau, kad Antiochas serga! Laimė, to nepamiršo galilėjietis. Jis pakėlė mane nuo žemės ir tarė: „Eik, tebūnie tau, kaip įtikėjai“. Tai įvyko vakar, apie septintą valandą.

Tikrai laikui bėgant vis dažniau susidurdamas su Rytų papročiais ir stebuklais, pradėjau mažiau jų paisyti. Visi jie prieštarauja žmogaus prigimčiai. Tai nujaučiau, kalbant Flavijaus terminais, tik atvykęs į Jeruzalę. Arba tiksliau – visi jie prieštarauja romėnų žmogaus, Vilkės sūnaus, Piliečio prigimčiai. Nes kitų, kaip antai mano galo, nekamavo nerimas, kurį nuolat jaučiau svetimoje ir priešiškoje Judėjoje.

Kaip dera pavyzdingam romėnui, nugyniau pačią dievybės idėją. Ką mes žinome apie dievus? Ką galime apie juos žinoti?

Vieni filosofai tvirtina, kad jų nėra, ir aš visada stengiausi jais tikėti. Kiti mano, kad jie yra, bet jiems nerūpi žmonės, jų likimai, niekingos viltys, menki skausmai, kad mūsų nelaimės negali sudrumsti amžinos ir tobulos jų ramybės. Man labiau patinka mintis, kad dievų nėra, negu įsivaizduoti, kad jie yra tokie žiaurūs ir kvaili, jog sukūrė protingas būtybes, jaučiančias ir kenčiančias, ir be jokio gailesčio pasmerkė jas būsimoms kančioms...

Izraelis laukė Mesijo – kario, išlaisvintojo, tautos didvyrio. Jahvės Išrinktojo... Kodėl man turėjo rūpėti tas Jahvė, karaliaujantis savo didingoje šventykloje?

Kas kitas, jei ne svetimšaliai, galėjo patikėti Flavijaus pasakojimu, šita legenda apie nekaltai pradėtą Vaiką?

Tai visai neturėjo rūpėti romėnų raiteliui, Judėjos prokuratoriui.

Vis dėlto kodėl turėčiau neigti? Per tas siaubingas savaites po mano sūnaus mirties keisti galilėjiečio žodžiai, ištarti Flavijui, suteikė man kažką panašaus į palengvėjimą. Antiocho pasveikimas mano sieloje pasėjo keistą nerimą. Protas man šaukė, kad Jėzus, Juozapo sūnus, tėra paprastas žmogus, vieno Galilėjos miesteliūkščio dailidė. Tačiau giliai širdyje nuliūdęs vyliausi, kad buvo kitaip.

Aš per daug ir visai be reikalo svarsčiau. Kodėl tai, kas Romoje buvo paprasta, Germanijos miškuose arba po žiauria Judėjos saule atrodė taip painu?

Mes sukūrėme tokią nuoseklią ir paprastą tvarką! Nesugebėdami pažinti dievų, dieviname tai, ką pažįstame, ir tai, ką mylime: Romą ir jos princus. Jiems tarnauti yra gera ir teisinga. Įprasta dėl jų numirti. Iki tol man, kaip kiekvienam romėnui, šito tikėjimo visiškai pakako. Argi Markas Sabinijus ir daugelis kitų neįrodė, kad Romos užtenka, jog norėtum gyventi ir mirti? Argi mano tėvui ir mano protėviams to nebuvo gana? Tai kodėl būtent aš tapau pirmąja šitų nesuvokiamų savo

tautos baimių auka? Kodėl aš pradėjau laukti iš dievų to, ko jie negali duoti? Taikos, vilties... Visų tų neįtikimų vertybių, kurių iš Mitros, Sibilės, Izidės, Didžiosios Motinos, iš visų rytietiškų dievybių, užplūdusių Miestą prieš vieną ar dvi kartas, reikalauja paliktos matronos ir minkštaširdžiai... Kokie beprotybės vėjai siaučia Romoje? Vėjai, nusinešantys mūsų senuosius tikėjimus ir paliekantys mus – kaip mane – nežiniai arba stingdančiai nevilčiai pajutus Nebūtį.

Labai norėjau žinoti Tiesą.

Buvau pavargęs, išsekęs, prislėgtas naštos, kuri pasirodė mano pečiams akivaizdžiai per sunki. Ir niekas negalėjo padėti man jos nešti. Toks yra žmonijos likimas, jis suteikė man skausmą ir liūdesį.

Ir aš neturėjau teisės šitos kančios perleisti kam noriu. Aš buvau vyras, tėvas, Judėjos prokuratorius ir legionų karvedys, neturėjau teisės nei abejoti, nei pasiduoti silpnumui. Niekas negalėjo išlaisvinti manęs nuo šitos naštos, nebent gailestinga mirtis, jeigu tik ji, kaip sako Sodo doktrina, baigiasi miegu be sapno ir amžina naktimi.

Bet gyvenimas, rodydamas savo žiaurumą, gali būti ir gailestingas. Greitai jis mane taip užvertė rūpesčiais, kad buvau priverstas pamiršti visas metafizines romėnui draudžiamas baimes.

VII

Judėjoje aš gyvenau trečius metus ir jau du kartus mačiau Velykų šventę. Religinių iškilmių metu sustiprindavau Jeruzalės stebėjimą ir šventose žydų vietose pastatydavau daugiau patrulių. Žinojau, kad mūsų kareivių dalyvavimas piktino liaudį, bet nieku gyvu nenorėjau, kad išsilaisvinimo iš Egipto dienos minėjimas taptų proga neramumams kilti. Beje, ar galėjau atsisakyti šitų atsargumo priemonių? Kas pavasarį į Jeruzalę ir Judėją suplaukdavo tris ar keturis kartus daugiau maldininkų.

Tačiau, nepaisant mano nuogąstavimų, Velykos visada baigdavosi taikiai, išskyrus nesusipratimus, kurių neįmanoma išvengti minioje: nuo tėvų pasimetę vaikai, nuo kaitrios saulės susirgę žmonės, kišenvagių darbai, nuolatiniai ginčai pirkėjų su prekeiviais, pačiame Šventyklos kieme pardavinėjančiais aukojimui skirtus gyvulius. Niekšingi turčiai, be jokios gėdos paskelbę astronomines kainas.

Tais metais, įgijęs apgaulingo pasitikėjimo, aš atsipalaidavau ir sušvelninau nurodymus. Turbūt Jeruzalę galima palyginti su Vezuvijumi*, kuris nuolat kėsinasi užlieti Neapolį, Her-

* *Vezuvijus* – veikiantis ugnikalnis Kampanijoje, prie Neapolio. Herkulanas ir Pompėja buvo užpilti lava 79 m. išsiveržus Vezuvijui.

kulaną ir Pompėją, bet vis dėlto neužlieja? Kaip kaimo valstiečiai, aš pripratau gyventi ugnikalnio papėdėje ir pradėjau nekreipti dėmesio į iš kraterio kylančius dūmus.

Anksčiau Nigeras būtų mane sudrausminęs, bet po mano sūnaus mirties Liucijus Arijus labai pasikeitė. Tiesa, savo pareigas jis vykdė taip pat rimtai ir sąžiningai, visada tai labai vertinau, bet nuo tos minutės, kai ant jo rankų mirė Gajus, tarsi nutrūko kažkas, siejęs jį su gyvenimu. Su siaubu galvojau, kad tai gali būti gyvenimo geismas. Mums išsiskyrus, abejodavau, ar vėl pamatysiu tribūną, ir baimindavausi, kad gausiu pranešimą apie jo savižudybę.

Taigi nemaniau, kad Jeruzalėje gali kilti riaušės, o Nigeras, užsisklendęs savo skausme, nematė, kas vyksta aplinkui. Šis abiejų apakimas atvedė mus prie didelės nelaimės.

* * *

Flavijus greitai įėjo į salę, kurioje aš dirbau. Tai, kad jis iš anksto nepraneša apie savo apsilankymą, jau tapo įpročiu ir, nors protokolas Antonijoje labai skiriasi nuo Palatino protokolo, mane užvaldo noras priminti savo galui apie tvarką ir padorumą. Aš to nedarau. Vaidinti jo šviesybę poną prokuratorių prieš Teutoburgo šimtininką būtų ir niekšiška, ir juokinga. Kartais bendri prisiminimai leidžia pamiršti geras manieras bei socialinį atstumą ir net pateisina tai, kad aš nusileidžiu kokiam nors kaprizui, kaip antai galą po Antiocho pasveikimo iš Galijos grąžinusiam į Jeruzalę. Flavijus tvirtino, kad šnipo vaidmuo jam tapo nepakeliamai sunkus. Jeigu tai būtų buvęs bet kuris kitas, tokio požiūrio būčiau nepakentęs, nes staiga aš netekau Erodo stebėtojo. Pagaliau...

Prieš pakeldamas akis, aš dar trisdešimt sekundžių atkakliai skaitau ataskaitą, kurią sudarė mano inžinieriai ir kurioje

buvo aprašyta visa būsimo akveduko nauda. Deja, man dar trūko pinigų.

Pagaliau teikiuosi pakelti galvą. Supratęs mano apsimetimą, šimtininkas be jokios pagiežos tam pritaria:

– Tebūnie pagarbintas jo šviesybė ponas prokuratorius! – pradeda tiksliai pagal protokolą. – Tribūnas Liucijus Arijus Nigeras siunčia mane pranešti jo šviesybei ponui prokuratoriui, kad Šventyklos aikštėje prasidėjo riaušės.

Aš pasuku galvą į aukštą langą, pro kurį matau miestą. Didžiausiam žydų pykčiui, Antonija yra šalia Šventyklos. Kaip aš nieko negirdėjau? Tiesa, čia visą laiką šurmuliuoja: gyvūnų balsai, nuo kupranugarių bliovimo iki karvelių burkavimo, žmonių riksmai visomis Imperijos kalbomis ir šofaro* gaudimas susilieja į vientisą triukšmą. Jeigu nuo jo neatsiribočiau, negalėčiau dirbti. Dabar, kai įsiklausau, tikrai išgirstu neįprastus šauksmus ir šaižų romėnų trimitų garsą.

Galėčiau viską palikti Nigerui. Per Ilyrijos sukilimus Liucijus Arijus bent jau išmoko malšinti maištą – civilių ar karinį. Šioje srityje tikrai buvo labiau patyręs už mane. Aš jau tiek daug metų sėdžiu užsidaręs kabinete, įkalintas tarp savo bylų ir popierių! Tiek daug metų uniformą velkuosi tik dėl vaizdo, o ne dėl vadovavimo kariams! Tiek daug metų nelaikiau rankose kardo. Tiek daug metų įsakymus duodu tik pratybų aikštelėse... Bet jaunasis Argentorato tribūnas dar nėra visai miręs po didinga prokuratoriaus toga. Ir jis su pasimėgavimu įkvepia mūšio lauko oro.

Aš net neklausiu Flavijaus, dėl ko kilo šitos riaušės, bet Flavijus greičiausiai pats nežino. Paskubomis atsegu sagtį, prilaikančią mano togą. Tačiau šįryt vos ją suklosčiau: mano senojo Teutoburgo žaizda vėl atsinaujino ir aš negalėjau pajudinti peties. Pagaliau pasikviečiau Prokulą ir paprašiau padėti tvar-

* *Šofaras* – iš avino rago padarytas instrumentas, kai kur šis žodis verčiamas kaip „trimitas“.

kingai suklostyti drabužį. Dabar mano toga guli ant žemės, dulkėse, kurias iš dykumos atpūtė ir visur nešioja vėjas. Mano žmona bus nepatenkinta... Atsikratęs didingo drabužio, simbolizuojančio mano valdžią, bet nepaprastai sunkaus, šilto ir ankšto, nes pasiūtas taip, kad atrodytų kuo įspūdingiau, pasijuntu laisviau. Dėl savo oficialių pareigų jau visą amžinybę neturėjau progos pasivaikščioti tik su trumpa tunika, kaip dabar. Jaučiuosi nepaprastai jaunas ir lengvas.

Sargybos salėje pasigriebiu savo šalmą, o Flavijus tuo metu užsega šarvus, mikliai ir tiksliai. Kaip žmogus, kuriam teko tai daryti tiek daug kartų, kad užsegtų net užsimerkęs. Aš neturiu kantrybės nusiauti sandalų, su kuriais nepatogu joti, ir apsiauti *caligae*. Be to, neturiu kantrybės pakviesti vergą ir pasiųsti į kambarį, kad atneštų mano *paludamentum*. Tačiau ar yra skirtumas, kokį kareivišką rūbą vilkėsiu? Ant pečių užsimetu raudoną tribūno peleriną, priklausančią Nigerui, bet nespėjusiam apsisiausti. Bėgu laiptais, vedančiais į arklides. Staiga išgirstu, kaip Flavijus man įkandin šaukia:

– Pone, tu pamiršai savo kalaviją!

Švenčiausiasis Herakli, reikėtų prisiminti stovyklų įpročius!

* * *

Liucijus Arijus sėdi terasoje šalia manęs. Vakaras nuostabus, toks gražus, kad nesunku būtų įsivaizduoti, jog mes esame Romoje, jeigu tik mūsų širdys galėtų džiaugtis malonumais. Jos negali.

Aš liepiau pateikti kvapnaus vyno su mėtomis, jį mėgstu ir aš, ir Nigeras. Bet nei aš, nei jis prie pilnų taurių neprisilietėme. Miestą, kuriame paprastai gaudžia triukšmas, gaubia slogi tyla. Tokia slogi, kad aš nedrįstu prasižioti.

Arijus paėmė savo taurę ir akimis tiria vyną, tarsi jo gelmėse tikėtųsi rasti atsakymą į mūsų klausimus. Jis mato tik įvai-

riaspalves šviesas, atsispindinčias nuo žibintų. Aplink juos sukasi pirmieji nakties drugeliai. Pūstelėjus stipresniam vėjui, nelaimingų vabzdžių sparnai staiga susiglaudžia ir jie sukdamiesi krinta į liepsnas. Stebiu juos ir jų mirties šokis man primena žmonijos likimą...

Staiga naktį persmelkia šaiži ilga moters aimana netoli Antonijos. Kažkokia našlė arba motina rauda prie vieno iš tų bepročių lavonų. Aš sušnabždu:

– Kodėl?

Nigeras vienu mauku ištuština savo taurę. Per greitai. Jis nori nusigerti. Aš mielai pasekčiau jo pavyzdžiu, bet dėl savo garbingų pareigų negaliu gerti iki didingo ir palaimingo užsimiršimo. Liucijus Arijus man neatsako. Išgėręs pradeda čiupinėti savo žiedą. Bet ką jis galėtų man atsakyti? Abu užaugome klausimų be atsakymų amžiuje.

Tolumoje vėl suvaitoja moteris, ir dar kartą. Jos riksmas pakyla labai aukštai, staiga nutrūksta, nusileidžia ir vėl greitai pakyla. Nigeras kilsteli ranką prie kaktos ir hebrajiškai kažką sumurma.

– Ką sakai?

– Nieko, pone. Prisiminiau vieną ištrauką iš jų šventų knygų: „Pasigirdo šauksmas ant kalvos*. Tai Rachelė** rauda savo vaikų, ir niekas jau jos nepaguos, nes jų nebėra“.

Mes vėl panyram į savo apmąstymus. Žydė visą laiką šaukia. Jos artėjančios aimanos pažadina kitas raudotojas ir jų balsai susilieja į nepakeliamą gedulo koncertą. Bet gal nepažįstamoji visą laiką vaitoja viena, o su manimi tik žaidžia mano vaizduotė... Taip, būtų gerai prisiminti stovyklų įpročius, bent jau tam, kad šitaip nesijaudinčiau dėl kruvino spektaklio.

* *Ant kalvos* – Romoje.

** *Rachelė* – Jeremijo pranašystėje mirusi Rachelė laikyta šiaurinių žydų giminės motina, rauda į Babiloniją ištremiamų (586 m. pr. Kr.) izraelitų. (Mt 2,18)

Tačiau ir Flavijus, nors labiau užsigrūdinęs už mane, grįžęs į Antoniją buvo numirėliškai baltas. Išgirdau, kaip jis sukuždėjo:

– Be to, ţai buvo galilėjiečiai.

Arijus visą laiką susimąstęs suka ant piršto raitelių luomo žiedą:

– Pone, aš šiek tiek išmanau tokius dalykus. Patikėk, viskas buvo gerai paruošta... Kai veikiama be užnugario, viskas vyksta ne taip, kaip šiandien.

Jis teisus, bet ar mes kada nors sužinosime, kas iš tiesų įvyko? Legionieriai, buvę savo poste Šventyklos aikštėje, bent jau tie, kurie liko gyvi per šitą pykčio ir neapykantos audrą, nieko nematė ir nieko nesuprato. Viskas, atrodo, prasidėjo nuo vieno būrelio maldininkų, atkeliavusių iš Galilėjos ir apsikrovusių ėriukais su ožkomis apeiginiam aukojimui. Nuo žmonių, kurie iš pažiūros atrodė labai taikiai nusiteikę, o paskui staiga lyg bepročiai pradėjo šauktis Jahvės, siųsti prakeiksmus Romai ir garsiai skelbti Izraelio išlaisvinimo ir jų garsaus Mesijo atėjimo dieną. Tada atsirado kiti, iki galvos apsiginklavę žmonės, ir šoko ant mūsų kareivių. Liejosi kraujas ir minią apėmė isterija... Mūsų vyrai buvo sukapoti į gabalėlius... Žmonių jūra puolė šturmuoti Antonijos.

Mes raiti vos įsibrovėme į minios vidurį. Kad pasiryžtum išskersti sukilusią liaudį, reikia turėti daugiau drąsos, nei šuoliais pasivyti priešo armiją. Prie manęs nukrito vienas iš balno išverstas dešimtininkas. Tai, kas lieka iš žmonių, kuriuos cirke sudrasko gyvūnai, atrodo geriau, nei atrodė mūsų legionierių lavonai, kai juos rinkome.

Siaubas. Tik akimirka, ir dvejodamas protas užleidžia vietą pamišimui, norui žudyti. Kai žudoma jau ne iš reikalo, bet dėl gyvuliško poreikio žudyti. Kai kiekvienas kirtis teikia laukinį pasitenkinimą... Net sunkiausiomis žygių Germanijoje valando-

mis nemačiau tokio žvėriškumo. Aš nesuvokiau, kodėl kaunuosi, ką žudau. Aš nebebuvau žmogus.

Mes labai ilgai malšinome riaušes, per ilgai. Nigeras teisus: kas nors vadovavo šitam pasikėsinimui, kažkas stebėjo mūsų elgesį, mūsų klaidas, mūsų stiprias ir silpnas vietas. Arijus ištaria vardą:

– Jozuė, Abo sūnus.

Akivaizdu! Tik zelotas galėtų sukurstyti tokius dalykus. Manau, jam nesvetima tokia beprotybė: žiauri, akla, ryžtinga. Šiandien ieškojau žmogžudžio veido. Tai galėjo būti bet kuris. Nepaisant visų mūsų pastangų, mūsų paieškų, per visus penkerius šio plėšiko siautėjimo metus nė vienam romėnui taip ir nepavyko pamatyti jo bruožų. Nė vienas, galėjęs suteikti žinių apie Abo sūnų, neišgyveno.

Kur jis dabar? Pas kokį nors Sinedriono narį? Galbūt... Visi nariai, išskyrus Juozapą iš Arimatėjos ir senąjį Nikodemą, kurie slėpdamiesi nuo savo liaudies kelis kartus apsilankė pas mane Cezarėjoje, mūsų nekenčia ir priglaustų plėšiką savo namuose. Jozuė gali slapstytis bet kuriame name šito miesto, apsigaubusio savo paslaptimis, savo pasipūtimu ir neapykanta. Ta užkrečiama neapykanta, ką tik pavertusia mane budeliu... Aš trypiau vaikus, parkritusius po mano žirgo kanopomis. Kardu varpiau kūnus, nežiūrėdamas, nežinodamas, ar vyrų ar moterų, jaunų ar senų, nekaltų ar kaltų.

Roma nenorėjo sukurstyti tokio žiaurumo. Aš nenorėjau tokio žvėriškumo. Dėl šio kraujo, šių mirusiųjų, šių ašarų kaltas tik Jozuė, Abo sūnus. Tačiau šį vakarą visoje Jeruzalėje jis sveikinamas kaip didvyris, o Gajaus Poncijaus vardas tapo žmogžudžio sinonimu. Mano vieno... Kai nušokau nuo žirgo, mano rankos buvo raudonos nuo kraujo. Nenorėjau, kad tokį pamatytų Prokula ir vaikai. Reikėjo palikti juos Cezarėjoje. Ir sakyti, kad su džiaugsmu įkvėpiau mūšio lauko oro!

* * *

Šimtas penkiasdešimt aukų. Tokios buvo Velykų riaušių pasekmės. Neskaičiuojant trisdešimt trijų romėnų kareivių, kurie be šlovės krito negyvi šioje kovoje. Ką reiškė šimtas penkiasdešimt aukų, iš kurių nekaltų tikrai buvo daugiau negu riaušininkų, palyginti su žudynėmis, kadaise vykusiomis vadovaujant Varui? Nežinau...

Bet aš žinojau, kad nuo šiol mano vardo ši tauta nekęs labiau, nei kadaise nekentė Publijaus Kvintilijaus vardo, net kai jis visoje Judėjoje prismaigstė miškus kryžių. Man nereikėtų dėl to krimstis. Kai Varas pasakojo apie savo prokuravimą, niekniekiu vadino egzekucijas, vykdomas jo įsakymu, jo sukeltas kančias ir skausmus. Žinojau, kad Roma buvo pastatyta ant kraujo. Kodėl pradėjau baisėtis tuo, kad mūsų Imperija gali reikštis tik rodydama jėgą? Gal viską pateisina romėnų ramybė, civilizacijos gėrybės? *„Tu, romėne, esi gimęs, kad tau paklustų liaudis ir kad įvestum savo įstatymus pasaulyje."* Kodėl aš pradėjau abejoti Romos misija?

Kodėl? Kodėl, kodėl? Ar kada nors rasiu atsakymą? Ar vieną dieną sužinosiu paslėptą tiesą?

Po kurio laiko Jeruzalę ištiko nelaimė. Maniau, kad dabar galėsiu atpirkti savo kaltę, ir įžvelgiau viltį susitaikyti su liaudimi. Reikia pasakyti, kad apie Rytus aš vis dar nieko nenutuokiau.

Erodininkai nekentė žydų ir jų papročių, bet dievino architektūrą ir statybas. Už nepaprastą dabartinės Šventyklos grožį reikėtų dėkoti Antipo tėvui, tačiau statybos šiame krašte vyksta visą laiką. Romėnų viešpatavimas neužgesino aistros akmeniui ir tai buvo net viena iš priežasčių, padrąsinusių mane tiesti akveduką. Negi apimta aistros statyti, Judėja galėtų atsisakyti dar vieno milžiniško meno kūrinio, kokį pastatyti gebame tik mes, romėnai? Žiūrėdamas į nesuskaičiuojamus

statinius, kylančius kiekvienos Jeruzalės aikštės ir gatvės kampe, maniau priešingai.

Tą pavasarį labai anksti atšilo ir siautėjo labai smarkios audros. Upeliai patvino ir išsiliejo iš krantų, o lietus nesulaikomais srautais bėgo nuotakiomis senojo miesto gatvėmis. Pagraužti vandens seni varganų ir gausiai gyvenamų kvartalų namai sugriuvo nepasiglemžę aukų, nes gyventojai turėjo laiko prisiglausti kitur. Paskui vėl pasirodė saulė, išdžiovino žemę ir pradėjo naikinti potvynio padarytą žalą. Darbininkai ėmė taisyti labiausiai suniokotus statinius. Senovinis Silojos bokštas, stovintis prie to paties pavadinimo tvenkinio, kurio vanduo, kaip sakoma, kartais pradeda kunkuliuoti, buvo vienas labiausiai nuo blogų orų nukentėjusių Judėjos pastatų. Dabar jame žiojėjo plaštakos pločio plyšys, kurį glaistė dvi dešimtys žmonių. Siloja yra gausiai žmonių lankoma vieta. Čia renkasi arklių pardavėjai, siūlantys savo gyvulius pirkėjams, pravažiuojantys keliautojai ir, žinoma, bjauri ir atstumianti ramentuotųjų, neregių, raupsuotųjų – visų blusėtų Jeruzalės elgetų, visų Judėjos ir Transjordano ligonių ir luošių šutvė. Mat žydai tiki, kad kunkuliuojantis tvenkinio vanduo gali išgydyti žmogų, kuris, vos prasidėjus šiam reiškiniui, spėja pirmas panirti į vandenį.

Bokštas nukentėjo labiau, negu atrodė iš pirmo žvilgsnio. Bėgantis vanduo, žinoma, įsigėrė į jo pamatus ir atlaisvino senus sutvirtinimus. Silojos bokštas sugriuvo staiga, palaidodamas jį tvirtinusius mūrininkus ir praeivius, kurie, savo nelaimei, atsidūrė prie jo pačiu netinkamiausiu momentu.

Kai iš Flavijaus sužinojau apie šį nelaimingą įvykį, nieko nelaukdamas nusiunčiau gelbėtojus kasti griuvėsių ir pabandyti ištraukti per atsitiktinumą išgyvenusius žmones. Paskui pats išvykau į nelaimės vietą.

Staiga sugriuvus bokštui, miesto peizaže atsirado keista ir nejauki tuštuma.Tai įvyko tuoj po saulėtekio, o dabar buvo

apie šešias*. Oras labai atšilo. Baltas gynybinės sienos akmuo gegužės saulėje švytėjo nepakenčiamai skaisčiai. Kadangi karštis didėjo, iš griuvėsių pradėjo sklisti aštrus ir salsvas kraujo ir sutraiškytų kūnų kvapas. Virš jų sukosi vis tirštesnis musių ir sparvų spiečius.

Romos prokuratoriaus titulas neleido man nuo lavonų smarvės prisidengti veido togos skvernu ir aš pavydėjau savo legionieriams, kurie pradėdami kasinėjimo ir gelbėjimo darbus apsirišo kaklaskarėmis. Kiekvienas tiksliu judesiu sukeldavo debesis dulkių, kurios skverbėsi į plaučius ir vertė kosėti. Bet nei vabzdžiai, nei dulkės, nei smarvė nenubaidė žioplių. Dažniausiai prie nelaimingų atsitikimų vietų stumdosi įprasta minia. Siaubo ir svetimos nelaimės ištroškę smalsuoliai. Aštrių pojūčių mėgėjai, kuriems nei cirkas, nei arena – tokie brangūs romėnams – nesuteikia palengvėjimo. Ir artimųjų ieškantys susijaudinę giminės. Pastaruosius pažinsi iš karto – sukaustyti baimės ir netekę žado jie tyli.

Pirmos paieškos metu buvo atkasti tik lavonai. Tačiau gelbėtojų būrio vadas tvirtino iš po storo griuvėsių sluoksnio dažnai iškasdavęs gyvus žmones. Todėl aš paraginau nesiliauti ieškojus.

Saulė jau buvo aukštai danguje. Įsakiau atnešti gelbėtojams gerti iki soties ir dažnai juos keisti. Pats buvau labai sukaitęs, išalkęs ir ištroškęs. Mane erzino tvyranti smarvė, dulkės ir musės. Vis dėlto net negalėjau pagalvoti apie grįžimą į Antoniją, savo žmones palikus dirbti šioje lavonų krūvoje. Stūmiau laiką žvalgydamasis aplinkui. Šalia griuvėsių sukinėjosi valkataujantis šuo, gelsvakailis, liesas ir nusišėręs padaras, susiviliojęs dideliu ant akmens juoduojančio kraujo klanu. Flavijus pasilenkė, pakėlė akmenį ir metė į šuns pusę. Šis trumpai amtelėjo, bet pabrukęs uodegą ir prašiepęs nasrus pasitraukė tik per keletą žingsnių.

* *Šešta valanda* – vidurdienis.

Laukdamas pajutau, kaip mane užvaldo gilus liūdesys. Nuo ko priklauso žmonių gyvenimas? Ką tik girdėjau, kaip stambus graikas, aliejaus pardavėjas, kurio prekystalis stovėjo bokšto papėdėje, pasakojo išsigelbėjęs tik dėl to, kad jį prispyrė reikalas ir perėjęs gatvę pasislėpė už krūmų. Jis apstulbęs žiūrėjo į tą vietą, kur stovėjo prekystalis. Iš jos nieko neliko, tik kelios amforos* šukės ir riebi dėmė ant žemės. Groteskiškas, ironiškas ir protu nesuvokiamas Fortūnos** žaidimas...

Gūžtelėjau pečiais ir daviau ženklą Nigerui eiti. Aš buvau nereikalingas.

Flavijus ėjo pirmas. Paskendęs mintyse neatkreipiau dėmesio į labai susigrūdusią minią. Kai tai pastebėjau, suvokiau galįs pasiklysti tarp man priešiškų žmonių ir mane apėmė nerimas, nes po Velykų riaušių numalšinimo buvo prabėgę labai nedaug laiko. Tačiau mano neštuvai buvo kitoje minios pusėje... Kad niekas nematytų mano veide šmėstelėjusio nerimo, ėjau paskui galą, plačiais pečiais skynusį kelią per smalsuolių eiles. Taigi net nepastebėjau, kad mudu su šimtininku pernelyg greitai nuskubėjome į priekį ir atsiskyrėme nuo Nigero ir palydos.

– Jūsų šviesybe pone prokuratoriau susimildamas!

Kodėl galvodamas tik apie tai, kaip greičiau prasibrauti pro šitą minią ir pasiekti neštuvus, užmiršau visas saugumo taisykles ir sustojau? Nežinau. Mane pašaukusiame balse buvo kažkas, kas mane sulaikė... Nuostabiame, kiek prislopusiame, bet nepataikaujančiame lyg kaulytojo. Pasukau galvą į tą, kuris pašaukė. Jaunas, trisdešimties, trisdešimt dvejų metų vyras, gražus ir įspūdingas. Aukštas, stiprus, raumeningas, tuo labai didžiuotųsi gladiatorius. Veidą juosia labai tamsios, bet nebjaurojančios barzdos puslankis. Tačiau jo akyse, pernelyg švie-

* *Amfora* – pailgas molinis arba metalinis senovės graikų ir romėnų indas su dviem vertikaliomis ąsomis skysčiams (aliejui, vynui) laikyti.

** *Fortūna* – romėnų likimo, atsitiktinumo ir sėkmės deivė.

siose žydų tautybės žmogui, matau šaltą ir ryžtingą sprendimą nužudyti mane.

Aš esu vienišas. Suprantu, kaip kvailai pasielgiau sustodamas. Neabejodamas, kad seku iš paskos, Flavijus nuėjo labai toli į priekį, o Nigeras buvo kažkur už manęs, per toli, kad pagelbėtų.

Susidūręs su mirtimi, esu toks pat vienišas, toks pat beginklis, kaip tas gladiatorius Marso amfiteatre prieš dvidešimt metų. Net bejėgiškesnis ir vienišesnis, nes tas gladiatorius puikiai kovėsi ir turėjo teisę tikėtis malonės. Aš tokios galimybės neturėsiu. Akivaizdžiai pritardama užpuolikui ir nusprendusi nesikišti, minia grūdasi aplink mudu.

Teutoburge ir visų žygių Germanijoje metu, ir Šventyklos kieme aš bijojau. Bet įveikiau savo išgąstį. O tą akimirką, kuri galėjo būti paskutinė, nejaučiau jokios baimės, tik begalinę ramybę, lyg būčiau susitaikęs su mirtimi. Net mintis, kad Prokula ir mūsų vaikai liks vieni ir nesaugūs, net suvokimas, kad sukelsiu jiems begalinį sielvartą, nenutraukė šitos keistos nejautros. Žiūriu į žydą ir žinau, kad mano akyse jis neįžvelgia to, ką norėtų matyti: išgąsčio, panikos, nusižeminimo. Aš mirsiu ir žinosiu bent vieną atsakymą iš daugybės klausimų, persekiojusių mane visą gyvenimą: kaip sužeistas gladiatorius, kuriuo žavėjausi paauglystėje, taip ir aš, su styrančiu kardu krūtinėje, sugebu nenuleisti akių, neprašyti malonės ir išsaugoti vyrišką išdidumą. Ir visa tai dėl Romos garbės.

Iš šviesaus susitaikymo mane staiga išplėšia skausmas. Maištininkas smogė, bet suklaidintas išsipūtusios togos klostės per aukštai nusitaikė. Trumpi jo durklo ašmenys tik nuslydo šonu. Tačiau skausmas, deginamas srūvančio kraujo pojūtis sutrukdė man atsiduoti likimui. Aš visai nenoriu mirti. Keisčiausia tai, kad mane užplūsta prisiminimai iš istorijos ir aš galvoju apie Cezario nužudymą... Ko trūko diktatoriui, kad jis išsisuktų nuo sąmokslininkų peilių ir neparkristų – di-

džiausia Farsalo* laimėtojo pergalė – prie Pompėjaus statulos** kojų? Laiko! Laiko, kuris Markui Antonijui, sąmokslo bendrininkų sulaikytam ant kurijos laiptų, būtų leidęs ateiti į pagalbą dieviškajam Julijui! Turiu laimėti laiko!

Įraudęs iš pykčio ginuosi. Vis dėlto man nepavyksta išvengti kito kirčio, šįkart į kairę ranką. Bet aš beveik nieko nejaučiu: turiu laimėti laiko, per kurį grįžtų Flavijus ir pagaliau ateitų Nigeras su mano palyda. Neturiu jokio noro taip kvailai čia numirti. Prokulai bus per skaudu! Zelotas kerta trečią kartą ir pataiko į seną Teutoburgo žaizdą. Aš kraujuoju ir imu pavargti. Švenčiausiasis Herakli, negi taip ir nesulauksiu pagalbos?

Nuo stipraus ir visai netikėto smūgio aš krintu ant žemės. Šmėsteli mintis, kad žmogžudys pasiekė savo tikslą, bet nustembu, kad nejaučiu skausmo... Po kelių sekundžių suprantu, kas taip smarkiai spaudžia man krūtinę: ką tik nuo žudiko durklo savo kūnu kaip skydu mane uždengė Nigeras.

Girdžiu skubius žingsnius, riksmus, sumaištį. Mano legionieriai atvyko, Flavijus irgi. Sąmokslininkų minia išsiskirstė. Pasilenkiu virš Liucijaus Arijaus. Paskutinis zeloto kirtis, tas, nuo kurio turėjau žūti, pataikė tiesiai jam į krūtinę.

Mus abu nunešė į Antoniją, aptvarstė. Aš buvau tik lengvai sužeistas, bet Nigeras vadavosi mirtimi. Temstant, beviltiškai dūsaudamas, gydytojas Agatosas pagaliau leido man prieiti prie tribūno lovos galvūgalio. Prieš tai nepamiršo išbarti, kad, praradęs tiek kraujo, noriu stotis ant kojų:

– Nebandyk prašyti mano pagalbos, pone, jei paskui pradėsi karščiuoti!

* *Farsalo mūšis* – įvyko 48 m. pr. Kr. prie Farsalo miesto tarp Julijaus Cezario kariuomenės ir Romos senato kariuomenės, vadovaujamos Gnėjaus Pompėjaus. Baigėsi Julijaus Cezario pergale.

** *Pompėjaus statula* – sąmoksle prieš Cezarį dalyvavo daugiau kaip šešiasdešimt senatorių, jo nužudymo planas buvo detaliai apgalvotas ir įvykdytas Pompėjos kurijoje, posėdžių salėje. Kraujuodamas Cezaris parkrito priešais Pompėjaus statulą.

Tiesa, dėl nukraujavimo ir vaistų, kuriuos Agatosas liepė išgerti, jaučiu svaigstant galvą. Vis dėlto ne tiek, kad negalėčiau prieiti prie Nigero. Dievai švenčiausieji, kodėl jis šoko manęs gelbėti būdamas be šarvų? Man knietėjo suvokti jo poelgio priežastis.

Paprastai Nigeras būdavo truputį paraudęs, o dabar – visiškai baltas... Atsisėdau prie jo lovos, paėmiau ranką. Į raitelio luomo žiedą atsimušė paskutiniai besileidžiančios saulės spinduliai. Prisiminiau, kaip mane erzindavo tribūno įprotis susijaudinus sukioti žiedą... Be to, prisiminęs, kaip ne kartą tulžingai jį išbariau, pajutau akyse tvenkiantis ašaras. Tikrai nenusipelniau, kad mano padėjėjas savo kūnu gelbėtų man gyvybę. Už ką Nigeras jautėsi man skolingas? Už meilę, kurią jautė jam Gajus ir kurią, jo manymu, iš manęs atėmė? Vėl pamačiau, kaip pasilenkęs virš mano mirštančio vaiko drąsino jį prisiekdamas pačiu švenčiausiu dalyku: „Prisiekiu Romos Sėkme..."

Nepajėgiau sulaikyti ašarų.

Liucijus Arijus atsimerkė ir jo blyškiomis lūpomis perbėgo šypsena:

– Neverk, pone... Patikėk manimi, neverta... Žinai, ką tik, kai šitas senas storžievis Agatosas išėjo, aš galvojau, jeigu pakratysiu kojas... Nieko nesakyk, pone, gerai žinau, kad mirsiu... Ši žinia bent jau niekam nesukels sielvarto. Taigi, būk geras, neatimk iš manęs šios paguodos. Aš, pone, neturiu žmonos, neturiu vaikų, tuo geriau... Ką turėčiau pasakyti Klaudijai Prokulai, jeigu būtum žuvęs? Ar bent nutuoki, pone, ką?

Nežinojau, ką tada būtų turėjęs pasakyti Liucijus. Tik dabar su dideliu liūdesiu supratau, kad šitas žmogus buvo mano draugas, o aš deramai neįvertinau draugystės. Ne, nežinojau, ką jis būtų turėjęs pasakyti mano žmonai. Įsivaizdavau stovintį priešais ją, sutrikusį ir išraudusį, įsistebeilijusį į savo kojas ir nervingiau negu paprastai čiupinėjantį žiedą... Pravirkau dar

garsiau. Nigero pirštai lengvai suspaudė manuosius: jis kentėjo. Pažvelgė į mane, prisivertė nusišypsoti ir sukuždėjo:

– Nesijaudink, pone. Man ne taip blogai, kaip atrodo. Agatosas davė kažko nuo skausmo... Tik sunkoka kvėpuoti...

Jis vos gaudė orą:

– Man truputį gaila. Labai norėčiau... sugrįžti į Romą, paskutinį kartą...

Paskui liūdnai nusišypsojo:

– Na, bet tai nesvarbu, pone! Kai nuvyksi į Miestą, pasveikink jį mano vardu.

Sutemos numelsvino dangų. Liucijus nutilo. Jis užsimerkė, ir aš maniau, kad užmigo, bet staiga pakėlė vokus:

– Pone, norėjau pasakyti, kad visai nesunku... atiduoti gyvybę už tuos, kuriuos myli...

Įsitempusį merdinčiojo veidą vėl nuskaidrino ramybė:

– Taip sako... galilėjietis, pone. Jis... galilėjietis... yra teisus...

Tokie buvo paskutiniai legionų tribūno Liucijaus Arijaus Nigero žodžiai.

Aš dešimt kartų sustiprinau žvalgybą ir padidinau patrulių kiekį, bet mane užpuolusio ir Nigerą nužudžiusio žmogaus neradome. Buvau įsitikinęs, kad tai Jozuė, Abo sūnus, ir daviau sau žodį jį sučiupti ir priversti už viską atsakyti. Nukryžiuosiu jį ir bent kartą man tai suteiks malonumą. Kadangi jis gana tvirtas, ši procedūra truks ilgai. Tuo geriau!

Bet prabėgo vasara, paskui ruduo. Jozuė, Abo sūnus, vis dar vaikščiojo laisvėje.

* * *

Šįryt Vienoje sninga, kaip Cezarėjoje sausio idų išvakarėse. Snaigės viena po kitos leidžiasi ant palangės. Dangus kybo taip žemai, kad neįmanoma įžiūrėti Alpių keterų.

Mano pirštai, laikantys rašiklį iš nendrės, stingsta nuo šalčio. Dėl taupumo liepiau pastatyti šildytuvus tik tuose kambariuose, kuriuose būna Prokula. Aš ne Veresas*. Per dešimt savo prokuravimo metų nė trupučio nepraturtėjau, net priešingai. Ištrėmęs į Galiją, Gajus Cezaris pasisavino tai, kas buvo likę iš mano kuklaus turto. Pinigų, kuriuos jis skiria savo atstovams rezidencijose, neužtenka apšildyti mano namą.

Vakar forume jūrininkai kalbėjo, kad Rona užšalusi nuo Lugdunumo iki žiočių. Neįprasta, bet visa provincija yra po sniegu. Nušalo šimtai alyvmedžių ir migdolų. O juk reikia tiek daug rūpestingos priežiūros metų, kol viena alyvmedžių giraitė užmezga vaisius... Aš svarstau, kas šią akimirką renka alyvuoges mano valdose Kampanijoje ir kam bus parduotas jų aliejus? Aišku, tam kraujomaišos pajacui, gyvenančiam Palatine. Tarsi jam dar būtų maža sestercijų!

Bandydamas atšildyti pirštus, veltui pučiu į juos šiltą kvapą. Vienintelis tokio šalčio gerumas yra tas, kad sustabdomos kelionės vandeniu. Kol šąla, nebijau netikėtai gauti tvirta Gajaus Cezario ranka pasirašyto įsakymo, kuriame jis manęs prašo padaryti jam paslaugą ir pasišalinti iš kelio. Pasinaudokime šiuo atidėjimu.

Taigi sausio idų išvakarėse Cezarėjoje snigo, o man prasidėjo ketvirtieji prokuravimo metai. Nustebau, kai pro langą pamačiau į uostą įplaukiantį laivą. Iš stiebų pirmagalyje nesunkiai atpažinau vieną iš mūsų karinių laivų. Tačiau jūrų keliai uždaryti nuo lapkričio...

Kapitonas norėjo su manimi susitikti. Jis pasivadino Gnėjumi Lelijumi Aziatiku: vardas girdėtas, bet niekaip negaliu prisiminti kur.

* *Gajus Veresas* – pretorius Sicilijoje, pagarsėjęs kyšininkavimu. Nė vienas Sicilijos miesto tarybos narys nebūdavo išrenkamas be kyšio Veresui. Be to, Veresas iš visur grobdavo meno kūrinius ir garsėjo gobšumu.

Tikėjausi išvysti daug jaunesnį vyrą, bet gal raukšlės – plaukai ties smilkiniais tik vos pražilę – atsirado vien dėl atviros jūros, saulės ir oro. Šis laivas – *Roma Victrix* iš Mizeno uosto Italijoje išplaukė per lapkričio kalendas. Jūroje plaukiojo ilgiau nei du mėnesius.

– Manau, kelionė nebuvo lengva, Gnėjau Lelijau! Atvykai su kokia nors labai svarbia žinia?

– Su įprastu paštu, prokuratoriau. Tikiuosi, atleisi už vėlavimą. Mes užtrukome prie Kretos. Buvau priverstas nuleisti bures ir plaukti pasroviui... Aštuonios dreifo dienos! Paskui užplaukėme ant seklumos. Blogiausia kelionė mano gyvenime! Praradau visą mėnesį.

Aš greitai peržvelgiu laiškus, kuriuos Lelijus padėjo ant mano darbo stalo: administraciniai aprašai, paskutinių Senato nutarimų ataskaitos, Nigerą pakeisiančio žmogaus paskyrimas, kurio laukiau... Nieko, dėl ko *Roma Victrix* vertėjo taip aukotis. Bet pagal Laivyno reikalavimus paskutinis laivas, gabenantis paštą, išplaukia per lapkričio kalendas, o kitas atveria kelius į jūrą iš Mizeno išplaukdamas tiksliai vasario pradžioje.

Aš stebiu Lelijų. Ar nori dar ką nors pasakyti? O gal yra tik vienas iš tų drovuolių, kurie, kaip ir aš, nemoka atsisveikinti?

Jis neramiai apsidairo, lyg norėtų įsitikinti, kad mudu tikrai esame vieni. Pagaliau vis dar abejodamas iš po tunikos ištraukia dar vieną laišką, antspauduotą paprastu spaudu, kurį atpažįstu: tai Probijaus, Prokulos dėdės, spaudas. Bet kam šitaip perdėtai saugotis perduodant asmeninį laišką, niekuo nesiskiriantį nuo tų, kuriuos nuolat gaunu? Paskubomis murmėdamas neaiškias mandagumo frazes, Lelijus labai greitai, man nespėjus nieko paklausti, atsistoja ir prieina prie darbo kambario užuolaidos. Pamanytum, kad sprunka.

Dabar paprašysiu, kad jį pašauktų ir atvestų. Veltui! Jis jau bus išsinuomojęs kinkinį ir risnos Aleksandrijos keliu... Ir susidūręs su šio gana narsaus žmogaus, galinčio atremti didžiau-

sias audras, baime suprasiu, kas atsitiko Romai per tą laiką, kol manęs ten nebuvo. Suvoksiu, kad niekas, net švenčiausia draugystė, ten neįveikia baimės. Ir kol svarstysiu, kaip švelniau pranešti žinią Prokulai, irgi ją prisišauksiu. Drąsa yra užkrečiama, bet, deja, daug rečiau negu baime.

Aš išsaugojau Probijaus laišką: „Nuo Gnėjaus Valerijaus Probijaus Judėjos prokuratoriui Gajui Poncijui Pilotui, jo labai brangiam sūnėnui. Sveiki!

Šį laišką patikiu ne imperatoriškajam paštui, bet Gnėjui Lelijui Aziatikui, savo amžiną atilsį geriausio draugo sūnui. Dažnai pasakodavau tau apie Kvintą Lelijų ir mudu siejančius jausmus. Drįstu manyti, kad šios daugiau nei broliškos draugystės prisiminimas gali būti garantas, jog mano laiškas bus tau perduotas.

Tikiuosi, sužinosi, kad Elijui pralobus labiau, nei gali pakęsti romėnas, Mieste susitelkė būrys, siekiantis jį sunaikinti, kol, naudodamasis savo šventvagišku įžūlumu, Sejanas atvirai nepareiškė noro pakeisti Tiberijų Cezarį.

Neseniai iš savo tarnybos Germanijoje sugrįžęs Markas Anijus Rustikas, mano žentas, mūsų mylimosios Valerijos vyras, įrodydamas, kad aš nesuklydau patikėdamas jam savo dukterį, prisijungė prie sąmokslininkų. Vienas vergas juos įdavė.

Juk tu žinai, kaip Elijus praturtėjo...

Dabar, kai tau rašau ir dar nesu užkluptas to tirono, Markas Anijus, kaip ir visi jo draugai, jau nusižudęs. Valerija jį mylėjo. Ji nenorėjo gyventi be jo. Tai buvo paskutinis mūsų vaikas. Šios mirties mano brangioji Antonija negali pakelti. Aš ir pats tau prisipažįstu, kad gyvenimas man tapo per sunkus. Senam dieviškojo Augusto tarnui skaudu matyti Romą Sejano rankose. Tu suprasi, kodėl taip nekantrauju sužinoti, ar Platonas buvo teisus priskirdamas žmogui nemirtingą sielą...

Galbūt mus turėtų sulaikyti viltis vėl pamatyti jus visus – tave, Prokulą, mažąją Ponciją ir mažąjį Aulą. Bet tu žinai, aš

tikiuosi, kad Judėjoje jūs dar ilgai būsite, o mes neturime kantrybės laukti.

Dievams kada nors nusibos Elijus ir tu grįši į Romą. Bet dabar būtų gerai, jeigu Sejanas kuo ilgiau neprisimintų, kad mūsų brangioji Klaudija Prokula yra kilusi ir iš garbingų Klaudijų, ir iš tų, kurie troško jo mirties.

Mudu su Antonija patikime tau Prokulą, Gajau, kaip patikėjome prieš dešimt metų, kai Tiberijaus Cezario noru ji atiteko tau į žmonas. Rūpinkis ja. Saugok ją. Brangink ją!

Ir ypač stenkis, kad niekuo, visiškai niekuo neatkreiptum Elijaus dėmesio, kol jis tvarkys Valstybės reikalus. Jis panorės ir jūsų visų gyvybių. Toks yra paskutinis tavo senojo dėdės patarimas.

Laikykis!"

Niekaip negalėdamas patikėti, kad Antonijos ir Probijaus jau nebėra tarp gyvųjų, aš tris kartus perskaičiau šį laišką. Pabandžiau prisiminti Rustiko ir Valerijos veidus. Buvau juos matęs tik vieną kartą, per savo vestuves, jų išvykimo į Agripinos koloniją išvakarėse. Prisiminiau brandaus amžiaus porą, liūdinčią dėl nepagydomo nevaisingumo. Valerija man atrodė blausi ir užgesusi. Markas pasirodė panašus į vieną iš tų drąsių, bet kuklių karininkų, vis dėlto sudarančių geriausią legionų dalį. Niekada nebūčiau manęs, kad jie gali būti sąmokslo bendrininkai ir juolab tragiški mylimieji. Kaip galima apsirikti...

Paskutinis Probijaus laiškas turėjo dvi pasekmes: aš taip nuoširdžiai guodžiau gedinčią Prokulą, kad ji greitai pastojo. Be to, vykdydamas prokuratoriaus pareigas, stengiausi būti ir naudingas, ir santūrus.

* * *

Atidžiai klausausi Tito Kėcilijaus Lukano. Praėjusį mėnesį, kai pamačiau į Cezarėją atvykusį tokį jauną Nigerą pakeisiantį žmogų – labai nustebau, bet paskui savo naujam tribūnui priskyriau dideles dorybes. Lukanui yra dvidešimt penkeri ir jis trykšta jaunatvišku entuziazmu, kurį man pernelyg anksti užgesino Teutoburgas. Jo kareiviškoje byloje kalbama apie šešerius metus, praleistus žygiuose, ir vieną labai šaunų pasirodymą Fryze, malšinant riaušes.

Lukanas yra patricijus iki kaulų smegenų. Jis priklauso jaunesniajai Kėcilijaus kartai ir visada tai turi galvoje. Sprendžiant iš to, kaip greitai suprato Judėjos rūpesčius, nuovokos jam netrūksta. Be to, Rytai dar nespėjo sugadinti jo.

Nors Lukanas su manimi elgiasi nepriekaištingai mandagiai ir pagarbiai, jaučiu, ką jis slepia: nuostabą, sumišusią su tam tikra panieka dėl to, kad prokuratorius ir jo velionis tribūnas nesugebėjo įvesti tvarkos regione. Esu tikras, kad Tito Kėcilijaus nekankina beprasmiški klausimai. Man reikia kaip tik tokio padėjėjo. Vakar atvirumo akimirką jis prisiminė savo žygius Fryze ir be jokių emocijų pasakojo apie padegtus miestelius ir jų gyventojus, kuriuos jis žudė kalaviju. Toks jaunas, bet jau daug žudė, tačiau tai nedrumstė ramaus jo miego. Galiu tik įsivaizduoti, kaip nustebtų sužinojęs, ką man reiškia prisiminimai apie žudynes Šventyklos aikštėje.

Jis išskleidžia prieš mus regiono žemėlapį, su kuriuo, atrodo, yra puikiai susipažinęs. Tiesa, jis jau du mėnesius keliasi dar neišaušus ir visą dieną praleidžia kelyje su vienu ar dviem būriais. Ne taip griežtai globojami Nigero, legionieriai šiek tiek atprato nuo tokios dienotvarkės. Flavijus sako, kad jie niurzga, bet tik tarp savęs, nes tribūnas yra nuožmus. Jis atnaujino tinginčių ir atsiliekančių kareivių nuplakimą. Lukanui pavyko pelnyti visų neapykantą ir laimėti besąlygiš-

ką paklusnumą. Vis dėlto matau, kad dėl menkniekių plakami, stumdomi ir baudžiami vyrai pasidarė irzlūs ir nervingi, be to, progai pasitaikius, už savo bėdas pamėgo atsigriebti engdami silpnesnius už save. Uždaras baimės ir žiaurumo ratas...

Nedrįstu kištis. Kaip prokuratorius, besirūpinantis Romos reikalais, turiu pripažinti, kad Titas Kėcilijus elgiasi teisingai ir visais atžvilgiais įkūnija senąsias mūsų tautos vertybes. Neabejoju, kad mano tėvas labai gerai jį įvertintų. Vis dėlto, kaip žmogus, šis vaikinas man kelia neįtikimą antipatiją. Suprasdamas, kad mano jausmas keistas ir aiškiai rodo mano charakterio silpnumą, nusprendžiu tylėti ir užsimerkti prieš tai, kas man visai nepagrįstai nepatinka. Rytai privers mane pripažinti vieną savo ydą, kurios nepajėgiu įveikti – bailumą. Nepasitikėdamas savimi, vis dažniau abejoju savo sprendimais, o, neatskirdamas tiesos nuo melo, teisingumo nuo neteisingumo, gėrio nuo blogio, dažnai priklausau nuo kitų valios. To niekas negalėtų prikišti Lukanui...

– Tai labai paprasta, pone...

Viskas Titui Kėcilijui paprasta. Jis yra tobulas įsikūnijimas mūsų, romėnų, potraukio viską supaprastinti, viliantis gyvenimo sunkumus pagaliau pažaboti protu. Kiek laiko jo dvasios tyrumas nepasiduos jį supančiai beprotybei, viešpataujančiai žydų pasaulyje? Ar nors vienas iš mūsų yra atsparus Rytų užkratui?

Net jeigu mane tai erzina, niekaip negaliu paneigti Lukano plano vertės ir paprastumo. Gal čia ir yra neišvengiami spąstai, į kuriuos stačia galva įklius Jozuė, Abo sūnus, su savo gauja. Aš to geidžiu ir kartu pykstu, kad manęs, mėnesių mėnesius svajojančio sučiupti zelotą, neaplankė tokia mintis.

Be to, turiu sutikti su apgalvota, bet realia rizika, neatsiejama nuo vaidmens, kurį man skyrė jaunasis tribūnas. Iš to, kaip jis į mane žiūri, spėju, kad mano sprendimas jam padės susi-

daryti galutinę nuomonę apie mane. Ką gi mano tas savimi patenkintas vaikigalis? Kad aš bijau?

Jis teisus. Tikrai. Aš bijau. Man dažnai taip nutikdavo anksčiau, bet niekada netrukdė eiti savo pareigų. Aš negaliu leisti kam nors kitam atsiskaityti su Abo sūnumi. Atkeršyti privalau pats. Jeigu dvejodavau, man užtekdavo pažiūrėti į pailgą rausvą randą, likusį ant kairiojo dilbio nuo dūrio kalaviju. O jis, Lukanas, niekada nedvejojo...

Sutikau su visais tribūno pasiūlymais. Klausantis manęs, jam nepavyko nuslėpti apmaudo grimasos. Jo sėkmę geriau įvertintų prokuratorius, kuriam jis labiau rūpėtų.

* * *

Aš kategoriškai atsisakiau keliauti neštuvais: kvaila brandaus amžiaus vyro tuštybė nušluostyti nosį pernelyg jaunam leitenantui. Jau pradėjau gailėtis dėl savo sprendimo... Kovo pabaigoje naktys Judėjos kalnuose yra ledinės. Stingdantis šaltis skverbėsi po mano apsiaustu ir atgaivino Teutoburgo žaizdą. Kai Abo sūnus atvėrė kadaise briuktero kalaviju padarytą randą, jį skaudėjo labiau ir dažniau. Su kiekvienu neatsargiu žirgo žingsniu, – nelaimingas gyvulys nuolat klupo ant nelygaus grunto, – skausmo banga persirisdavo petimi ir persmelkdavo visus kaulus. Stengiausi įsivaizduoti nukryžiuotą zelotą, nenusakomą skausmą, kai smigdamos į kūną vinys perduria smulkius nematomus nervus, kuriuos palietus kyla kankinama agonija. Ir sukandau dantis. Jaučiau į savo nugarą įsmeigtą Flavijaus žvilgsnį. Nors tarp mano galo ir naujojo tribūno įsiplieskė nesąmoningas ir staigus priešiškumas, šimtininkas išsiprašė lydėti mane ir šis naujas atsidavimo įrodymas mane nepaprastai sujaudino.

Sidabrinis pilnaties diskas, spindintis tamsiai mėlyname danguje, blyškiai apšvietė kaimą. Buvome puikiai matomi, taip ir buvo sumanyta. Mus turėjo pamatyti iš labai toli. Stengėmės, kad visa Cezarėja sužinotų apie mūsų žygio tikslą: priimti neįkainojamas brangenybes, kurias iš Palmyros atgabeno viena vilkstinė.

Sirijos valdytojas, manydamas, kad esu slaptas Palatino informuotojas – beje, jis klydo: šį darbą dirbau labai trumpai, kol sustiprėjo Sejano įtaka ir beveik atsistatydino Tiberijus, – vis dar nepasitikėjo manimi, tačiau ištiesė savo pagalbos ranką. Per dykumą jis pasiuntė vilkstinę su paprastomis ir menkavertėmis prekėmis, bet liepė ją lydėti taip, lyg tai būtų didžiausios brangenybės. Judėjos pasienyje kita palyda, manoji, silpnesnė ir ne tokia įspūdinga, turėjo priimti krovinį. Klaidinamas veiksmas... Tuo metu, kai aš viešai su negausia palyda išvykau iš Cezarėjos, Lukanas kalnuose jau rikiavo geriausius mūsų būrius. Ir šito Abo sūnus nežinojo.

Zelotas galėjo apsimesti liaudies didvyriu ir patriotu. Neabejoju, kad jis buvo tik paprastas plėšikas. Brangenybės, kurias neva gabenau, jį turėjo labiausiai vilioti. O jeigu jo gobšumas nepabus, aš vyliausi, kad nedidelio proto galvą apsvaigins galimybė šią naktį baigti pernai nepavykusį sumanymą ir nudžiugins mintis, jog pagaliau galės įsmeigti durklą man į širdį. Jei klystu, nieko neįvyks. Viskas baigsis nemaloniu nakties pasijodinėjimu ir varginamu peties sąstingiu.

Jeigu aš teisus, Abo sūnus rytoj bus mano rankose. Nebent mūsų planus sužlugdys koks nors netikėtumas ir Titas Kėcilijus svarbiausiu momentu negalės mums padėti... Tokiu atveju mūsų mirtis būtų lėta ir negailestinga. Aš priėmiau šį pavojingą pasiūlymą, absoliučiai man ištikimas Flavijus – irgi.

Kaip ir visi mane lydėję vyrai, pasiėmiau tik savanorius.

Įžengėme į siaurą, šitom vietom būdingą slėnį, kuris nuo bent kiek didesnės audros virsdavo sraunia vandens upe.

Tarpeklio nuokalnės buvo svaiginamai aukštos ir virš savo galvų, labai aukštai, matėme tik žvaigždžių nusėtą lopinėlį. Pasalai tinkamų vietų buvo nedaug, todėl nusprendėme juo pasinaudoti. Abo sūnus manė, kad visi romėnai kvaili. Jautėme malonumą vedžiodami jį už nosies.

Šis pasirinkimas buvo tobula pasala. Tačiau pozicija buvo tokia kebli, kad Lukano ir jo vyrų laukė ilgi ir pavojingi, ypač sunkūs dėl tamsos, manevrai. Vis dėlto reikėjo išsilaikyti iki tribūno pasirodymo.

Pirmoji strėlė prašvilpė taip, kad buvo neįmanoma suprasti, iš kur ją paleido. Priekyje ėjęs kupranugaris parkrito, išleisdamas pratisą mirtinai sužeisto žvėries aimaną. Įkandin ėję gyvuliai išsigando, ėmė tampyti vadeles ir stumdytis, trukdydami mums judėti.

Ko Abo sūnus tikėjosi iš kvailų kareivių, sugebėjusių įkliūti į tokią vaikišką pasalą ir įstrigti tarpeklyje tarp dviejų nuokalnių, nuo kurių visiems nematomi užpuolėjai laidė strėles? Suglumimo? Panikos? Šį klausimą man uždavė Lukanas. Ne... Ne suglumimo ir ne panikos. Per nuožmų pernykštį susidūrimą zelotas turėjo pripažinti, kad aš turiu bent vieną dorybę – drąsą. Galėjau tikėtis, kad jis suteiks man garbę ir nemanys, kad esu bailys. Ir, žinoma, lauks, kad atitinkamai elgčiausi: kaip drąsus, bet riboto mąstymo, būdingo, anot jo, kiekvienam romėnui, žmogus... Taigi aš pasielgsiu kaip bebaimis, bet kvailas karys. Brausiuosi į priekį ir bet kokia kaina stengsiuosi pasiekti tarpukalnės prieigas.

Taip elgdamasis vysiuosi mirtį, o kol Abo sūnus, užliūliuotas mano tariamo kvailumo, leis vieną strėlių partiją po kitos, Lukanas užims kalno keterą ir apsups zelotus.

Tito Kėcilijaus planas tikrai buvo nuostabiai paprastas. Turėjau tik sutikti su galimu pavojumi ir galbūt pasiaukoti dėl operacijos sėkmės. Bet kas čia vadovavo?

Mano žmonės žinojo, kad mes būsime atpirkimo ožiai ir mus užpuls. Puolimo pradžioje jie šaukė, bet ne iš baimės, o norėdami sulaikyti pasibaidžiusius gyvulius. Dabar, kai arkliai ir kupranugariai nusiramino, mano legionieriai buvo tylūs ir susikaupę. Jie ėjo pirmyn, glausdamiesi prie stataus uolų skardžio, ir, jeigu tekdavo išlįsti į šaltą mėnulio šviesą, prisidengdavo skydu pagal geriausią legionų tradiciją. Grįžęs į Cezarėją, pagirsiu Flavijų už instruktoriaus savybes.

Jeigu tik mes kada nors grįšime į Cezarėją... Perėja, kuri būrio žemėlapyje atrodė labai trumpa, buvo be galo ilga!

Mano širdis daužėsi per greitai ir per smarkiai. Įtampa? Kovinis jaudulys? Greičiausiai baimė.

Flavijus priešais mane ištiesė ranką, kad nesukluptume. Pasirodžius pirmom strėlėm, nenorėdami tapti pernelyg gerais taikiniais, mudu su galu sustojome. Kai ruošiausi padėti įveikti kliūtį savo žirgui, jis suklupo, strėlei pataikius į piršį. Pakėlė į mane savo švelnias baikščias akis, ir aš perskaičiau jose nuostabą, kone žmogišką baimę. Nusigręžiau.

Pasistūmėme į priekį per kelias dešimtis žingsnių. Paskui atsitrenkėme į neįveikiamą uolų sieną. Kovotojai griebėsi klasikinės gudrybės: sukėlė griūtį, kad užtvertų išėjimą iš slėnio.

Tiesa, Lukanas, kuris puikavosi gera strategija, šią paprastą gudrybę numatė, bet pareiškė, kad ji nepavojinga. Tačiau prie būrio žemėlapio, kvapnaus vyno ir ramios lempų šviesos aptartas pavojus labai skiriasi nuo tikrovės. Mėnulis apšvietė daubą ir stačius mulų varovų takelius palei sienas, kurių nebuvo mūsų topografiniuose piešiniuose... Guldau galvą, jeigu Titas Kėcilijus nepaskubės, greitai mes pamatysime ten besileidžiantį priešą, gerai pažįstantį šią vietovę, kad paspęstų mums spąstus.

Staiga žydų laidomų strėlių ir akmenų lietus liovėsi. Guodžiausi mintimi, kad zelotai susidūrė su mūsų pastiprinimu. Bet ne, Lukanas nesirodė ir tai buvo tik tyla prieš audrą. De-

šimtys kovotojų jau leidosi šlaitais, išjudindami akmenis po savo kojomis.

Kodėl pasitikėjau Titu Kėcilijumi, kuris nieko neišmanė apie šį kraštą ir jo žmones? Žūsiu kvailai, absurdiškai, beprasmiškai paaukotas kartu su savo kareiviais. Pirmą kartą gyvenime supratau, ką turėjo jausti Publijus Kvintilijus, kurio klaidų taip nekenčiau, kai prieš kelionę Teutoburgo vandenimis susidūrėme su milžiniška Hermano kariuomene. Ir supratau, kodėl tada, kai viskas buvo prarasta, jis nusprendė žūti nuo savo kardo.

Ištraukiau savąjį iš makšties ir nykščiu perbraukiau ašmenis. Nesuteiksiu malonumo Abo sūnui suimti gyvą romėnų prokuratorių Judėjoje.

Bet aš susidūriau su priekaištingu Flavijaus žvilgsniu. Jis aiškiai sakė: „Ne, pone! Tai pernelyg paprasta!“ Ir Varo savižudybė mano akyse vėl įgavo tą pačią prasmę – sprukimas. Nusižudydamas jis nusispjovė į tai, kas nutiks jo vyrams, kai jie liks be vado. Jis labai lengvai išsisuko nuo atsakomybės. Nei Grecinas, nei aš neketinome pasekti jo pavyzdžiu, tačiau mirtis Markui Sabinijui būtų buvęs didelis išsigelbėjimas, jeigu tik jis būtų panorėjęs...

Flavijus neapsiriko: neturėjau teisės pasprukti nusižudydamas. Aš ne Publijus Kvintilijus ir man to užteko, kad nemėgdžiočiau jo.

Tamsa pamažu sklaidėsi, pranašaudama artėjantį saulėtekį. Pilkoje prieblandoje, stojusioje prieš aušrą, nebeįžiūrėjome kalno keterų. Štai prasimušė pirmas saulės spindulys ir sušvito romėno šalme. Viršukalnėse vyko mūšis. Ir persvara buvo mūsų pusėje. Šis reginys įkvėpė mano kareivius, o zelotai, besileidžiantys šlaitu, už tai, kad manė pajėgūs mus nugalėti, sumokėjo gyvybe.

Savo vyrus palikau baigti valyti taką. Su tokiu vikrumu, kurio iš savęs nesitikėjau, kopiau stačiu keliu. Bijojau tik vieno: kad Lukanas nebūtų nužudęs Abo sūnaus.

Išvydęs mane kiek uždususį, Titas Kėcilijus įžūliu tonu teikėsi išreikšti neaiškius apgailestavimus dėl savo vėlavimo. Netekau penkiolikos savanorių ir šis praradimas man buvo labai skaudus. Jaučiau, kaip mane užvaldo pyktis. Vis dėlto susitvardžiau. Lukanas būtų nesupratęs, kad jo šviesybę poną prokuratorių gali sujaudinti keleto legionierių, kurių gyvybe sumokėjo Roma, žūtis mūšyje. Galbūt mano pykčio priepuolį jis net būtų palaikęs nakties išgąsčio pasekme.

Nuožmus mūšis, kuriam jis ką tik vadovavo, nė kiek jo nesujaudino. Su kylančiu nepasitenkinimu pastebėjau, kad mano tribūnas rado laiko – bet kada?– nusiskusti. Pavargusia ranka perbraukiau per tankia barzda apžėlusius žandikaulius. Ir be veidrodžio žinojau, kad ji ne tokia ruda kaip anksčiau. Prokula dėl to jautė švelnų graudulį, bet šįryt žilstelėję plaukai išdavė mano keturiasdešimt vienerius metus ir stovint prieš Lukaną mane tai šiurpino! Kad tik jis nepradėtų įsivaizduoti, jog laukdamas jo aš bijojau! Ir, gink Dieve, nepastebėtų, kad po nakties, praleistos po atviru dangumi ir laipiojimo uolomis, man maudė visus kaulus...

Mėnesių mėnesius prieš tai aš pernelyg dažnai įsivaizduodavau akimirką, kai atsidursiu priešais Jozuę, Abo sūnų. Jeigu Lukanas būtų bent truputį daugiau pavėlavęs, mano susitikimas su zelotu tikrai nebūtų buvęs toks, kokio tikėjausi. Bet, jeigu Fortūna būtų nusisukusi nuo manęs, drįstu manyti, būčiau parodęs daugiau išdidumo, negu parodė Abo sūnus, kai atsidūrė priešais mane.

Per prabėgusius metus aš sugebėjau jį pagražinti. Tačiau žmogus, kurį pastatė prieš mane, buvo ne didvyris, o plėšikas, nelaimingas žmogžudys, nepajėgus menkiausiam žygdarbiui. Išsyk pažinau savo užpuolėją, bet dabar mudu buvome susikeitę vaidmenimis ir tas pats balsas, sustabdęs mane prie Silojos bokšto, nes pasirodė esąs be pataikavimo ar niekšiškumo gaidelės, zelotui atsakinėjant į mano klausimus drebėjo. Jis

akivaizdžiai negalėjo puoselėti jokių vilčių dėl savo likimo. Jo laukė nukryžiavimas. Ne tik nežinau kito nemalonesnio būdo numirti, bet net žinau, kad nukryžiavimas žydams yra siaubo ir gėdos viršūnė: *„Tas, kuris prikalamas prie medžio, yra Jahvės prakeiktas!“* Verčiau Abo sūnus būtų neišgyvenęs per susirėmimą.

Mane apėmė koktus pasitenkinimas. Ne toks, kokio tikėjausi: Liucijaus Arijaus manai nusipelnė daugiau nei ši menka auka, kurią ruošiausi jiems paaukoti. Bet vis dėlto žinojau, kad nubausiu vieną nusikaltėlį, praliejusį romėnų kraują, kad atkursiu išjuoktą Romos tvarką, kad pagaliau labiau nei įmanoma nuvilsiu žydus, parodydamas tą Abo sūnų, į kurį jie sudėjo visas savo viltis, apimtą agonijos, prikaltą prie kryžiaus, mirštantį nuo siaubingų kančių, skiriamų maištininkams ir savo šeimininkus nužudžiusiems tarnams. *„Tas, kuris prikalamas prie medžio, yra Jahvės prakeiktas!“* Izraelio Dievo prakeiksmas krito ant Izraelio didvyrio. Kokia pergalė Romai!

Negrįžau į Cezarėją. Iki Velykų šventės buvo likusios aštuonios dienos ir tuo metu turėjau būti Jeruzalėje. Bausmę Abo sūnui nusprendžiau įvykdyti kitą penktadienį, Didžiojo šabo* išvakarėse. Kas gali geriau įbauginti keliaujančius maldininkus už šiuos tris kryžius, iškeltus ant kalvos prie miesto vartų?

Tris kryžius, nes nusprendžiau, kad su zelotu bus nukryžiuoti du jaunesni jo kariai. Beje, savo likimą jie pasitiko drąsiau ir oriau nei jis.

Pirmas, vardu Gadas, Samuelio sūnus, buvo Abo sūnaus pusbrolis: juodu turėjo šiokio tokio panašumo. Tik Gadas buvo pasitempęs, o Jozuė rietė nugarą, jo vyzdžiai degė neapykan-

* Šabas – būdingiausia izraelitų šventė. Kas septinta diena buvo skirta poilsiui. Tai šabas, priklausąs Dievui, Naujojo Testamento laikais šabo laikymosi taisyklės jau buvo tokios sudėtingos, jog Jėzus turėjo žmonėms priminti, kad „šabas padarytas žmogui, ne žmogus šabui“.

ta, jis šiaušėsi lyg įsiutęs katinas, kol galų gale, kad pririštų prie mulės nugaros, teko užmigdyti.

Kitas neturėjo nė dvidešimt penkerių ir buvo pernelyg švelnaus veido savo amato žmogui. Mūšio metu jis nužudė tris žmones ir, atrodo, pats negalėjo suvokti kaip. Užklupau siaubo kupiną jo žvilgsnį, kai žiūrėjo į savo kruvinas rankas... Man buvo gaila šito vaikio ir, jeigu būčiau galėjęs, būčiau pritaikęs jam malonę. Bet negalėjau. Atpažinau jaunąjį Dismą, tą patį vagišių, kurį pirmą kartą išlaisvinau nuteistą už pinigų, karoliams mylimajai nupirkti, vagystę iš savo darbdavio kasos. Galbūt ir dabar prie Abo sūnaus gaujos jis prisijungė dėl dovanų jai? Gal nuoširdžiai tikėjo kovojąs už savo tėvynę? Tai neturėjo jokios reikšmės. Dievai niekada nesuteikia antros galimybės. Romėnų prokuratoriai – juo labiau.

* * *

Buvau tikras, kad tą gražų balandžio kalendų rytą, kai įžengsime į Jeruzalę, mūsų kelyje būriuosis minia žmonių. Tačiau sutikome tik arabus varovus, kurie girdė savo gyvulius. Išradingu graikų ir aramėjų kalbų mišiniu jie paaiškino Flavijui, kad visi žmonės dar prieš saulėtekį rinkosi kitoje gynybinės sienos pusėje, norėdami pasveikinti didžiojo pranašo pasirodymą. Petros pirkliai prisiekdami tvirtino, kad šis žmogus vakar Betanės kaimelyje prikėlė iš numirusiųjų žmogų. Jau ne vienos dienos lavoną, kuris dvokė... Patikslinimas man atrodė nereikalingas, bet Flavijų jis visai ne laiku sužavėjo.

Kai perėję tuščias gatves ir aikštes pasiekėme Antoniją, kitoje Šventyklos aikštės pusėje pastebėjome keistą eiseną. Aidint dainoms, džiaugsmo šūksniams ir garsams mažų būgnelių, kuriuos linksmai barškino vaikai, ėjo žmonės. Jie mynė

margų apsiaustų, numestų ant žemės tarsi margaspalvės gėlės, kilimu, ištiestu priešais žengiantį triumfo alėja.

Iš pradžių aš jo nemačiau. Žydinčių medžių šakos, alyvmedžių šakelės ir žalios palmės, kuriomis jis buvo apkaišytas, judėjo kartu su juo lyg siūbuojantis miškas ir slėpė jį nuo mano akių. Paskui pro lapiją pamačiau ant kokio triumfo vežimo buvo užkeltas šitaip sutinkamas žmogus: ant baltos asilaitės su asiliuku. Įsivaizduoju, kaip būtų nušvilptas imperatorius ant asilo Romoje. Ta keista žydų tauta iškilmingai pasitiko šį juokingą ekipažą ir nekreipė jokio dėmesio į mano įspūdingą karinį paradą.

Flavijus stebėjo reginį ir jo veide, dar labiau apželusiame negu mano, nušvito plati šypsena:

– O, pone! Tai galilėjietis! Tai Jėzus, Juozapo sūnus!

Pabūgau, kad, atpažinęs jį, mano galas neprasibrautų pro mūsų gretas ir nepultų prie dailidės sūnaus kojų. Bet jis nejudėjo, tik dūsaudamas linkčiojo galva.

Likau toje pačioje vietoje ir apimtas smalsumo bandžiau pamatyti tą galilėjietį, apie kurį buvau tiek daug girdėjęs ir kurio mokymas mane šiek tiek jaudino. Tačiau buvau per toli, kad įžiūrėčiau jo bruožus. Kaštonine barzda apaugęs veidas man pasirodė jaunas ir gražus.

O paskui Jėzus, Juozapo sūnus, pakėlė akis ir pažiūrėjo į mano pusę. Iš tokio atstumo jis negalėjo matyti manęs geriau nei aš jo... Bet vis dėlto man pasirodė...

Net po tiek laiko vis dar nesugebu nusakyti, ką tada pajutau. Kokie žodžiai tai išreikštų? Laukimas? Viltis? Troškimas? Galbūt...

Taip, iš visų jėgų vyliausi, troškau, kad galilėjietis žiūrėtų į mane, į mane vieną ir daugiau į nieką kitą.

Mano širdis pradėjo beprotiškai daužytis, smarkiai ir ritmingai. Kaip daužėsi kadaise, kai dar visai jaunas, prieš mūsų vestuves, bėgau pas Prokulą Probijaus sodais.

Visa savo siela linkau prie šio nepažįstamojo, sukrėstas, tarsi nuo jo priklausytų mano gyvenimas.

Viskas truko trumpą akimirką. Galilėjietis, kuris negalėjo manęs matyti, nusisuko. Tai sukėlė keistą ir skaudų apmaudą.

Išsitiesiau savo balne ir atsakiau į Antonijos vartų sargybinio sveikinimą.

Aiškiai mačiau, tikrai neapsirikau, kaip Titas Kėcilijus Lukanas, tribūnas su raudona juosta, įžūliai ir nepritardamas kilstelėjo antakius. Ir niekinamą pasišlykštėjimą, įsirėžusį jo kilmingame ir nepriekaištingai nuskustame veide, kai žiūrėjo į minią ir galilėjietį...

VIII

Buvau dar vaikas, kai sykį žaisdami su Adolfu kambaryje, į kurį mums buvo draudžiama įeiti, sudaužėme vieną labai brangią etruskų vazą. Mano tėvas nepaprastai ją vertino. Nuščiuvę, sutrikę ir išsigandę ilgai žiūrėjome į šukes.

Mano tėvas bausdavo retai, bet griežtai. Fizinę kančią jis laikė vyriško auklėjimo dalimi. Aš niekada tam nepritariau ir retai ryždavausi pakelti ranką prieš savo vaikus... Bet aš – ne mano tėvas. Taigi tądien net nedvejojau, kad būsiu nubaustas dvylika rykščių, kurių, beje, tikrai nusipelniau.

Dar labiau išsigandęs nei aš, Adolfas pasiūlė paslėpti vazos šukes kampe ir eiti žaisti į sodą. Jeigu tėvas vis dėlto mus įtars, mes begėdiškai pameluosime ir visą kaltę suversime kambarinei. Tai buvo neseniai į darbą priimta vergė kaledonietė, atgabenta iš jos laukinio krašto. Ta vargšė lotyniškai nesuprato ir nemokėjo nė trijų žodžių. Buvome ramūs, kad jai nepavyks išaiškinti piktadarystės.

Neslėpsiu, mintis apie galimybę išvengti bausmės, kurios nusipelniau už savo nusižengimą, teikė man niekingą palengvėjimą. Šis žemas pasitenkinimas išgaravo pamačius nubaustą tarnaitę. Ji buvo labai jauna, labai gležna ir botago bijojo tūkstantį kartų labiau už mane. Apimtas nepakeliamos gėdos, su-

radau tėvą ir neaiškindamas, kad nusikaltau ne vienas, viską prisipažinau.

Gavau savo dvylika negailestingų rykščių... Tėvo ranka galėjo būti ypač sunki.

Po aštuonių dienų, kai mano strėnos atsigavo ir jau galėjo įvertinti dovaną kaip atlyginimą už tai, kad sugebėjau pripažinti savo kaltę ir kaip tikras vyras prisiimti visą atsakomybę, jis man padovanojo pirmą žirgą.

Greitai pamiršau bausmę, bet ne tėvo džiaugsmą dėl mano garbingo poelgio. Manau, vėliau savo gyvenime nepadariau nieko, kas aptemdytų tėvišką Gajaus Vyresniojo pasididžiavimą.

Ne, niekada nevengiau atsakomybės ir niekada neišsigyniau savo nuodėmių ir klaidų.

Net galėčiau rasti pateisinimą savo sprendimui pasmerkti galilėjietį kančioms, kurių reikalavo jo tauta. Galėčiau prisiekti, kad nenorėjau jo mirties. Tai būtų tiesa. Aš nenorėjau Jėzaus, Juozapo sūnaus, mirties ir dariau viską, kad užkirsčiau jai kelią.

Net galėčiau pasakyti, kad buvau bejėgis sutrukdyti šią mirtį, ir tai būtų tiesa, nes romėnų prokuratorius nėra galingesnis už Romos įstatymus. Beje, būtent Romos įstatymai privertė mane priimti blogiausią sprendimą visos mano karjeros metu. Galėčiau pasislėpti už senų savo tautos teisminių sprendimų, cituoti tekstus ir susitarimus, kuriuos privalėjau gerbti. Bet kam meluoti? Kam, jei Prokula nėra kvaila?

Ką tik aš vėl susidūriau su jos žvilgsniu. Jame perskaičiau tą patį negailestingą klausimą:

– Ką tu padarei, Gajau?

Bet kuris kitas atsakytų atlikęs savo pareigą. Būtent tuo mėginau save įtikinti šių žydų Velykų išvakarėse, kai pagaliau likęs vienas bandžiau pamiršti sužalotą galilėjiečio veidą, jo balsą ir didelę baimę, su kuria jis kovojo.

Atlikau romėnų valdytojo ir šeimos tėvo pareigas. Buvau

ištikimas Romai ir Tiberijui Cezariui. Padariau viską, ką galėjau, kad apsaugočiau savo žmoną ir vaikus.

Nors iš šalies žiūrint viskas atrodė teisinga, aš su liūdesiu jaučiau, kad buvau neištikimas. Kam? Kodėl? Anksčiau, atrodo, žinojau. Šiuo metu jau nežinau. Praėjus akimirkos susijaudinimui, ta akinama ir baisi šviesa, kurią mačiau, užgeso.

Taigi parašysiu paprastai: nuteisti nekaltą žmogų mane privertė baimė. Ir, jeigu man nebūtų pritrūkę drąsos, būčiau užkirtęs kelią šiam nusikaltimui. Bet ši drąsa reikalavo, kad dėl nepažįstamojo rizikuočiau ne tik savo, – nors ir tai labai svarbu, – bet ir Prokulos, ir vaiko, kurio ji laukėsi, ir Poncijos su Aulu gyvybe.

Vis dėlto, manau, kad vienas žodis, vienintelis šio žmogaus žodis, jeigu jis būtų norėjęs prašyti pasigailėjimo, būtų suteikęs man jėgų ir jį gelbėdamas būčiau rizikavęs savo, net savo žmonos, savo sūnaus ir dukters gyvybe.

Šito žodžio jis neištarė.

Kodėl?

Nuo tada jo ir Prokulos tyla yra sunkesnė ir skaudesnė už minios klyksmų ir riksmų baimę. Jų abiejų tyla nuolat mane baudžia.

O aš dar vyliausi, kad susitikimas su galilėjiečiu suteiks man ramybę! Jis atėmė ją iš manęs, o laikas, gerai gydantis žaizdas, manąsias kasdien vis labiau gilina.

* * *

Klyksmai, riksmai, kurių nepajėgiau nutildyti. Ir jo tyla, jo vienintelio... Šis prisiminimas iškyla ryškiausiai, kai galvoju apie tą balandžio rytą.

Aš mažai ir prastai miegojau. Vakar ištariau nuosprendį, kuriuo turėjo būti nukryžiuotas Abo sūnus ir du jo bendrai.

Tai buvo pirmas kartas, kai turėjau skirti mirties bausmę, ir ši aukščiausia galia nulemti žmogaus mirtį ar gyvenimą mane baugino. Nuėjau miegoti susijaudinęs, sutrikęs, o tai, kad per mane vykdomas ne asmeninis Gajaus Poncijaus kerštas, bet Romos ir Cezario teisingumas, paguodos man neatnešė. Vykdžiau savo pareigas, bet visai tuo nesidžiaugiau. Net mintis apie vinis, sminganćias į zeloto kūną, nesuteikė man jokio pasitenkinimo: kankinimai, kuriuos jam skirsiu, nenumalšins mano skausmo ir nepaguos dėl Nigero mirties. Aš nieko nepakeisiu, nieko nesugrąžinsiu. Tik žmonijos kančią padidinsiu dar vieno žmogaus kančia.

Varčiausi lovoje niekaip nerasdamas sau vietos. Man labai skaudėjo petį. Pagaliau nugrimzdau į neramų miegą, kupiną keistų sapnų. Pro mane praslinko Liucijaus Arijaus ir mano sūnaus šmėklos. Jie stovėjo laiptų, regis, kylančių į dangų ir pasibaigiančių debesyse, apačioje ir šypsodamiesi laikėsi už rankų. Aplink juos grūdosi milžiniška minia, nekantri ir linksma, tarsi lauktų leidimo lipti. Ir staiga tarp minios ir laiptų aš pamačiau kliūtį: krauju apibėgusio kryžiaus šešėlį. Kraujas visą laiką sunkėsi ir maža srovelė virto upeliu, paskui srove, vėliau upe, kol savo sraute paskandino daugybę žmonių, moterų ir vaikų, kurie, pakėlę akis į nematomas aukštumas, kažko laukė.

Šis reginys netikėtai prikėlė mane, apsipylusį prakaitu, išsigandusį. Pamažu grįžau į tikrovę, į tamsą, užtvindžiusią kambarį. Prokula blaškėsi šalia manęs, ją irgi kankino košmarai. Išgirdau jos dejonę:

– Ne! Ne! Gajau, pasigailėk! Ne, maldauju! Nedaryk to! Nedaryk to!

Kokį nusikaltimą dariau savo žmonos sapne? Aš vos ją prižadinau, bet ji, atrodo, nurimo ir leidau jai vėl užmigti. Nėštumas perkopė aštuonis mėnesius ir ji buvo išvargusi. Prokula buvo beveik trisdešimt dvejų metų... Mylėjau ją ir bijojau jos netekti.

Užmigti nepavyko. Už lango jau balo dangus, o kažkur tolumoje jau seniai giedojo gaidys, užsispyręs ir smarkus.

* * *

Riksmai, klyksmai. Pykčio ir neapykantos iškreipti veidai.

Vos išgirdęs triukšmą, atsikėliau, nulipau žemyn ir nustebau išvydęs tokią didelę minią, o dar labiau nustebau atpažinęs tiek daug seniūnų, raštininkų, aukštų kunigų, fariziejų, visų tų, kurie paprastai taip vengia nešvaraus bendravimo su manimi, pagoniu.

O paskui tarp jų pamačiau jo veidą, tą patį veidą, kurį taip norėjau pamatyti prieš penkias dienas. Bet kaip jis dabar atrodė...

Milžiniška violetinė kraujosruva ant kairiojo skruosto pamėlynavo, tai suteikė keistą netaisyklingumą jo veido bruožams, kurie šiaip, matyt, buvo tobulai harmoningi ir net nepaprastai gražūs. Dešinioji akis buvo primerkta, antakių lankas aukštai pakeltas. Smūgis kumščiu arba smarkus antausis buvo praskėlęs viršutinę lūpą ir palikęs veide skausmo šešėlį. Nosis dviejose vietose sulaužyta ir iš jos taip bėgo kraujas, kad trumpa rusva barzdelė nusidažė raudonai.

Iš tokio smarkaus mušimo ir sužalojimo supratau, kad jie norėjo užmušti šį žmogų. Ir, prisiekiu, tada panūdau daryti viską, kad tai sutrukdyčiau.

Riksmai, klyksmai. Įžūliausias mano girdėtas melo koncertas. Kuo tik jo nekaltino. Be jokios gėdos, melagingai.

– Tai piktadarys! Tai riaušių kurstytojas!

Jie drįso tvirtinti esą jis uždraudė savo mokiniams mokėti mokesčius. Iš Flavijaus žinojau, kad šis kaltinimas, beje, kaip ir visi kiti, buvo melagingas. Priešingai, paklaustas, ar reikia mokėti mokesčius, jis sakė: „Kas Ciesoriaus, atiduokite Ciesoriui“.

Visur ieškojau savo šimtininko: tik jis galėjo geriau išaiškinti jų melagingus liudijimus ir paskelbti, kad galilėjietis kaltinamas klaidingai. Bet Flavijaus niekur nebuvo... Prakeiktas galas! Turbūt dar vartėsi lovoje su vienadiene gražuole!

Tikrasis Jėzaus, Juozapo sūnaus, nusikaltimas, kuriuo jie, kaip pavyzdingi rytiečiai, jį kaltino, buvo įvardytas tik paskutinę akimirką, kai iš mano abejonių ir klausimų suprato, kad netikiu jų žodžiais ir žinau daugiau, negu jie manė:

– Jis skelbiasi Kristumi ir Karaliumi!

Bet ar Kristus ir Karalius nėra tas pats? Ar Erodas man neaiškino, kad Izraelio karalius yra Kristus, Pateptasis, Jahvės Išrinktasis? Įdėmiai stebėjau galilėjietį. Karalius, Kristus, Mesijas. Vadinasi, jis galų gale pareikalavo tų pačių titulų, kurių atgimimo laukė Judėja? Ir aš supratau, kodėl jie troško jo mirties. Vargšas Mesijas, vargšas Kristus, vargšas Izraelio karalius. Toks svetimas karingiems jo tautos siekiams. Žmogus, turėjęs išvyti mus iš Palestinos, stovėjo priešais mane ir aš žinojau, kad jis mokė ne paskandinti romėnus jūroje, bet atsukti kairįjį skruostą, gavus per dešinįjį. Ir, Herakli švenčiausiasis, į jį pažiūrėjus aiškiai matėsi, kad šiąnakt storžieviai nesusilaikė ir prigriebė jį už jo žodžius.

Pajutau neapsakomą užuojautą, bet jaučiausi visiškas bejėgis. Nes kuo šiame grynai žydiškame ginče buvau dėtas aš, romėnų prokuratorius? Taigi pabandžiau juos nuraminti ir remdamasis jų papročių neišmanymu aiškinau, kad, nors ir kuo būtų kaltinamas galilėjietis, jį už tai jau ir taip per smarkiai nubaudė. Tikėjausi, kad viskas tuo ir pasibaigs. Romėnui sunku patikėti, kad dėl religinio ginčo gali būti pralietas kraujas. Dabar Romoje nelaidojamos gyvos net vestalės*, sulaužiusios skaistybės įžadus! Ką jau kalbėti apie tai, kad niekam neateitų į galvą bausti mirtimi dėl dievų.

* *Vestalė* – romėnų deivės Vestos vaidilutė, davusi netekėjimo ir skaistumo įžadus.

Riksmai, klyksmai. Aš nieko nesupratau.

– Mes neturime teisės ką nors nužudyti!

O, Romos Fortūna, kas galėjo tai žinoti geriau už mane? Visoje Imperijoje iš pavergtos liaudies mes atėmėme teisę žudyti arba palikti gyvus jų nuteistuosius. Teisę vykdyti teismo nuosprendžius pasilikome sau*. Vis dėlto ši tvarka Judėjoje nebuvo nepakeičiama ir aš, kvailys, jiems tai priminiau: religiniuose klausimuose, išimties tvarka, romėnų prokuratorius galėjo pareikšti esąs nekompetentingas ir atsisakyti ištarti nuosprendį. Bet tada teisę paskelbti mirties bausmę ir pareikalauti – taip, pareikalauti iš manęs... – pagal įstatymą ją įvykdyti perimdavo Sinedrionas, vienintelis įgaliotas įvertinti nusikaltimo sunkumą. Aš suvokiau, kad negaliu padaryti nieko arba beveik nieko, kad išplėščiau iš jų galilėjietį.

Riksmai, klyksmai. Ir jo žvilgsnis, susitikęs su manuoju.

Jis bijojo, labai bijojo. Bijojo rėkti, pulti ant kelių, gintis, maldauti.

Ir jis nemaldavo, nesipriešino. Stovėjo toje pačioje vietoje prieš mane tylus ir sustingęs. Išbalęs ir išsigandęs. O vis dėlto orus ir drąsus. Ant akių krito ilga plaukų sruoga, kurią jis pasitaisydavo trumpu galvos krestelėjimu.

Riksmai, klyksmai. Jo tyla, jo orumas ir jo baimė...

Aš nusivedžiau jį į savo teismo salę, kur jo kankintojai negalėjo eiti. Šis žmogus kažką turėjo. Prisiminiau keistą Flavijaus pastebėjimą:

– Man atrodė toks nepasiekiamas, kaip Tiberijus Cezaris, kad nebuvau vertas prieiti prie jo.

Supratau, ką norėjo pasakyti galas. Šis surištas vyras sužalotu kūnu buvo didingas kaip karalius ir, žinoma, didingesnis už

* Žydų savivalda neturėjo teisės vykdyti mirties sprendimo. Romos imperatoriaus vietininkas jį patvirtindavo arba panaikindavo. Patvirtintą sprendimą įvykdydavo romėnų kareiviai.

storulį Erodą. Ir aš pareiškiau tai, kas man staiga pasirodė visiškai akivaizdu:

– Tu esi žydų karalius.

Jo kilnumas, jo karališkumas, visa jo esybė rodė tai. Šis žmogus buvo karalius. Jis pakėlė akis į mane. Nustebęs? Susidomėjęs?

– Ar pats taip manai? Ar kiti apie mane tau pasakė?

Jo balsas... Norėjau, kad jis niekada nenutiltų... Man nenutiltų...

Panūdau viską jam papasakoti: apie Teutoburgą ir savo galą šimtininką, apie Zenobiją ir Antiochą, apie Flavijaus viešnagę Kafarnaume ir jo keistas mintis, kurias įsikalė sau į galvą, mudviejų su galu pokalbius apie jį. Ir apie kitus, dar paslaptingesnius, skausmingesnius ir asmeniškesnius dalykus, kurių niekam nebuvau pasakojęs... Prasižiojau kalbėti. Nutilau. Buvau juokingas, pasigailėtinas. Bijojau pasirodyti jam juokingas. Ar jo nustebimas nebuvo sumišęs su trupučiu pašaipos, netikėtumo, sutikus pagonį, persiėmusį žydų tikėjimu? Sukaustytas gėdos, nieko nepasakiau, tik sumurmėjau:

– Bene aš žydas?

Vos šyptelėjo, tarsi nepiktai šaipydamasis iš manęs, ir sužalotame veide staiga pasirodė siaubinga baimė. Mat jis... Norėjau jį padrąsinti:

– Tavo tauta ir aukštieji kunigai tave įskundė. Ką esi padaręs?

Buvau įsitikinęs, kad galilėjietis paaiškins, kokiu nesuprantamu poelgiu jį kaltina jo tauta, ir aš rasiu sprendimą. Aš jį išgelbėsiu. Viskas pasibaigs tik ta siaubinga naktimi.

Bet mano klausimas jam nerūpėjo. Jis grįžo prie mano ką tik ištarto teiginio, kuris jį domino labiau, nei tai, kaip išsisukti iš šios painiavos:

– Mano karalystė yra ne iš šio pasaulio. Jei mano karalystė būtų iš šio pasaulio, mano tarnai juk kovotų, kad nebūčiau atiduotas žydams. Bet mano karalystė ne iš čia.

Nežinojau, kokia buvo ta karalystė, apie kurią jis kalbėjo, bet supratau, kad Romai jis nekėlė jokio pavojaus, ir to man užteko. Man kilo keistos, absurdiškos ir nuostabios mintys, jos dingo pernelyg greitai, kad galėčiau aiškiai suvokti, bet kažkodėl pajutau begalinį susijaudinimą ir džiaugsmą. Laimingas ir nesuprasdamas kodėl kartojau:

– Taigi tu esi karalius.

Ir dar ilgai mėgavausi tuo, ką šis tvirtinimas galėjo reikšti. Tada įvertinau didžiulę savo žodžių reikšmę. Dabar nebeprisimenu, kas mane privertė juos ištarti... Mano žvilgsnis vėl susitiko su galilėjiečio žvilgsniu. Kai atsakė, jo balse nebuvo nei nuostabos, nei abejonės žymės:

– Taip yra, kaip tu sakai: aš esu karalius.

Beveik neabejojau tuo ir jis žinojo, todėl jau iš pat pradžių aš, Judėjos prokuratorius, kalbėjau su juo kaip lygus su lygiu. Kaip lygus su lygiu? Ar tikrai? Nes Flavijus buvo teisus: galilėjietis kažką turėjo, kaip ir Tiberijus. Tik Cezaris man visada kėlė baimę, o Jėzus, Juozapo sūnus, žadino manyje... Negalėčiau to paaiškinti!

Galėčiau būti su juo valandų valandas, klausytis jo pasakojimų apie paslaptingą, man nepažįstamą karalystę ir skelbti jo karalystę.

Tuo momentu pasirodė Titas Kėcilijus. Kaip paprastai – triukšmingai, nes su malonumu klausydavo ritmiško savo *caligae* kaukšėjimo į plokščių grindinį ir kalavijo trinksėjimo į duris ir sienas. Puikus romėnų tvarkos įsikūnijimas... Ir staiga – galbūt paveiktas mano priešiškumo – Lukanas pasidarė toks, kokį jį greičiausiai matydavo svetimšaliai ir žydai: arogantiškas ir žiaurus atėjūnas, savo jėgą ir prievartą naudojantis kaip galutinius įrodymus.

Iš aukšto nužvelgė galilėjietį, manydamas, kad žemina jį savo pranašumu. Man svaigo galva, kai pabandžiau įsivaizduoti, kokį įspūdį padariau savo tribūnui, kai jis aptiko mane taip

besišnekučiuojantį su surištu kaltinamuoju, kurio veidas pamėlęs nuo smūgių... Tai, kas prieš akimirką man atrodė aišku ir šviesu, nugrimzdo į baisiausią sumaištį. Aš išraudau. Tačiau pastebėjau, kad Lukano pasirodymas privertė galilėjietį instinktyviai atsitraukti atgal. Jėzus, Juozapo sūnus, bijojo Tito Kėcilijaus. Deja, aš irgi...

Taip bijojau, kad net pamečiau mudviejų su galilėjiečiu pokalbio giją. Tada patikslinimas, kuris man atrodė toks aiškus, tapo beprasmis, ir tai, ką išgirdau, pasirodė visai nesuprantama:

– Aš tam esu gimęs ir atėjęs į pasaulį, kad liudyčiau Tiesą. Kas brangina Tiesą, klauso mano balso.

Vieną akimirką man pasirodė, kad laikau rankose Atsakymą, vienintelį Atsakymą, kurio apėmus nevilčiai meldžiau dievų, bet neketinau jiems atsiduoti.

Tačiau Lukanas griežtai ir pašaipiai žiūrėjo į mane. Tada atsisakęs suprasti apsisiaučiau savo prokuratorišku orumu ir pasukau durų link. Eidamas pro galilėjietį susitaikiusio ir pavargusio žmogaus balsu paklausiau:

– Kas yra Tiesa?

Jis neatsakė.

Kartais, kai lieku vienas, kartoju šiuos žodžius:

– Kas yra Tiesa?

Bet juos slegia baimė ir pasiklydusi viltis, kurias kadaise norėjau į juos sudėti, tačiau sulaikė kvaila gėda... Ir aš atsimušu į tylą. Galilėjiečio nebėra. Jis niekada neatsakys man.

Riksmai ir klyksmai. Jie bloškėsi man į veidą, kai išėjau iš teismo salės susitikti su minia. Ji smarkiai padidėjo. Stojau prieš ją. Kuo iškilmingiau ištariau tai, ką tikėjausi būsiant neatšaukiamu verdiktu*:

– Aš neradau jokios šio žmogaus kaltės.

* *Verdiktas* – nuosprendis, sprendimas.

Taip, aš neradau jokios kaltės, bet aš – ne žydas... Kilo sutartinis riksmas:

– Negali būti! Tu jo nekaltini! Bet jis kiršina tautą!

– Ar tu nežinai, kad jis draudžia mokėti mokesčius?

– Tai maištininkas! Tai riaušių kurstytojas! Tai plėšikas!

Negi jie manė, kad esu toks kvailas ir patikėsiu? Nusivylęs gūžtelėjau pečiais. Klyksmai dukart sustiprėjo. Atsisukau į Jėzų, Juozapo sūnų. Jis buvo išblyškęs ir tylus. Kiekvienas minios ištartas melas priversdavo jį krūptelėti. Negalėjau ramiai klausyti jų melagingų nekalto žmogaus kaltinimų ir pasilenkiau prie jo:

– Ar negirdi, kaip baisiai jie tave kaltina? Tu nieko neatsakai!

Taip, jis girdėjo... Jis pernelyg gerai girdėjo... Atrodė įskaudintas ir apstulbęs, kaip žmogus, kurio pasitikėjimą ir meilę išdavė artimasis, draugas ar mylimoji. Taip, kaip atrodyčiau aš, jei užklupčiau Prokulą kito vyro glėbyje.

Bet jis nejautė jokio pykčio, jokio nepasitenkinimo. Tik begalinį liūdesį dėl sutryptos ir išniekintos meilės. Negi ši kerštinga minia – tie patys žmonės, praėjusį šeštadienį stumdęsi sutikdami jį malonės giesmėmis? Supratau jį ir gailėjau. Žinojau, kad, apimtas tokio sielvarto, aš irgi tylėčiau. Bet minia šią tylą palaikė ne išduoto draugo nuoskauda, o sutrikusio nusikaltėlio gėda...

Riksmai ir klyksmai. Toks triukšmas, kad suprasti galėjau tik pavienius žodžius ir sakinių nuotrupas:

– Jis pradėjo Galilėjoje!

Tada prisiminiau Erodą, storą Erodą, mažų mergaičių tvirkintoją, savo pilvą dangstantį brangiais, bet padažo ir riebalų dėmėmis aplaistytais šilko rūbais. Ir man pasirodė, kad radau patikimą būdą, kaip išgelbėti Jėzų, Juozapo sūnų. Antipas ir jo gudrus veidas, kai prašė padėti atsikratyti Jonu... Man pavyko apsaugoti Krikštytoją tik todėl, kad, gimęs Judėjoje, gyvendamas ir skleisdamas savo mokymą mano provincijoje, pri-

klausė nuo manęs. Jeigu nebūtų palikęs teritorijos ir taip kvailai perėjęs į Galilėją, senasis Lapinas niekada nebūtų jam pakenkęs... Taigi, kaip Jonas priklausė nuo mano teismo, taip Jėzus, Juozapo sūnus, priklausė nuo Erodo teismo! Jis buvo iš Nazareto, iš Galilėjos. Jis priklausė nuo tetrarcho ir aš žinojau, kad Antipas nejautė jam priešiškumo. Jeruzalėje buvo sulaikytas kažkoks galilėjietis? Tai Galilėjos vadovybės, o ne mano reikalas! Erodas sakė gerbiąs Dievo žmones. Aš jam patikėsiu šitą, atiduosiu jo globai. Antipo rūmuose jis bus saugus – ne mano teritorijoje, ne mano žinioje. Ypač – ne Sinedriono žinioje. Ir Jėzus, Juozapo sūnus, bus išgelbėtas.

Kai vėl apie tai galvoju, imu svarstyti, ar tik nemėginau gėdingai permesti savo pareigų Erodui? Ne. Aš taip nekenčiau tetrarcho, kad net mintis, jog turėsiu prašyti jo paslaugos, man buvo nepakenčiama. Vis dėlto, norėdamas išgelbėti galilėjietį, aš sutikau pasiaukoti: tapti dėkingas šlykščiai riebalų krūvai ir gašlūnui, drįsusiam pasivadinti karaliumi.

Taip pasielgiau todėl, kad tik tokiu būdu galėjau išgelbėti ir tvarką, ir teisingumą vienu metu, kaip man liepė Romos įstatymas ir mano paties sąžinė: išgelbėti šį nekaltąjį, prieš kurį lyg vilkų ruja prieš ėriuką šiaušėsi minia.

Taigi nusiunčiau jį pas Antipą. Jis mano poelgį, žinoma, išsiaiškino, kaip mėginimą susitaikyti. Buvau visai pamiršęs, kad tas kiaulė mėgo keistas aplinkybes, nesuvokiamus reiškinius ir savo rūmuose laikė visą būrį burtininkų ir pranašų, tarp kurių buvo apšviestasis Simonas, tvirtinęs galįs skraidyti. Viešas pasirodymas, kurį jis surengė po kelerių metų, įrodė, kad jis akivaizdžiai gyrėsi...

Taigi Erodas labai apsidžiaugė nauja mano paruošta pramoga. Jis būtų ne mažiau apsidžiaugęs, jeigu būčiau nusiuntęs jam kokį nors mokytą gyvulį arba labai jauną šokėją. Bet jo malonumas buvo trumpas. Nepaisydamas jo prašymų ir įsakymų, galilėjietis nesiteikė nei prasižioti, nei palinksminti jo sa-

vo garsiais pokštais, kuriais žavėjosi liaudis ir kuriuos Antipas taip norėjo pamatyti. Jėzus nesistengė įtikti tetrarchui – nepadaugino duonos, nepavertė nei vieno vandens ąsočio į vyną, negrąžino klausos nei vienam kurčiajam, regos nei vienam aklajam ir neprikėlė nei vieno mirusiojo. Susidūręs su tokiu negeranoriškumu, Antipas, vis dėlto geras žiūrovas, turint galvoje jo milžinišką patiklumą, įsiuto. Ir grąžino galilėjietį man. Prieš tai, norėdamas pasityčioti, liepė apvilkti jį viena iš savo karališkų mantijų, primindamas, kad kalbama apie Jahvės Išrinktąjį, Kristų, Izraelio karalių.

Kaip aš galėjau manyti, kad iš Erodo galima sulaukti bent trupučio švelnumo, bent trupučio dosnumo?

Man liko tik paskutinė beviltiška galimybė: stojus prieš Sinedrioną atsisakyti vykdyti sprendimą, atsisakyti savo leidimo vykdyti vyriausiojo kunigo paskirtą mirties bausmę. Tokiu būdu aš labai viršyčiau savo teises bei įgaliojimus, ir galbūt Sinedrionas įvardytų tai kaip pasipriešinimą Sirijos valdytojui. Tada aš neišgelbėčiau galilėjiečio ir pražudyčiau save.

Ne laiku prisiminiau paskutinį Probijaus patarimą: kol Roma bus Elijaus rankose, elkis kuo santūriau.

Pažvelgiau į galilėjietį. Puikus apdaras, kuriuo jis buvo apvilktas, darė jį dar labiau apgailėtiną, bet labai tiko prie jo laikysenos... Taip, šis žmogus buvo karalius.

Nusprendžiau viską išmėginti. Grįžau į minią, pasikviečiau vadus, vis dar tikėdamasis įkalbėti pakeisti nuomonę. Aš jiems dar sykį pakartojau, kad neabejoju galilėjiečio nekaltumu. Bet negi jiems rūpėjo pagonio nuomonė? Argumentams išsekus, net griebiausi – aš! – Erodo autoriteto! Jis žydas, tačiau irgi nesupranta, kodėl reikėtų bausti Jėzų, Juozapo sūnų! Gaila, bet tarp Sinedriono narių moralinis Erodo autoritetas turėjo ne geresnę reputaciją nei mano. Aš buvau nešvarus ir nieko neišmanantis romėnas, o Antipas buvo perėjūnas, sa-

vo tautos išdavikas. Ar ne darni porelė? Jie manė, kad mudu susimokėme. Man ir dabar darosi silpna prisiminus, kad galėjau būti palaikytas šito negarbingo žmogaus bendrininku!

Aš vėl kai ką sugalvojau. Tai buvo Velykų išvakarės ir galėjau pasinaudoti savo teise suteikti malonę. Jeigu jie nori bet kokia kaina nubausti galilėjietį, aš jam tučtuojau pritaikysiu malonę. Bet man reikėjo liaudies pritarimo. Paprašiau ją liudyti:

– Ar jūs norite, kad paleisčiau žydų karalių?

Visai netikėtai pavartojau Mesijo titulą, kurį minia užginčijo.

Iš kareivių, vaikštinėjančių po kiemą, pasigirdo kikenimai. Jie manė, kad aš tyčiojuosi, kad šį titulą pavartojau šaipydamasis, todėl nepagarbiai atsiliepė į tai, ką palaikė piktdžiugišku juokeliu.

Riksmai, klyksmai. Žinoma, galėjau blogai išgirsti ar blogai suprasti. Bet tūkstančiai balsų skandavo tik vieną vardą: ne Jėzaus, bet Jozuės...

Jie reikalavo, kad aš paleisčiau Abo sūnų. Abo sūnų! Nigero žudiką, Abo sūnų, vakar šliaužiojusį man prie kojų, verkusį ir maldavusį išgelbėti nuo kryžiaus. Bet jiems jis įkūnijo svajones apie jėgą ir neapykantą.

– Abo sūnų! Abo sūnų!

Man knietėjo pakviesti Lukaną ir palikti jį su dviem kohortomis, kad būtų nutildyta ši bepročių minia, kad į jos rodomą jėgą būtų atsakyta mano jėga. Bet nepadariau to, nes prisiminiau praėjusių metų Velykas, savo kardą, raudoną nuo kraujo, kurį gailėjausi praliejęs, ir baisų riksmą to berniuko, sutraiškyto mano žirgo kanopomis. Buvau be galo pavargęs nuo nereikalingų ašarų ir beprasmių kančių.

Minia, ši nepakenčiama pabaisa, turėjo tik vieną veidą ir vieną balsą, bet jeigu savo kareiviams būčiau liepęs perverti ją ietimis, ši hidra vėl būtų virtusi nekaltų žmonių minia. Ar ji bent suvokė, kad Sinedriono narių rankose buvo tik žaisliu-

kas? Keršto įrankis fariziejams, kuriems galilėjietis tapo negailestingu priešu? Jėzus, Juozapo sūnus, nekurstė sukilimo prieš Romą. Savo žmonių jis prašė keistis, siekti aukštesnės laisvės, nei jie troško. Ir to Sinedrionas niekada nebūtų jam atleidęs. Minia yra kvaila ir pavojinga, aš visada jos saugojausi. Bet ji nesupranta, ką daro. Vienas savo teismo salėje aš žinojau, kaip nusikalsčiau, jeigu įsakyčiau išvaikyti minią.

Galilėjietis man sakė: „Mano tarnai kovotų, kad nebūčiau atiduotas žydams". Iš jo ramaus ir santūraus elgesio supratau, kad jis nenorėjo sukelti ant kojų nei mano, nei savo kareivių. Bet negalėjau suprasti, kodėl jis taip elgėsi.

Vis dar negalėjau apsispręsti. Ne dėl to, kokį sprendimą priimti. Buvau jį priėmęs: paleisiu kaltinamąjį. Bet dėl to, kaip geriausia tai padaryti. Pagavau save sukiojantį raitelių titulo žiedą, kaip tai darydavo Liucijus Arijus, kai jaudindavosi. Ar Nigeras būtų žinojęs geriau už mane? Gal jis būtų ne taip troškęs išgelbėti Jėzų, Juozapo sūnų? Žinoma, ne... Liucijus mirė kartodamas vieną iš tų keistų galilėjiečio posakių... Koks jis buvo?

„Norėjau tau pasakyti, pone: lengva numirti už tą, kurį myli..."

Numirti už tą, kurį myli... Aš supratau, kad Nigeras paliko man pagrindinį raktą į viską. Tai pasiaukojimas ir apsikeitimas. Bet aš negalėjau suprasti, nei su kuo norėjo pasikeisti, nei dėl ko norėjo pasiaukoti Jėzus, Juozapo sūnus.

Pastebėjau, kad jis žiūri į mane. Jo sužeistomis lūpomis perbėgo anksčiau matyta šypsena, tarsi be galo nudžiugus, kad savo menkomis romėniškomis smegenimis dar gebu ką nors suprasti. Bet ne, nesąmonė! Mudu jau gerą valandą nesikalbėjome! Nebent galilėjietis skaitė mano mintis. Susijaudinęs ir sutrikęs nusisukau.

Ir viename kampe pamačiau Flavijų, visaip besistengiantį atkreipti mano dėmesį. Radęs progą nutraukti šią varginamą sceną, pašokau. Atsistojau ir išėjau, galas pasuko paskui ma-

ne. Jis mindžikavo nuo vienos kojos ant kitos, nežinodamas, nuo ko pradėti. Pagaliau pasiryžo:

– Pone, atleisk man, bet tai svarbu. Pirmiausia, žinai, kad turiu tau perduoti Klaudijos Prokulos žodžius. Aš kartoju tai, ką ji man sakė, pone: „Gajau, jeigu mane myli, nieko nedaryk šiam teisiajam! Šiąnakt sapne aš labai dėl jo kentėjau“.

Flavijus krenkštelėjo, aiškiai sutrikęs dėl tokios užduoties.

Prisiminiau savo žmonos sapną ir jos dejones: „Gajau, ne! Ne! Pasigailėk! Prašau! Ne, Gajau! Ne! Nedaryk to, nedaryk to!“ Vadinasi, ji sapnavo galilėjietį?

„Jeigu mane myli, nieko nedaryk šiam teisiajam.“ Nuostabus moteriškas naivumas! Kaip galėjau nieko nedaryti? Ir kas būtų, jeigu dabar būčiau nusprendęs nieko nedaryti? Kartais žydai išvydavo iš miesto tuos, kuriuos laikydavo nusikaltusiais: svetimaujančias moteris, užkluptas nusikaltimo vietoje, arba, rečiau, piktžodžiautojus. Ir jau išvijię iš Jeruzalės, nelaukdami jokio kito teismo būdo, negyvai užmėtydavo akmenimis. Galbūt, tarkime, atsižvelgdami į mano autoritetą, jie neišdrįs taip pasielgti su galilėjiečiu? Tai buvo pernelyg didelė rizika, kuriai aš negalėjau pritarti. Pirmyn! Aš neturėjau jokios kitos išeities, o tik atsisakyti vykdyti nuosprendį.

Flavijus sukuždėjo:

– Atleisk man, pone, kad drįstu patarti. Klaudija Prokula mano, kad teisingai elgiasi, aš žinau, bet ji klysta. Ir aš kreipiuosi į tave, lyg prašyčiau malonės: tu, priešingai, turi įsikišti į šį reikalą! Tu tai žinai, pone! Mokytojas yra nekaltas! Tu turi jį išgelbėti!

Flavijus jį vis dar vadino Mokytoju. Mano ištikimasis galas, tas, kuris nemokėjo būti nedėkingas, kuris nemokėjo palikti savųjų. Po jųdviejų susitikimo Kafarnaume net pradėjo jį vadinti ponu, kaip mane. Nedvejodamas, tarsi šis vardas būtų savaime suprantamas. Galilėjietis, Mokytojas ir Ponas? Taip, ir aš maniau, kad Flavijus jį taip pavadino ne veltui.

Išraudęs paskubomis tęsė:

– Pone, jeigu teiktumeisi leisti... būtum toks geras! Žinoma, tai draudžiama, bet vis dėlto, jeigu tu leistum! Žinai, jie yra tokie nelaimingi, tokie išsigandę! Jie labai jam atsidavę! Pone, jeigu teiktumeisi leisti jiems įeiti, pažadu, jie netriukšmautų, jie tylėtų!

Ir jis parodė man moterį su jaunuoliu, įsispraudusius tamsioje kertėje. Jie susijaudinę stebėjo mūsų pokalbį. Gal niekada nebuvo girdėję lotynų kalbos? Atrodė tokie sukrėsti, kad man pagailo jų, ir norėdamas, kad jie tikrai suprastų, tęsiau kalbą graikiškai:

– Gerai, tegul įeina! Tik tegul tyli!

Paskui tyliau lotyniškai paklausiau:

– Pasakyk bent, kas jie tokie?

– Ji, pone, yra Marija. Žinai, ta Marija... Našlė, kuri... na, gerai, aš ne kartą praleidau naktį pas ją Magdaloje... Tas vaikis yra Johanis. Jo vardas Jonas, kaip kitų šiame krašte, bet jo motinai atrodo, kad Johanis graikiškai skamba gražiau... Jis iš Kafarnaumo, ne kartą tau apie jį pasakojau! Aš net manau, kad tu buvai su ja susitikęs, su jo motina. Jos vyras turi pačią stambiausią žūklavietę prie Tiberiados ežero!

Viskas aišku! Prokulos viešnia, moteris, norėjusi mane įtikinti, kad abu jos sūnūs nusipelnė vietos tarp pasaulio stebuklų! Johanis, žinoma! Toks gabus paauglys, rašantis eilėraščius... Kiek jam metų? Šešiolika? Daugiausiai septyniolika. Trumpi rudi garbanoti plaukai, dar neprasikalusi barzdelė ir efebo* švelnumo veidas. Bet akys kupinos nerimo, liūdesio ir ryžtingumo, visai kaip vyro.

Aš svarsčiau, ką motina mano apie jo priklausymą galilėjiečio mokiniams. Greičiausiai ji apsilankė pas jį ir išrėžė tą pačią įkyrią kalbą apie geras vietas, kurių nusipelnė jos

* *Efebas* – Senovės Graikijoje pilnametystės (18 metų) sulaukęs jaunuolis.

berniukai. O jeigu taip, ką jis jai atsakė? Man labai rūpėjo tai sužinoti...

Tačiau ta moteris buvo nuostabi. Akivaizdžiai vyresnė už Prokulą ir su amžiaus paliktomis žymėmis veide, kaip moterų, nemokėjusių arba nenorėjusių rūpintis savo grožiu. Bet jos negalėjai užmiršti... Ji nežiūrėjo į mane, jos akys buvo įsmeigtos į Jėzų, Juozapo sūnų. Dar nebuvau matęs moters veide giliau, labiau, begėdiškiau įsirėžusios begalinės meilės ir begalinės baimės. Pajutau, kaip ji žadina man norą išgelbėti galilėjietį, kad išvysčiau dėkingumo šypseną, galbūt skirtą man, kai jai grąžinsiu jos Kristų.

Saulė dabar buvo aukštai danguje ir išėjus laukan apžilpino akis. Baisus triukšmas nesiliovė, o minia dar padidėjo.

Riksmai ir klyksmai...

– Abo sūnų, Abo sūnų, Abo sūnų!

Atsisėdęs ant vienos kolonos cokolio, kažkoks vyras, kurio veido dėl ryškios šviesos negalėjau įžiūrėti, atkišo į mane kumštį ir garsiau už visus suriko:

– Paleisk Abo sūnų!

Nemanau, kad jis būtų geidęs galilėjiečio mirties, bent jau ne labiau už kitus susirinkusiuosius. Tiesiog Jėzus, Juozapo sūnus, buvo ne toks svarbus, kaip zelotų vadeiva. O zelotų vadas ne toks svarbus, kaip reta galimybė įžeisti Romą, neleidžiant išlaisvinti vieno nusikaltėlio, kurį ką tik nubaudžiau.

Viena Jozuės vienutės anga kaip tik išėjo į aikštę. Plėšikas turėjo viską girdėti. Jį, žinoma, prajuokino netikėtas jo populiarumas, laukiantis išsigelbėjimas ir visiškas mano pralaimėjimas.

– Abo sūnų, Abo sūnų, Abo sūnų!

Šioje pakrikusioje minioje akimis bandžiau rasti vadovus, pasikalbėti su jais, įtikinti. Bet nieko nemačiau, tik tą ryškią šviesą, ir nuo jos akyse susitvenkė ašaros. Apžilpintas surikau, kas papuola:

– O ką man daryti su Jėzumi, Juozapo sūnumi, kuris vadinamas Kristumi?

Man atsakė sutartinis laukinis, piktas riksmas, kokį galima išgirsti cirke, kai parkrinta sužeistas gladiatorius ir minia laukia svaigaus kraujo praliejimo:

– Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus jį!

Atsisukau į galilėjietį. Buvo išbalęs, smilkiniuose spindėjo prakaito lašeliai. Užsimerkė, gal norėdamas išvengti nepakenčiamos saulės šviesos, o gal nenorėjo matyti neapykantos, kurios verpete atsidūrė, liepsnos. Bet elgėsi taip pat išdidžiai, kaip elgiasi garbingi pralaimėjusieji, neprašantys jokio pasigailėjimo.

Negalėjau nusigręžti ir palikti jį šiai gaujai. Pasipiktinęs ir įniršęs surikau:

– O ką pikta jis yra padaręs?

Žinoma, nieko. Bet kam tai rūpėjo, išskyrus mane, mano žmoną, Flavijų? Išskyrus moterį už manęs, iki kraujo susikramčiusią lūpas? Išskyrus vaikį, kurio gražiame veide atsispindėjo tik siaubas ir nuostaba? Tris pagonis, vieną kekšę ir vieną paauglį, vos atsiplėšusį nuo motinos sijono. Palyginti su šia minia, tai buvo labai mažai.

Liaudis, genama laukinio įniršio, isteriškai klykė:

– Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus jį!

Niekada nebuvau geras oratorius. Nesu nei Brutas, nei Markas Antonijus, kad sugebėčiau įtikinti liaudį savo veiksmų teisingumu ir savo ketinimų nuoširdumu. Beje, net jeigu graikiškai sukurpčiau kokią nors gražią kalbą, įrodančią Kristaus nekaltumą, niekas manęs neklausytų. Taigi nusprendžiau negražbyliauti ir ryžtingai surikau:

– Ne! Aš jo nenukryžiuosiu! Nerandu jokios jo kaltės! Aš liepsiu jį paleisti!

Tada mano petį palietė kažkieno ranka, spustelėjo, atgaivindama senos žaizdos skausmą. Titas Kėcilijus pasilenkė prie manęs:

– Tu išprotėjai, pone! Taip sukelsi riaušes! Neverta! Pažadėk bent nubausti jį!

Nubausti, bet už ką? Lukanas atidžiai žiūrėjo į mane. Įžūli poza, griežtas žvilgsnis, ironiškai perkreipta burna – tikriausias romėnų tvarkos pavyzdys. Reikėjo nekreipti dėmesio į jo patarimus. Tačiau aš, bailys, pridūriau:

– Nubausiu jį ir paleisiu.

Nuo tos akimirkos pradėjau savęs nekęsti.

Ieškojau pateisinimo savo sprendimui. Neradau nė vieno – bent jau garbingo ir pagrįsto. Vėl virtau tuo pačiu vaiku, kuris, pasiduodamas baimei ir pritardamas negarbingiems Adolfo siūlymams, leido vietoj savęs apkaltinti vergę kaledonietę. Tik tą rytą aš negalėjau pasivyti Tito Kėcilijaus ir pasakyti:

– Jis nieko nepadarė! Nuplakti reikia ne šį vyrą, bet mane!

Man buvo gėda ir nedavė ramybės sąžinės balsas.

Žinojau, ką iš mūsų žmonių padarė Lukanas, kai ėmė vadovauti. Drausmės siekė bausmėmis, kurias skirdavo už menkiausią nusižengimą. Nuolat baudžiami, dažnai plakami, mano kareiviai sužvėrėjo, ir kiekvienas jiems pamestas laimikis tapdavo niekingo poreikio atsigriebti silpnesniu auka. Taip, aš tai žinojau, bet savo tribūno nedrįsau nei barti, nei prašyti, kad būtų švelnesnis ir minkštesnis. Beje, jis būtų tik pasišaipęs ir atsakęs, kad jo priemones pateisina per kelis mėnesius pasiekti rezultatai. Neneigsiu: žinojau, kad mano legionieriai be formalaus įsakymo, bet su nebyliu mano pritarimu, už Lukano žiaurumą atsigriebs galilėjiečiu. Be to, jis sumokės už išgąstį, kurį jiems sukėlė ši staugianti ir grasinanti minia.

Aš tai žinojau. Ir už tai, mažiausiai už tai, turiu atsakyti ir vilkti naštą. Bet kodėl man taip sunku?

Dešimt legiono metų ir mano prokuravimas turėjo labiau mane užgrūdinti. Kiek kartų dalyvavau ką nors nuplakant, kartais net mirtinai? Niekada neskaičiavau. Mačiau į darbą paleistus drausminamuosius botagus iš odinių virvių su švino ar-

ba kauliukų rutuliukais galuose. Žinojau, kad nugaros ir šonai jais būdavo plakami tol, kol prasiskirdavo raumenys, ir net tol, kol, budeliams gavus įsakymą lupti smarkiau, po mėsos koše pasirodydavo kaulai. Šios kančios neturėjo nieko bendra su mano tėvo rykštėmis.

Aš tai žinojau.

Bet kai jie atvedė Jėzų, Juozapo sūnų, mane net supykino. Leidau jį nuplakti ir dėl to man buvo gėda. Nenorėjau ir juo labiau neįsivaizdavau, kad jis gali tapti niekingiausios komedijos auka.

Žydų karaliaus titulas praskaidrino nuotaiką mano legionieriams ir, mėgdžiodami Cezariui atiduodamą pagarbą, jie kaip karalių pagerbė kalinį. Iš vieno spygliuoto dykumos augalo suvijo diademą* ir papuošė jo galvą. Paskui supykę, kad karūna nesilaikė, kumščiais ir vėzdais prismeigė prie galvos. Kraujas tekėjo galilėjiečio veidu, per akis, palikdamas žymes ant blyškių skruostų. Atrodė, lyg verktų kraujo ašarom.

Ant nuplaktų pečių jie užmetė raudoną apsiaustą, seną, nešvarų ir nudėvėtą. Prisiminiau, kaip kadaise ramiai nusisegiau jį ir numečiau į ginklų salės kampą, kur visų pamirštas voliojosi porą metų. Tai buvo Liucijaus Arijaus *paludamentum*, tas pats, kurį jis vilkėjo tą dieną, kai atidavė savo gyvybę už manąją. Ant jo buvo didelės pajuodavusios dėmės – Nigero kraujas. Šios žymės ant medžiagos vėl paraudo, tarsi būtų atsinaujinęs prieš dvejus metus pralietas Liucijaus kraujas. Bet dabar kraujas sunkėsi iš sužalotos Jėzaus, Juozapo sūnaus, nugaros ir maišėsi su mano nužudyto draugo krauju, lyg būtų viena kančia ir tas pats sielvartas.

Mane apėmė beprotiškas liūdesys. Staiga prisiminiau visas savo netektis, visą savo sielvartą. Dar vieno žmogaus kančia

* *Diadema* – monarcho arba valdžios simbolis – auksinis arba sidabrinis lankelis.

prie visos žmonijos kančios... Štai viskas, ką pasauliui pavyko laimėti. Ir kiekvienas iš mūsų yra auka arba budelis. Man atrodė, kad riksmai lauke susiliejo su visais žmonijos riksmais, virsdami milžinišku ir baisiu skundu, kylančiu į niūrų dangų. Ir kad šiame visuotiniame ir neišvengiamame skausme, šiame nesuprantamame ir negailestingame visos žmonijos likime niekas nematė prasmės.

Milžiniškas skundas lyg kaltinimas ir malda veržėsi aukštyn. Susitelkė aplink galilėjietį. Jis užsimerkė, regis, sukluso ir pakilo virš visko. Ar iš savo kančių aukštumos įžvelgė jo prasmę, suprato jo reikšmę?

Dabar jis man atrodė kaip šitos gundomos ir kankinamos žmonijos įkūnytojas.

Vėl atsimerkė, žiūrėjo į mane, liūdnas ir susikaupęs. Laukiau priekaišto. Nieko panašaus. Jo žvilgsnyje buvo tik begalinė užuojauta. Taip, tokia beprotiška, kokia tik gali būti, ir jis gailėjo manęs, lyg būtų supratęs mano kančias ir mano maištą, supratęs ir atleidęs. Aš vėl nusukau akis.

Dar sykį išėjau. Išvedžiau jį į lauką. Vyliausi, kad jo išvaizda, juokinga ir varganai puošni, sukels ne minios neapykantą, bet gailestį. Mus pasitiko tyla ir aš maniau, kad man pavyko. Paprašiau liaudį paliudyti.

– Išvedu jį jums, kad žinotumėte, jog nerandu jokios jo kaltės! Štai žmogus!

Riksmai, klyksmai:

– Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus jį!

Aš surikau garsiau už juos:

– Tai imkite jį! Ir patys nukryžiuokite! Nes aš nerandu jokios jo kaltės!

Taigi man užteko drąsos atsisakyti įvykdyti nuosprendį. Drįsau pasipriešinti jų sprendimui ir pareikšti savo nuomonę.

Prie manęs priėjo vienas Sinedriono narys, kurio aš nepažino-

jau, nesužinojau ir jo vardo. Labai tyliai, bet grėsmingiau nei liaudis, nenatūraliai kantriai ir ramiai paaiškino:

– Šviesiausiasis pone prokuratoriau... Mes turime vieną Įstatymą. Ir pagal tą Įstatymą šitas žmogus turi mirti, nes jis pasivadino Dievo Sūnumi...

Jis galėjo pasakyti ir aiškiau: „Romėne, tu neturi teisės atsisakyti vykdyti mūsų sprendimo. Religinėse bylose sprendimus priimame mes. O tu, pagoni, čia esi, kad palaikytum mūsų sprendimus, kurių nesupranti ir dėl kurių negali ginčytis“. Jis reikalavo, kad aš įvykdyčiau nuosprendį, ir aš turėjau besąlygiškai su juo sutikti.

Žinoma, galėjau užsispirti ir atsisakyti. Drąsiai ir kvailai. Galėjau prisiimti šią riziką, milžinišką ir nereikalingą. Pagaliau Sirijos valdytojas labai patenkintas, kad gali mane pasmerkti, vis tiek palaikys Sinedriono sprendimą ir išsiųs į Romą ataskaitą apie mane...

Pasiruošiau rizikuoti ir toliau ginti galilėjietį. Grįžau į teismo salę, tikėdamasis jo paramos. Galvoje sukosi tas keistas kaltinimas: „Šitas žmogus pasivadino Dievo Sūnumi“. Kaip galėjo atsitikti, kad jo tvirtinimas sutapo su galų druidų mokymu, kuriuo taip pasitikėjo Flavijus? „Žinai, pone, esu tikras, kad jis yra Vaikas, į žemę nusileidęs gerojo aukščiausiojo Dievo įsikūnijimas!“ Tada norėjau, kad tai būtų tiesa, kad šis žmogus, kurį liepiau nuplakti, tikrai būtų karalius – ne žydų, bet Dangaus ir Žemės. Ir kad jis man padėtų.

Bet prieš mane stovėjo tik kruvinas nuteistasis, smūgių subjaurotu veidu. Pradėjau nebesuprasti, kas vyksta, kas jis toks, nei ką turiu toliau daryti. Tačiau... Kai jis į mane pažvelgė, pajutau, kad esu pasiruošęs viskuo patikėti, su viskuo sutikti, viskam ryžtis. Užsidegęs beprotiška viltimi, drebančiu balsu paklausiau:

– Iš kur tu esi?

Ir laukiau jo atsakymo.

– Iš Nazareto.

Galilėjiečio veide vėl pasirodė šypsena, bet jis nieko neatsakė. Mane prislėgė begalinis liūdesys. Iš visos širdies norėjau jam padėti. Ištiesiau pagalbos ranką. Kodėl nepriėmė jos ir neleido išgelbėti? Kur aš suklydau, jeigu negalėjau padėti jam daugiau negu neraštingas galų šimtininkas arba atgailaujanti paleistuvė? Prislėgtas linktelėjau galva:

– Nenori kalbėti su manimi... Ar nežinai, kad turiu galią tave nukryžiuoti?

Ištiesiau ranką, maldaudamas lyg elgeta. Meldžiau gelbėtis, leisti man jį išgelbėti. Atlikau paprastą judesį – ištiesiau ranką, bet sudejavau ir perkreipiau lūpas iš skausmo. Man vis labiau skaudėjo petį, mano pirštai stingo, negalėjau jų pajudinti.

Jėzus, Juozapo sūnus, vis žiūrėjo į mane šypsodamas ir užjausdamas. Įdėmiai žiūrėjo į mano sustingusią ranką, tarsi pažinotų kiekvieną jos kaulelį, kiekvieną raumenį ir kiekvieną nervą, tarsi tiksliai žinotų, kur man skauda. Tas žvilgsnis degino mane. Bet jis nieko nesakė, nejudėjo. Skausmas praėjo ir aš nuleidau be reikalo prašymui ištiestą ranką. Daugiau nieko nesitikėjau.

Kovodamas dėl jo gyvybės rizikavau savąja, bet jis nesutiko man padėti. Jis paliko mane vieną su mano įgaliojimais. Ruošiausi išeiti iš kambario, bet mane sulaikė jo balsas. Pasakė vieną tiesą, kuri man priminė mano bejėgiškumą ir skurdumą:

– Tu neturėtum man jokios galios, jeigu tau nebūtų jos duota iš aukštybių. Todėl didesnė nuodėmė tam, kuris mane tau atidavė.

Staiga manyje įsižiebė išdidumo ugnelė ir aš išėjau į lauką.

Riksmai ir klyksmai.

Plačiu mostu, kuris – labai keista – nesukėlė jokio skausmo, parodžiau į galilėjietį:

– Štai jūsų karalius! Aš nerandu jokios jo kaltės, todėl paleisiu!

Choras atsiliepė įkyriai kartodamas tą pačią frazę:

– Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus jį!

– Norite, kad nukryžiuočiau karalių?

Kartu su nepasitenkinimu ir pykčiu atgavau drąsą. Daugiau negirdėjau pašaipių legionierių pastabų, nemačiau santūrios Lukano paniekos. Galvojau tik apie savo tikslą: išplėšti iš jų šitą žmogų.

Prie manęs priėjo tas pats Sinedriono narys, neseniai reikalavęs įvykdyti nuosprendį. Jo balse jau nebuvo saldumo ir su neapykanta, šnypšdamas ištarė tai, ko niekada nesitikėjau iš pamaldaus žydo, iš fariziejaus:

– Šviesiausiasis pone prokuratoriau, mes neturime karaliaus, tiktai Ciesorių! Ir jei šitą paleisi, nebesi Ciesoriaus draugas, nes kiekvienas, kuris randa sau kitą karalių, yra Ciesoriaus priešas!

Taigi šitas žydas, taip nekentęs Romos ir jos įstatymo, dar labiau nekentė Kristaus, nes, siekdamas jį nužudyti, drįso man, Romos įgaliotiniui, priešpriešinti Romą, baisiausią Romos įstatymą, švenčiausiąjį jo didenybės įstatymą... Titas Kėcilijus akylai stebėjo mane, jaučiau, ką jis galvoja. Ir jis buvo teisus. Nes užstodamas galilėjietį, pasivadinusį Dievo Sūnumi ir žydų karaliumi, aš akivaizdžiai pasikėsinau į aukščiausią Tiberijaus ir dieviškojo Cezario galybę. Ir dėl tokio niekam neprilygstamo nusikaltimo aš irgi nusipelniau mirties.

Pažvelgiau į Jėzų, Juozapo sūnų, ir meldžiau akimis. Jis buvo nekaltas. Jau kelias valandas tvirtinau tai miniai. Bet ar aš buvau pasiruošęs dėl jo mirti?

Staiga Antonijos kiemas ir galilėjietis išnyko. Mane apniko haliucinacijos. Buvau ne Jeruzalėje, bet Kapryje, kartu su Tiberijumi Cezariu. Bandžiau jam paaiškinti, kodėl viršijau savo, kaip prokuratoriaus, teises, kodėl užsitraukiau tokią didelę jo rūstybę. Negalėjau rasti žodžių. Tikrai Princo akivaizdoje man nepavyko ištarti net dviejų rišlių sakinių... Mane vė-

rė baisios Tiberijaus akys, prasiskverbiančios iki sielos gelmių, griežtos ir negailestingos. Negalėjau paneigti savo kaltės, nusipelniau mirties ir su ja susitaikiau. Nuleidau galvą.

Regėjimas išsisklaidė taip greitai, kaip atsirado, dabar buvo ramu ir aišku. Rizikavau savo gyvybe? Taip. Bet anksčiau dažnai ja rizikuodavau net visiškai be reikalo... Pažvelgiau į galilėjietį. Karalius? Dievo Sūnus? Aš beprotiškai rizikavau ir buvau pasiruošęs mirti už jį. Jis žiūrėjo į mane, liūdnas ir susijaudinęs, bet nepadarė ir nepasakė nieko, kas man padėtų.

Ir haliucinacija pasikartojo, tik daug ryškesnė. Aš nebijojau budelio kardo. Savo valia sutikau žūti už šitą žmogų, kad viso Izraelio ir visos Romos akivaizdoje jis būtų išteisintas ir paskelbtas karaliumi. Bet ar galėjau laisvai rinktis? Juk viskas priklausė ne tik nuo manęs. Prieš mane stovėjo jau ne Tiberijus. Buvau jau ne Kaprio vasarnamyje, bet didelėje Palatino salėje, priešais Sejaną, neteisėtai užgrobusį valdžią. Jis įsakė nužudyti mane ir man buvo visai vis tiek. Bet štai į jo teismo salę įžengė mano žmona su vaikais. Ašmenys žybtelėjo saulėje, kraujas, ištryškęs iš perrėžtos Prokulos gerklės, užliejo baltą jos tuniką. Vienas sargybinis čiupo Aulą, nekreipdamas dėmesio į jo išgąsčio riksmus. Laikydamas už kojų, ėmė daužyti į sieną. Girdėjau, kaip traška lūžtantys mano sūnaus kaulai.

Pakėliau ranką prie akių, bandydamas išsklaidyti šį baisų reginį. Nepavyko. Košmaras pasidarė dar ryškesnis. Į kambarį įėjo du vyrai, vilkdami Poncijią. Pirmą kartą suvokiau, kad mano dukra jau nebe vaikas. Jos ilgi plaukai krito ant sužaloto ir ašaromis apsipylusio veido. Veltui spardėsi ir kvietė mane į pagalbą. Vyrai nutraukė nuo jos suknelę. Dieve mano, kaip galėjau pamiršti veidmainišką paprotį, pagal kurį draudžiama įvykdyti mirties bausmę nekaltai mergaitei? Kiek mergaičių, kiek paauglių, tikrų arba tariamų savo tėvų

nusikaltimų aukų, buvo išprievartautos budelių ar kalėjimo sargų per pilietinius karus ir dabar, valdant neapykantos apimtam Elijui, kad paskui būtų teisėtai nužudytos?

Poncijos riksmas draskė man širdį, lyg visa tai būtų vykę iš tikrųjų.

Galilėjietis įdėmiai stebėjo mane, tarsi žinotų, ką aš matau, ir klaustų:

– Iš tiesų, Gajau Poncijau, tu mane myli labiau už savo gyvenimą ir tu sutinki mirti, gindamas mane... Bet ar tu pasiruošęs priimti ir tai? Ar myli mane labiau už savo žmoną? Ar myli mane labiau už savo sūnus? Ar myli mane labiau už savo dukrą?

Kas galėtų atsakyti jam: „Taip“?

Kai Prokula prislegia mane savo tyla ir savo nebyliu priekaištu:

– Ką tu padarei, Gajau?

Turėčiau atsakyti:

– Atleisk man, mylimoji, kad paaukojau šio teisiojo gyvenimą už tavo ir mudviejų vaikų gyvenimą...

Nes toks yra mano nusikaltimas.

Aš pralaimėjau kovą. Negalėjau primesti savo valios. Buvau savo pareigų įkaitas, Romos įstatymų įkaitas. Tiesa, galėjau išsisukti nuo savo pareigų ir paniekinti įstatymą, susitarimus. Galėjau pasmerkti save mirčiai. Bet neužteko drąsos ir jėgų pražudyti savo šeimos.

Pareikalavau vandens. Kraują savo gyvenime liedavau dažnai. Juo ne kartą buvau išsitepęs rankas. Bet šio kraujo, ant seno *paludamentum* susimaišiusio su Arijaus krauju, gėdingai pataikaudamas Lukano žvėriškumui ir leidęs žiauriai ir beprasmiškai nuplakti nekaltą, jau išliejau pernelyg daug. Aš nedaviau sutikimo įvykdyti nuosprendį: jis iš manęs buvo išplėštas jėga, šlykščiai grasinant. Mane privertė ir norėjau, kad visi tai matytų.

Vergas ištiesė man sidabrinį dubenį. Įmerkiau į vandenį rankas. Nusiploviau jas nuo man primesto nusikaltimo.

Šaižiu balsu, prokuratoriaus balsu, Romos balsu, kurį staiga atgavau, sušukau:

– Aš nekaltas dėl šio kraujo!

Aš nekaltas, nei aš, nei Cezaris, nei Roma. Šį sprendimą, kurį prievarta patvirtinau, priėmė kažkas kitas. Aš tik pritaikiau susitarimus ir įstatymą. Prieš savo valią. Ir norėjau, kad visi tai žinotų.

Riksmai ir klyksmai.

Liaudis trepsėjo piktai džiūgaudama. Sinedriono narys, išdrįsęs pasiremti Romos įstatymu prieš Romą, pergalingai ir pašaipiai suriko:

– Nebijok, šviesiausiasis prokuratoriau! Šiuo krauju susitepei ne tu ir taviškiai, bet mes ir mūsų vaikai!

Vargšas beprotis...

Atidaviau jiems tą, kurį tikėjau esant tikrą Izraelio karalių, tą, kurį Flavijus pasveikino kaip dievišką Vaiką, gimusį iš Skaisčios Motinos. Kryžius, kurį liepiau paruošti Jozuei, Abo sūnui, bus skirtas Jėzui, Juozapo sūnui. „Tas, kuris prikalamas prie medžio, yra Jahvės prakeiktas!“ Kokios beprotybės vykdytoju, juokingai menku bendrininku tapau prieš savo valią?

Eidamas pro galilėjietį, labai tyliai, taip, kad jis negalėjo manęs girdėti, sukuždėjau:

– Atleisk...

Vėl pakilau į savo kambarį. Mano širdis neramiai daužėsi, rodės, apalpsiu. Net Teutoburgo vakarą nejaučiau tokio nuovargio, nemaniau visiškai pralaimėjęs ir praradęs viltį.

Flavijus parkrito prie mano kojų. Jis verkė. Uždėjau ranką jam ant peties ir pasakiau:

– Meldžiu patikėti: prisiekiu, padariau viską, ką galėjau padaryti!

Jis raudojo:

– Žinau, pone, žinau... Jo didenybės įstatymas... Tu nuo jo priklausai.

Pakėlė į mane maldaujančias akis, vos sulaikydamas ašaras:

– Pone, norėjau tavęs paprašyti... Norėčiau... paprašyti leidimo, kuris...

Nutilo, vėl prapliupo raudoti. Negalėjo ištarti nė žodžio. Bet aš supratau jo norą ir bijojau jam pritarti. Dalyvauti tame reginyje Flavijui turėčiau leisti iki galo. Jis primygtinai prašė:

– Žinai, pone, jie visi paspruko! Visi, supranti! Išsilakstė šiąnakt, kai Mokytojas buvo suimtas... Išskyrus berniūkštį, žinai, tą Johanį, ir dar Mariją, ir dar Mokytojo motiną... Visi išsilakstė! Taigi, tu supranti, pone! Supranti! Tu gerai žinai, kad aš negaliu pasielgti kaip jie! Negaliu pasekti jų pavyzdžiu ir kaip jie palikti jį...

Iš nevilties mano galas vieną po kitos darė pačias kvailiausias lotynų kalbos klaidas, painiojo kirčius ir galiausiai pradėjo vartoti keltiškus ir šiurkščius žodžius, man regis, keiksmažodžius, skirtus ne itin garbingam galilėjiečio mokinių būriui. Bet man nebuvo juokinga, tikrai ne... Juk aš geriau nei bet kuris kitas žinojau, kad Flavijus negalėjo palikti saviškių. Mano šimtininkas – nerašyto garbės kodekso vergas, germanų naktį grįžęs pasirausti tarp Teutoburgo lavonų, kad iš ten ištrauktų savo jaunąjį tribūną...

Norėjau parinkti kuo griežtesnius ir tikslesnius žodžius, kurių puikiai rasdavo gydytojas Agatosas, aiškiai nupasakoti Flavijui tą akimirką, kai vinys sminga tarp delnų ir pėdų kaulų, ir tą nepakeliamą nuteistojo riksmą. Norėjau pasakyti jam, kad, jeigu išpildysiu jo prašymą, jis turės ištverti šį reginį ir riksmus, stebėti šiurkštų ir nevikrų atbukusių arba pašiurpusių bu-

delių darbą ir būti iki pabaigos, tos pabaigos, kuri ateina labai lėtai, kai dūstantys ir beviltiškai vaitojantys žmonės išsitiesia ir, dar labiau gilindami savo žaizdas, įnirtingai žiopčiodami bando įkvėpti oro.

Niekada negalėjau pakęsti nukryžiavimo.

Flavijus laukė mano atsakymo. Užsispyręs kartojo:

– Juk tu, pone, tai žinai. Negaliu jo palikti. Aš negaliu taip pasielgti!

Ką aš padariau? Pasidaviau... Kad nuslėpčiau savo nusiminimą, pasišaipiau:

– Daryk sau ką nori... Gal pagaliau įsitikinsi, kad jis yra toks pat žmogus kaip visi, o ne tavo gališko Dievo Sūnus!

Taip, žmogus, tik žmogus, kovojantis su žiauriausios agonijos skausmais.

Vis dėlto keistas pilkų akių spindesys atkreipė mano dėmesį – ar tik jis nesitikėjo kažkokio akivaizdaus stebuklo, ar nemanė, kad galilėjietis dar gali išvengti kryžiaus? Jis ramiai atsakė:

– Dėkoju tau, pone. Bet tu tikrai pamatysi: šis žmogus yra Dievo Sūnus.

Kartais aš visai nesuprantu keltų mąstysenos...

* * *

Prisimenu tylą. Minia, patenkinta ir kvaila, išsiskirstė. Saulė, spiginanti zenite ir pernelyg kaitri balandžio pradžioje, atsispindėjo ant balto akmens.

Prisėdau prie savo darbo stalo. Pabandžiau vėl įsitraukti į reikalus. Nepavyko.

Galilėjiečio veidas... Nigero *paludamentum* ir vėl paraudusios jo kraujo dėmės... Atšiaurus Lukano balsas: „Pažadėk bent jį nubausti!“ Mano balsas, silpnas ir varganas, tariantis sutikimą... Kodėl leidau jį nuplakti? Dyglių karūna, negailestinga ir

pajuokianti. Ir tie jo žodžiai: „Yra taip, kaip tu sakai: aš esu karalius".

Varčiau savo durklą tarp pirštų. Kol įsidūriau. Iš pradžių vienas, paskui kitas, paskui dar vienas kraujo lašas nukrito ant vaškinės lentelės, gulėjusios prieš mane. Bet čia ne tas kraujas, besisunkiąs iš nukankinto kūno ir nudažęs medį, prie kurio buvo prikaltasis. Raudonas apsiaustas ir kraujo dėmės. Ir balsas: „Yra taip, kaip tu sakai: aš esu karalius". Ir pareiškimas, kurį nutraukė įžengęs tribūnas, ir aš gerai neišgirdau... Ką pasakė galilėjietis? „Aš tam esu atėjęs į pasaulį, kad liudyčiau Tiesą. Kas tik brangina Tiesą, klauso mano balso."

Sumurmėjau:

– Kas yra Tiesa?

Mano galvoje visą laiką aidėjo tie patys žodžiai: „Kas tik brangina Tiesą, klauso mano balso. Yra taip, kaip tu sakai: aš esu karalius".

„Aš esu karalius. Aš esu karalius. Aš esu karalius."

Ką aš leidau padaryti?

Lukanas įžengė be jokio įspėjimo. Būdamas tribūnu su raudona juosta, manė turįs teisę pasirodyti pas mane kada tik nori.

– Pone, gal galėtum nusileisti? Regis, jie nepatenkinti.

O ar buvau patenkintas aš? Dar niekada nesijaučiau toks nelaimingas.

Bet aš nusileidau. Kieme atpažinau kelis žmones, šįryt kursčiusius minią, tarp jų buvo tas pats fariziejus, ištiktas nepaprasto sąžiningumo priepuolio dėl Romos ir Cezario. Kokius naujus reikalavimus jie galėjo pateikti? Ar aš dar jų neįvykdžiau?

Saulės atšvaitai vis dar nepakenčiamai žėrėjo ant plokščių grindinio, bet vakaruose telkėsi milžiniški juodi debesys. Laukiau paaiškinimo ir greitai išgirdau. Jie kaltino mane erezija, kurią, jeigu tik nieko nelaukdamas ištaisysiu, bus galima pateisinti tik mano pagoniškumu.

Pagal Įstatymą, ant lentelės virš kryžiaus reikia parašyti bausmės priežastį. Neprieštaraudamas parašiau tokius žodžius: „Šitas yra Jėzus Nazarietis, žydų karalius". Ar ne dėl to jie privertė mane nužudyti šį nekaltąjį? Pasiskelbęs žydų karaliumi, jis išniekino jo didenybės įstatymą, ir aš, pagal romėnų teisę, buvau priverstas patvirtinti mirties nuosprendį, kurį už piktžodžiavimą galilėjiečiui skyrė Sinedrionas. Ir štai dabar jie drįsta tvirtinti, kad aš suklydau... Vis toks pat protingas ir tulžingas, mano bevardis fariziejus paaiškino:

– Šviesiausiasis pone prokuratoriau, tu turėjai parašyti ne: „Šitas yra Jėzus Nazarietis, žydų karalius", bet „Šitas skelbėsi žydų karaliumi". Žmonės būriais lankosi egzekucijų vietose. Jie skaitys tavo įrašą. Jie susijaudins. Ištaisyk jį!

Pyktis, slopintas visą rytą, staiga prasiveržė. Milžiniški tamsūs debesys užtraukė dangų, prisotindami orą nepakenčiamos drėgmės. Sprukdamas nuo artėjančios audros, greitai praskrido pulkas paukščių. Kažkur lyg prieš mirtį pradėjo staugti šuo, jam gūdžiais balsais atsiliepė dešimtys kitų.

Mane pylė prakaitas. Pažvelgiau į Kaukolės* kalvą, šį pliką kalnelį prie miesto įvažiavimo. Iš Antonijos kiemo jos nesimatė. Būčiau mielai negalvojęs apie tai, kas ten įvyko. Bet man nesisekė: persekiojo baisūs vaizdai. Fariziejus primygtinai reikalavo:

– Šviesiausiasis pone!

Negi jis pamiršo, kad kreipiasi į Judėjos prokuratorių? Aš kilstelėjau savo togos, kuri mane dusino, skverną. Tol žiūrėjau į žydą, kol jis pagaliau nuleido akis. Išeidamas pareiškiau:

– Ką parašiau, parašyta.

Jie atmetė Romos gailestingumą ir reikalavo Romos teisingumo? Gerai, nuo šiol jie turės Romos teisingumą. Ir jie nusigrauš nagus.

* Golgotos kalnas – aram. *gulgalta*, hebr. *gulgolet* – kaukolė.

Jie reikalavo, kad nubausčiau galilėjietį kaip žydų karalių, ir aš buvau tikras, kad nubaudžiau jį už tai. Taigi norėjau, kad jis mirtų kaip asmuo, kuriuo skelbėsi esąs. Pasipiktinę aukšti atstovai išėjo.

Dvidešimt aštuoni balto marmuro laipteliai kilo į mano rezidenciją. Man atrodė, kad niekada neįstengsiu jų įveikti, nebent šliaužčiau keliais. Kiek kartų šįryt verčiau jį nulipti ir užlipti? Aišku, pernelyg daug, turint omeny jo nuovargį... Norėjau jam padėti. Ar padariau ką nors dėl to, ar tik padidinau jo kančias?

Iš pradžių maniau, kad man apsvaigo galva. Arba apakau. Saulė užgeso! Ji vis dar buvo virš Šventyklos, bet ugninis diskas pajuodo. Niūriame danguje užgeso žvaigždė. Jeruzalę užklupo ne audra, bet naktis. Tokia naktis, kokios dar nebuvau matęs.

Šunų amčiojimai garsėjo. Žirgai arklidėse neramiai žvengė ir spardėsi, laužydami gardus. Sargybiniai prie vartų, ne mažiau sutrikę už gyvulius, šūkčiojo, kvietė vienas kitą, rodė į saulę. Aš priėjau prie jų, ramiai ir drąsindamas, kaip man atrodė, paaiškinau, kad tai natūralus reiškinys, tik paprasčiausias saulės užtemimas. Bet aš jiems melavau, melavau ir sau. Jau buvau stebėjęs užtemimus: jeigu žiūri į saulės diską, jauti deginimą, kuris kitus apakina. Čia buvo ne tai. Aš galėjau žiūrėti į saulę. Ant jos neužslinko mėnulis: ji buvo užgesusi, be šviesos, be šilumos. Siaubinga, vidurius raižanti baimė užgniaužė man gerklę. Toks laukinis išgąstis užvaldė ne mane vieną. Žmonės aplinkui šaukė iš siaubo, žilo akyse ir meldė dievus pasigailėjimo...

Prisiminęs Prokulą ir vaikus, be abejo, irgi apimtus išgąsčio, pabudau iš savo prietaringų apmąstymų. Turėjau juos pamatyti. Prietemoje, kuri su naktimi nieko bendra neturėjo, pasiekiau laiptus. Įveikiau vieną pakopą, paskui dvi, dar tris. Taip apgraibomis užlipau iki laiptų vidurio, bet dar nemačiau pabaigos.

Už nieko neužkliuvau. Tačiau kažkodėl išsitiesiau ant laiptų, parkritau skersai jų. Kai supratau savo griuvimo priežastį, išgirdau siaubingą vaitojimą: drebėjo žemė. Iš Hado sklido ilgas ir vientisas virpesys. Žemas riaumojimas, primenantis šimto greitai grindiniu riedančių vežimų keliamą triukšmą.

Aš dejavau priplotas prie siūbuojančių laiptų ir neabejojau, kad jie tuoj sugrius ir palaidos mane po nuolaužomis. Neturėjau jėgų atsikelti ir mėginti pasprukti.

Dabar Jeruzalę gaubė beveik visiška tamsa. Ją praskyrė milžiniškas žaibas ir, perrėžęs dangų nuo viršaus iki apačios, su baisiu trenksmu atsimušė į Šventyklos viršūnę. Atrodė, pasaulis ėjo išvien su griaustinio ir žemės grūmojimais.

Ir viskas nurimo. Žemė liovėsi drebėjusi. Debesys prasiskyrė ir kriokliu pasipylė lietus. Atidengęs blyškią, bet mielą saulę, tamsos šydas išsisklaidė. Buvo devynios valandos.

Vėl pakilau į savo kambarius. Nustebau, kad požeminis drebėjimas padarė tiek nedaug žalos. Ant žemės voliojosi keletas sudužusių mažmožių. Apvirtusios lengvos kėdės ir stalai. Tai vieni juokai.

Prokula buvo mūsų miegamajame, prie savęs prispaudusi Ponciją su Aulu. Kiek sprendžiau iš jos žvilgsnio, dėl audros, užtemimo ir žemės drebėjimo ji kaltino mane...

Man šmėstelėjo baisi ir absurdiška mintis: juk tikrai aš turbūt esu dėl to kaltas... Šiuo netikėtu pykčiu dangus ir žemė pasitiko žmogaus, pasiskelbusio Dievo Sūnumi, agoniją.

Aš ėjau iš proto.

Prokula nepuolė priekaištauti dėl mano niekingo elgesio, net neužsiminė apie žinutę, kurią perdavė per Flavijų, o aš į ją neatsižvelgiau. Išblyškusi ir tyli, pradėjo vilkti man drabužius, nes buvau visas šlapias ir aplipęs dulkėmis. Tačiau prieš apsivilkdamas kitą tuniką, kaip paprastai, pirštu pervedžiau per randą ant peties. Ir suglumau. Kelis kartus vėl paliečiau tą vietą, bet susiūtos odos rumbelio, kurį skaudėdavo, nejaučiau.

Pakviečiau žmoną, priėjau prie lango, net paprašiau lempos. Tai buvo ne sapnas. Ten, kur turėjo būti mano sena Teutoburgo žaizda, perverta ir pagilinta Abo sūnus, nieko nebuvo. Tik siaura kaip plaukas, vos matoma, pirštu neužčiuopiama žymė, kurios vėliau man niekada nė sykio neskaudėjo...

Prokula nieko nesakiusi pradėjo verkti. Tada prisiminiau savo pernelyg staigų judesį, kai maldaudamas ištiesiau galilėjiečiui ranką, bet jis nepalietė jos. Savo skausmo grimasą ir savo drebulį... Susikaupusį Jėzaus, Juozapo sūnaus, veidą, kai žiūrėjo į mano sustingusią ranką, ir tą deginimą, į kurį pernelyg užsiėmęs nekreipiau dėmesio ir dėl jo nesijaudinau. Aš vos nepuoliau ant kelių ir pats nepradėjau verkti. Man nebeskaudėjo peties, niekada jo nebeskaudės, aš tai žinojau. Bet mano senoji žaizda, palyginti su sąžinės graužatimi ir sielvartu, kurie spaudė širdį, buvo visai negili. Būčiau viską padaręs, viską atidavęs, kad tai pakeisčiau. Bet mano poelgis nepakeičiamas.

Apie dešimtą valandą Lukanas man pranešė, kad atėjo dar vienas Sinedriono narys. Šitas nepaisė mano būsto nešvaros, kuri, artėjant Velykų šabui, kai žydai privalo dar labiau saugotis, turėjo būti ypač atgrasi, ir neatsisakė užlipti į mano apartamentus. Jau ne kartą, naktį ir slapta, buvau priėmęs šį aukštą asmenį, vadinamą Juozapu Arimatiečiu.

Palinkėjęs gerovės, kaip derėjo žydams, – niekada negalėjau suprasti, nuoširdu tai ar ne, – išdėstė savo apsilankymo priežastį: prašė leisti nuimti nuo kryžiaus galilėjiečio kūną, kad jis būtų garbingai palaidotas. Nes Judėjos svetimšalis, tas, kurį jis vis dar vadino Mokytoju, Jeruzalėje dar neturėjo kapo. Mat čia, kaip ir Romoje, draudžiama garbingai laidoti nubaustuosius mirtimi.

Keistas žmonių nenuoseklumas! Juozapas buvo asmuo, Sinedrionui turėjęs tam tikros įtakos. Kur jis buvo praėjusią naktį, kai jo nuomonė galėjo padėti galilėjiečiui? Kur jis buvo šįryt?

Jeigu būtų atėjęs į mano teismo salę, jeigu būtų garsiai užtaręs Mokytoją, juo remdamasis, būčiau neleidęs įvykdyti mirties bausmės ir būčiau laikęsis savo sprendimo išlaisvinti kaltinamąjį. Tačiau Juozapas nepasirodė nei pas vyriausiąjį kunigą, nei pas mane. Jis pasirodė tada, kai jau buvo per vėlu... Kalbant Flavijaus žodžiais, pasielgė kaip kiti mokiniai – pabėgo... Bet, tiesą sakant, negalėjau vertinti kito žmogaus drąsos ar baimės... Beje, ateidamas pas mane ir pripažindamas savo palankumą dailidei iš Nazareto, jis labai rizikavo, bet to visai nereikėjo.

Patenkinau jo prašymą. Vis dėlto nustebau, kad toks jaunas vyras taip greitai mirė. Dažniausiai nukryžiuotasis tveria dar dvi ar tris dienas, kol, visiškai nusilpus jėgoms, nebegalėdamas išsitiesti ant kryžiaus ir įkvėpti oro, uždūsta... Nepakęsdamas tokio ilgo kankinimo, aš įsakiau Flavijui palengvinti nuteistųjų kančias sulaužant jiems blauzdas. Šįkart žydai buvo patenkinti, nes švento šabo metu negalėjo žiūrėti į nešvarius mirusiųjų kūnus. Vis dėlto man atrodė, kad viskas buvo padaryta labai greitai.

Bet Flavijus man patvirtino, kad galilėjietis mirė pirmas, kai geso saulė, apie devintą valandą. Vykdydamas mano įsakymą, jis liepė pribaigti abu Abo sūnaus bendrininkus, nepatenkintas, kad taip suteikėme jiems greitesnę ir švelnesnę mirtį, negu jie nusipelnė, turint omeny vargšą Liucijų Arijų ir daugelį kitų. O į Jėzaus, Juozapo sūnaus, širdį šimtininkas Lionginas įsmeigė ietį, kad įsitikintų, jog šis tikrai nebegyvas.

Nenorėjau nieko girdėti ir baiminausi, kad galas tuoj leisis į niūrias smulkmenas, kurias taip mėgo. Bet jis susilaikė. Nors matė daug daugiau, man pasakė tik tiek:

– Ir vis dėlto, pone, tu žinai: šitas yra Dievo Sūnus!

Maniau, kad cenomanas, norėdamas ištverti nemalonias akimirkas, išgėrė daug alkoholio ar padaugino raminamųjų vaistų, duodamų nuteistiesiems prieš nukryžiavimą. Bet ne, Flavijus buvo blaivus...

Taip atrodė dėl atsinaujinusios jo keltiškos beprotybės ir nuolatinių iliuzijų.

Beje, ši liūdna diena padrikomis kalbomis nesibaigė.

Šofarai dar nebuvo paskelbę vakaro ir Velykų šabo, kai Sinedriono nariai sugrįžo. Juos labai papiktino žinia, kad aš liepiau atiduoti galilėjiečio kūną jo motinai garbingai palaidoti. Dabar jie reikalavo, kad įsakyčiau saugoti kapą! Mat mieste sklandė kalbos, kad Jėzus, Juozapo sūnus, dažnai, pranašaudamas savo mirtį, skelbė ir tai, jog trečią dieną prisikels. Sinedriono nariai bijojo, kad jo mokiniai nesugrįžtų ir nepavogtų jo kūno, taip patvirtindami pranašystę – „dar blogesnę apgavystę už pirmąją“...

Iš Flavijaus ir Juozapo pasakojimų žinojau, kokie mokiniai buvo likę. Nė vienas iš jų nebūtų ryžęsis leisti persekioti arba nukryžiuoti jo, kad paskui, norėdami įjaudrinti liaudį nuobodžiom pasakom, beprotiškai išniekintų kapo rūsį.

Aš oriai atsisakiau duoti Sinedriono nariams kareivių, kurių jie reikalavo, ir pasiūliau pastatyti savo sargybinius, išvakarėse neteisėtai, kaip jiems pabrėžiau, sulaikiusius ir negailestingai sumušusius Rabį iš Nazareto.

Šį įvykį laikiau baigtu. Bet meluočiau, jeigu sakyčiau, kad tai mane džiugino.

IX

Dabar baigiu skaityti šiuos puslapius, kuriuos Vienoje, kovodamas su tremties liūdesiu ir ateinančios dienos baime, parašiau prieš penkerius metus. Tada man atrodė, kad pasiekiau nelaimės ir sielvarto viršūnę. Aš klydau. Tačiau ar be to dar ką nors dariau? Ar per šiuos penkiasdešimt su trupučiu savo gyvenimo metų bent vieną dieną žinojau, kas yra tiesa? Gal jos nėra? O gal aš, tik aš vienas, esu pasmerktas niekada jos nerasti?

Iš šalies atrodytų, kad esu vienas iš laimingiausių Romos žmonių, jeigu laimę galima matuoti Princo palankumu, turtu ir garbe. Pilnatvei to man neužtenka. Beje, ar galima sakyti, kad žmogus, kurį patenkina vargana laimės regimybė, yra sveiko proto? Koks neregys gali patikėti šiuo melagingu ir laikinu aukščiausios laimės miražu?

Aš praradau pernelyg daug tų, kuriuos mylėjau, ir tai, ką turėjau, todėl negalėjau pamiršti, kad net tą patį vakarą galėjau prarasti tuos, kuriuos dar myliu, ir tai, ką dar turiu.

Turėjau tris sūnus: jų nebėra. Man liko Poncija, mano mylima ir brangiausia dukra. Bet ji irgi tiek kentėjo, kad už jos akinamo grožio, grakštumo ir papuošalų įtariu slypintį dvasios lūžį, pro kurį tyliai išteka jos gyvenimas. Žinau, kad ne-

galiu jos nuo visko apsaugoti, kaip negalėjau apsaugoti jos brolių.

O Prokula vis dar nuoširdžiai myli mane, bet jos nuolatinis tylėjimas, susijęs su tuo nelemtu rytu, pamažu privertė mane atsigręžti į save. Nuo tada mane persekioja savigrauža.

Nuo tos balandžio dienos, kai leidau nukryžiuoti galilėjietį, prabėgo beveik penkiolika metų. Ir palyginti su Imperiją sukrėtusiomis nelaimėmis, tai buvo tik nereikšmingas įvykis. Bet nuo tada aš viską vertinu kitaip.

Nuo tos dienos, kai Sinedriono narys išplėšė iš manęs leidimą įvykdyti mirties bausmę Jėzui, Juozapo sūnui, mano prokuravimas pasikeitė. Aš palaidojau savo naivumą, savo viltį ir norą priversti šitą pasipūtusią tautą pamilti Romą. Vis dar atstovavau Romai, tik jau griežtai ir neperkalbamai. Pagaliau Publijus Kvintilijus galėjo pasveikinti mane kaip savo sekėją.

„Gyvačių padermė!" – rėkė Jonas, kalbėdamas apie savo brolius. Iki savo atsistatydinimo, po septynerių metų, aš visą laiką traiškiau gyvates.

Net nepastebėjau, kad užmiršti artimieji visai nutolo nuo manęs. Kai tai supratau, jau buvo per vėlu. Mano sūnūs buvo mirę. Savo dukrą išleidau už žmogaus, kurio nekenčiau ir su kuriuo, kaip spėjau, ji buvo nelaiminga. Taip, Prokula laikėsi per mūsų vestuves duoto žodžio: „Kur tu būsi, Gajau, ir aš, Gaja, ten būsiu".* Sekėsi man ar nesisekė, mano žmona visada buvo šalia. Tačiau iš tiesų ji buvo toli. Mudu skyrė šmėkla, apie kurią ji nenorėjo kalbėti ir kurios aš neturėjau teisės jai pavydėti.

Tą dieną, kai įvertinau nelaimės dydį, norėjau mirti. Kodėl tada nenusižudžiau? Mano savižudybe būtų labai apsidžiaugęs Gajus Cezaris...

* Senovės romėnų santuokos formulė nuotakai.

Bet venas persipjauti atsisakiau ne dėl to, kad nenorėjau suteikti malonumo Kaligulai. O todėl, kad tokia mirtis būtų buvusi per švelni ir per greita. Mano gyvenimas buvo pavirtęs kančia, kurią turėjau iškęsti iki galo. Sau nesuteikiau net tos malonės, kurią suteikiau didžiausiam plėšikui. Nusprendžiau susimokėti. Ir aš tikrai mokėjau. Bet kuo? Tuo, kad nebuvau toks žmogus, koks norėjau būti. Negalėjau pasigirti nei kuo nors geru, nei kuo nors blogu. Nesugebėjau baigti didelių darbų, apie kuriuos svajojau, ir prieš savo valią dariau tokius darbus, dėl kurių man buvo gėda. Regis, sugalvojau sau subtilią bausmę: pasmerkiau save gyventi su savimi, su žmogumi, kurio visa savo siela nekenčiau.

Oleandrų kvapas po mano langu maišėsi su žydinčių apelsinmedžių kvapu. Jeigu atsistočiau ir žengčiau kelis žingsnius terasa, pamatyčiau tingius mirguliuojančius Tiberio vandenis, kurie šio rudens pradžioje labai nuseko. Tas spindėjimas tolumoje – tai marmuras, puošiantis vestalių namą. O ten – mozaikų auksas ant Palatino fasado. Ta smėlio perėja po mano Aventino kalva – tai Didysis cirkas, o truputį toliau – Cezario forumas, į kurį dabar, nuslūgus dienos karščiui, plūsta klegančios minios. Galėčiau nesitraukdamas žiūrėti į Miestą, nuo kurio buvau pernelyg ilgai atskirtas, ir, kai su ašaromis akyse suprantu, kad jis yra toks pat gražus ir kad jį vis taip pat myliu, prisimenu Liucijų Arijų ir jo paskutinį prašymą: „Pone, grįžęs į Romą, pasveikink nuo manęs..."

Greitai languose įsižiebs pirmosios šviesos, o alėjose, įkurtose dieviškojo Augusto, užsidegs pirmieji deglai. Adolfas įeis į kambarį, tą pačią salę, kurioje mes prieš tiek daug metų sudaužėme gražiąją mano tėvo vazą... Aš vėl nustebsiu išvydęs ne kadaise matytą paauglį, bet putlų graiką, nuplikusiu pakaušiu. Ir vėl ieškosiu veidrodžio įsitikinti, kad mano penkiasdešimt penkeri metai ne taip žiauriai pastebimi... Nors tai ne namų ekonomo pareigos, jis paklaus manęs, kada atnešti neš-

tuvus ir kokią togą šį vakarą norėsiu vilktis. Prasidės dar vienas prabangus imperatoriškų rūmų vakarėlis.

Jeigu mums atvykus Klaudijus nebus girtas, pakvies mane prisėsti šalia jo ir visą vakarą pasakos prisiminimus apie mudviejų vaikystės miestą Lugdunumą, kurį jis dievina, o aš jam esu abejingas. Aš iš mandagumo pasidomėsiu darbais, kurių jis ėmėsi ant senojo Forumo kalvos. Jeigu jis bus girtas, pasakos man savo mėgstamas gašlias istorijas, kurių sutrikęs turėsiu klausyti. Ar įmanoma juoktis iš anekdotų apie apgautus vyrus, kai juos pasakoja naivus apgaudinėjamas vyras? Į salę įžengus šokėjoms, Valerija Mesalina, kaip ir kiekvieną vakarą, išsmuks į lauką. Cezaris nieko nepastebės arba manys, kad žmona nuėjo į vaikų kambarį... O aš, kaip ir kiti, tylėsiu.

Tačiau Klaudijų aš tikrai myliu. Esu dėkingas jam už savo gyvybę, už tai, kad vėl gyvenu Romoje, kad atgavau turtus. Atgavau turtus? Ne, esu dešimt kartų turtingesnis, negu buvau grįžęs iš Judėjos.

Vengdamos triukšmingų kalbų, šokėjų trypčiojimų ir muzikantų bruzdėjimo, Poncija su Prokula pasitrauks į ramią terasų kertelę ir pusbalsiu dalysis man nežinomomis paslaptimis. Mano dukra bus apsivilkusi naują suknelę, prabangesnę už vakarykštę, ne tokią prabangią, kaip ta, kurią vilkės rytoj. Titas Kėcilijus dosniai stengiasi išryškinti savo žmonos grožį. Bet brangenybės ir papuošalai, kuriais apipylė Ponciją, neatnešė jai laimės. Kas Lukanui yra mano dukra? Ne žmona, draugė, mylimoji, bet vertingas objektas ir geriausia galimybė ateityje gauti vieną didžiųjų prokuratūrų, apie kurią jis svajoja. Jis vedė ne mano Ponciją. Vedė Cezario pusseserę.

Naktis pasibaigs ir aš dar kartą pamatysiu Romos saulėtekį. Ar ne tos vienos malonės kadaise prašiau Fortūnos? Ar reikia abejoti, kad esu dievų ar kieno nors kito apdovanotas žmogus?

* * *

Padariau viską, kad pamirščiau galilėjietį, kuris buvo nukryžiuotas mano įsakymu, – nors ne mano noru, bet man leidus. Išsekęs nuo nuplakimo, jis mirė labai greitai ir buvo palaidotas naujame kape, kurį savo sode iškasė Juozapas Arimatietis. Nenorėjau grįžti į praeitį, nors ir kaip mane graužė sąžinė. Ir dariau viską, kad tai užmirščiau.

Beje, viskas ir visi, lyg susitarę, trukdė tai padaryti.

Kitą naktį po Jėzaus, Juozapo sūnaus, mirties, prieš saulėtekį Jeruzalę ir Judėją sukrėtė naujas žemės drebėjimas. Tai buvo toks trumpas ir lengvas krestelėjimas, koks paprastai būna po pirmo stipraus požeminio drebėjimo. Jis nepadarė beveik jokios žalos. Bet sargybinius, saugojusius Rabio iš Nazareto kapą, tai labai išgąsdino. Jie tvirtino, kad akmuo, kuriuo buvo uždarytas įėjimas į kapo rūsį, nusirito į šoną, tarsi jį būtų pakėlusi ir numetusi kažkokia nematoma visagalė ranka, o rūsį nutvieskė akinama šviesa.

Manau, šie žmonės buvo bailiai, gebantys tik žiauriai užpulti surištą žmogų ir įsiusti dėl menkiausio nemalonumo. Bet nesiaiškinau, kaip krestelėjimas, nuo kurio net neapvirto kėdės Antonijoje, galėjo išjudinti vieną iš tų milžiniškų antkapinių žydų akmenų, kuriuos išjudinti pajėgdavo tik dešimt stipruolių...

Rytą Flavijus atėjo pas mane nepaprastai susijaudinęs ir tvirtino, kad moterys, pagal žydų paprotį švintant atėjusios apeiginiais aliejais patepti kūno, rado tuščią kapą ir labai dėl to susijaudino. Vėliau, po kelių dienų, su didėjančiu susijaudinimu ir susižavėjimo šypsena, galas patvirtino man, kad Marija, Johanis ir daug kitų Mokytojo mokinių, – mat pavojui praėjus daugelis sugrįžo, – matė galilėjietį gyvą...

Keisčiausia buvo tai, kad Sinedriono narys, privertęs sargybinius prisipažinti dėl aplaidumo, staiga nutilo, tarsi būtų šios pasakos sukrėstas.

Taip, kalbos apie Jėzaus, Juozapo sūnaus, prisikėlimą netilo ir skleidžiamos jo mokinių saujelės plito po visą miestą. Kai kurie pradėjo net viešai skelbti tą neįtikimą naujieną.

Aš nesikišau. Tik tas, kuris niekada nematė nukryžiuoto žmogaus, gali įsivaizduoti, kad įmanoma nemirti ant kryžiaus... Jeigu kalbėtume apie prisikėlimą iš numirusiųjų... Jeigu būčiau ėmęs persekioti mirusio žydų karaliaus sekėjus, tvirtinusius, kad jis gyvas grįžo iš Hado, būčiau tapęs pajuokos objektu!

Jų būrelis ne mažėjo, o nuolat didėjo, mat žmonių, pasiruošusių įtikėti šia stebuklinga istorija, buvo daug. Flavijus – ir tas su savo sūnumi Antiochu dalyvaudavo kiekviename jų susirinkime. Jis jautėsi skolingas galilėjiečiui ir šios pasakos patiko jo keltiškai vaizduotei...

Jaučiau kaltę ir buvau atlaidus šiems žmonėms, kuriems sukėliau skausmą. Vieną ar du kartus susidūriau su jaunuoju Johaniu Antonijoje. Be jokio pykčio pasisveikino su manimi. Žinoma, vėl pradėjo ieškoti vietos mūsų valdyboje ir aš daviau sau žodį, kad kitą kartą jį sutikęs pasiūlysiu vietą savo sekretoriate. Bet tokios progos nepasitaikė, nes daugiau to jaunuolio nemačiau.

Visai neturėjau laiko Kristaus mokinių gražbylystėms. Jie gana dažnai įsitraukdavo į teologinius kivirčus su Sinedriono nariais, ginčus, kurie baigdavosi fizinėmis bausmėmis. Nors nepritariau tokiems metodams, neturėdamas teisės kištis į religines politinių grupių diskusijas, nieko pakeisti negalėjau.

Man užteko rūpesčių dėl Judėją siaubiančių zelotų gaujų.

Svarbiausias buvo vienas tikslas: dar kartą sulaikyti Abo sūnų. Tą vasarą daugiau naktų praleidau ant savo žirgo negu lovoje. Mes iššudėme nemažai jo sekėjų būrių, bet juodabarzdžio zeloto taip ir neradome. Jo sekliai tvirtino Flavijui, kad Abo sūnus kitą dieną po išlaisvinimo pasitraukė į Egiptą. Jokių įrodymų apie pabėgimą neturėjau ir iki pat išvykimo iš

Judėjos tikėjausi rasti plėšiką ir nubausti. Tačiau ši mintis jau nedžiugino manęs ir nekėlė pasitenkinimo kerštu.

Kuo labiau griežtinau savo politiką, tuo didesnę pagarbą, kurios anksčiau būčiau kratęsis, man rodė Titas Kėcilijus. Nors man vis dar atrodė žiaurus ir pasipūtęs, negalėjau nepripažinti jo kareiviškų dorybių: ištvermės, jėgos ir narsos. Jis man sąmoningai priminė, kokios yra senosios romėnų vertybės, ir už tai jam tam tikra prasme buvau dėkingas.

Per rugsėjo kalendas Prokula pagimdė mūsų ketvirtą vaiką. Tai buvo sūnus, kurį Nigero atminimui pavadinome Liucijumi. Nepaprastai mylėjau savo šeimą, bet neturėjau jai laiko. Taip bėgo mėnesiai, o paskui iš Romos atėjo žinia apie įvykį, kuris panaikino baimes dėl saviškių ir leido man drąsiai veikti ir lengviau atsipūsti. Jeigu tai būtų atsitikę prieš metus, būčiau rizikavęs užsitraukti Tiberijaus Cezario kaltinimą pažeidus jo didenybės įstatymą.

Remdamas skundėjus ir juos apdovanodamas, Elijus Sejanas prarado daugelio piliečių paramą ir pats tapo gėdingų pinklių, kurias skatino, auka.

Tie, kurie nepažinojo Tiberijaus, negalėjo patikėti, kad Cezaris jau dešimt metų nieko nežinojo apie marčios Livijos ir Sejano ryšius. Jis net neįtarė, kad jiedu buvo meilužiai ir jo sūnaus Druzo, jo paveldėtojo, kurį jis sugyveno su savo mylimąja Vispanija, mirties bendrininkai ir kaltininkai. Cezaris mylėjo Druzą taip, kaip tik sugebėjo mylėti. Jis dievino ir Elijų. Kai praregėjo, Sejanas jam pasirodė tik garbėtroška ir žmogžudys. Išsigando, kad Elijus, nužudęs jo sūnų ir sunaikinęs šeimą, – mat jo patarimu Tiberijus pastūmėjo į mirtį beveik visus imperatoriškuosius namus, – imsis jo. Tada, lyg niekur nieko, Sejanas buvo pašalintas.

Elijus nieko neįtarė ir mirtis jį užklupo netikėtai, kai išėjo iš Kurijos. Toks buvo Tiberijaus nurodymas, o liaudis, irgi nekentusi Sejano, pagriebė negyvą jo kūną ir, sudraskiusi į kru-

vinus gabalus, numetė kryžkelėje susipešusiems šunims ir paukščiams. Jo maži vaikai, sūnus su dukra, buvo pasmaugti. Budeliai, žinoma, prieš tai išprievartavo mergaitę, dar per mažą, kad suprastų, kuo buvo kaltinamas jos tėvas. Taip, likimas, kurį Elijus primesdavo nekaltiems žmonėms juos žudydamas ir kurio auka galėjo tapti mano šeima, ištiko jį ir jo palikuonis.

O Sejano draugus, artimuosius, tėvus, jam prisiekusiuosius, atsidavusiuosius buvo įsakyta nubausti ir daug jų žuvo. Ir nebuvo atsižvelgta į jų užimamas pareigas, nes Cezaris juos laikė išdavikais.

Mane ši nelaimė aplenkė. Tai buvo įrodymas, kad su puolusiu favoritu neturėjau nieko bendra. Prisiminiau paskutinį Probijaus patarimą neišsišokti, kol valdžioje bus Sejanas. Elijaus nebuvo tarp gyvųjų ir aš turėjau laisvas rankas.

Džiaugdamasis, kad valdžia grįžo tam žmogui, kuris niekada neturėjo išleisti jos iš rankų, aš nusprendžiau Antonijoje pastatyti statulą Cezariui ir iš aukso išlieti daug skydų, liudijančių apie Tiberijaus pergales, kadaise laimėtas Germanijoje. Taigi šiuose skyduose buvo iškaltos ir išraižytos figūros, vaizduojančios Kapitolijaus triadą*, Marsą ir Dea Roma.

Juos pastačius, žydai sukilo ir pareikalavo nugriauti „stabus“. Aš leidau aiškiai suprasti, kad niekas neprivers manęs pakeisti savo sprendimo. Daviau sau žodį daugiau niekada nenusileisti Sinedriono reikalavimams.

Nusivylęs dėl mano pasipriešinimo, kurio iš manęs nesitikėjo, vyriausiasis kunigas kreipėsi į Sirijos valdytoją. Aš jau

* *Kapitolijaus triada* – viena iš kalvų, kur buvo įsikūręs Romos miestas, senovėje vadinosi Kapitolijaus kalva. Čia nuo seniausių laikų buvo romėnų religijos kulto centras – Kapitolijaus šventykla. Joje buvo garbinami 3 svarbiausi Romos valstybės dievai: Jupiteris, Junona, Minerva – vadinamoji Kapitolijaus triada. Šventykloje kartais posėdžiaudavo Senatas, o priešais aikštėje – Tautos susirinkimas. Nuo Kapitolijaus vakarinėje dalyje buvusio skardžio, vadinamosios Torpėjaus uolos, būdavo nustumiami nuteisti mirti valstybės nusikaltėliai.

minėjau, kad jis manęs nemėgo. Jis parašė į Kaprį, papasakojo Princui apie mano piktadarystę ir paaiškino, kokių neramumų gali sukelti mano užsispyrimas.

Neabejojau, kad norėjo rimtai man pakenkti. Bet įvyko taip, kad, visai nesitikėdamas, padarė man neįkainojamą paslaugą.

Tiberijus nekentė pataikavimo ir įžūlumo. Apie mano norą pagerbti jo atvaizdą ir senąsias pergales sužinojęs iš kitų, neįtarė manęs noru įtikti. Be to, mano poelgį įvertino kaip atsidavimo ir sąžiningumo įrodymą. O Cezariui tuo metu labai reikėjo tokių įrodymų.

Jis pritarė Sinedrionui ir liepė pašalinti iš Antonijos skydus ir statulą, tačiau tai padarė taip švelniai, kad jo laiškas buvo greičiau mano elgesio pagyrimas nei papeikimas ar bausmė. Reikšdamas pagarbą man, įgaliojo mane paslėpti šiuos daiktus mano rezidencijoje Cezarėjoje, „kur, rašė, juos sups pelnyta pagarba“.

Damaske valdytojas vos nepaspringo iš įniršio.

Tačiau atsinaujinęs Cezario palankumas man nepripildė mano prokuratūros skrynių. Aš tebetroškau padovanoti Jeruzalei akveduką, kurio jai trūko. Mano inžinieriai baigė braižyti savo planus, žyminčius trasą per kalvas nuo gaivaus, tyro ir dosnaus šaltinio, tryškusio Betliejaus pietvakariuose, iki miesto.

Ar tai buvo mano tuštybė? Dar vaikystėje žavėjausi šiais meno dirbiniais, kurie, sėkmingai aplenkę netinkamas vietas, atveda vandenį į patį miesto centrą. Grožis, jėga, didybė – geriausias Romos šedevro įsikūnijimas. Kaip įprasta, šaltinis, kuris mano pastangomis drėkintų Jeruzalę, gautų mano vardą, ir *aqua Pontia* tekėtų net man išvykus iš Jeruzalės, net po mano mirties.

Jeigu dar beveik laukiniui galui tinka svajoti apie amžiną gyvenimą, tai romėnas gali tikėtis tik tokio pobūdžio nemirtingumo: Judėjos kalvas išraižęs akvedukas – geranoriškai ir palankiai valdančios Romos simbolis, pavadintas jo vardu.

Deja, kad pastatyčiau amžiną paminklą, man vis dar trūko vieno dalyko – pinigų. Kiti prokuratoriai, patricijai ir piniguočiai turi galimybę semti pinigus iš savo skrynių. Mano asmeninis palikimas buvo pernelyg kuklus, kad leisčiau sau tokias beprotiškas išlaidas. Tačiau nelaidojau savo planų ir užsispyriau rasti sprendimą. Jį man pasiūlė Lukanas.

Be mokesčių, kuriuos Roma vertė mokėti visas pavergtas tautas ir nuo kurių buvo atleisti tik miestiečiai, žydų Įstatymas liepia kasmet Šventyklai paaukoti jų pajamas atitinkančią pinigų sumą, skirtą šventoms vietoms ir dvasininkijai išlaikyti. Keista, bet toks mokestis būdavo surenkamas lengviau nei mūsiškis...

Taigi Titas Kėcilijus patarė pareikalauti iš dvasininkų reikiamos sumos, kuri papildytų mano turimas lėšas. Ar tai nebuvo logiška? Akvedukas, kurį ruošiausi statyti, bus naudingas visiems, ne tik romėnams. Tiesą sakant, pradėjęs geriau suprasti Sinedriono narius, maniau, kad jie nebus nusiteikę padaryti man tokios paslaugos. Bet nenorėjau sustoti prieš naują kliūtį. Manęs daugiau nevaržė ir nestabdė baimė atiduoti savo šeimą tironui, kurį Sinedriono nariams pavyko palenkti savo pusėn. Sejano mirtis išvadavo mane iš baimės, o žydai neteko spaudimo priemonės. Savo įtaka jie pasinaudojo staiga, išplėšdami iš manęs sutikimą įvykdyti nuosprendį Rabiui iš Nazareto.

Vėl kreipiausi į vyriausiąjį kunigą. Kaip ir tikėjausi, sulaukiau griežto ir galutinio atsisakymo. Nesiderėjau, negražbyliavau, negudravau kaip rytiečiai. Aš ne kupranugarių varovas, kuris derasi turguje. Esu romėnas ir niekas negali man prieštarauti. Man reikia šitų pinigų ir, negavęs jų gražiuoju, išplėšiu jėga. Daviau Titui Kėcilijui stiprų gerai ginkluotą būrį ir nusiunčiau paimti iki grašio tikslios sumos, kurios man reikėjo.

Žinau, kokiais neįtikimais argumentais Lukanas išgavo pinigus. Bet nesigailiu, kad, norėdamas juos turėti, griebiausi

žiaurumo ir prievartos. Nes jau kitą savaitę, būdamas pakankamai turtingas, ėmiausi pirmųjų darbų.

Aišku, kai išvykau iš Cezarėjos į Romą, Vitelijus, kuris dar visai trumpai valdė Siriją, liepė nutraukti statybas. Kanalai dar nesiekė lygumos. Labai abejoju, kad mano akveduko statybos bus kada nors tęsiamos. Ir, jeigu Fortūna panorės, kad kitas prokuratorius tęstų ir baigtų mano triūsą, niekas neprisimins mano reikšmės dėl šio sumanymo. Judėjos akvedukas nebus mano kūrinys, o vanduo, kurį jis tieks, niekada nesivadins *aqua Pontia.* Nesvarbu... Tai tik dar vienas mano pralaimėjimas, kurių mano gyvenime buvo daug. Nors ir dėjau pastangas, man nepavykdavo beveik viskas, ko imdavausi. Ir aš neturėsiu teisės į vienintelę nemirtingumo galimybę, kurios gali siekti romėnas.

Bet grįžkime prie to laimingo meto, kai kareiviai pradėjo kirsti Judėjos kalnų akmenį ir ką tik iškastuose grioviuose buvo klojami pirmieji vamzdžiai. Kiek laiko praleidau su jais, stebėdamas jų darbą, ragindamas, pagautas entuziazmo nuo to, kaip uoliai jie imasi užduoties, kuri kitoms tautoms atrodo neįgyvendinama ir kurią Vilkės sūnūs vis dėlto įveikė? Mes didžiavomės savimi ir jautėmės stiprūs visu Romos pasididžiavimu ir galybe.

Dirbti niekas netrukdė, net neramumai, keliami mano bedieviškos drąsos. Padedant Lukanui, be gailesčio malšinau sukilimus. Lyderius, kuriuos mums pavyko sugauti, išsiunčiau į sieros kasyklas Sardinijoje. Sutinku, kad tokia bausmė nėką švelnesnė už nukryžiavimą, gal net žiauresnė. Bet ji yra naudingesnė Romai: jai reikėjo žmonių dirbti ten, kur greitai pavargsta net patys stipriausieji, jeigu pirmiausia neapanka nuo dulkių.

Žydai vis labiau manęs nekentė. Man tai nerūpėjo. Aš irgi pradėjau nekęsti šitos tautos. Pirmo vakaro nuojauta, kai atsidūręs prie Jeruzalės sienų pasijutau traiškomas šito negailestingo miesto masės, pagaliau pasitvirtino: šie žmonės buvo kie-

tęsni už savo tvirtovių akmenis, kietesni už uolą, prasimušusią iš po plonos ir sausos jų žemės plutelės. Ir, jeigu aš dar tuo abejojau, tai mane galutinai įtikino vienas liūdnas įvykis.

Nuo galilėjiečio mirties tada buvo praėję treji metai. Paprastai per tiek laiko nurimsta net skaudžiausios širdies žaizdos ir po užmaršties šydu dingsta net jums brangiausi žmonės. Bet Jėzus, Juozapo sūnus, nebuvo pamirštas. Kasdien rasdavosi vis naujų jo mokinių.

Stebėčiausi šio prisiminimo gyvybingumu, jeigu man pačiam nebūtų taip sunku iš atminties ir sąžinės išstumti tą žmogų. Nors stengiausi niekada nekalbėt apie jį, galilėjietis visur mane sekė.

Supratau daugybę dalykų, kurie iki tol buvo migloti. O pirmiausia keistą jo sekėjų, šitos vargšų bailių gaujos, Rabio suėmimo vakarą išsilaksčiusios lyg pabaidytų žvirblių būrys, sugrįžimą. Jie drąsiai pamokslavo viešose vietose, nekreipdami dėmesio į Sinedriono kovą su jais.

Tiesą sakant, nesugebėčiau paaiškinti, kodėl galilėjiečio mokiniai nesutarė su Sinedriono nariais, ir negalėjau suvokti visų jų skirtingo tikėjimo ypatumų. Flavijus irgi to nesuvokė, nes jis buvo susipažinęs tik su Jėzaus, Juozapo sūnaus, mokymu, o žydų doktriną menkai teišmanė. Trumpai tariant, jeigu teisingai supratau, padėtis buvo tokia: kaip ir galų druidai, galilėjiečio mokiniai pradėjo skelbti, kad jų Mokytojas buvo ne paprastas dailidė iš Nazareto ir net ne tik Kristus, kitaip sakant – Pateptasis, Izraelio karalius, Jahvės Išrinktasis, bet pats Jahvės Sūnus. Žodžiu, jie tvirtino, kad Jėzus, Juozapo sūnus, yra Dievas, ir, beje, Sinedrionas už tai jį ir nuteisė. Taigi Sinedriono nariai vadino tai bjauriausiu piktžodžiavimu.

Ginčas įsiplieskė ir iš pradžių neperžengęs filosofinio kivirčo ribų vėliau išplito. Religiniais klausimais Sinedrionas turėjo autoritetą ir savo įsitikinimų nesibodėjo ginti jėga. Kristaus draugai ne kartą buvo pagauti, kelioms dienoms įmesti į kalė-

jimą, net nuplakdinti. Tačiau tokia agresija jų nenuramino, bet paskatino dar atkakliau skleisti savo tikėjimą. Jų pamokslai, iš pradžių skaitomi tik Jeruzalėje, pritraukdavo iš svetur į šventąjį miestą per šventes traukiančius žydus arba lankančius šventas vietas maldininkus.

Tarp jų buvo ir toks jaunas graikas iš Mažosios Azijos, vadinamas Steponu. Nežinau, kaip Flavijus su juo susipažino ir susidraugavo. Turėjau progos su juo susitikti. Steponas, žinoma, iš mandagumo nekalbėjo su manimi apie galilėjietį, bet mes ilgai diskutavome apie Platono sielos teorijas ir, jeigu šiam vaikinui nepavyko manęs įtikinti, tai tikrai ne dėl talento ar argumentų stokos. Nes jis buvo labai pavojingas ir visapusiškai išprusęs gražbylys.

Taigi Steponas tikėjo, kad Jėzus, Juozapo sūnus, yra tautų Kristus ir Jahvės Sūnus. Šią naują doktriną jis kas savaitę skelbė vienoje sinagogoje, kurioje rinkdavosi heleniškieji žydai. Jis kalbėdavo aistringai, išmanė šventus savo tautos tekstus ir aiškino juos visiems skelbdamas galilėjiečio dieviškumą. Greitai fariziejams jis pradėjo nepatikti.

Man niekas nepranešė nei apie tai, kad Steponą suėmė Sinedriono sargybiniai, nei apie tai, kad jis turėjo stoti prieš kunigus. Neturėjau teisės kištis ir greičiausiai bet kuriuo atveju, manydamas, kad viskas baigsis kelių dienų įkalinimu arba, blogiausiu atveju, gera pyla, į šią istoriją nebūčiau vėlęsis.

Vieną vakarą, grįždamas į Jeruzalę po kelių dienų viešnagės Cezarėjoje, pamačiau už gynybinių sienų susirinkusią minią. Žinojau, ką paprastai reikšdavo toks susibūrimas: kas nors apmėtomas akmenimis. Prisiartinau tikėdamasis pamatyti įprastą svetimaujančios moters, patekusios į minios teismą, reginį. Apsirikau: taip buvo žudoma ne moteris, bet kažkoks jaunuolis. Vienas akmuo pataikė jam į smilkinį ir jis, kruvinu veidu parkritęs ant žemės, vadavosi mirtimi. Nors ir žaizdotą, aš jį pažinau ir paskui kasdien sutrikęs bandžiau suprasti, ko-

kia beprotybė galėjo pastūmėti Steponą į tokią baisią ir beprasmę mirtį... Negalėjau suvokti, kad puikus ir išsilavinęs jaunuolis galėjo ryžtis numirti už savo tikėjimą absurdiška istorija apie dievišką žmogų, kuris mirė ir sugrįžo iš Hado... Stebėjausi net tuo, kad šiomis pasakomis tikėjo Flavijus, pamišęs kaip visi keltai! Bet Steponas... Steponas, samprotavęs apie Platoną ir sielos nemirtingumą! Steponas, kuris buvo susipažinęs su Portiko mokymu ir skaitęs Ciceroną!

Negalėjau suprasti per kokią beprotybę jis žuvo, bet mano neapykanta šiai tautai, kuri dėl tokių menkų priežasčių galėjo parodyti tokį nepateisinamą žiaurumą, išaugo.

Mano ranka dar stipriau prispaudė Judėją. O fariziejai toliau persekiojo Kristaus mokinius, ir nelaimingasis Steponas buvo tik pirmoji šios greitai plintančios idėjos, dėl kurios daugelis sutiko mirti, auka.

* * *

Tai buvo labai švelnus ir gražus pavasario vakaras, sakytum romėniškas. Nuo mūsų išvykimo iš Miesto prabėgo devyneri metai ir dabar, kai Elijaus nebuvo tarp gyvųjų, aš vis dažniau liūdėjau dėl šlovės neatnešusio atotrūkio, kuris labai prailgo. Svajojau apie metų laikų kaitą savo Aventino soduose, nuo reto ir trumpo gruodžio snyguriavimo iki vasaros tvankumos, kai naktį dangus nusidažo tamsiu mėliu, o platanai, palmės ir kedrai žaidžia savo šešėlių ir šviesos kontūrais.

Įsitaisęs viename kampe, Aulas skaitė ir aš girdėjau jį deklamuojant ciceroniškus periodus*, greičiau mėgdžiojant

* *Periodas* – lingvistikoje sudėtingas baigto turinio ir formos sakinys, prasminiu ir ritminiu intonaciniu atžvilgiu sudėtas iš dviejų priešpriešą sudarančių dalių – kylančios ir krintančios.

neprilygstamo Marko Tulijaus intonaciją, negu savo paties kalbėseną. Mano sūnus augo ir man kėlė susirūpinimą, kad Cezarėjoje jo mokslai buvo apleisti. Jam patiko mokytis ir aš norėjau duoti geriausius Romos mokytojus, paskui, vėliau, padovanoti išvyką į Atėnus – visų įgytų žinių įtvirtinimo galimybę, kurios aš, per anksti išsiųstas į kariuomenę, neturėjau.

Susisukęs į kamuoliuką Prokulos sterblėje, Liucijus purtė didelę medžiaginę lėlę, anksčiau priklausiusią jo sesei, o dabar Poncijai jau nerūpinčią. Mano dukrai sukako penkiolika. Ji buvo moteris ir aš negalėjau prie to priprasti. Kaip dažnai stengiausi nematyti to, kas mane jaudino, ir elgiausi, tarsi nieko nebūtų. Savanaudiškai troškau, kad Poncija būtų tas pats vaikas, kuris slėpdavosi po mano stalu, kai dirbdavau. Bet ar galėjau sutrukdyti savo dukrai gauti jauno lauro palankumą ir pavardę ir išsiskleisti visiems jos vaikystės grožio kerams? Poncija buvo panaši į mane, tik akis paveldėjo iš Prokulos, tokia graži, jog aš bijojau, kad jos gyvenimo neapkartintų vyrų geismas bei troškimas ir moterų neapykanta bei pavydas.

Rusvą galvą palenkusi prie instrumento tyliai grojo lyra, plonais pirštais vos liesdama stygas. Ji pusbalsiu niūniavo seną Kampanijos dainą, kurią išmokau iš savo žindyvės. Joje buvo pasakojama apie Delijos, paliktos vėjavaikio piemens, ašaras.

Daina nutrūko per paskutinę raudą, o stygos suvirpėjo. Mano dukra sustojo posmo vidury. Nustebęs atsisukau. Neatsikratęs blogo įpročio nepranešti apie save, Titas Kėcilijus stovėjo ant slenksčio, o Poncija rijo jį akimis.

Vėliau, tą patį vakarą, Prokula man pasakė:

– Bet koks tu aklas, Gajau...

Geriau mano žmona būtų tylėjusi, geriau būtų taip aiškiai nepatvirtinusi to, ką pats, dar negalėdamas pripažinti, supratau. Bet ji man nesuteikė tokios malonės. Turėjau viską išgirs-

ti ir pirmiausia šį nepakeliamą teiginį: Poncija myli Lukaną. Ūmiau, nei derėjo, paklausiau, ar Lukanas myli Ponciją. Tai, kad šis griežtas vyras po savo šarvais turi širdį, dar sugebančią jausti, man atrodė neįtikima. Prokula atsakė, kad, žinoma, mūsų dukra myli, ir aš, Tito Kėcilijaus labai nustebintas, norėjau tuo tikėti.

Gerą valandą ramiai ir be jokio jaudulio mano žmona vardijo visus argumentus už šią santuoką. Jų buvo daug, bet aš spėjau, kad svarbiausias – mūsų dukters meilė tribūnui ir mano tribūno meilė, kurią teigė jaučiąs jai. Vis dėlto nesilioviau dvejoti. Nebuvau nei nekalta mergaitė, nei sentimentali moteris ir pažinojau Lukaną...

Manau, Titas Kėcilijus, su visa savo pasipūtusio trisdešimtmečio jėga, jaunai merginai galėjo įkūnyti vyriško grožio, žavesio ir gundymo idealą. Galbūt, nors labai sunku patikėti, šis žvėris net gebėjo šnibždėti švelnius žodžius taip įtikimai, kaip vaizduoti nepriekaištingus santykius.

Be to, negalėjau paneigti Lukano drąsos ir per vėlai susivokiau, kad pernelyg dažnai girdavau jo elgesį mūšio lauke. Poncija nebūtų romėnė, jeigu nejaustų silpnybės gražiems kariniams žygiams.

Pagaliau Lukanas buvo kilęs iš Kėcilijų, savo kilme beveik galėjusių prilygti Klaudijams, šiam gryniausiam, šlovingiausiam Romos kraujui, kurį mano žmona perdavė mūsų vaikams ir kuriuo teisėtai galėjo didžiuotis Poncija.

Ar reikėjo man aiškinti? Poncijai buvo penkiolika metų. Pats laikas ištekinti. Mes buvome toli nuo Romos ir, jeigu per artimiausius metus negrįšime į Italiją, vargu ar rasime Titui Kėcilijui prilygstantį vyrą.

Bet, nors ir labai vertinau karinius Lukano sugebėjimus, nemėgau jo. Mačiau, kaip tramdydavo nepaklusnius žirgus ir bausdavo nedrausmingus vyrus. Pastebėjau, koks būdavo griežtas nuolankiems ir atlaidus stipriems. Kaip per jo žiaurumą ir

nuolatines bausmes sužvėrėjo mūsų kohortos. Pagaliau įsakmus jo reikalavimas nuplakdinti galilėjietį ir nesąmoninga baimė, kurią jis kėlė Jėzui, Juozapo sūnui, vertė mane būti atsargų.

Dėl šių priežasčių troškau užginti jam savo dukterį. Bijojau atiduoti Ponciją į rankas, kurios galėjo būti labai sunkios ir žiaurios. Ji myli jį ar tik mano, kad myli? Juk dar tokia jauna! Na, paverks dvi dienas ir nusiramins. Ji nežino, kas yra santuoka, mato tik mano su Prokula pavyzdį. Beje, Tito Kėcilijaus vedybinio gyvenimo supratimas tikrai skyrėsi nuo manojo. Geriau trumpam nuliūdinti Ponciją, negu atiduoti ją Lukanui, kuris, mano manymu, bus ne mylintis vyras, bet savo žmonos šeimininkas, besinaudojantis visomis savo teisėmis.

Bandžiau viską paaiškinti Poncijai, bet ji užsispyrusi laikėsi savo. Tada nežinojau, kad būtų užtekę ištarti vieną vardą žmogaus, kurį tribūnas kadaise įsakė nuplakdinti, ir ji pati būtų atsisakiusi... Mano žmona buvo teisi: buvau visiškai aklas! Jeigu būčiau pasakęs, jeigu Prokula su Poncija būtų sužinojusios, jos su siaubu būtų nusisukusios nuo Lukano. Bet aš net nenorėjau joms girdint ištarti Jėzaus, Juozapo sūnaus, vardo. Galiu prisipažinti tik pats sau: tiesa, ta Tiesa, į kurią galilėjietis nedavė man rakto, mane visada baisiai gąsdino.

Taigi pasirinkau tylą. Taip, žinodamas, kad tai atneš jai nelaimę, sutikau su savo dukters vedybomis. Tačiau Ponciją aš mylėjau labiau už viską pasaulyje. Norėdamas ją išgelbėti, sutikau paaukoti vieną nekaltą žmogų, o su juo ir paskutines nepagrįstas viltis dėl savo drąsos ir doros.

Po dviejų mėnesių Titas Kėcilijus tapo mano žentu.

Būtent jam turiu dėkoti už gerą pasiūlymą, dėl kurio po kiek laiko Cezaris mane atšaukė.

Mano akveduko darbai, – tuštybė neleidžia pavadinti jo truputį kukliau – Judėjos akveduku, – gerokai pasistūmėjo į priekį. Aš džiaugiausi šiuo savo valdymo vainikavimu. Jau regėjau

jį: dviem arkų eilėmis iškylantį tarp kalvų ir nusileidžiantį iki Saliamono baseinų. Bet kai darbininkai dar buvo už gerų dešimties tūkstančių miestelių nuo Jeruzalės, man vėl – amžina bausmė – pakišo koją pinigai.

Antrą kartą pasipelnyti iš Šventyklos iždo buvo neįmanoma. Užteko susidurti su Sinedriono atkaklumu ir liaudies beprotybe, kai laisvai ja manipuliuojant, stumiant į riaušes, ji pati tapdavo vienintele susidorojimo auka, kad daugiau nelįsčiau į Jahvės skrynias.

Išdidumas neleido nutraukti darbų tuo metu, kai inžinieriai pasiekė lygumą. Beje, tai reikštų pralaimėjimą, kuris per prokuratorių atsilieptų ir Romai. Negalėjau to leisti.

Taigi nusprendžiau žūtbūt gauti pinigų.

Tuo metu Palestinoje pasirodė naujas, dar vienas pranašas. Bet šitas buvo ne toks kaip Jonas, Zacharijo sūnus, ar Jėzus, Juozapo sūnus. Jis neslėpė savo neapykantos Romai, romėnams ir savo troškimo mus sunaikinti. Liaudį, sekusią juo, atvirai kurstė sukilti. Greitai surinko ne vieną tūkstantį vyrų ir sukvietė prie Garizimo kalno Samarijoje papėdės.

Vos apie tai sužinojęs, nusprendžiau susidoroti su šio sukilimo užuomazga, kol jis dar nekilo. Net tikėjausi, kad, pritariant visai Judėjai, pagaliau atkursiu tvarką, nes dėl miglotos ir laiko užmarštin nugrimzdusios istorijos žydai nekentė samariečių. Dėl to Samarijos gyventojai, kadaise išpažinę tą patį tikėjimą kaip visas Izraelis, jį išniekino, susidėdami su pagonimis. Taip konfliktas pasidarė dar rimtesnis.

Lukanas suteikė man dar vieną dingstį veikti skubiau.

Sena žydų legenda pasakoja, kad Mozė, vadovavęs Izraelio išsilaisvinimui iš Egipto vergovės, Garizimo viršukalnėje paslėpė pasakišką lobį: šventus daiktus, pagamintus iš brangiųjų metalų ir inkrustuotus brangakmeniais. Beje, Samarijos pranašas tvirtino žinąs slaptą šio lobio vietą.

Šio lobio man reikėjo dėl trijų priežasčių: kad sutrukdyčiau samariečiui tapti Mozės turtų paveldėtoju, kai jis ras brangenybes: Roma neturi įkūnyti fanatikams naujo Egipto, prieš kurį reikėtų sukilti, ir šitas lobis neturi būti iškeistas į pinigus, už kuriuos būtų nupirkti ginklai žudyti mus; jeigu mums pavyktų pasisavinti šiuos vertingus daiktus, juos pardavęs, galėčiau ramiai baigti savo akveduko darbus.

Niekada nebuvau godus auksui. Nors neturėjau turtų, jaunystėje pasitaikydavo būti išlaidžiam ir net švaistūnui. Tačiau šio akveduko statyba man reiškė tiek daug, kad pirmą kartą gyvenime troškau pinigų. Ne savo reikmėms, bet norėdamas įsiamžinti Istorijoje. Prakeikta tuštybė...

Garizimo viršukalnėje jokio lobio, aišku, nebuvo, bet tada nei Lukanas, nei aš to nežinojome. Taigi mes be gailesčio sukapojome į gabalėlius samariečius. Tūkstančius lavonų, tarp kurių buvo daug moterų ir vaikų, palikome dykumos žvėrims. Bet Mozės papuošalų nebuvo nė kvapo.

Titas Kėcilijus nesigėdydamas juokėsi iš to, ką pavadino savo sprendimo klaida. O aš, sielvartaudamas dėl beprasmiškų žudynių, niršau ant savo žento. Bet niekada negalėjau rinktis. Turėjau be gailesčio numalšinti Samarijos sukilimą. Buvau Romos pilietis, o Romos pilietis negali parodyti silpnumo. To vieną vakarą prieš keturiasdešimt metų mane išmokė tėvas.

Joks valdytojas, joks romėnų prokuratorius visoje Imperijoje, negali sau leisti būti atlaidus, nebent taikioje provincijoje. Jeigu ji tik sukrutėtų, mūsų senoji Vilkė lyg paskutinio argumento griebtųsi jėgos. Nors visada tai žinojau, iš pradžių dėl to sielojausi. Bet dabar jau nesisieloju. Visas gėris, visas mano gailestis Judėjos tautai mirė tada, kai ji privertė nubausti tą teisųjį, kurio botago kirčių subjaurotas veidas ir sukapoti pečiai po Nigero *paludamentum* nuolat iškildavo man prieš akis ir drumstė ramybę. Taip, aš pripažįstu, kad

savo prokuravimo pabaigoje praliejau daug kraujo, bet ne daugiau nei mano pirmtakai. Štai kodėl mano grąžinimas į Romą nereiškė nieko kita, kaip natūralią dešimties metų valdymo Palestinoje baigtį.

Ne, grąžindamas mane į Italiją, Tiberijus Cezaris nebaudė manęs ir, jeigu mano grįžimo aplinkybės nebūtų tokios apgailėtinos, būčiau gavęs aukštesnį laipsnį ir be jokių kliūčių tęsęs savo karjerą.

Tiberijaus Cezario laišką gavau paskutinėmis spalio dienomis, kai susisiekimas Viduržemio jūra iki pavasario turėjo būti nutrauktas. Iš imperatoriaus laiško neatrodė, kad į Romą turėčiau grįžti skubiai. Kadangi metų laikas persikelti nebuvo palankus, atsisakiau keliauti sausuma ir nusprendžiau ramiai laukti geresnių orų. Mane pakeisiantis Marselijus atvyks, be abejo, tik vasario viduryje ir aš pasirūpinau, kad iki to laiko būtų pakrautas laivas į Mizeną.

Palikau Judėją neskubėdamas ir nesigėdydamas. Norėdami užtraukti man nemalonę, Erodas su Vitelijumi veikė išvien, bet jų pikti kėslai žlugo. Įvykis, kuriuo jie pasinaudojo – žudynės Garizime – tikrai nieko Palatine negalėjo suklaidinti... Aš nemanau, kad Tiberijui rašytas tetrarcho laiškas, kurį Gajus pakišo man po nosimi, kaip slogų įrodymą, būtų labai sutrikdęs jo dėdę. Erodas apibūdino mane kaip „nepalenkiamo charakterio ir negailestingo kietumo“ žmogų. Mane labai nustebino tai, kad Antipas blogai apie mane atsiliepė. Deja, pakankamai save pažinojau ir galėjau tvirtinti, kad buvau pernelyg lengvai palenkiamo būdo ir turėjau per minkštą širdį. Bent jau gavau įrodymą, kad sumaniai žaidžiau savo žaidimą ir Erodas nesugebėjo įžvelgti tikrųjų mano silpnybių. Nesistengiu paneigti kitų jo kaltinimų: ne visi buvo klaidingi. Jis rašė apie papirkimą, o su manimi tikrai kartais dirbdavo parsidavę žmonės. Rašė „apie prievartą, plėšimus, priespaudą, žeminimus, nuolatines egzekucijas, apie nežabotą ir nepakenčiamą žiau-

rumą“, ir aš negalėčiau tvirtinti, kad tai netiesa. Tačiau ar bent vienas valdytojas galėtų prisiekti man Romos Fortūna, kad mes visi neprivalome taip elgtis, kad neprivalome užsimerkti prieš daugelį dalykų ir dažnai susitepti rankų! Kas nežino, kad tokia kaina palaikoma Imperija ir romėnų taika?

Aš per ilgai svarsčiau, ar Romos metodai teisingi ar ne. Ir kai pradėjau juos taikyti, atgavau sąlyginę ramybę. Tikrai kaltinamoje Erodo kalboje, žvelgiant romėno akimis, buvo keletas mano pagyrimų. Tiberijų Cezarį tai patenkino ir savo laiške jis manęs nebarė. Nebeturiu originalo, bet iki šiol prisimenu keletą sakinių:

„Tu pernelyg ilgai buvai išsiųstas iš Miesto. Čia tavęs laukia kitos užduotys. Judėjoje tave pakeis Marselijus. Mes norime būti patenkinti jo valdymu, kaip esame patenkinti tavuoju, ir ilgiau nei dešimt metų visiškai juo pasitikėti, kaip pasitikėjome tavimi“.

Ne, dieviškasis Tiberijus manęs nepeikė ir jo garbei turiu tai vėl pakartoti.

Išplaukėme per vasario idas. Palikę Judėją, liūdėjome tik dėl vieno – kad joje palikome savo dukrą, mat Lukanas net nenorėjo girdėti apie persikėlimą ir nusprendė likti Cezarėjoje. Kad būtų ramiau, Ponciją patikėjau Flavijui. Labiau pasitikėjau ne savo žento, o galo šimtininko dėmesiu, santūriu ir veiksmingu. Mes grįžome į Italiją po dešimties metų. Buvome laimingi. Nežinojome, kad nuo tada, kaip dantis iššiepęs laukinis padaras, mūsų ėmė tykoti nelaimė.

Pirmosios mūsų kelionės dienos prabėgo sklandžiai ir aš mėgavausi plaukimu. Paskui prie Kipro užklupo didelė audra. Anksčiau buvau girdėjęs kažkokių flotilės kapitonų kalbas, kad Britanijos jūros pyktis siaubingas ir kad jiems yra tekę grįžti nepasiekus Londiniumo ar Gezokribato. Bet, pridurdavo jie, niekas smarkumu neprilygsta netikėtoms ir žiau-

rioms Vidaus jūros* audroms. Man teko skaudžiai patirti tai savo kailiu.

Aš visiškai nieko neišmaniau jūreivystėje, todėl negalėjau atspėti, ar mūsų triremai *Rhea Silvia* grėsė koks nors pavojus ar ne. Tiesa, buvau girdėjęs daug pasakojimų apie skendimus ir pirmiausia apie graikų laivą, kurio denyje buvo mano tėvas ir kuris, atsitrenkęs į Rodo pakrantę, vos nepaskendo. Tačiau beveik visada šios niūrios istorijos buvo pasakojamos apie prekinius laivus. Iš romėniško išdidumo maniau, kad toks likimas niekada negrėsė mūsų laivams. Jeigu kada nors koks nors mūsų laivas ir nugrimzdo į jūrą, tai tik mūšio metu, kaip antai galera, kuriai vadovavo mano prosenelis prie Aktijo. Nesuvokiau pavojaus tikimybės. Gal ir gerai. Bent jau netrukdžiau nuolatiniais klausinėjimais *Rhea Silvia* kapitono. Be to, žinojau, kad visi mūsų kareiviai išmanė savo amatą, ir jais pasitikėjau.

Kokia dabar prasmė nutylėti? Mane užpuolė jūros liga. Nuo supimo taip sirgau, kad tarp dviejų pykinimų troškau pulti į bangas ir greičiau baigti šitą agoniją.

Nežinau, kaip Prokula išvengė šito nemalonumo. Visa laimė, nes galėjo būti šalia manęs ir slaugyti. Visa laimė... Kaip tokie žodžiai galėjo išslysti iš po mano plunksnos? Jeigu nebūčiau buvęs prikaustytas prie lovos, silpnas kaip naujagimis ir nelaimingas, mano žmona, mažiau užsiėmusi manimi ir mano beviltiškais skundais, būtų prižiūrėjusi mudviejų sūnus. O dabar, uždaryta kajutėje su manimi, pasirūpinti Aulu ir Liucijumi paprašė mūsų tarnų. Ir įvyko didelė nelaimė, dėl kurios kalta Lemtis.

Po trijų audros dienų vėjas pagaliau nurimo. Bangų keteros pasidarė ne tokios aukštos, virto tik lengvomis putotomis ban-

* *Vidaus jūra* – jap. *Seto Naika.* Ramiojo Vandenyno dalis tarp japonų salų Honshu, Shikoku ir Kyushu.

gelėmis. Jau pakankamai atsigavau, ir sugebėjau iškoneveikti gerąjį Lukrecijų* ir jo žmogų, kuris pakrantėje džiaugiasi savo saugumu, stebėdamas jūroje į bėdą pakliuvusį laivą.

Prokula atitraukė ryškiai raudoną užuolaidą, skyrusią mūsų kajutę nuo denio. Pro ambrazūrą liejosi vaiski pavasariško dangaus be jokio debesėlio šviesa. Nurimusi jūra spindėjo smaragdo žaluma su lazurito atšvaitais ir tolimu, akinamu, tarsi paviršiuje visomis spalvomis žėrėtų tūkstančiai deimantų, mirguliavimu. Tarp didelių vandens purslų pasirodė delfinų būrys ir pradėjo šokinėti prieš pirmagalį. Jie buvo tokie greiti, kad vos spėdavome pastebėti jų pilkas nugaras, ir jie vėl panirdavo.

Pamiršęs savo užsisklendimą, kuriam, jo manymu, buvo pasmerktas dėl garbaus trylikamečio amžiaus, Aulas juokėsi ir plojo katučių. Jis pasisuko į mus ir šūktelėjo:

– Tėti! Mama! Žiūrėkite! Juk jie nuostabūs, ar ne?

Jo juokas buvo toks užkrečiamas, kad negalėjome susilaikyti. Regis, sutartinis, linksmas ir nerūpestingas mūsų juokas persekios mane iki pat mirties. Ir staiga Prokula nutilo. Iš susijaudinimo prikimusiu balsu manęs paklausė:

– Gajau, ar nematei Liucijaus?

Ne, aš nemačiau Liucijaus. Kaip galėjau matyti? Tris dienas nesikėliau iš lovos ir buvau abejingas viskam, kas nebuvo mus supantis visa apimantis siūbavimas ir žeminami skrandžio spazmai, dar nepakenčiamesni dėl to, kad, net nieko nevalgant, jie vis tiek nesiliovė.

Ne, aš nemačiau Liucijaus. Iš išgąsčio man vėl sutraukė skrandį. Prokulos akys neapsakomai išsiplėtė, o veidas papilkėjo iki pelenų spalvos. Pernelyg grubiai, slėpdamas paniką, paklausiau Aulo:

– Kur tavo brolis?

* *Lukrecijus* – Titas Lukrecijus Karas (apie 97–55 m. pr. Kr.) – romėnų poetas, filosofas.

Sutrikęs dėl tariamo mano pykčio, sūnus suvapėjo:

– Nežinau!

Aišku, jis nežinojo, vargšas vaikas. Ar trylikos metų berniūkštis turi žaisti su penkiamečiu mažyliu, kai juo rūpinasi šešetas tarnų? Aulas prasižiojęs žiūrėjo į mus, o paskui, kai pradėjo suprasti mūsų išgąsčio priežastį, dar vaikiškame veide išvydau nepasitikėjimą, siaubą ir sielvartą. Vargais negalais jis paaiškino, kad savo jaunesnįjį brolį paliko tarnaičių rankose. O jos jautėsi ne geriau už mane...

Apieškojome *Rhea Silvia*. Atidžiai apžiūrėjome visus triumus, visus lyno ritinius, tris, keturis, penkis kartus, tikėdamiesi, kad nepastebėjome savo vaiko.

Liucijaus neradome.

Vienas jūreivis prisiminė, kad matė jį lipantį ant denio išvakarėse, tuo metu, kai nurimo vėjas. Taip ir nesužinojome, kas atsitiko mūsų sūnui. Spėjome, kad jį pasiglemžė ir už borto nusinešė banga. Prisiminęs užsitęsusią Gajaus agoniją norėjau tikėti, kad Liucijų mirtis ištiko labai greitai, nors, pagalvojus apie savo mažylio išgąstį skęstant, mane draskė skausmas. Kaip tuomet turėjo kankintis jo motina? Bejėgis, negalėdamas rasti paguodos žodžio, nebylus ir sustingęs, stovėjau šalia Prokulos, kuri nieko nematydama žvelgė į horizontą ir tokią gražią jūrą, mūsų vaikui tapusią laidotuvių drobule.

Mane vėl užvaldė begalinė tuštuma, kurią kadaise nugyniau darbu ir atsidavimu pareigoms. Liucijaus mirtis grąžino man silpnumą, vienatvę, baimę. Gyvenimas vėl atrodė kaip siaubinga ir žiauri komedija. Aš vis dar nežinojau atsakymų į tikrus klausimus. Tačiau kartais man atrodydavo, kad turiu juos žinoti, tuos atsakymus, kad turėjau progą juos sužinoti.

Mes priplaukėme Mizeną per kovo idas, Romai ir jos princams nelaimingą dieną: kai mirė Cezaris, o Gajus išvydo pasaulį...

Atsitiktinai ar dėl gerai paruošto plano, tos pačios idos, per kurias Gajus Kaligula šventė savo dvidešimt penktąjį gimtadienį, atnešė mirtį dieviškajam Tiberijui. Tiesa, Cezaris buvo sulaukęs garbingo šešiasdešimt aštuonerių metų amžiaus.

Apie jo mirtį ir tai, kad jį pakeitė sūnėnas Gajus, aš sužinojau tik išlipęs iš laivo. Nors siaubingai sielojausi dėl savo sūnaus, skausmas neapakino manęs tiek, kad nesugebėčiau įvertinti, ką man reiškė Tiberijaus mirtis...

Palankumas, kurį Princas rodė mano tėvui ir kuris siekė tuos laikus, kai Tiberijus Klaudijus Neronas dar neturėjo valdžios, neaplenkė ir manęs. Antonijos skydų istorija ir nebylus Cezario pritarimas suteikė man puikią progą įsitikinti jo palankumu. Keistu ir net pavojingu palankumu, kaip viskam, kas buvo susiję su Cezariu, mizantropu iš Kaprio. Tačiau tas palankumas, nors ir koks buvo, kol vadovavo Elijus, saugojo mane nuo blogiausio. Grįžau į Italiją ramus, neabejodamas, kad mano prokuravimą Judėjoje Princas vertino gerai ir net apie tai rašė. Tikėjausi gauti naują vietą Romoje.

Turėjau palaidoti savo svajones: jos ir visos mano pakėlimo ir karjeros galimybės mirė kartu su Tiberijumi Augustu. Atsitiko blogesnis dalykas: ši netikėta mirtis leido į valdžią ateiti žmogui, turėjusiam pagrindą manęs nekęsti.

Daug žmonių rimtai nukentėjo per tuos ketverius metus, kol Gajus vadovavo valstybei. Bet daugelį iš pradžių suklaidino švelnūs pirmi šio tigro žingsniai... Vis dėlto mane Kaligulos pyktis pasiekė tą akimirką, kai pranešiau apie savo atvykimą ir paprašiau susitikimo. Tada Gajus pasigailėjo manęs tik todėl, kad dar nenorėjo parodyti savo tikrojo veido ir prisivertė būti gailestingas.

Jis paprašė manęs atsiskaityti už prokuravimą, apie kurį jo dėdė parašė ataskaitą. Regis, tokiu būdu jis baudė Judėjos prokuratorių už nepadarytas nuodėmes ir keršijo tribūnui Germaniko, savo tėvo, priešui. Taip ir nesužinojau, kokia Palatino

gyvatė mano grįžimo proga pakišo Gajui Cezariui bylą su ataskaitomis, kurias kadaise rašiau Germanikui. Mat per savo pirmuosius vadovavimo mėnesius Gajus, kuris nuo tada dievus ir įstatymus gynė vieną po kitos į savo lovą guldydamas seseris, dėjosi rodąs pavyzdį sūnums ir broliams!

Remdamasis Erodo ir Vitelijaus kaltinimais, nenorėdamas nieko žinoti ir klausyti, jis nusprendė nubausti mane net nesusitikęs. Nuosprendis užklupo man nespėjus ištarti nė vieno pasiteisinimo žodžio: visas mano turtas buvo konfiskuotas. Pats buvau priverstas išvykti iš Miesto ir pasitraukti į Vieną Galijoje.

X

Tremtiniai, likę Trakijos pakrantėje, kaip nelaimingasis Ovidijus arba tie, kurie apsistojo uolėtuose ir atšiauriuose Korsikos krantuose, pasakys, kad jų gyvenimas šiuose svetimuose kraštuose buvo daug sunkesnis už mano gyvenimą Vienos mieste, kur viskas dvelkė romėniška tvarka.

Sutinku su tuo.

Savo miestą alobrogai nedvejodami vadina Galijos Roma, nes, labai norint, galima sakyti, kad jis stovi ant septynių kalvų... Tvirtinti tokį dalyką, vadinasi, truputį nutolti nuo tiesos. Vis dėlto gyventi Vienoje galima. Joje esanti Augusto ir Livijos šventykla kaip provincijos pastatas yra pakankamai didinga. Jos cirke ir teatre galima išvysti solidžių pramogų. O pastatas dešiniajame Ronos krante, kuriame apgyvendinome savo namų dievus, buvo sunkiai apšildomas, bet gražus. Man net labai patiko mozaikos, kuriomis buvo išpuoštas atriumas.

Manau, kitomis aplinkybėmis gyvenimu Vienoje būčiau buvęs visai patenkintas. Bet tais metais aplinkybės nebuvo palankios laimei.

Judėjoje praleidau daugiau nei dešimt metų ir atotrūkis nuo Romos buvo pradėjęs smarkiai slėgti. Todėl labai džiaugiausi savo besibaigiančiu prokuravimu. Ir štai tik grįžęs namo vėl

buvau ištremtas neribotam laikui. Mano nesėkmės veikė ir mano šeimą, todėl su baime svarsčiau, kokią ateitį paruošiu Auliui. Netekau savo palikimo, nieko neliko mano vaikams. Mūsų Kampanijos vila su žemėmis, kurias paveldėjau iš mamos, ir Poncijų žemės Samnijoje, mūsų gražus namas Aventine – niekas mums jau nepriklausė.

Kadangi Gajaus beprotybė kasdien vis didėjo ir aš žinojau apie jo neapykantą man, būdamas tikras, kad niekas Romoje manęs neužtars, nes ją turbūt sukaustė dar žiauresnis siaubas nei Sejano tironijos metais, ėmiau baimintis dėl savo gyvybės.

Kai sakau, kad pradėjau baimintis dėl savo gyvybės, tai visai nereiškia, jog bijojau mirties. Aš niekada jos nebijojau. Tiek kartų žvelgiau jai į akis, kad dabar mirtyje matau tik išsilaisvinimą ir amžiną ramybę. Gajus galėjo atsiųsti savo budelius, nukirsti man galvą ar paprašyti, kad persipjaučiau venas. Tokios atomazgos nebijojau.

Tačiau nenorėjau suteikti Kaligulai Cezariui šito malonumo. Nenorėjau mirti toli nuo Romos. Nenorėjau palikti savo vargšo Aulo su jam gresiančiais nepakeliamais sunkumais. Pagaliau – ir net labiau nei visa kita – mane gąsdino mintis, kad paliksiu Prokulą. Ar galėjau ramiai galvoti, kad ji liks viena svetimame mieste, be jokių lėšų, be šeimos, be draugų, be paramos? Mirti lengva tada, kai jūsų niekam nereikia.

Labiau nei ryšys su šiuo gyvenimu mane laikė meilė ir pareiga. Dėl savųjų turėjau kovoti ir aukotis. Dėl jų nusprendžiau bandyti išgyventi nepaisydamas Kaligulos.

Taip jau atsitiko, kad galų prefektas Lugdunume kadaise tarnavo su manimi Germanijoje. Mudu nebuvome draugai, bet gerbėme vienas kitą. Tikėjausi, kad jis tai prisimins, ir paprašiau jo vienos malonės: išrūpinti Auliui karininko vietą.

Mano senas bičiulis net nebandė išsisukti. Turėjau ir kitų progų įsitikinti, kad jis tebėra drąsus, dosnus žmogus, bet jam

labai nepasisekė, jog turėjo kęsti ilgus mėnesius Lugdunume... Taigi nors mano sūnui buvo dar tik šešiolika, jis suteikė jaunuoliui tribūno su raudona juosta laipsnį, kurio prašiau.

Maniau, kad elgiuosi teisingai. Iš mano trijų berniukų man buvo likęs tik Aulas ir net žinodamas, kaip jam patinka mokslai, nė sykio nesusimąsčiau, kad jis norėtų išvengti kareiviško amato. Tarnauti Romai visais laikais buvo vienintelis Poncijų rūpestis, o Romai tarnaujama vykdant karinius įsakymus.

Legionui ir Germanijos sienoms Aulas buvo per jaunas. Aš tai žinojau ir mano širdis nebuvo tokia kieta, kad nedrebėtų dėl to, kam verčiau savo vaiką. Kitais laikais būčiau jam leidęs ketverius ar penkerius metus pailsėti, būčiau radęs geriausius mokytojus, būčiau suteikęs galimybę gilinti graikų kalbos ir filosofijos žinias, būčiau padovanojęs kelionę į Atėnus.

Galbūt net apėmus to meto baimėms reikėjo susiprotėti ir palaukti... Gal man nereikėjo taip skubiai kreiptis į galų prefektą... Jeigu būčiau ilgiau pagalvojęs, būčiau pamatęs, koks mano sūnus: dar mažas berniukas, atsidavęs tik savo knygoms ir savo mokslams. Reikėjo rizikuoti leisti jam paūgėti, pasimokyti ir užsigrūdinti. Reikėjo išsiųsti vienerius ar dvejus metus mokytis universitete. Galijoje yra puikių universitetų... Bet aš apie tai net negalvojau.

Ar turiu dėl to teisintis? Buvau tikras, kad Gajus nusprendė mane nužudyti ir neleis man ilgiau gyventi. Jeigu Cezario įsakymu aš žūsiu, tai ką pasieks mano sūnus, paskutinis iš Poncijų, jau ir taip likęs be paramos ir be viso mūsų šeimos turto? Skubindamasis pasinaudoti paskutiniais ryšiais, norėjau atverti Auliui kelią į pripažinimą, kaip mano tėvas pasielgė su manimi.

Aš pamiršau, kad vaikystėje man trūko vieno pagrindinio dalyko – motinos meilės. Užaugęs be Tulijos, kurią nužudžiau gimdamas, globos subrendau anksčiau už kitus berniukus. Prokulos švelnumas saugojo mudviejų sūnų ir neleido per anksti pažinti gyvenimo ir pasaulio žiaurumo. Bet neleido išmokti

nuo jo apsiginti. Neįdavęs ginklo įstūmiau Aulą į areną. Pasiklioviau savo patirtimi kvailai tikėdamas, kad pats sugebės jį nusikalti.

Aš esu neregys, visą gyvenimą norėjęs vadovauti kitiems...

Nei Prokula, nei Aulas mano sprendimui neprieštaravo. Maniau, jie pritaria jam ir nejaučia jokios nuoskaudos. Kodėl turėjau manyti kitaip? Nesu iš tėvų, kankinančių ir terorizuojančių savo šeimą. Mano žmona niekada nebijojo pareikšti nuomonės, o aš visada išklausydavau ir dažnai į ją atsižvelgdavau. Geriausiai tai įrodė, kai ji mane privertė pritarti Poncijos santuokai, kuri vis dėlto man labai nepatiko. Savo vaikams niekada nedraudžiau kalbėtis su manimi atvirai ir skatinau nebijoti mano pykčio. Jeigu Aulas būtų man pasakęs...

Tačiau ką būčiau atsakęs, jeigu mano sūnus būtų prisipažinęs, kad nori mokytis ir visai nesidomi kario amatu? Ar man būtų užtekę žiaurumo uždrausti jam metus mokytis retorikos Augustodunume, metus, apie kuriuos jis svajojo, o aš sužinojau pernelyg vėlai? Ne! Aš tiesiog būčiau mėginęs pasikalbėti su juo apie tai kaip vyras su vyru. Būčiau mėginęs paaiškinti mūsų padėtį, kodėl jį tam verčiu ir kodėl jam įmanoma tik karinė karjera. Jeigu būtų supratęs, jeigu būtų sutikęs, dabar netektų gailėtis, kad nepasikalbėjau su juo apie jo ateitį.

Bet Aulas nieko nesakė. Jis nesipriešino sprendimui, kurio, be abejo, nesuprato.

O Prokula užsisklendė kasdien vis labiau slegiančioje tyloje. Dažnai užklupdavau ją, melancholiškai rymančią prie lango, akis nukreipusią į tolį, daug toliau nei triukšminga Rona, kuria plaukė sunkios jūreivių baržos, ir net toliau nei apsnigtos Alpių keteros. Jos akys buvo pilnos ašarų ir aš bijojau sužinoti kodėl.

Aulas paliko mus pilką lapkričio rytą, prislėgtą žemo dangaus. Vienos sodai buvo be lapų, be žiedų, be vaisių. O vėjas švilpdamas nusileido į slėnį ir atnešė artėjančio sniego kvapą.

Tik pirmą kartą pamatęs savo sūnų su uniforma supratau, koks jis dar jaunas ir netvirtas. Raudonas *paludamentum* taip išryškino jo blyškumą, kad jis atrodė net pamėlęs. Norėjo vyriškai mane apkabinti ir pabučiuoti. Sutrikęs pajutau, kaip dreba jo liesos rankos ir jis negali susitvardyti. Tai buvo tas pats drovus ir pernelyg rimtas berniukas, kuris kertelėje skaitė Ciceroną, ir staiga išsigandęs savo paties žiaurumo susimąsčiau, kaip man šovė mintis padaryti iš jo paauglį karininką. O jis, norėdamas padrąsinti savo motiną, vaidino vyrą.

Jo balsas buvo pradėjęs keistis, ir apėmus nenusakomam gailesčiui įsivaizdavau, kaip duodamas įprastines komandas jis staiga spygtelės ir nutrūks. Norėjau sulaikyti jį, parašyti galų prefektui, sukurti kokį nors pasiteisinimą ir išsaugoti savo vaiką.

Bet susiturėjau. Tą silpnumo akimirką prisiminiau senąjį Brutą, reikalavusį savo sūnų galvų, ir senąjį Horacijų.

Aulas pas mus nesugrįžo.

Po metų vienas legatas iš Germanijos, kurio vardas ir veidas man buvo nepažįstami, pranešė, kad mūsų sūnus garbingai, jeigu tikėsime jo lakonišku pranešimu, žuvo atlikdamas atsakingą užduotį už Reino. Ten neramumus kėlė kelios gentys.

Aulo vyresnysis vadas nieko daugiau nepridūrė, ir aš pernelyg gerai supratau, kas slypėjo už šios tylos... Laimė, Prokula to negalėjo žinoti! Tačiau aš galėjau ir galiu, kai tik noriu sukelti sau skausmą, visai nesunkiai įsivaizduoti siaubo scenas ir tokias pat baisias kančias, kokiose man regint užgeso Markas Sabinijus.

Susitaikęs su likimu laukiau neišvengiamų savo žmonos priekaištų. Ji nieko nesakė. Tebebuvo išdidi, tyli, užsisklendusi savo mintyse, kur man nebuvo vietos.

Tada ir pradėjo sapnuoti galilėjietį. Pamatęs, kaip smarkiai ją jaudina šie sapnai, ėmiau baimintis, mat nesupratau, kad jie ne skaudina, o priešingai – teikia jai stiprybės. Iš kur galė-

jau suprasti, kad jie padeda jai susitaikyti su nesuvokiama auka, kai buvo atiduotos mūsų vaikų gyvybės? Su auka, kurios reikalavo galilėjietis ir kurios aš nedrįsau duoti...

Tais gedulo, tylos ir ašarų metais, tais švino sunkumo metais, norėdamas nuginti nuobodulį, bet labiausiai dėl to, kad Poncija kada nors sužinotų, koks buvo jos tėvas, pradėjau rašyti šiuos atsiminimus.

Man buvo likusi tik ji ir laiškai, kuriuos pernelyg retai man siuntė. Jie buvo parašyti moters, iš gyvenimo taurės per anksti pajutusios kartėlio skonį. Ir mane tai skaudino, nes mano dukrai nebuvo nė dvidešimt metų.

Tačiau apie savo asmeninius nusivylimus Poncija nieko nepasakojo. Ji neturėjo vaikų ir aš nujaučiau, kad Lukanas begėdiškai ja nesirūpino. Titas Kėcilijus tikėjosi vesdamas Cezario pusseserę užsitikrinti sau gražią ateitį. Bet atsitiko taip, kad jis vedė turtų netekusio tremtinio dukrą.

Po brolių mirties tapusi mūsų vienintele įpėdine, Poncija vis dėlto nieko nepaveldėjo. Pagaliau nevaisingumas, kuris, regis, nuskriaudė jų porą, atėmė iš manęs paskutinę viltį ir vienintelę paguodą, kurią galėjau puoselėti: globoti vieną savo vaikaitį ir taip neleisti išnykti Poncijų giminei, paskutiniam iš tų samnitų princų, iškovojusių savo palikuonims pergalę prie Furšo Kodino...

Šis Vienos laikotarpis buvo pažymėtas ašarų ir bejėgiškumo, tikrai sunkus kaip švinas. O, svarbiausia, jis vėl atvėrė manyje glūdinčių klausimų ir baimių bedugnes.

Paskutiniais prokuravimo metais man beveik pavyko tai pamiršti, kaip beveik pavyko pamiršti galilėjietį. Norėjau įtikinti save, kad leisdamas jį nubausti, kai spaudė būtinybė ir negailestingas įstatymas, tik įvykdžiau dar vieną teisingumo aktą. Net jeigu šis sprendimas prieštaravo mano norams ir mano pažiūroms. Ilgainiui pagaliau įsiteigiau, kad kitaip ir negalėjo būti.

Bet Vienoje, toli nuo sumaišties ir atsakomybės, būdamas vienas kaip pirštas supratau, kokie trapūs ir apgaulingi šie niekingi mėginimai pasiteisinti dėl savo kaltės. Tiesa, būtinybė, įstatymas ir Romos gerovė per visą mano gyvenimą privertė mane imtis daugybės baisių darbų ir pralieti daug kraujo. Už šiuos darbus ir kraują aš prisiėmiau atsakomybę. Bet niekas negalėjo priversti prisiimti atsakomybės už Jėzaus, Juozapo sūnaus, mirtį. Galėjau rasti tūkstančius pasiteisinimų dėl savo poelgio. Bet negalėjau atleisti sau už jį, o juo labiau – pamiršti.

Prokula sapnuodavo galilėjietį. O man – kad vėl pamatyčiau jo veidą, kad vėl išgirsčiau jo balsą ir žodžius – nereikėjo sapnuoti. Viską prisimindavau po dešimtį kartų per dieną. Jo žodžiai visiems laikams įsirėžė į atmintį, ir, nors dar nesupratau jų, vis dažniau pagaudavau save mėginantį įspėti jų paslaptį. Ar tai buvo nušvitusio rytiečio, ar karaliaus žodžiai? Ar galilėjietis buvo tik neturtingas svajojantis dailidė, kaip bet kuris kitas drebėjęs prieš kryžių? Ar jis žinojo, ką ir kodėl daro? Ar jį nuteisiau aš, ar jis pats save nuteisė, sąmoningai ir dėl man nesuprantamos priežasties? Gal jis buvo šios bylos, kurioje nieko negalėjau pakeisti, šeimininkas, nuo pradžios iki pabaigos?

Prisimindavau tą keistą teiginį, kurį jis perdavė savo mokiniams ir kuris taip įstrigo nelaimingajam Liucijui Arijui, kad tapo jo savastimi, ir net mirdamas jį kartojo: „Mirti už tą, kurį myli..."

Ir mintis, mano prokuravimo Jeruzalėje metu tik šmėstelėjusi, esą aš tapau neįtikimo apsikeitimo, be galo didingo pasiaukojimo liudytoju, šįkart mane tiesiog įkyriai apsėdo. Kodėl gi ne? Ne vienas žmogus taip mylėjo Miestą, kad būtų galėję numirti dėl jo. Prisimenu, kaip jaučiausi budėdamas prie merdinčio Gajaus galvūgalio: jeigu koks nors dievas būtų pasiūlęs man mirti mainais už sūnaus gyvybę, būčiau sutikęs, nors

ir būtų tekę kęsti didžiausius skausmus. Žinojau, kad mirti iš meilės įmanoma, ir kai Nigeras tvirtino, esą tai nesunku, žinoma, sakė tiesą. Tačiau nors ši prielaida buvo labai patraukli, joje kažko trūko: jeigu galilėjietis mirė, norėdamas ką nors išgelbėti, tai kas buvo laimingasis arba laimingoji, kurią jis taip labai mylėjo? Nes tam vyrui arba tai moteriai beviltiškai pavydėjau...

Prisimindavau tą baisų potraukį, vos nenubloškusį manęs prie Jėzaus, Juozapo sūnaus, tą kvailą viltį, kuri privertė stipriau plakti širdį. Vieną akimirką, nepaisydamas sveiko proto, pamaniau, kad šis žmogus ir yra tas, kuo save vadina: karalius, Dievas. Dievas, dėl kurio vienintelio aš gyvenau. Net patikėjau, kad jis gali šimteriopai duoti visko, ko man nedavė gyvenimas, grąžinti tai, ko netekau. Man pasirodė, kad dėl šio akimirksnio verta rizikuoti, pasiaukoti. Ir dėl šių pažadų, kurių, maniau, iš jo sulaukęs, tikrai buvo galima sutikti garbingai mirti skausmuose.

Bet kaip, jeigu tuo patikėjau, galėjau jį palikti? Kodėl buvau priverstas ant vienų svarstyklių padėti slaptą viltį ir savo vaikų gyvenimus?

Ir kuo, beje, pasibaigė siaubingas man primestas pasirinkimas? Aš leidau mirti galilėjiečiui, bet neišgelbėjau tų, kuriuos mylėjau. Mąstydamas apie savo mirusį sūnų, apie savo nelaimingą dukterį, apie savo žmoną, ne kartą galvojau, kad padariau klaidą. Tada ašaros įstrigdavo gerklėje. Galvoje sukosi tūkstantis esminių klausimų, kuriuos prarijau, užuot uždavęs galilėjiečiui, ir tada suglumęs įvertindavau jam užduotų klausimų, į kuriuos jis neatsakė, skurdumą ir kvailumą. Dabar žinau, kad turėjau nuostabią ir vienintelę progą, kuriai leidau išsprūsti. Ir ką nors ištaisyti, kad ir kaip būčiau to norėjęs, jau buvo vėlu. Į mano klausimus nebus atsakyta, ir tik dėl mano kaltės. Aš pasmerkiau tą žmogų amžinai tylai. Pasmerkiau jai ir save.

O gal pamažu krausčiausi iš proto, ir galilėjietis į nieką negalėjo atsakyti? Bet argi tai svarbu? Diena ir toliau brėkš. Vyrai ir moterys gims ir mylėsis, gimdys kitus vyrus ir moteris, kurie vėl ners tą patį vilties, svajonių, nelaimių ir kančių tinklą, kol numirs. Ir niekas niekada nieko nepakeis.

Kas žino? Prokula saugojo sąsiuvinį, į kurį rašė galilėjiečio žodžius. Nė karto neišdrįsau paprašyti jo paskaityti. Tačiau dažnai rasdavau ją skaitančią ir tada jos lūpos pražysdavo keista šypsena, nuo kurios visa nušvisdavo kaip anksčiau, pamačiusi mane... Labai norėjau, kad pati netikėtai pasiūlytų paskaityti, bet ji negirdėjo mano nebylaus maldavimo. Kvailas vyriškas išdidumas, seni romėniški vyriškumo principai neleido man pribėgti prie žmonos, pulti jai prie kojų ir maldauti paaiškinti tai, ką troškau suprasti. Be to, nemaniau, kad nusipelniau bent menkiausio paaiškinimo.

– Kas yra Tiesa?

Mano klausimas buvo pasmerktas niekada nesulaukti atsakymo. Tai buvo bausmė, kurios nusipelniau, ir aš nebandžiau nuo jos išsisukti.

* * *

Vienoje nuolat sustodavo oficialūs pasiuntiniai. Visi iš Romos atveždavo neįtikimų naujienų, pasakojimų apie nelaimes ir nusikaltimus.

Gajui Cezariui aptemo protas. Nutraukęs santuoką su savo žmona, pagal Egipto faraonų pavyzdį, į žmonas paėmė vieną iš savo seserų, Druzilą, ir susiejo ją su sostu, taip visą Imperiją paversdamas kraujomaišos liudytoja.

Jis nepaisė Senato, pamiršęs, kad jį gerbė ir dieviškasis Augustas, ir dieviškasis Tiberijus. Iš senatorių nesulaukęs nė vieno priekaišto žodelio, išsireikalavo, kad jie suteiktų – siau-

bingas pažeminimas – konsulo titulą jo mylimam žirgui Incitatui, kuris Didžiajame cirke per lenktynes iškovojo savo šimtąją pergalę...

Roma klimpo atmatų duobėje. Po vienų trėmimų buvo kiti. Po vienų žmogžudysčių – kitos. Šioje siaubingoje atmosferoje, kai kiekviena diena atnešdavo žinią apie naują mirtį, sumanytą Kaligulos, Mieste pasklido kalbos, – ir nieko nestebino, – kad aš, neištvėręs tremties ir nežinios dėl savo likimo, pats nutraukiau savo gyvenimo giją.

Nežinau, kas paskleidė šį melagingą gandą, bet, manau, jis išgelbėjo man gyvybę. Gajaus protas, nors niekada nebuvo nei didelis, nei stiprus, baigė nusilpti. Todėl užteko net neoficialaus pranešimo apie tariamą mano baigtį, kad patenkintų dar tebedegančią neapykantą man. Sutrikus mąstysenai, jis patikėjo, kad aš miręs, ir net nebandė tikrinti šios naujienos. Nes būtų greitai susivokęs, kad man vis dar mokėjo kuklią sumelę, kurią Respublika skiria visiems tremtiniams.

Gerai pagalvojus, gandas apie mano mirtį, aišku, turėtų būti susijęs su nelaimėmis, kurios tuo metu ištiko mano seną priešą Erodą.

Padrąsintas to, kad ne be Vitelijaus pagalbos taip lengvai užtraukė man nemalonę, ir pamiršęs, kad Gajus jo pataikūniškiems pagyrimams neteikė tokios reikšmės kaip Tiberijus, Antipas įsivaizdavo tapęs Cezario draugu. Jis tikėjosi naujų titulų ir didesnės įtakos. Bet apsiriko. Pasirodo, vienas iš Erodo sūnėnų, jaunasis Agripa, priklausęs tai pačiai kartai, gerai sutarė su Kaligula. Jis taip sumaniai prisimeilino Gajui ir sukurstė jį prieš Antipą, kad išgavo savo dėdės atleidimą ir ištrėmimą į Akvitaniją, o pats vietoj jo tapo Galilėjos tetrarchu.

Taigi Erodas buvo ištremtas į Galiją, o su juo Erodiadė, tapusi sena raukšlėta moterimi, ir jos dukra Salomė, jau visai nepanaši į tą gaivią ir liekną paauglę, už kurios geidulingus šokius užmokėta pranašų galvomis.

Viskas įvyko tą siaubingą žiemą, per kurią provincija buvo užversta sniegu, iššalo alyvmedžiai ir migdolai, o šalčio užklupti paukščiai suledėję krito iš dangaus lyg akmenys.

Kai Erodas, su savo šeimyna keliaudamas į puikią vilą, laukiančią jų Garonos pakrantėje, pasiekė Lugdunumą, žiema jau ėjo į pabaigą. Išvykę iš šio miesto, keliautojai, norėdami išvengti didelio lanko iki artimiausio tilto, nusprendė pasinaudoti užšalusia Rona ir važiuoti per jos ledą. Lemtingas sprendimas! Pirmieji vežimai upę įveikė sėkmingai, bet jų svoris nuengė pavasario jau aptirpdytą ledą. Penktas vežimas, kuriuo kėlėsi princesė Salomė, taip ir nepasiekė kranto. Ledas neatlaikė, ir Ronos vandenys pasiglemžė vežimą su jo keleive.

Taip, mane greičiausiai išgelbėjo būtent šis nelaimingas atsitikimas, per kurį žuvo žydų princesė ir Erodo vardo ryšys su senuoju Judėjos prokuratoriumi. Nes po kelių savaičių Gajus pats apsilankė Lugdunume. Ir jeigu jis nebūtų manęs, kad aš esu miręs, argi būtų praleidęs malonumą mane nužudyti? Jo ligotas protas mane pamiršo ir niekas nebuvo toks žiaurus, kad jam primintų mane. Taigi savo beprotišku elgesiu viešnagės Galijoje metu jis privertė visus savęs nekęsti, nes įrodė, kad iš neturėjimo ką veikti gali padaryti siaubingus nusikaltimus. Ir niekam, nei Vienoje, nei Lugdunume, neatėjo į galvą atverti jam akių ir pranešti, kad Gajus Poncijus Pilotas, kuris, anot jo, buvo miręs, yra gyvas ir lengvai pasiekiamas jo neapykantai kitame Ronos krante, už pusės dienos kelio arkliu.

Tačiau, kol Kaligula buvo Lugdunume, kaskart pamatęs oficialų raitelį savo kieme, vis tiek suklusdavau, ar tik jis nebus atnešęs žinios apie mano mirties nuosprendį.

Bet prie to, kaip ir prie visa kita, jau buvau pripratęs. Bent jau taip maniau.

Vis dėlto vieną rytą, prabėgus kiek laiko po Gajaus išvykimo į Romą, pajutau, kad išbalau, pamatęs, kaip vienas pasiuntinys nuo gatvės kampo pasuko prie mano namo ir susto-

jo. Bet iš kur galėjau žinoti, kad jis atnešė tokią neįtikimą žinią ir kad šis laiškas iškels mane iš bedugnės į viršūnę, kurioje esu dabar?

Man pavyko nusišypsoti atvykėliui ir net nedrebančiomis rankomis perlaužti imperatorišką spaudą. Buvau tikras, kad žinau šio laiško turinį, ir beveik nekantravau pamatyti, kaip Gajus Cezaris surašė įsakymą ir kuo pateisino mano mirties nuosprendį. Bet aš ir vėl apsirikau.

Pasidėjau laišką ant stalo ir perrašiau. Jis įrodo, kaip Klaudijus skyrėsi nuo portreto, kokį apie jį susikūrė Roma:

Nuo Tiberijaus Klaudijaus Nerono savo labai brangiam Gajui Poncijui Pilotui. Sveiki!

Būdamas savo tolimoje rezidencijoje, kuri vis dėlto yra taip arti nuo mūsų mylimo miesto Lugdunumo, Trijų Galijų sostinės, tu, aišku, dar nieko negirdėjai apie įvykius Romoje. Žinok, jie pakeitė Miesto, jo žmonių ir mūsų likimą.

Taigi pradėsiu nuo naujienos, kuri neturėtų tavęs per daug nuliūdinti – Gajų Cezarį Augustą pirma laiko pašaukė dievai. Roma pavargo nuo egiptietiškų apeigų ir iki konsulų titulų iškeltų arklių. Pavargo nuo jos piliečių žudynių, tenkinančių vieno pamišėlio neapykantą. Tu net Vienoje turėtum žinoti, kad Gajus Cezaris mėgdavo skųstis, jog liaudis neturi vienos galvos, kurią būtų lengviau nukirsdinti. Senatas ir romėnų tauta pernelyg ilgai kentė tokias patyčias.

Taigi Gajus mirė ir nepaliko nė vieno įpėdinio. Bet Roma norėjo, kad jos likimu ir toliau rūpintųsi dieviška Julijų ir Klaudijų giminė. Senatas sostą patikėjo man.

Ar tau tai nekelia šypsenos, brangus Gajau Poncijau? Ne, aš žinau, tau nekelia šypsenos. Jau anksčiau, kai visas Miestas tyčiojosi iš tavo pusbrolio Klaudijaus, iš jo mikčiojimų ir tikų, tu nesišaipei. Prieš daugelį metų, kai dar nebuvai mūsų brangiosios Klaudijos Prokulos vyras, dar vaikas kartais lydėdavai savo tėvą

arba senelę į Palatiną. Ir tu vienintelis iš mūsų amžiaus berniukų manęs nevengei. Prisimenu, kaip vieną dieną, kai iš manęs visiems matant tyčiojosi Augustas, tu prasibrovei prie manęs, paėmei už rankos ir drąsinamai spustelėjai. Niekada nemanei, kad aš kvailys, silpnaprotis, kurio gėdijosi broliai ir tėvai. Matai, Pilote, kartais vaidinant, kaip mėgo sakyti dieviškasis Augustas, gyvenimo komediją, reikia užsidėti kaukes. Argi be šitos atsargumo priemonės būčiau išvengęs Elijaus Sejano, Kaligulos ir kitų neapykantos? Argi būčiau turėjęs teisę gyventi, jeigu jie bent minutę būtų suabejoję, kad aš išsigimėlis, nevisprotis, kuriuo dėjausi?

Niekada netroškau titulų ir labiau nei visi tariami valdžios džiaugsmai man patiko mano mokslai, ieškojimai, mano senieji etruskai ir įdaryti baravykai. Bet Roma liepia, ir nė vienas romėnas negali išsisukti nuo jos įsakymų.

Ir štai patekau į pirmą vietą Respublikoje. Noriu, kad mano pirmuoju sprendimu tau būtų dešimteriopai grąžinti turtai, kuriuos iš tavęs atėmė Gajus, taip pat tavo namas Aventine ir tavo nuosavybė Kampanijoje, be to, tavo protėvių žemės Samnijoje. Jas rasi praplėstas.

Laukiame tavęs su mūsų brangiąja Klaudija Prokula čia, Romoje. Kuo greičiau palik Vieną, tavęs ir taip pernelyg ilgai nebuvo. Ir atvyk pasveikinti mūsų su iškilimu į Palatiną.

Sėkmės!

Tiberijus Klaudijus Cezaris

Klaudijus iškeltas į sostą... Tai buvo pati netikėčiausia, neįtikimiausia ir linksmiausia naujiena...

Visai kaip kovo idų sąmokslo dalyviai, kurie „elgėsi kaip vyrai, o mąstė kaip vaikai“, Kaligulos žudikai ėmėsi darbo nesukdami galvų, ką darys tada, kai Gajus bus nužudytas. Todėl, atsidūrę prie jo negyvo kūno, gerokai sutriko, ką skirti jo sekėju. Juk nereikia aiškinti, kad niekas nesiruošė grąžinti konsulų.

Visai atsitiktinai jie rado Klaudijų pasislėpusį bibliotekos – savo mėgstamiausio kambario – kamputyje, stipriai prie krūtinės spaudžiantį vieną tomą, kuriame buvo rašoma apie pirmykščių etruskų laidojimo papročius. Mano vargšas pusbrolis manė, kad jo laukia toks pat tragiškas likimas, koks ištiko jo sūnėną. Tačiau sargybiniai, labai nudžiugę, kad rado Cezario kraujo palikuonį, apsupo jį ir sveikino džiaugsmo šūksniais.

Man net nereikėjo rūpintis mūsų kelione atgal. Skubius nurodymus gavo Lugdunumo galų prefektas, kuris galėjo džiaugtis tuo, kad padėjo man visą laiką, kol buvau tremtyje. Jis pasirūpino, kad man būtų duotas jo paties vežimas, gera palyda ir net iš anksto sumokėta stambi suma auksu. Viską priėmiau ir pasistengiau padėkoti.

Po trijų savaičių mes buvome Romoje.

Klaudijus, kaip žadėjo, liepė grąžinti visą mano nuosavybę ir pridėjo imperatoriaus valdoms priklausiusias žemes, kurias Gajus per ketverius metus labai gerai įdirbo. Kaip kompensacija už mano tremties ir baimės metus, man buvo išmokėta dešimt milijonų sestercijų. Pagaliau man net nespėjus išreikšti pageidavimo, Titas Kėcilijus buvo atšauktas iš Judėjos. Jis atvežė mums mūsų dukrą, o kartu su Poncijos manta – mano senąjį Flavijų.

Tą vakarą, kai jie grįžo, stovėdamas savo namo Aventine terasoje ir galėdamas po tiek metų ramiai žiūrėti į Miestą po savo kojomis, vyliausi, kad galiu būti laimingas.

Tai buvo prieš trejus metus ir aš nesu laimingas.

Nežinau, ko man trūksta. Arba, greičiau, žinau, kad man trūksta to, ko nė vienas mąstantis žmogus negali reikalauti iš Fortūnos. Aš vis dar nežinau atsakymo į mane kamuojančius klausimus. Neturiu to, ko neturi visa žmonija. „Žmogus nerado vaistų nuo mirties“, – pasakė Sofoklis. Kaip galėčiau būti laimingas?

XI

Poncija tą vakarą vilkėjo nauja tunika. Iš tiesų ne tunika, kaip ji su įprastu moterišku atlaidumu vyriškam neišmanymui paaiškino, bet tris viena ant kitos užvilktas skirtingų spalvų sukneles, kurių derinys ir sukėlė tą nepaprastą įspūdį. Mano dukra atrodė apsupta ugnies liepsnų. Segėjo labai sunkią aukso koljė, kurią buvau padovanojęs dvidešimtojo gimtadienio proga. Ji priklausė mano senelei ir aš baiminausi, kad milžiniškas papuošalas nebeatitiks paskutinių mados reikalavimų. Jos skruostai buvo rausvi ir aš su palengvėjimu atsidusau nustatęs, kad šįkart spalva neturėjo nieko bendra su skaistalais.

Pastebėjau, kad vyrai buvo taip susižavėję jos pasakišku grožiu, jog visą vakarą negalėjo atitraukti nuo jos akių. Tik vienas vienintelis nekreipė į ją nė mažiausio dėmesio. Tai buvo Titas Kėcilijus.

Kai jie grįžo iš Judėjos, mane greitai nustebino šaltas mano žento elgesys su Poncija. Dabar manęs tai nebestebina. Prieš kiek laiko, slapta nuo dukters, pas mane buvo apsilankęs Flavijus. Mano dukra nenorėjo, kad mudu su jos motina sužinotume apie santuokos, kurios ji taip troško ir kuri jai atrodė palaiminta meilės, nesėkmę.

Kam tos paslaptys nuo savo tėvų? Iš išdidumo? Iš drovu-

mo? Iš gėdos? Iš baimės mus įskaudinti, kad neapsaugojome savo dukters?

Bet kaip aš nesupratau? Kaip neatspėjau iš pat pradžių? Kaip galėjo atsitikti, kad Lukanas ištarnavo pas mane šešerius metus, o aš nieko neįžvelgiau? Dabar, kai žinau, geriau suprantu, kodėl jaučiu jam nevalingą, nesulaikomą pasibjaurėjimą...

Prisipažįstu, kad pirmieji Flavijaus bandymai ką nors paaiškinti buvo tokie migloti ir painūs, jog mane tik suglumino. Pagaliau, pasitelkęs išsigandusių vestalių kalbėjimo būdą, nes galams toks elgesys nebūdingas, jis pasiryžo atskleisti trikdančias, bet suprantamas paslaptis. Vargais negalais supratau, kad Lukanas myli ne moteris, bet vyrus. Ne toks dorybingas kaip cenomanas, iš pradžių nežinojau, kaip jam į tai atsikirsti. Kalbama, kad dieviškasis Cezaris... Aš ruošiausi skelti visiems žinomą juokelį apie Gajų Julijų, „visų moterų vyrą ir visų vyrų moterį", bet mane pertraukė raudonas kaip burokas Flavijus: Lukanas myli ne vyrus, jis myli berniukus, labai mažus berniukus. Ir tai dar ne viskas!

Titas Kėcilijus jaučia malonumą juos mušdamas ir, netikėtai atsirišus liežuviui, Flavijus pradėjo išsamiai, net iki bjaurumo, viską pasakoti. Staiga prisiminiau, kad praėjus kuriam laikui po Poncijos vedybų ant jos rankų ir pečių pastebėjau daug kraujosruvų ir mėlynių. Nuo mano klausinėjimų ji išsisuko aiškinimu, kad nukrito nuo žirgo, ir aš daugiau nesikišau... Mane sukaustė siaubas ir pasibjaurėjimas.

Labai tyliai paklausiau Flavijaus:

– O mano dukra? Ar šis niekšas drįso liesti mano dukrą?

Galas nuleido galvą ir atsiduso:

– Dabar rečiau, pone... Nuo tada, kai visi esate Romoje, jis nedrįsta jos mušti tiek, kiek anksčiau...

Geras dvi valandas klausiausi Kėcilijaus smurto prieš Ponciją būdų: tai buvo įvairūs kankinimai, sugalvoti žmogaus, ku-

ris iš to jaučia malonumą. Pažeminimai irgi. Nuo tada, kai mano dukra subrendo ir sumoteriškėjo, ji pasidarė ne tokia patraukli šitam ištvirkusiam vyrui ir jis mieliau atsivesdavo efebą, kuris vieną naktį arba vieną savaitę tenkindavo jo begėdiškas užgaidas.

Koks nesuvokiamas išdidumas verčia Ponciją slėpti nuo mūsų savo kančias? Man sunku patikėti, kad jos tyra mergaitiška meilė iškentė beveik dešimt tokio gyvenimo metų. Ką daugiau už neapykantą ir panieką ji galėtų jausti Lukanui?

Savo pyktį ir įniršį išlieju ant Flavijaus: kodėl jis neįspėjo manęs vos tik jiems grįžus? Išsisukdamas jis atsako, kad laikosi Poncijai duoto pažado. Ir dabar jį sulaužė tik todėl, kad stebisi keistu Lukano elgesio pasikeitimu. Savo žmonai jis stengiasi būti meilus kaip niekada ir šis geranoriškumas mano galą gąsdinąs labiau nei mūsų tribūno riksmai ir pykčio priepuoliai.

* * *

Bandžiau kalbėti su Poncija. Bet vos tik ji išgirdo pirmus žodžius, iškart išbalo ir savo mažute ranka, sunkia nuo žiedų ir masyvių apyrankių, palietė manąją:

– Tėve, prašau nesikišti!

Iš jos paaiškinimų, pertraukiamų ašaromis, supratau, kad „vargšui Titui" ji jautė skausmingą užuojautą, kurios jis nenusipelnė. Ji neneigė, kad jis ją mušė ir kad buvo neištikimas. Tačiau kitą dieną po savo siaubingų priepuolių Lukanas visada grįždavo su glėbiu dovanų, su ašaromis akyse. Ir Poncija visada jam atleisdavo.

Aš savo žentui nejaučiu tokio atlaidumo. Dar kartą ryžtingai patvirtinu savo norą nutraukti šias vedybas, kurioms įvykti neturėjau leisti. Mano dukters prieštaravimai čia nieko nepakeis. Dar nesutemus nuvyksiu pas Lukaną. Nemanau, kad bus

sunku jį įkalbėti, net jeigu šiomis skyrybomis jis neteks palikimo, kuris kada nors atiteks Poncijai. Nes ji bus turtinga. Ji paveldės visus Poncijaus ir Valerijaus Probijaus, ir Marko Anijaus Rustiko turtus, kurie buvo mums grąžinti Klaudijui atėjus į sostą. Toks palikimas tikrai gali gundyti ne vieną vyrą, net ir kilusį iš labai kilmingos Kėcilijų giminės.

* * *

Ką reikėjo daryti? Ką pasakyti? Kiek kartų per visą gyvenimą klausiau savęs to paties, per vėlai įvertinęs liūdnas klaidų ir neapdairumo pasekmes?

Mano dukrai nesutikus eiti su manimi, galėjau įsakyti palikti gražų Kėcilijų namą prie Marso lauko. Reikėjo išsireikalauti, kad ji pasikviestų savo moteris padėti sukrauti sukneles ir papuošalus, ir tučtuojau važiuotų su manimi. Dabar Poncija būtų pas mus, savo kambaryje, ir aš nepaisyčiau Lukano grasinimų. Reikėjo tiesiog nesileisti į jokias kalbas, užmesti jai ant pečių apsiaustą, tinkantį prie jos suknios ir gulėjusį ant lovos, ir išsivežti, viską palikus, nesižvalgant į praeitį, o, svarbiausia, nesiaiškinant su Titu Kėcilijumi.

Bet aš taip nepasielgiau. Bejėgis ir nuliūdęs sėdėjau toje pačioje vietoje ir žiūrėjau į tyliai verkiančią dukrą, nepaisančią dažų, kuriuos ant jos skruostų tirpdė ašaros. Galėčiau išsamiai aprašyti suknelę, kurią ji vilkėjo, mėlyną kaip šio spalio ryto dangus, ir aukso siūlo siuvinėjimus, puošusius apykaklę. Kaip dabar matau gališką apyrankę su dviem susirėmusių avinų galvomis. Ji veržė jos kairįjį riešą. Avinų, nes Poncija į šį pasaulį atėjo po Avino ženklu.

Nesugebėjau apsaugoti savo paskutinio vaiko.

Be to, už savo žento tylos nesugebėjau įžvelgti grėsmės. Tikėjausi, kad supratęs, jog yra demaskuotas, Lukanas nesigins.

Tačiau buvau pamiršęs tylią savo seno tribūno aroganciją ir neapykantą, kurią jis mokėjo parodyti savo gražiu šaltu veidu.

Jis klausėsi manęs nepertraukdamas, bet taip, tarsi šaipytųsi. Kai baigiau, jo lūpomis perbėgo ledinė šypsena, paskui sunkiai atsiduso, rodydamas, kad aš jam baisiai nusibodau ir kad, nepaisant visko, likau neišprusęs valstietis iš Samnijos.

– Brangusis Gajau Poncijau, nelabai suprantu, kuo tu mane kaltini! Kad myliu pagal Atėnų madą? Nebūk juokingas! Gal nori, kad išvardyčiau tokių kaip aš vardus? Ne? Tu teisus: tai tas pats, kas kartu perskaityti senatorių ir raitelių luomo sąrašą! Gal priekaištauji man dėl to, jog kadaise, deginamas aistros tavo dukrai, savo mylimai žmonai, parodžiau truputį šiurkštumo? Tai tiesa, bet moterys, kurios šlaistosi aplink mūsų stovyklas, nelinkusios į švelnumą ir meilikavimus, o kaip tik pas jas aš lankydavausi prieš vedybas. Dėl tokių niekingų priežasčių tu nori priversti mane sutikti su skyrybomis ir atsisakyti savo žmonos. Ar supranti savo reikalavimų absurdiškumą? Kokiame pasaulyje įsivaizduoji esąs? Net jeigu tam vargšui nevispročiui Klaudijui užteko kvailumo tave palaikyti, jūs vis tiek tapsite viso Miesto pašaipos objektu! Bet juk tu, Pilote, niekada nebijojai būti juokingas. Prisimenu, kaip kadaise Judėjoje tai įrodei. Dar prieš atvykstant į Cezarėją mane perspėjo dėl to, ką kiti Palatine vadino tavo „nesąmonėmis“. Sklido kalbos, kad tai, ką patyrei Teutoburge, atėmė iš tavęs protą. Ne iš tavęs vieno. Pažvelk į savo galą! Kvailas per visą pilvą. Bet aš manau, kad jis toks buvo jau prieš Germaniją: juk jis yra keltas. Tačiau, žinai, Pilote, jeigu tau dar užtenka sveiko lotynams būdingo proto, tu neisi pas Klaudiją ir niekam nekartosi to, ką pasakei man. Ar nori žinoti, kodėl tylėsi? Esu tikras, kad prisimeni tą žmogų, kurį vadino galilėjiečiu ir kurį tu galiausiai nukryžiavai, nors šis nuosprendis tau brangiai kainavo. Tądien tu nebuvai laimingas, brangusis Pilote. Aš net ne kartą svarsčiau, kaip bū-

tum pasielgęs, jeigu už tavęs nebūčiau stovėjęs aš. Manau, būtum jį paleidęs.

Staiga labai išbalau. Ne todėl, kad mane būtų užgavęs žeidžiamas Lukano sarkazmas – niekada nesusimąsčiau, ar jis man jautė palankumą, ar pagarbą, – bet todėl, kad prabilo apie Jėzų, Juozapo sūnų. Jau dešimtį metų niekas mano akivaizdoje nebuvo ištaręs jo vardo. Ir jeigu tarp manęs ir Prokulos sklandė galilėjiečio šešėlis, tai vyko tyloje, kurios sudrumsti mums neleido net lengvas dvelktelėjimas. Buvau tikras, kad ir Flavijus to nebuvo pamiršęs. Bet jis niekada neišreiškė nė menkiausio priekaišto. Mano šimtininkas prisiėmė atsakomybę už tos dienos mano silpnumą, kaip prisiėmė atsakomybę už mano sužeidimus ir mano išsekimą kitą dieną po Teutoburgo. Kol tai tapo jo savastimi.

Mano širdis liovėsi plakti. Penkiolika tylos apie žmogų, kuris jiems buvo toks brangus, metų... Staiga supratau, kad Prokulos ir Flavijaus tylėjimas nebuvo natūralus, kad jis nereiškė mandagumo mano atžvilgiu... Ne, prisiekiu Herakliu, tai ne santūrumas, ne drovumas, ne mandagumas! Tik nepasitikėjimas. Jie nuo manęs slėpė siaubingą paslaptį. Ir aš pradėjau baimintis, kad Lukanas tai žinojo daug seniau už mane...

Aš nebuvau apviltas. Savo skambiu ir aiškiu balsu, mėgaudamasis kiekvienu žodžiu, Titas Kėcilijus tęsė:

– Tu, aišku, žinai, Pilote, ką skelbia galilėjiečio mokiniai: kad jis buvo Izraelio Mesijas, tautų Kristus, Dievo, kuris įsikūnijo, Sūnus ir kad sugrįžo iš mirusiųjų pasaulio. Rytietiškos kvailystės! Šių nušvitusiųjų Jeruzalėje knibždėte knibždėjo jau tada, kai tu dar buvai prokuratorius. Be to, esu tikras, tu žinai, kad tavo galas lankydavosi sektoje ir kad bendravo su vienu žydu iš Mažosios Azijos, vardu Steponas, kurį jo bendratikiai užmėtė akmenimis. Bet tikriausiai neįvertinai šio judėjimo dydžio ir kvailių, kuriuos jis pritraukė, skaičiaus. Aš tai supratau labai greitai, kai tik sužinojau, kad vienas mano pirmajai

šimtinei vadovaujančių šimtininkų, Primas Kornelijus Lapidas, dalyvaudavo ir net rengdavo susirinkimus savo namuose Cezarėjoje, Marselijaus panosėje. Aš jį stebėjau, gali tuo neabejoti. Ir žinai, brangusis Gajau Poncijau, Primas Kornelijus, jo žmona ir jo giminės buvo ne vieninteliai, kurie rinkdavosi klausytis tokio Petro, skelbdavusio Kristaus prisikėlimą. Šiuose susibūrimuose dalyvaudavo daug žmonių. Ten, beje, lankydavosi ir tavo ištikimasis Flavijus. Be to... be to, ir tavo dukra! Mūsų brangioji, mūsų mylimoji Poncija. Juk keista, ar ne, kad ji pasekė žmogumi, kurį tu, jos mylimas tėvas, nukryžiavai po to, kai mano, jos švelnaus vyro, patarimu jis buvo nuplakdintas...

Jau kurį laiką Judėjoje ir net Graikijoje bei Romoje sklando įvairios kalbos apie Kristaus mokinius. Beje, jie pasivadino krikščionimis. Sakysi, kad šias kalbas skleidžia žydai, nes mes abu žinome, kad Sinedrioną ir galilėjiečio draugus skiria rimtas religinis nesutarimas, skatinantis nepalankius atsiliepimus ir šmeižtą. Tu žinai ir aš žinau. Bet kas, be Judėjos senbuvių, gali geriau suprasti, kur prasideda ir kur baigiasi melagystės?

Nori, papasakosiu, kas, pasak tų kalbų, vyksta krikščionių susibūrimų metu? Sakoma, kad ten aukojama. Taip... Tam tikra ritualinė auka, manau, vaikas pasmaugiamas, o jos tarnai pasidalija kūną, kad visi pavalgytų žmogaus mėsos ir atsigertų žmogaus kraujo.

Aišku, tau sunku įsivaizduoti, kad Flavijus, o juo labiau tavo brangioji Poncija galėtų išgerti taurę šviežio kraujo. Turiu prisipažinti, kad aš tuo irgi netikiu. Bet mes niekuo negalime prisiekti...

Atsigėrus ir pavalgius – kalbama. Ir ten skleidžiamos nuo Romos įstatymo labai nutolusios kalbos. Teigiama, kad vergai yra lygūs su savo šeimininkais, kad pirmieji bus paskutiniai, kad greitai pasaulį sugriaus ir apvalys ugnis. Skamba kaip

Spartako šūkiai, ar ne? Dar jie sako, kad reikia mylėti vieniems kitus. Gražias linksmybes sau leidžia! Be to, jie atsisako aukoti dievams ir atiduoti pagarbą Romai ir Cezariui, ir tu su manimi sutiksi, kad tai yra rimčiausia. Negi tu, mielasis Gajau Poncijau, norėtum, kad aš paviešinčiau, jog tavo dukra priklauso šiai rytietiškai bedieviškai ir nusikaltėliškai sektai? Negi manai, kad visi tai išgirdę pasmerks mane, jeigu naudodamasis savo, kaip vyro, teisėmis nubausiu moterį, darančią gėdą mano šeimai, mano namams ir mano vardui? Uždusinta *caldarium**... Taip vienu garbingu Romai laikotarpiu tėvai ir vyrai bausdavo nusikaltusias patricijas. Regis, mano *caldarium* dar tiktų šiam senam panaudojimo būdui... Taigi, mylimas uošvi, gerai pagalvok pateikdamas man grasinimus ir reikalaudamas, kad išsiskirčiau su tavo dukra.

Reikėjo apginti Pociją, pasipiktinti, prisiekti, kad mano dukra nesusijusi su piktadarystėmis, kuriomis Lukanas drįso ją apkaltinti. Neabejojau, kad nusikaltimai, kuriais žydai apšmeižė Jėzaus, Juozapo sūnaus, mokinius, buvo šlykštaus melo raizginys. Bet kas būtų manimi patikėjęs? Kad suprastum, jog galilėjiečio tarnai negali padaryti nieko bloga, reikėjo pamatyti jo žvilgsnį.

Nesiėmiau ginti Poncijos. Ne dėl to, kad būčiau tikėjęs jos kalte, bet todėl, kad tarp visų Lukano kaltinimų vienas – deja! – atrodė teisingas: aš baiminausi, kad mano dukra tikrai bus įšventinta į Kristaus paslaptis. Ir supratau, kad jos prieštaravo įstatymams, net jei neturėjo nieko bendra su žmonių aukojimais ir kraujo puotomis.

Pagaliau supratau ir keistos Flavijaus su Poncija tylos priežastis. Penkiolika metų! Penkiolika metų jie slėpė nuo manęs paslaptį, padėjusią jiems gyventi!

* *Caldarium* – karštoji pirties patalpa, karštoji pirtis (*lot.*).

Grįžau namo. Nieko neklausinėjau. Labiau bijojau jų atsakymų nei jų negailestingos tylos. Buvau nelaimingas, sukrėstas ir išsigandęs. Bet kaip ir jie – tylėjau. Galilėjietis pavogė iš manęs Ponciją. Ir toks buvo teisingumas.

Taip prabėgo aštuonios dienos. Vengdamas pasirodyti Palatine, prisidengiau pelkinio drugio priepuoliu, kaip darydavo dauguma romėnų, kad galėtų ten nesirodyti. Nenorėjau susidurti su pašaipiu savo žento žvilgsniu.

Palikau jam savo dukrą, kaip kadaise palikau jam Jėzų, Juozapo sūnų.

* * *

Kam dabar rašyti atsiminimus, kurių niekas niekada neskaitys? Ar man užteks jėgų papasakoti apie nelaimę, ištikusią mane per lapkričio idas?

Žinojau, kad ji neišvengiama, laukiau jos, bijojau, bet negalėjau įsivaizduoti, kad šitaip mane sukrės.

Po to nesimačiau su Poncija. Nepaklausiau, ar tiesa, kad ji krikščionė. Nieko neklausinėjau Prokulos ar Flavijaus. Apsimečiau, kad sergu, nors, beje, mane tikrai kankino pasišlykštėjimas pačiu savimi ir baimė, mano amžina bendrakelionė.

Mano dukra nemėgino su manimi susitikti. Mane aplankė tik Flavijus. Jis negalėjo būti pas Lukaną. Prašė darbo arba Romoje, arba kur nors mano kaimo valdose. Atsistatydinimas ir nieko neveikimas jį slėgė. Man reikėjo paklausti, ar po tiek metų, praleistų tremtyje, jis nenorėtų grįžti į Galiją. Bet susilaikiau. Nes cenomano labiausiai būtų trūkę man pačiam. Beje, jis nenorėjo išvykti iš Italijos, nes Antiochas, jo sūnus, tarnavo Ilyrijoje. Daviau jam gerai apmokamą ir nesunkią tarnybą: durininko darbą savo namuose. Kadangi mano namų nepuolė lankytojai nuo pirmųjų aušros spindulių ir

Aventinas buvo ramus rajonas, neabejojau, kad Flavijus nepervargs.

Apimtas kančių ir nežinodamas kaip iš jų išsikapstyti, vienu metu ketinau prašyti Klaudijaus skirti man vado pareigas Bretanėje, kurią Aulas Plaucijus baigė užkariauti. Tai buvo tik nerimta užgaida. Buvau per senas stovyklų gyvenimui, per senas kovoti su svetimšaliais jų ūkanotuose kraštuose. Galų karo laikais dieviškasis Julijus išsilaipino saloje, bet sutaikė tik Londinijaus regioną. Plaucijus, užkariavęs visą arba beveik visą Bretanę, tikrai nusipelnė nugalėtojo vardo, kurį jam suteikė Senatas. Aš ten dalyvavau kaip žiūrovas.

O Titas Kėcilijus pareikalavo ir gavo vado vietą prie Aulo Plaucijaus. Metus praleido toli nuo Romos kovoje su brigantais*. Tikėjausi, kad kokio kelto kardas išvaduos mus nuo jo... Arba, jeigu Fortūnos noru jis grįš, tai bus pamiršęs visus savo grasinimus. Beje, po kurio laiko jie man nebeatrodė tokie baisūs. Romoje pasklido kalbos, kad Pomponija Grecina, Plaucijaus žmona, yra krikščionė. Kas būtų drįsęs įtarti, kad nugalėtojo imperatoriaus žmona gali priklausyti sektai, kursčiusiai prieš Valstybę? Pomponija buvo labai dorovinga matrona. Pagaliau įsitikinau, kad jos neliečiamumas ir geras vardas užtikrino mano dukters neliečiamumą ir gerą vardą.

Norėdama paminėti Lukano sugrįžimą ir žygius, kuriuose jis kaip visada sublizgėjo, Poncija įsigeidė surengti šventę. Po metų išsiskyrimo ji laukė šito storžievio su didesne meile ir ištikimybe nei Penelopė, laukusi Odisėjo... Atriume, kur jie priimdavo savo svečius, mano dukra ir žentas, abu dar jauni ir tokie pat gražūs, atrodė lyg neišskiriama įsimylėjėlių pora. Netikėjau šiuo spektakliu, bet negalėjau jo sutrukdyti.

Poncija vilkėjo ta ugnies liepsnų spalvos suknele, kuri jai la-

* *Brigantai* – keltų gentis Anglijos šiaurėje.

bai tiko. Jos rudų plaukų kupetoje atsispindėjo žibintų šviesa, o ant matinės odos žėrėjo prabangūs Kėcilijaus papuošalai.

Mudu su dukra daugiau neužsiminėme apie skyrybas ir dėl to prieš pusantrų metų įvykusio pokalbio abu buvome įsitempę ir sutrikę. Bet tarp Poncijos ir manęs sklandė ne tik šis nerimas. Nuo tada, kai sužinojau, kad mano dukra yra Jėzaus, Juozapo sūnaus, mokinė, mane pradėjo dar labiau persekioti galilėjiečio šmėkla. Norėjau pasikalbėti su Poncija, papasakoti apie savo skaudų pokalbį su Nazareto dailide, kurį ji laikė Dievu. Ir ypač norėjau pasakyti jai, kokį didžiulį nerimą šis žmogus pasėjo manyje. Bet nedrįsau. Kartais svarstydavau, ką mano dukra gali manyti apie mane, savo tėvą, leidusį nužudyti tą teisųjį, kurį ji garbino.

Bet ar Poncija mane smerkė? Jos akyse, kaip ir Prokulos su Flavijum, mačiau tik sielvartą, apgailestavimą, bet niekada nieko panašaus į priekaištą ar smerkimą. Prisimenu, kokią nenusakomą užuojautą man rodė galilėjietis tomis žiauriomis valandomis. Mano artimieji elgėsi panašiai. Jie nesmerkė manęs. Tik užjautė... Taip, aš jau neabejojau: kadaise jiems reikėjo pasirinkti Jėzų, Juozapo sūnų, ar mane. Jie pasirinko jį. Ir aš numaniau, kad labiausiai jautė man gailestį dėl to, jog nesugebėjau pasielgti taip kaip jie. Jų gyvenimus ir jo gyvenimą aš padėjau ant tų pačių svarstyklių. Man atrodė, kad elgiausi teisingai. Bet tie, kuriuos įsivaizdavau apsaugojęs, nesuprato mano silpnumo.

Tai buvo puikus vakaras. Poncija viską nuostabiai paruošė. Aš buvau pasodintas prie Aulo Plaucijaus, kurį menkai pažinojau ir kuris man padarė gerą įspūdį. Be pagražinimų, bet nuoširdžiai, jis pradėjo pasakoti man apie savo žygį į Bretanę, negailėdamas detalių bei linksmų istorijų, ir aš su nuostaba pagavau save pirmą kartą kam nors pasakojantį apie Teutoburgą. Tada atsistojo Lukanas.

Supratau, kad mano žentas daug išgėrė, tačiau paveiktas vyno arba nuoširdaus džiaugsmo nusiėmė šaltumo ir išdidu-

mo kaukę, su kuria buvo susitapatinęs. Kaip dera namų šeimininkui, pilstė gėrimus ir pastebėjau, kad jo ranka, kelianti taurę už Marsą ir Romos Fortūną, virpa. Bet jo girtumą išdavė tik tas vienintelis dalykas. Titas Kėcilijus iš pradžių pasakė įprastus tostus už Cezarį ir Miestą. Paskui staiga pasisuko į Ponciją ir pakėlęs taurę sušuko:

– O dabar, mano draugai, reikia išgerti už dovaną, kurią man teikėsi paruošti dievai: už vaiką, kurį mano mylima žmona pagimdys po septynių mėnesių. Už Titą Kėcilijų Britaniką! Ilgo gyvenimo ir klestėjimo!

Poncija paraudusi nuleido akis. Prokula akivaizdžiai patenkinta šypsojosi, bet nebuvo nustebusi. Aišku, ji jau žinojo šią naujieną. Šitai buvo slepiama tik nuo manęs. Ir vėl slepiama. Tai apkartino mano laimę. Paskui, pagalvojus apie gimsiantį vaiką, kad ir koks bjaurus būtų jo tėvas, mane užplūdo didelis džiaugsmas.

Po šio griausmingo pareiškimo Lukanas vėl ėmė gerti ir pilstyti. Jis laikė taurę, bet aš jaučiau, kad jau per daug išgėrė. Kai mudu su Prokula vieni iš pirmųjų išvykome, mano žentas jau buvo visiškai girtas ir, žinoma, turėjo būti dar girtesnis, kai, išvykus paskutiniam svečiam, visai prieš saulėtekį, Poncija su juo nusprendė grįžti į savo lizdą.

Nemanau, kad kada nors ko nors nekenčiau taip kaip Lukano. Dėl baisios neapykantos norėčiau suversti jam visą atsakomybę už mums įvykusią nelaimę. Ir vis dėlto sakau, kad jis buvo girtas ir negalėjo kontroliuoti savo elgesio. Sakau, nes tai yra tiesa, ir visai nesvarbu, kad ši tiesa man nepatinka. Norėčiau turėti galimybę pulti prie Klaudijaus kojų, apkaltinti, pasmerkti ir pareikalauti teisingumo. Norėčiau, kad Titas Kėcilijus atlygintų už visą skausmą, kurį suteikė mano dukrai per dešimt jų sąjungos metų, kad atlygintų už Prokulai suteiktą skausmą. Pagaliau, kad atlygintų už mano kančias, už nepakeliamą kančią, kuri man neduoda nė minutės atokvėpio.

Užtektų tik pameluoti, apkaltinti, paliudyti prieš jį. Klaudijus manęs paklausytų. Jį nuliūdino mane ištikusi nelaimė, kiek jo didžiulis egoizmas tai leido. Jis nubaustų Lukaną. Net neabejoju, kad gaučiau tą galvą, kurios taip nekenčiu, ir mano žento mirtis nuo budelio kardo būtų per švelni ir per greita, lyginant su Poncijos žūtimi.

Bet tai nepalengvintų mano kančių, nenugintų nuolat mane persekiojančių regėjimų.

Iš nerišlaus Lukano, iš Poncijos pasakojimo, iš vergų liudijimų susidariau gana aiškų vaizdą apie tai, kas įvyko.

Vėlu. Baigiasi naktis. Su nesuprantamu švelnumu šiam bjauriam storžieviui, Poncija prilaiko savo svyruojantį vyrą. Rankoje Lukanas turi aliejaus pilną lempą. Kai susiglaudusi pora siūbuodama eina atriumu, jos nedidelė liepsna nuolat virpčioja. Vakar vakare smarkiai lijo, todėl marmuro plokštės slidžios. Nors Poncija padeda Titui Kėcilijui, jis visą laiką klumpa. Kiekvienąsyk paslydęs ir bandydamas atgauti pusiausvyrą, išsiviepia kvaila girtuoklio šypsena. Lempa jo kairėje rankoje nuolat siūbuoja ant sienos mesdama milžiniškus šešėlius. Lukanas tai pastebi. Jį prajuokina fantastiški vaizdai, kuriais paprastai žavisi vaikai. Jis ima mosuoti lempa ir juokiasi iš vis naujų groteskiškų figūrų. Pritardama jo juokui, atlaidžioji Poncija irgi juokiasi. Bet staiga lempa išslysta jam iš rankų. Ji krinta. Krinta ant Poncijos suknelės, jos gražios liepsnų spalvos suknelės, pasiūtos iš vualių. Aliejus įsigeria į ploną medžiagą ir užsiplieskia. Mano dukra pavirsta gyvu fakelu, klykiančiu fakelu, iš skausmo besiraitančiu prie pašaipaus ir buko girtuoklio kojų.

Jeigu Lukanas būtų panardinęs ją į atriumo baseiną, būtų užgesinęs ugnį, tačiau buvo per girtas, kad susiprotėtų... Stovėjo ir žiūrėjo į gyvą deglą. Subėgę vergai rado jį sustingusį, apkvaišusį, apatišką, įsistebeilijusį į savo merdėjančią žmoną.

Poncija mirė po dviejų dienų ir dviejų naktų. Kentėdama

nenusakomus skausmus, nes jokie vaistai negalėjo nuraminti jos apdegusio kūno sopulio.

Kai, pavargęs nuo mano maldavimų, gydytojas leido ją pamatyti, įžengęs į kambarį ir išvydęs tą baisų vaizdą, vos neapalpau. Gyvos buvo tik kupinos skausmo mano dukters akys nuostabiame veide, praradusiame bet kokį žmogišką pavidalą. Nuliūdęs ir nebylus atsiklaupiau prie jos, bijodamas prisiliesti, kad nesukelčiau didesnio skausmo. Negalėjau sulaikyti ašarų. Tačiau staiga išgirdau Poncijos balsą, nusilpusį, bet keistai ryžtingą balsą. Mano dukra kvietė mane:

– Tėti...

Jau daug metų nesikreipė į mane šiuo vaikiškai meiliu žodžiu. Išsigandau, kvailai išsigandau, kad ji išreikš tą patį priekaištą, kurį sergantis Antiochas išsakė jį palikusiam tėvui ir kurio aš nusipelniau už tai, kad nesugebėjau apsaugoti savo vaikų: „Tėti, tėti, kodėl tu mane palikai?“

Bet ne, Poncija ne priekaištavo, o prašė. Sunkiausiai įvykdomas prašymas, kuris visiems laikams surišo mano rankas, o tarp Lukano ir manęs, tarp mano keršto ir nusikaltėlio pastatė neįveikiamą sieną:

– Tėti! Atleisk jam! Jis nežinojo, ką daro!

Jos maldaujančios akys buvo įsmeigtos į mane. Mano dukra, mano mylimiausia dukra gulėjo mirties patale. Ir, pats to nenorėdamas, išgirdau savo atsakymą:

– Taip, Poncija, aš jam atleidžiu.

Tada Poncija mirė mano glėbyje.

Tą vakarą Prokula atsigulė ir daugiau nepabudo. Šiandien bus mėnuo, kai užmerkiau savo žmonai akis. Gydytojas pasakė, kad ji sirgo širdies liga ir mirė iš sielvarto.

Palikdama mane, Prokula pirmą ir paskutinį kartą kalbėjo su manimi apie galilėjietį. Taigi šis žmogus stovės tarp mūsų iki paskutinio išsiskyrimo.

Aš esu vienas. Netekau visko, visų, kuriuos taip mylėjau,

kad dėl jų paaukojau to teisiojo gyvybę. Bet aš praradau juos daug anksčiau, tik nepastebėjau. Kaip nesupratau, kad mano žmona, mano dukra ir mano sūnūs jau buvo mane palikę? Kad jie besąlygiškai priėmė auką, kurios aš kadaise atsižadėjau?

Prokula tylėjo, o dabar prabilo... Aš buvau toks kvailas! Taip, ji įsišventino į Kristaus paslaptis, pasikrikštijo, kaip pati sakė, vartodama Johaniui brangų žodį. Kaip ir Poncija su mūsų sūnumis. Tai įvyko greitai po Jėzaus, Juozapo sūnaus, mirties ir staiga aš supratau keistų Johanio apsilankymų Antonijoje priežastį. Kaip galėjau manyti, kad jis ieško darbo! Blyškiomis mano žmonos lūpomis perbėgo apmaudi šypsena:

– Tu buvai taip arti Šviesos, Gajau... Taip arti! Kodėl nusprendei užsimerkti? Mes – Poncija, Flavijus, Aulas ir aš – tiek meldėmės! Tiek meldėmės, kad Mokytojas tau atleistų už aklumą ir apšviestų tave... Ak, Gajau! Kad tu žinotum, koks lengvas yra jo jungas tiems, kurie jį velka! Jei nuspręstum pažinti Tiesą, tai suprastum, kad Tiesa išlaisvina!

Tiesa išlaisvina. Tai buvo paskutiniai man pasakyti Prokulos žodžiai. Ar juos tardama žinojo, kad vėl man grąžino mano klausimą be atsakymo? Tiesa išlaisvina, galbūt... Bet kas yra Tiesa?

Beje, jeigu jie visi yra teisūs, jeigu galilėjietis yra Dievo sūnus, tai kaip gali nežinoti, kad aš beviltiškai ieškojau šitos nesuvokiamos Tiesos?

Kas yra Tiesa? Nežinau. Žinau tik tai, kad ji man neleidžia nueiti pas Klaudijų ir dėl savo dukters mirties, dėl savo paties kančių apkaltinti Lukaną.

„Žmogus nerado vaistų nuo mirties.“ Taisyklė, kurią suformulavo Sofoklis, neturi jokių išimčių. Bet pati mirtis yra vaistas nuo kančių ir baimės, nuo mano vienatvės irgi. Aš nesprunku nuo kokio nors stipresnio priešo, nepalieku nė vieno dėl manęs liūdinčio žmogaus. Be to, nesitikiu, kad kokioje nors

Jaunųjų Žemėje vėl sutiksiu šmėklas tų žmonių, kurių netekau. Tik noriu pamiršti, kad jie buvo ir kad juos branginau, noriu išnykti. Aš noriu „užmigti amžinu miegu“ be sapnų. Tai yra paskutinė romėno viltis, paskutinė kiekvieno žmogaus viltis.

Mėnulio šviesa paliečia mano kardą. Mano ranka nesudrebės.

Man pasirodė, kad sode kažkas yra. Pasirodė, kad kažkas yra po senu terasos kampą temdančiu alyvmedžiu. Atsikelsiu ir nueisiu pažiūrėti. Nenoriu turėti liudytojų.

Žinoma, esu labiau susijaudinęs arba labiau pavargęs, negu maniau... Lauke nieko nebuvo. Tik mano protas išgalvoja vaiduoklius. Ant stalo žvilga kardas. Pirštai tvirtai suspaudžia jį.

Šįkart nesapnuoju: vėl pasigirsta triukšmas. Bet dabar aš jį atpažįstu. Tai tik nakties vėjas šnarena lapus ir susimaišo su pernelyg smarkiai mušančios mano širdies dūžiais. Argi ne keista, kad apėmus tokiai nevilčiai mane dar gąsdina skausmas ir mirtis?

Šiąnakt vėjas pučia tikrai labai smarkiai, tai kas, kad gruodžio vidurys... Pakeliu akis į sodo medžius ir nustėrstu. Alyvmedžio lapai sustingę, jie nejuda net nuo menkiausio vėjelio dvelktelėjimo. Tačiau girdžiu, kaip jo šakose žaidžia nematomas brizas! Aš kliedžiu!

Bandau pamiršti savo vaizduotės pagimdytą vėją. Rankoje spaudžiu kardą, stengiuosi prisiminti senas fechtavimo pamokas ir tikslią vietą po šonkauliais, kur geležtė turėtų tikrai pataikyti tiesiai į širdį. Oda jaučiu smaigalio šaltį. Užsimerkiu.

Ir tuoj vėl atsimerkiu, nes po nuleistais vokais iškilo veidas. Veidas, kurį taip dažnai regėdavau... Bet dabar jis ne toks kaip anksčiau: sutinęs, kruvinas, pavargęs. Ne. Jis yra sveikas, nesužalotas, gražus, giedras, kupinas aukščiausios didybės, privertusios mane ištarti tą pavojingą teiginį:

– Tu esi karalius.

Mano ausyse vėl nuskambėjo orus ir švelnus balsas, kurio taip ir neįstengiau pamiršti:

– Taip yra, kaip tu sakai: aš esu karalius. Aš tam esu gimęs ir atėjęs į pasaulį, kad liudyčiau Tiesą. Kas yra iš Tiesos, klauso mano balso.

Girdžiu, kaip vėl užduodu seną klausimą:

– Kas yra Tiesa?

Nesitikiu jokio atsakymo. Kodėl šis naktinis regėjimas, gimęs iš mano karščiavimo, sielvarto ir baimės, turėtų duoti galutinį atsakymą į mano klausimus? Tačiau aš dar garsiau pakartoju:

– Kas yra Tiesa?

Galilėjietis šypsosi ta pašaipia šypsena, kurią pažįstu. Vis taip pat ramiai tebesityčioja iš manęs. Jis kaip Prokula, kaip Poncija abejoja, ar gali patikėti savo paslaptį Gajui Poncijui Pilotui. Ir aš negaliu pakęsti jo tylios abejonės. Žiūriu į jį su ašaromis akyse ir pravirkęs surinku:

– Viešpatie, pasigailėk manęs! Kas yra Tiesa?

Man atsakė pažįstamas balsas, nepataisomai pagadintas gališko akcento, pabrėžiančio galūnes ir praryjančio *r*:

– Žinai, pone, Mokytojas yra sakęs: „Aš esu Kelias, Tiesa, Gyvenimas“.

Šalia manęs iš nakties išdygo Flavijus ir sugriebęs mano ranką privertė paleisti kardą.

Bet aš jau nebenorėjau mirti.

XII

Titui Kėcilijui blogai. Kol kas jis išdidžiai tai slepia, bet abu žinome, kad greitai bus neįmanoma. Pakankamai ilgai gyvenome Rytuose, kad atpažintume šios ligos požymius ir suvoktume, jog kitą mėnesį jie neišvengiamai sustiprės. Tai raupsai.

Ar jis užsikrėtė Judėjoje? Abejoju, nes ligos ženklai būtų pasirodę anksčiau. Čia, Romoje? Mieste jau keletą metų pasitaiko šios ligos atvejų. Ją perneša vergai iš Rytų, pirkliai, kareiviai, keliautojai arba ji atkeliauja per užkrėstus prekių ryšulėlius.

Lukanas liūdnai juokdamasis papasakojo apie vieną labai jauną finikietį jūreivį, su kuriuo susipažino įtartinoje nuodėmingų Ostijos kvartalų smuklėje. Šį jis prisimena. Bet kiek dar būta kitų atsitiktinių meilužių? Iš kur jis gali žinoti, kaip pasigavo ligą?

Paulius tvirtina, kad „mirtis yra atlygis už nuodėmę". Bet jis kalba ne apie kūnišką mirtį. Norėčiau tuo įtikinti Lukaną, nes man jo gaila. Gaila, beje, yra ne tas žodis, mat jis išreiškia ir tam tikrą prielankumą. O Kėcilijus bijo sukelti menkiausią gailestį bet kam, kad ir kas tai būtų.

Taigi aš jaučiu Lukanui ne gailestį, bet užuojautą, nors ir nemoku jam to parodyti. Per lapkričio idas bus dvylika metų,

kai mirė Poncija. Nuo tada nemačiau savo žento. Tapęs našliu, Titas Kėcilijus iškart pasiprašė į Germaniją legatu. Ten gyveno labai ilgai. Dabar jau neabejoju, kad jis niekada nenorėjo nužudyti Poncijos, anuomet bijojo mano pykčio ir mano keršto. Prieš kelis mėnesius Lukanas grįžo į Romą ir dar neturėjau progos su juo susitikti, mat nuo tos dienos, kai dieviškasis Klaudijus 807 metais nuo Miesto įkūrimo nusinuodijo taip mėgstamų įdarytų baravykų patiekalu, visiems laikams nusprendžiau nesilankyti Palatino priėmimuose. Liucijus Domicijus Neronas yra tikrai žavus jaunuolis, bet jo motina jam pernelyg dažnai kartoja, kad jis – Germaniko vaikaitis. Julija Agripina turėtų gerai prisiminti mano kivirčus su jos mylimu tėveliu... Norėčiau, kad pamirštų juos ir mane.

Man greitai bus septyniasdešimt, esu senas ir pavargęs nuo politinių rietenų. Ir jau seniai nejaučiu nieko panašaus į neapykantą. Jaunystėje juokiausi iš Antigonės nekaltumo ir naivumo, kai ji tvirtino Kreontui, „kad gimė ne neapykantai, bet meilei". Dabar žinau, kad Antigonė yra teisi, o Kreontas klysta. Tačiau visą arba beveik visą savo gyvenimą vaidinau būtent jo vaidmenį...

Tačiau Lukanui nepasakosiu apie Antigonę. Jis niekada nemėgo literatūros, o ypač graikų autorių... Jis bijo danajų*, kaip ir senasis Katonas**. Nors Titui Kėcilijui visada atrodė, kad aš keistuolis (būtent taip jis kadaise mane pavadino), dabar visai nenoriu, kad palaikytų mane dar ir suvaikėjusiu. Tai mano maža paskutinė tuštybė.

Be to, koks romėnas sutiktų, kad Antigonė yra teisi prieš Kreontą ir Miesto gerovę? Aš? Taip... Bet kartais manau, kad jau išdaviau Romą.

* *Danajai* – t. y. graikai.

** *Katonas* – Markas Porcijus; Katonas Vyresnysis, senųjų romėnų papročių gynėjas, naujovių priešininkas, žinomas Kartaginos priešas.

Taigi nepasakosiu Lukanui apie Antigonę ir visai neįsivaizduoju, kaip reikės su juo kalbėti. Jis, beje, irgi... Deja, gerai supratau, kokios mano reakcijos į prisipažinimą, kad serga, ir dar raupsais, tikėjosi Titas Kėcilijus: piktdžiugos. Bet, nieko panašaus nepamatęs mano veide, nesupranta ir svarsto.

Jis pasikvietė mane maivydamasis ir, su nesveiku pasididžiavimu atvertęs togos skverną, ant gyslotų kairės rankos raumenų parodė rudą dėmelę, kurią aš išsyk atpažinau:

– Gali džiaugtis, Gajau Poncijau, – tarė priverstinai nusijuokdamas. – Ji plinta labai greitai. Žiūrėk, aš jau visai nieko nejaučiu.

Ir sulig tais žodžiais durklu įsidūrė iki kraujo, norėdamas įrodyti, kad jo nervai tikrai jau neperduoda skausmo.

Džiaugtis? O kodėl? Jeigu apie Tito Kėcilijaus ligą būčiau sužinojęs kitą dieną po Poncijos mirties, mane tikriausiai būtų užvaldęs keršto, pasitenkinimo jausmas. Dabar – ne... Taip, lėtai jį naikinanti liga atkeršys už mane, atkeršys už mano dukrą, už Prokulą, mirusią iš sielvarto. Bet manęs tai nedžiugina. Mintis, kad prie žmonijos kančios prisideda dar vieno žmogaus kančia, kad niekas niekada nebando nutraukti šios žiaurios ašarų ir siaubo jungties, man visada kėlė pasišlykštėjimą, net ir tada, kai dar nebuvau girdėjęs Kristaus balso. Bet Jis, Jis atėjo, kad nutrauktų šią jungtį ir įprasmintų tai, kas neturėjo prasmės. Štai ką aš norėčiau pasakyti Lukanui, net jeigu mano tikėjimas, toks pat kaip jo žmonos, jam atrodo tik „keistas ir nusikalstamas prietaringumas“.

Nustebęs, kad tyliu, sušunka:

– Tu nieko nesakai? Dievai už tave atkeršijo, Gajau Poncijau! Negi tavęs nedžiugina tai, kad aš supūsiu gyvas?

Pradeda pasakoti, kas jo laukia. Ir aš, ir jis Judėjoje matėme pakankamai daug rankų be pirštų, veidų be lūpų ir nosies ir gerai žinome, kas yra raupsai. Už Lukano įsikarščiavimo jaučiu didelę baimę. Jis greičiausiai labai gailisi, kad ko-

kia nors strėlė arba koks nors kardas kokiame mūšio lauke neatnešė jam tinkamesnės mirties... Net tada, kai Titas Kėcilijus buvo mano dukters vyras, taip ir nepajutau jam nė lašelio tėviškumo. Bet šį vakarą pirmą kartą man jo gaila lyg savo sūnaus. Uždedu delną ant jo rankos, toje vietoje, kur baigia krešėti kraujo srovelė. Labai nustembu, kai jos neatitraukia.

– Ne, manęs tai nedžiugina, Titai Kėcilijau. Mirdama Poncija prašė manęs atleisti tau. Ir aš atleidau. Patikėk manimi, nejaučiu tau jokios neapykantos.

Naktį po Prokulos mirties, tą siaubingą naktį, kai norėjau nusižudyti, Flavijus buvo su manimi ir iki aušros kalbėjosi. Jis paaiškino, kad paskutiniai Poncijos žodžiai buvo ne kas kita, kaip Jėzaus, Juozapo sūnaus, žodžiai, kuriuos Jis ištarė kentėdamas ant kryžiaus:

– Tėve, atleisk jiems! Jie nežino, ką daro!

Mano galas nežinojo, kokią gėdos ir savigraužos naštą numetė man nuo pečių. Nes jau tada, kai maniau, kad galilėjietis tik paprastas dailidė iš Nazareto, negalėjau sau atleisti, jog leidau jį nubausti. O kai manyje pradėjo plazdėti Šviesa, – Prokula pyko, kad nenorėdamas jos matyti užsimerkiau, – privertusi manyti, kad Jis gal tikrai yra Dievo Sūnus, siaubingai išsigandau. Ir užsimerkiau. Labai nenorėjau matyti, – nors, anot mano žmonos, buvau „taip arti Šviesos“, – tik todėl, kad išsigandau savo nusikaltimo svarbos.

Paulius iš atminties man perskaitė vieną Johanio sukurtą tekstą. Jo motina neklydo. Jis yra poetas.

– Buvo tikroji Šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų. Ir ji atėjo į šį pasaulį. Jis buvo pasaulyje ir pasaulis per jį atsiradęs. Bet pasaulis jo nepažino. Pas savuosius atėjo, o savieji Jo nepriėmė*. Šviesa turi Jį tamsoje, o tamsa Jo nepriėmė.

* Jn 1, 9–11.

Štai kur aš suklydau. Johanis ją pažįsta geriau už mane ir aprašo daug talentingiau. Visą gyvenimą ieškodamas Šviesos ir Tiesos, nesugebėjau jų atpažinti, kai jas man siuntė Dievas.

Iki to vakaro terasoje, kur vienišas ir apleistas sėdėjau po alyvmedžiu, maniau, kad padariau didžiulį nusikaltimą. Nes tyla labai ilgai buvo vienintelis atsakymas į mano riksmus...

Kas būtų atsitikę, jeigu Flavijus tą naktį nebūtų pabudęs ir nebūtų paklausęs tos keistos keltiškos nuojautos, kuri jam liepė ieškoti manęs name ir sode? Aš būčiau nusižudęs. Būčiau išvytas iš Karalystės į ten, kur verksmai ir dantų griežimas.

Ką man sakyti? Labiausiai mane gąsdina ne tai. Ir net ne tai, kad dabar žinau, jog negalėsiu sutikti savųjų, mat Kristus pasakė: tie, kurie Jį tiki, gyvena net mirę. Ne, labiausiai mane baugina mintis, kad jau niekada nepamatysiu Jėzaus, Juozapo sūnaus, kad daugiau niekada nesutiksiu Jo žvilgsnio ir neišgirsiu Jo balso. Ir didesnės bausmės sau aš nežinau.

Bet negaliu paaiškinti to Lukanui. Nesu toks stiprus, kad nutraukčiau pragariškos kančios jungtį, išvaduočiau jį iš kančios tamsybių. Ir, žinoma, nesu to vertas. Tačiau turiu pabandyti, nes labai gerai suprantu, ką jaučia, ir, manau, iki galo neištvers neišvengiamai plintančių raupsų, kurių nuo manęs visai neslepia. Tą kardą, kurį Flavijus ištraukė man iš rankų, kai dar dvejojau juo pasinaudoti, Titas Kėcilijus nesvyruodamas įsismeigs sau į širdį, nusprendęs, kad tikra drąsa yra mirti garbingai... Flavijus ištraukė mane iš tamsos, jau bepraryjančios mane. Kas iš jos ištrauks Lukaną?

Rytoj nueisiu pas senatorių Piudeną, priglaudusį Paulių. Tarsiotas* – apaštalas, kokį aš jį pažįstu, tikrai ras išeitį.

Aš iškart supratau, kad pasirodžiau ne laiku. Jau atriume mane pasitikusi Piudencijanė įspėjo: Paulių slegia kasdienis

***Tarsiotas* – taip vadino apaštalą Paulių, nes jis gimė Tarse.

neveiklumas ir nežinomybė. Už nugaros sunertomis rankomis, susigūžęs, nenustygdamas vietoje suka ratus po savo kambarį. Beje, negi jį smerksi? Laukdamas, kol Pretorijos prefektas imsis jo bylos, Romoje praleido daugiau nei metus, o prieš tai, žydams įskundus, sulaikytas prarado dvejus metus Cezarėjoje. Panašias nežinomybės kančias aš patyriau vieniškoje tremtyje ir pažįstu tą bejėgišką pyktį, kuris pavargus užvaldo visą sielą.

Piudencijanė atrodė atsiprašinėjanti, lyg būtų kalta dėl prastos mūsų draugo nuotaikos ir nerimo. Ji buvo tokia nuliūdusi, kad vieną akimirką ketinau pažadėti atvykti tinkamesniu metu ir pasitraukti. Bet ar tai nereikštų paprasčiausio gudravimo, bandant išvengti susitikimo su Pauliumi? Ne todėl, kad vakarykštė užuojauta Lukanui per naktį būtų išgaravusi, bet todėl, kad labiau nei bet kada jaučiausi bejėgis jam padėti. Ir kai išėjau iš jo, nebežinojau, ko griebtis... Mano neryžtingumą dar labiau sustiprino Flavijus, kuris, atpasakojus mūsų pokalbį, atsakė:

– Žinai, pone, Paulius ir taip turi daug rūpesčių. Jam nebūtina susipažinti su Titu Kėcilijumi...

Bet Flavijus nematė tos baimės Lukano akyse, kokios aš nepažinau net didžiausiame pavojuje ir kurią jis slėpė tik milžiniškomis ir beviltiškomis pastangomis. Poncija, žinoma, buvo teisi po „vargšo Tito“ šarvais ir atšiaurumu įžvelgusi silpnumą, jos moteriškai širdžiai kėlusį užuojautą. Tam tikra prasme Poncija man paliko šį Lukano silpnumą, paslėptą trapumą. Prieš mirtį ji man patikėjo savo vyrą. Vykdydamas jos prašymą, privalau jam atleisti, suteikti malonę. Štai kodėl aš vis dėlto nepaklausiau Flavijaus patarimo ir šįryt atvykau į Gajaus Kornelijaus namus.

Greitai tipendama skubančios ir neramios pelytės ritmu, Piudencijanė sulig kiekvienu žingsniu atsisukdavo, tarsi norėdama pasitikrinti, ar aš seku paskui ją, ir visą kelią nesiliovė tauš-

kusi. Kartais pavydžiu Piudenui, kad Dievas davė jam šitą mergaitę, kurią jis be galo myli, o ji irgi myli jį, bet šįryt, eidamas paskui ją puikaus namo koridoriais ir, jos patarimu, saugodamasis besivoliojančių ant žemės skardinių su dažais, nes Gajus Kornelijus kaip tik liepė perdažyti savo namus pagal to meto skonį, – vos pridengtas meilikavimas Cezariui, kuris gyrėsi darąs perversmą Romos menuose, – negalėjau susilaikyti nepalyginęs Piudencijanės su Poncija ir mano širdį suspaudė ilgesys.

Paulius turėjo tai pajusti. Po tariamu jo griežtumu slypi švelnumas, kurio menkai jį pažįstantieji neįžvelgtų. Kaip Piudencijanė ir sakė, mums įėjus Tarsiotas suko ratus po savo kambarį lyg lokys po narvą. Bet kai pažvelgė į mane, jo griežtą veidą tuoj pat nuskaidrino dėmesinga šypsena. Susikaupęs atsisėdo prie staklių, kuriomis audžia palapinių medžiagas, taip prasimanydamas pinigų. Nenuleisdamas nuo manęs akių, ėmėsi darbo vienu judesiu parodydamas, kad neklausys prieštaravimų nuliūdusios Piudencijanės, negalinčios susitaikyti su tuo, kad jos tėvo svečias dirba vergų darbą. Pagaliau jauna moteris pasitraukė, ir palaukęs, kol galerijos gale nutils smulkūs skubančios pelytės žingsneliai, Paulius sušnibždėjo:

– Daugiau čia netversiu nė aštuonių dienų!

Jis ėmė karštai pasakoti, kokia perdėtai dėmesinga globa jį apgaubė Piudenas ir jo artimieji, pas juos apsistojus. Tačiau klausantis besikartojančių pasakojimų apie pastarųjų mėnesių sunkumus ir nusivylimus, ketinimą nebrangiai, kaip pirmais apsilankymo čia kartais, išsinuomoti būstą Transtevero *insuloje** man pasirodė, kad jis taip elgiasi iš santūrumo, nenorėdamas, jog manyčiau, kad skaičiuoja laiką, kurį galėtų skirti man. Pagaliau, vis tebekryžiuodamas savo audinio siūlus, pasakė:

* *Insula* – atskirai stovintis namas (su nuomojamais butais).

– Gera pasidalyti rūpesčiais, Pilote. Taip tarnauji Kristaus įstatymui. Aš jau tau nusibodau su savo buitiniais vargais. Dabar klok pats, ko atėjai.

Bet ar aš tikrai žinojau, ko atėjau? Ko iš jo tikėjausi? Kad padėtų Titui Kėcilijui, taip... Bet kokios pagalbos Lukanui reikėjo? Kad būtų pagydytas nuo raupsų? Ar nuo savo nuodėmių?

Paulius klausėsi manęs tylėdamas, paskui linktelėjo galva.

– Girdėjau kalbas apie tavo žentą anksčiau, dar Judėjoje. Bet nesvarbu! Kiekvienas žmogus, žydas ar pagonis, gali būti išganytas.

Aš žiojausi papasakoti apie Lukano vaidmenį Kristaus teisme, bet Paulius mane sustabdė:

– Ne, Pilote! Kristus nenori, kad mes nuolat grįžtume į praeitį, kuria naudojamės kaip kankinimo įrankiu sukelti sau skausmą. Juk tu nepasielgei kitaip ir nukryžiavai Viešpatį. O aš, aš nesu vertas Apaštalo vardo, nes persekiojau Dievo Bažnyčią... Tačiau Viešpats tavęs neatstūmė ir Jis neatstūmė manęs. Kodėl turėtų atstumti Titą Kėcilijų? Sakau tau: kiekvienas gali būti išganytas. Atvesk jį čia ir su Dievo pagalba aš jam padėsiu.

* * *

„Viešpats tavęs neatstūmė“, – pasakė Paulius. Tą vakarą, kai pirmą kartą pamačiau Petrą, jis man ištarė tuos pačius žodžius. Šypsodamasis glostė savo juodą žilstelėjusią barzdą.

Flavijus man pasakė, kad Apaštalas, tas, kurį jis dar vadino Didžiuoju Nusidėjėliu, buvo tas pats Simonas, Jono sūnus, Kafarnaumo laivo savininkėlis, jo šeimyninės scenos, rūpestingai paminėtos vietos kronikoje, pagal kurią mano galas rašė savo ataskaitas, kadaise mane labai pralinksminusias. Bet vos atsidūręs prieš jį, iškart pamiršau visus ankstesnius jo šeimyninius vaidus. Iš Petro sklido nepaprasta jėga ir šviesa, jau seniai iš-

dildžiusi tą tolimos praeities žmogų, ir man, buvusiam Judėjos prokuratoriui, visai nebuvo gėda pulti jam prie kojų ir bučiuoti ranką, kuri po kelių mėnesių, pavasarį, man suteikė krikštą.

Prisimenu, kaip prabėgusiais mano jaunystės laikais Argentorato kareivinėse keli mano draugai įsišventino į Mitros paslaptis. Kad ir labai mus įkalbinėjo, nei Markas Sabinijus, nei aš nepanorome pasekti jų pavyzdžiu ir nusileidę duobėn panirti į jaučio kraują. Nors jiems buvo uždrausta atskleisti įšventinimo apeigas, jie mėnesių mėnesius pasakojo mums savo išgyvenimus. Kaip tada man, dvidešimtmečiui, viskas buvo juokinga!

Prabėgo pusė arba beveik pusė amžiaus. Esu pagyvenęs vyras ir iš tų jaunų kareivių, kurie juokėsi žaisdami kauliukais savo miegamuosiuose arba postringavo apie dievų egzistavimą, išgyvenau tik aš vienas. Dabar žinau, kad, patys to nepripažindami, iš Mitros jie tikėjosi vaistų nuo mirties bei nevilties, ir aš dažnai meldžiu Kristų suteikti jiems tai, ko nesuteikė jaučio kraujas. Ką jie rado duobėje, kai aukotojo peilis įsmigo į aukos gerklę? Žinoma, nieko, ir vis dėlto tą Velykų naktį leisdamasis į baseiną, kad jame numirčiau ir atgimčiau su Jėzumi, Juozapo sūnumi, galvojau apie juos.

Kaip Mitros, Ačio ar Kibelės garbintojams, mums, krikščionims, irgi negalima atskleisti šventų misterijų. O ką kalbėti apie apeigas ir žodžius, maldas ir aukojimus. Ne todėl, kad, kaip žydai mėgsta sakyti, mes norime nuslėpti žmogžudystes, orgijas, sukilimo planus, kuriais Lukanas nedvejodamas apkaltino Ponciją... Bet todėl, kad yra tokių šventų dalykų, kurių negalima patikėti tiems, kurie nėra jų verti.

Pernai, kai Petras pakrikštijo vieną neofitų* būrį, išgirdau, kaip vienas iš jų nusivylęs šnipštelėjo draugui:

* *Neofitas* – asmuo, priėmęs naują tikybą. Senovėje taip buvo vadinami apsikrikštiję kitatikiai, naujakrikštai.

– Ir tai viskas...

Ko jis tikėjosi? Vieno iš tų maskaradų, kuriuos ištobulino Izidės Egiptietės žyniai ir kuriuose judinama gudraus mechanizmo, paslėpto už sienos, staiga atgyja ir kalba deivės statula? Ar tokios kelionės, į kurią, kaip pasakojama, leidosi Eleusino* įšvęstieji ir persekiodami Demetrą su Persefone apgraibomis ėjo tamsiais koridoriais?

Taip, tai buvo viskas: truputis vandens ir Petras baseine, pakėlęs savo ranką, kurią, kaip su liūdesiu pastebėjau, – nes mes esame tokio paties amžiaus, – kasdien vis labiau deformuoja reumatas. Bet tai yra tik tai, ką gali matyti...

„Šviesa turi jį tamsoje, o tamsa jo nepriėmė“, – sakė Johanis. Karalystė jau artinasi, o pasaulis to nemato. Kristus panaikino mirtį. Kristus nušluostė visas ašaras nuo mūsų akių, bet mes esame panirę į amžiną sielvartą... Iš šalies viskas atrodo taip pat, bet viskas yra kitaip, nes dabar viskas – mūsų gimimas, draugystės, meilės, mūsų skausmai ir kančios, net mūsų mirtis – įgavo prasmę. Štai tiesa, kurią norėjau pažinti ir kuri, kaip Prokula man žadėjo, mane išlaisvino.

* * *

Šįryt vėl mačiau Titą Kėcilijų. Būgštavau, kad šiandien nenorės su manimi susitikti. Bet Lukanas mielai mane priėmė. Net atrodė, kad mano apsilankymas jį nudžiugino. Nesusilaikiau neišreiškęs susižavėjimo jo tariama ramybe ir tokia pat trapia, kaip anksčiau, šypsena, kurią dar pajėgia įspausti savo gražiose griežtose lūpose. Tas, kuris gerai nepažįsta Lukano, tikrai neįžvelgtų, kad jį kankina didelis išbandymas. Baimė, nuoga,

* *Eleusinas* – miestas, garsus misterijomis, susijusiomis su deivių Demetros ir Persefonės kultu.

siaubinga, gyvuliška, dar vakar vakare atsispindėjusi jo žvilgsnyje, išnyko. Kai susidūriau su jo žvilgsniu, man pasirodė, kad jis toks, kaip visada: šaltas, atidus, negailestingas nei kitiems, nei sau.

Titas Kėcilijus žengė kelis žingsnius virš jo sodų iškilusia terasa. Keista, kad jo namuose, esančiuose šalia Marso lauko* ir jų triukšmo, viešpatauja tokia tobula ramybė... Kad nutraukčiau tylą, garsiai išreiškiau šį pastebėjimą. Mano žentas pasisuko savo griežtu profiliu į mane. Pavasario saulės spindulys slystelėjo kakta. Tuoj pat vienu judesiu, kurį būtų galima pavadinti beveik natūraliu ir mechanišku, pataisė savo garbanotų ir nepaisant jo penkiasdešimties metų vis dar nepradėjusių žilti plaukų sruogą prie smilkinio. Tik per vėlai... Aš pastebėjau. Pastebėjau tamsesnę dėmelę, kurios praėjusį vakarą dar nebuvo ir kuri, regis, tvinksėjo smilkinio arterijos ritmu. Lukanas įsitempė. Kilmingi bruožai neišdavė jausmų. Tarsi nepastebėjęs mano žvilgsnio, aukštuomenės pokalbio tonu tarė:

– Kokia tyla, sakai, brangus uošvi? Taip, tikrai, mano namai yra patys tyliausi Romoje...

Paskui, dar tyliau, taip tyliai, kad vos išgirdau, sušnibždėjo:

– Ar ir tu, Pilote, kartais pagalvoji, į ką jis būtų panašus? Dabar jam būtų dvylika metų... Ar tenka įsivaizduoti, ką jam pasakytum, ko išmokytum, ką norėtum jam duoti...

Kažkas panašaus į sausą raudą užgniaužė jam gerklę.

– Taip, mano namai patys tyliausi Romoje ir viskas per mane, Pilote, per mane! Aš nužudžiau savo sūnų!

Titas Kėcilijus susirietė, tarsi nuo smūgio į krūtinę, ir apstulbęs supratau, kad jis verkia. Lukanas verkia! Net prie Poncijos laidojimo aukuro neišliejo nė vienos ašaros, ir aš prisi-

* *Marso laukas* – teritorija Tiberio vingyje; čia buvo kariuomenės pratybų vieta, čia rinkosi ir tautos susirinkimas.

menu, kaip gniuždomas sielvarto stebėjau jo abejingumą mano dukters ir vaikaičio mirčiai. Neapykanta jam žvėriškai išaugo. Mačiau jo abejingumą savo žmonos ir sūnaus mirčiai.

Negrabiai apkabinau jį per pečius, prispaudžiau prie savęs. Ir tai darydamas pagalvojau, kad šitaip nesielgiau net su savo berniukais, kai jie perkopė vienerius gyvenimo metus. Vieną akimirką norėjau prakeikti romėnišką orumą ir tai, ką jis mums daro.

Ilgai glosčiau savo žento galvą, nuolat kartodamas žodžius, kuriais Prokula guosdavo mūsų nusiminusius vaikus:

– Mano mažuti, mano mažuti.

Ir mes turbūt buvome labai juokingi, – aš, senas Judėjos prokuratorius, ir jis, išdidus patricijus, – apsikabinę lyg žindyvė su kūdikiu. Bet mums tai nerūpėjo. Pagaliau pajutau, kaip jo kūnas atsipalaiduoja, o rauda rimsta. Lukanas atsistojo, paleidau jį, stebėjau, kaip apėjo savo stalą ir atsisėdo. Aš atsisėdau į krėslą prieš jį ir nustebau, kad, nepaisydamas susijaudinimo, galėjau grožėtis šiuo baldu, liūto pėdų formos kojomis ir aukso bei dramblio kaulo inkrustacijomis.

Taip prabėgo nemažai laiko ir vėl stojo keista tyla, kurią vos drumstė santūrus pirmos sezono bitės dūzgimas. Liūdnai nusijuokęs, kaip jau įprato, Titas Kėcilijus pagaliau pasakė:

– Būtų paprasčiau, Pilote, jei tu manęs labai nekęstum... Neįsivaizduoji, kaip man tai padėtų...

Tylėjau, o jis tęsė:

– Argi tada, kai sakiau, kad esi keistuolis, nebuvau teisus? Jeigu man kas nors būtų padaręs bent pusę to, ką aš padariau tau, visą laiką galvočiau, kaip jį nužudyti. Manai, nežinau, kaip mylėjai Ponciją, Pilote? Ir kaip ji mylėjo tave? Prisiekiu visais dievais, kad net pavydėjau dėl to! Nes aš irgi ją mylėjau.

Atsistojo su jam nebūdingu nerangumu, pasuko mažos sieninės spintos, stovinčios už raudonos užuolaidos, link. Kai ją atitraukė, nesusilaikiau neriktelėjęs. Ten buvo mano dukters

portretas, – tokia graži, tokia panaši Poncija, lyg staiga būtų atsistojusi prieš mudu. Taip, tai buvo Poncija, jos subtilūs veido bruožai, išdidžiai pakeltas patricijos smakras, kerima šypsena ir didelės tamsios, spindinčios akys, paveldėtos iš Klaudijų. Buvau beveik pamiršęs, kokia ji graži...

Slėpdamas savo susijaudinimą pasakiau:

– Tai graiko darbas.

Titas Kėcilijus akimis rijo atvaizdą. Jis atsakė:

– Taip, graiko. Joks romėnas nesugebėtų taip tiksliai, taip tobulai nupiešti. Užsakiau šį portretą, kai Poncija man pranešė, kad laukiasi kūdikio, praėjus šešioms savaitėms po mano grįžimo iš Bretanės. Vėliau turėjo baigti jį iš atminties...

Mudu išvystame ugnies sužaloto mano dukters veido šešėlį. Man pavyksta jį nuginti. Lukanas, priešingai, regis, jaučia kažkokį pasitenkinimą jį sulaikydamas, lyg liežuviu erzindamas skaudamą dantį. Jis sušnibžda:

– Be šio paveikslo net nesugebėčiau prisiminti jos ankstesnio veido...

Žiūri į mane.

– Kai Poncija mirė, Pilote, tikėjausi, kad tu kreipsiesi į Klaudijų reikalaudamas mano galvos ir ją gausi. Tai būtų buvę taip paprasta, taip greita. Pernelyg paprasta ir pernelyg greita, žinoma... Bet tu net nekrustelėjai. Tavo dukra, tavo žmona ir tu – visi man atleidote. Jūsų Kristus sugalvojo baisų dalyką, tikrai baisų dalyką, Pilote...

Jis linguoja galva:

– Ką aš galiu prieš tavo atleidimą, prieš Klaudijos Prokulos atleidimą, prieš jūsų Kristaus atleidimą? Laikyti jus bepročiais? Nekęsti jūsų? Mėginau... Bet jūs... jūs neišeinate man iš galvos ir kartojate: aš tau atleidžiu. Ir viskas atsimuša į jūsų atleidimą. Viskas: pyktis, neapykanta, panieka, nesupratimas. Buvau gyvas, galėjau tęsti savo karjerą, gyventi, kaip norėjau. Bet tomis akimirkomis, kai mažiausiai to laukdavau, iš atminties

išnirdavote jūs ir kartodavote: aš tau atleidžiu, Lukanai, aš tau atleidžiu!

Jis pliaukšteli liežuviu, tarsi vežėjas, raginantis žirgus.

– Viskas atsimuša į tai, Pilote, ir net Roma kada nors į tai atsimuš... Ji, kaip ir aš, bus raupsuota, įbauginta, nuskurdinta, keliaklupsčiaujanti prieš tai, ko manėsi nekenčianti, ir girdės: aš tau atleidžiu. Mudu su tavimi turbūt to nepamatysime, bet išpranašauju: pirmą kartą pasaulio istorijoje Ėriukas praris Vilkę. Jūs dar to patys nesuprantate, jūs, krikščionys, bet jūs esate baisesnė jėga už mūsų legionus. Ir jūsų atleidimas, jūsų meilė, jūsų gailestingumas atveria daug gilesnes žaizdas nei mūsų kardai.

Pakerėtas klausiau savo žento kalbos. Labai dažnai po to, kai mane pakrikštijo Petras, jausdavau, kad Kristaus įstatymas prieštarauja Romos įstatymui, ir tai, kas dar buvo likę iš mano romėniško auklėjimo, visą laiką neaiškiai manyje kirbėjo. Vis dėlto drąsinau save žodžiais, kuriuos Jėzus, Juozapo sūnus, man patikėjo tą balandžio rytą Jeruzalės pretorijoje:

– Mano Karalystė yra ne šio pasaulio.

Ir aš maniau, kad Vilkės ir Ėriuko susirėmimo niekada nebus. Gal Titas Kėcilijus buvo įžvalgesnis už mane.

– Iš kur žinai, kad aš esu krikščionis?

– Tu visai nesislepi, Pilote... Visa Roma žino, kad tu esi vienos žydų sektos sekėjas, ir šią užgaidą laiko tavo užsitęsusios viešnagės Judėjoje išdava. Sykį per vakarienę Palatine Gajus Petronijus linksminosi erzindamas Sabiną Popėją, kad ši, turėtum tai žinoti, palaiko intymius ryšius su visais tais, kuriuos Transteveras laiko išsilavinusiais žydais. Ji juokaudama atsikirto, kad Romoje esanti ne viena, ir pasakė tavo ir Gajaus Kornelijaus Piudeno vardus.

Padariau vos pastebimą mostą, reiškiantį prieštaravimą. Kai Klaudijus mirė dėl savo aistros česnakų padaže troškintiems baravykams, aš penkerius metus nesilankiau priėmimuose. Ga-

jaus Petronijaus, mylimiausio Cezario draugo, vardas man buvo žinomas, bet Sabina Popėja, vieno Sejano giminaičio dukra, buvo dar visai jauna, kai aš nustojau lankytis rūmuose. Apie ją žinau tik iš žmonių paskalų, kurias man patikimai perduoda Adolfas: neprilygstamas grožis ir gašlumas, trukdantis atskirti vyrus nuo draugų. Jai tik dvidešimt metų, bet jau du kartus buvo santuokoje, be to, vis garsiau kalbama, kad tai būsima Augusta... Tačiau aš jos nepažįstu ir niekaip nesuprantu, kaip mano vardas galėjo išsprūsti iš jos lūpų.

Lukanas užtraukia užuolaidą, paslėpdamas jaudinamą mano dukters portretą. Atsukęs į mane nugarą, grožisi Roma ir jos stogais, spindinčiais ryto šviesoje. Tai, ką dar pasakys, – pasakys nežiūrėdamas į mane:

– Tu visai nesislepi, Pilote... Jūs visi nesislepiate...

– Mes nedarome nieko bloga. Kodėl turėtume slėptis?

Lukanas nekreipė dėmesio į mano klausimą. Jis tęsė:

– Ar prisimeni, kas prieš keletą mėnesių atsitiko Pomponijai Grecinai, Aulo Plaucijaus žmonai?

Kaip galiu neprisiminti? Ar Romoje yra bent vienas krikščionis, kurio tada nebūtų sukrėtęs mūsų seserį ištikęs pavojus? Vis dėlto nusprendžiau neatsakyti į Lukano klausimą. Plaucijus protingai atsisakė viešo bylos svarstymo ir pasirinko šeimos teismą, per kurį savo žmoną išteisino nuo vieno įskundėjo kaltinimo, kad ji priklausanti ne čionykštei nusikalstamų apeigų sektai... Man nederėtų kelti įtarimų šimtą kartų pripažįstant: taip, Pomponija yra viena iš mūsų. Taigi aš tyliu ir numanau, ką reiškia karti Tito Kėcilijaus šypsena:

– Neabejoju, kad nenorėdamas apvilti savo dukters ir savo Kristaus tu man atleidai, Pilote. Tačiau gerai matau, kad atleidimas nereiškia pasitikėjimo. Juk man nepasakysi, kad, nepaisant iškilmingų ir melagingų brangaus Plaucijaus paneigimų, Pomponija Grecina yra krikščionė. Nesvarbu. Aš ir kiti žino, kad tu esi vienas iš galilėjiečio sekėjų, kaip žinojau dar

prieš tau pasakant. Ir kaip tik apie tai noriu su tavimi pasikalbėti. Pilote, jūs gyvenate savo stebuklingame sapne, jūs sotūs savo Meile, Atleidimu ir savo Ramybės bei Palaimos Karalystės laukimu. Bet rytoj... Ar jūs galvojote, kas jums atsitiks rytoj?

Taip, aš apie tai galvojau. Visi apie tai galvojome. Beje, ar galėjo būti kitaip? Aš galvojau apie Steponą, negyvai užmėtytą akmenimis prie Jeruzalės vartų... Graikas buvo pirmasis. Toks pat likimas ištiko ir kitus mūsiškius, dar kitus ištiks prieš Kristaus sugrįžimą. Taip ir turi būti. Aš atsakiau:

– Kristus pasakė: „Nebijokite tų, kurie gali nužudyti kūną, bet nieko daugiau negali jums padaryti".

Vėl pasigirdo kartus Lukano juokas:

– Tu, Gajau Poncijau, žinai, kad yra malonesnių ir ne tokių malonių būdų nusimesti gyvenimo naštą. Taigi saugokitės visi: Pomponija, Piudenas su savo dukra, tu su namiškiais, tavo draugai Paulius su Petru... Apie jus Romoje per daug kalbama. Gali atsitikti taip, kad Domicijui Ahenobarbui pasirodys naudinga išklausyti šmeižtą ir tada niekas neišdrįs jūsų užtarti.

Į kambarį įėjo vergas, kurio žingsnių neišgirdau, ir Lukanas davė ženklą mane palydėti. Tik lauke, prie Arija Sakra šventyklos, gaudžianti įprastiniam minios triukšmui ir aukojimams skirtų gyvulių bliovimui, apkurtęs nuo garsų kakofonijos po kapų tylos, viešpatavusios Tito Kėcilijaus namuose, prisiminiau, kad nepasiūliau jam apsilankyti pas Paulių.

* * *

Kiek vėliau, mat po šio pernelyg siaubingo ryto man reikėjo pasivaikščioti ir nusiraminti, grįžęs namo tuojau parašiau Lukanui laišką. Užuominomis siūliau susitikti su mano draugu, kurį jis pats ką tik minėjo ir kuris, kaip aš maniau, galįs jam

padėti. Tačiau Titas Kėcilijus maloniai atrašė, kad Cezaris pakvietė jį pas save į Kampaniją, o apie tokio apsilankymo naudą pagalvos grįžęs ir padėkojo už pasiūlymą. Tą dieną, kaip ir rašė, išvyko į Rytus su įprastu Princo draugų būreliu. Susimąstęs ir nuliūdęs dėl šio atsisakymo, mintyse svarsčiau, ar ilgai Lukanui seksis slėpti jį kankinusią ligą nuo Liucijaus Domicijaus Nerono, mėgusio gražiausių, protingiausių, dvasingiausių būtybių kompaniją...

Paskui, pirmomis balandžio dienomis, Romą pasiekė stulbinama žinia: Julija Agripina, Minervos šventės metu grįždama iš vakarėlio, kurį jos garbei savo prabangioje viloje surengė sūnus po nepavykusio pirmo pasikėsinimo į ją, kai jos dingimas būtų pateisintas laivo nuskendimu, Princo nurodymu buvo nužudyta... Cezaris pranešė Sejanui, kad motina rengė sąmokslą prieš jo gyvybę, ir tokiu būdu pasiteisino dėl paties baisiausio nusikaltimo, kuriuo kada nors buvo susitepęs žmogus. Taip išsipildė vieno auguro pranašystė, gimus Neronui: jis bus karalius, bet nužudys savo motiną. Be to, išsipildė ir bedieviškas Augustos palinkėjimas, kai ji drįso atsakyti: „Man nesvarbu! Tegu nužudo, svarbiausia, kad karaliautų!“

Pradėjau mąstyti apie Lukano įspėjimus ir apie tai, ką gali padaryti žmogus, sugebėjęs nužudyti savo motiną. Dėl ateities nerimavau ne tik aš. Nors visose Romos šventyklose aukomis buvo dėkojama už išgelbėtą Cezario gyvybę, Miestas ūžė nuo baisiausių kalbų.

Petro, kuriam atpasakojau savo pokalbį su žentu, regis, tai nesujaudino. Titas Kėcilijus teisingai sakė – mes gyvename pernelyg užsidarę, susirūpinę tik Karalystės atėjimu, todėl Petras neįžvelgia, ką bendra su mumis gali turėti net patys baisiausi Cezario nusikaltimai. Tačiau Paulius rimtai manęs išklausė ir, nekreipdamas dėmesio į Gajaus Kornelijaus bei jo dukters prieštaravimus, grįžo į Transteverą. Ten, dviejuose tamsiuose kambarėliuose, esančiuose paskutiniame seno namo aukšte

gatvelės gilumoje, kur gyveno tik keletas nuskurdusių žydų, Tarsiotą buvo sunku pastebėti. Dažnai drąsiai nusileisdavau siūbuojančiais laiptais pas jį, atsisėsdavau ant vienintelės taburetės kambaryje ir valandų valandas stebėdavau, kaip jis audžia palapinių audinius rūkstančioje alyvinės lempos, kurios smarvė sklido iki laiptų aikštelės, šviesoje. Kartais Paulius skųsdavosi vienu ar kitu savo mokiniu, paliktu Korinte, Filipinuose ar Efese. Arba nesustodamas burnodavo prieš neįtikimą romėnų teismo lėtumą, ir tada aš visaip stengdavausi jį nuraminti tvirtindamas, kad jo kreipimosi į Pretorijos prefektą nagrinėjimas neturėtų ilgiau užtrukti. O teisingume! Buras buvo apsikrovęs darbais ir kasdieną turėjo kitų, daug svarbesnių bylų. Reikalus galėjo pagreitinti tik spaudimas iš aukščiau. Aš jau seniai neturėjau tokios galios ir net jeigu būčiau ją turėjęs, bijodamas sukelti nelaimę, kažin ar būčiau pasinaudojęs.

Tačiau kitomis dienomis Paulius, ramus, besišypsantis ir atsipalaidavęs, diktuodavo laišką Lukui, Antiocho gydytojui, kuris padėdavo jam susirašinėti, mat Pauliaus akys buvo silpnos ir greitai pavargdavo. Ir aš jo klausydavau. Vieną vakarą atėjau tada, kai diktavo žodžius, kuriuos leido man užsirašyti:

– Jei kalbėčiau žmonių ir angelų kalbomis, bet neturėčiau meilės, aš tebūčiau žvangantis varis ir skambantys cimbolai. Ir jei turėčiau pranašystės dovaną ir pažinčiau visus slėpinius ir visą mokslą, jei turėčiau visą tikėjimą, kad galėčiau net kalnus kilnoti, tačiau neturėčiau meilės, aš būčiau niekas. Ir jei išdalyčiau vargšams visa, ką turiu, jeigu atiduočiau savo kūną sudeginti, bet neturėčiau meilės, nieko nelaimėčiau. Meilė kantri, meilė maloninga. Ji visa pakelia, visa tiki, viskuo viliasi ir visa ištveria*.

Tada kambario prietemoje galvojau apie Ponciją. Argi ji neišpildė šitų žodžių, kuriuos Pauliui į ausį šnibždėjo Dvasia ir

* Iš Pauliaus laiško korintiečiams (1 Kor 13).

kurių ji negirdėjo? Prisiminiau Lukaną. Žinodamas, kad grįžo į Romą, norėjau jį pamatyti. Tris kartus buvau nuėjęs pas jį. Tris kartus vergas man atsakė, kad jo nėra. Pagaliau nusiunčiau laišką, į kurį jis neatsakė. Pradėjau įtarti, kad Titas Kėcilijus gėdijasi manęs, kaip vienintelės savo silpnumo akimirkos, kuriai jis kadaise pasidavė, liudytojo.

* * *

Nusidėdami mažiems mūsų, senukų, įpročiams, mudu su Flavijumi vakar vėlai gulėme. Antiochas gavo leidimą ir, kaip visada, kai jo sūnus kelioms dienoms galėdavo išvykti iš Denubo stovyklos, mano galo širdis džiūgavo. Kaip visada, kai jaunuolis apsilankydavo Romoje, aš norėjau, kad vakarienė būtų prabangi, o vynai gerai parinkti. Man liko tiek nedaug žmonių, kuriuos galėjau palepinti... Pastaraisiais metais mane dažnai aplankydavo mintis įsivaikinti Antiochą ir palikti jam savo nereikalingus turtus. Tai būtų garbingas būdas atiduoti Teutoburgo šimtininkui tai, ką turiu atiduoti, jeigu materialiais turtais, kad ir kokie dideli jie būtų, įmanoma atsilyginti tam, kuriam esu dukart skolingas už gyvybę ir ypač už tai, kad mane išvedė į tikrą Šviesą. Aš dar nesakiau to Flavijui, nes nežinau, kaip įvertins šį sumanymą.

Išskyrus jo labai tamsius plaukus, Antiochas visai nepanašus į savo motiną. Žinoma, jeigu jo bruožai primintų sirę Zenobiją, nebūtų man toks mielas. Bet ne, Antiochas yra grynas tėvo portretas: toks pat pečių platumas, tokia pat jėga. Taip, man tikrai patinka sumanymas kada nors atiduoti jam savo riterio žiedą, savo vardą ir palikimą. Artimiausiu metu, nes laikas nelaukia, reikės surašyti testamentą ir imtis priemonių, kad jaunuoliui būtų užtikrinta šviesi ateitis. Jau regiu pasipiktinusio

Adolfo, užrašančio mano nurodymus, grimasą ir mane suima juokas.

Kaip tik tada, kai apie tai galvojau, į kambarį įėjo Adolfas. Jis pranešė, kad mane skubiai nori matyti Tito Kėcilijaus vergas. Beveik dvejus metus iš Lukano nebuvau gavęs jokių žinių ir skubumas mane išgąsdino. Dar nesužinojęs, ko nori šis žmogus, pradėjau kaltinti save už tai, kad nuleidau rankas ir įsižeidžiau dėl atkaklaus savo žento tylėjimo. Deja, mano blogiausios nuojautos pasitvirtino: praėjusią naktį Lukanas mėgino nusižudyti.

Prieš keletą savaičių viename iš tų viešų skaitymų, kuriuose dar kartkartėmis apsilankydavau, girdėjau, kaip Liucijus Anijus Seneka labai moksliškai postringavo apie laisvą mirties pasirinkimą ir apie žmogaus galimybę be kančių palikti šį pasaulį. Tada mane ypač sujaudino kelios gražios ištraukos. Jos man priminė Pauliaus mokymą, nes buvo kalbama apie gyvenimo išbandymus, kuriuos šis gyvenimas, regis, tyčia skiria laimingiems žmonėms. Tokio sutapimo sujaudintas įsigijau vieną jo traktato kopiją, labai brangiai, nes po žiaurios Julijos Agripinos, kurios meilužis, kalbama, jis anksčiau buvo, mirties vėl į filosofiją pasinėręs Seneka savo mintis pardavinėjo už aukso vertę. Aš ketinu padaryti dar vieną jo kopiją ir padovanoti Pauliui.

Bet šiuo metu mane domina ne tie nuostabūs Liucijaus Anijaus postringavimai apie gimusius būti laimingus žmones, kad būtų pavyzdys kitiems, bet, greičiau, absurdiškas jo tvirtinimas apie savižudybės pasirinkimą... Lukanas tik baisiai susižeidė. Nenumatytos aplinkybės yra dažnesnės, negu mano Seneka. Tai įrodyti užtenka Katono ir Marko Antonijaus pavyzdžių. Galbūt užtenka ir tam, kad atimtų iš jūsų norą įsismeigti kardą ir tik nepadoriai įsipjauti pilvą. Aš vis dar girdžiu savo žento žodžius: „Yra malonesnių ir ne tokių malonių būdų nusimesti gyvenimo naštą“. Bijau, kad jis nebūtų pasirinkęs paties švelniausio.

Apipyliau klausimais vergą, iš pažiūros dar jauną arabą iš Palmyros. Jis buvo akivaizdžiai sukrėstas. Nesunku atspėti, kas jį siejo su šeimininku ir kokiomis paslaugomis nusipirko laisvę.

Taip, Titas Kėcilijus buvo rimtai sužeistas. Taip, jis kankinosi. Ne, jis nenorėjo pasirodyti gydytojui. Aš liepiau Adolfui kuo skubiau įsakyti paruošti man neštuvus. Gal būčiau greitesnis pėstute, bet jau dvi dienas mane kankino išijas. Pasirūpinau, kad būtų ieškomas gydytojas Lukas ir nusiųstas pas Lukaną. Jis baigė mokslus Aleksandrijoje ir nuo tada, kai apsigyveno Romoje, aš, kaip ir Piudenas bei visi Miesto krikščionys, kviesdavau tik jį.

Nežinojau, kad Titas Kėcilijus nusprendė įsikurti tame pačiame miegamajame, kuris kadaise priklausė Poncijai. Prisimenu jo būstą Cezarėjoje, tris spartietiškai apstatytus kambarius, kalkėmis balintomis sienomis. Karinis minimalizmas man yra neatsiejamas nuo žento asmenybės, nors žinojau, kokius prabangius mokėjo rengti priėmimus ir koks skoningai puošnus buvo jo darbo kambarys. Todėl pamatęs jį savo žmonos kambaryje, kuriame net po tiek metų viskas dvelkė mano dukters skoniu, labai susijaudinau. Nuo ano tolimo rudens ryto, kai atvykau pas Ponciją prašyti, kad ji išsiskirtų, čia niekas nebuvo pasikeitę. Deja, ir nuo ano baisaus vakaro, kai ji mirė... Freskos išbluko nuo saulės, bet aš jose vėl radau procesiją su graikų šokėjomis, pasipuošusiomis rožių pynėmis, ir tariamas duris, vedančias į įsivaizduojamus sodus, pilnus baseinų, fontanų, paukščių. Brangiai inkrustuoti reto medžio baldai žvilgėdami blizgėjo, it gražūs ir gerai prižiūrimi daiktai. Viskas atrodė taip, tarsi Lukanas nebūtų norėjęs pakeisti nė menkiausios detalės.

Tokia ištikimybė mano dukters atminimui, kaip ir tas nuostabus portretas, paslėptas už jo darbo kambario užuolaidos, mane sujaudino ir galėjo būti, jeigu man dar to reikėtų, Tito

Kėcilijaus meilės jai, ydingos, bet tikros, įrodymas... Aš taip ilgai maniau, kad šio žmogaus siela yra žiauri ir primityvi, tačiau jo ydos, jo klaidos, jo savigrauža rodė labai sudėtingą asmenybę...

Pasikeitė tik gultas kambario gilumoje. Tai jau ne minkšta ir prabangi lova, kurią jis padovanojo Poncijai, bet maža ir labai nepatogi sudedamoji kareiviškų žygių lovelė subtiliu rėmu.

Pamatęs mane, Lukanas bando išsitiesti, bet sunkiai sukniumba bambėdamas – bejėgis apmaudas galynėjasi su skausmu. Jo liemuo aprištas vos besilaikančiu dėmėtu tvarsčiu. Prasisunkęs kraujas ištepė patalynę. Bet Titas Kėcilijus šaltai tebesišypso, negailestingai juokdamasis iš savęs ir kitų. Beveik natūraliu balsu sako:

– Niekada nebus gana pagyrimų už drąsą Katonui, kuris tai padarė dukart, Pilote... Prisiekiu Marsu, maniau, esu drąsesnis! Man taip skaudėjo, kad nesiryžau smeigti dar kartą.

Nors miegamojo nišoje tvyrojo tamsa, aiškiai įžiūrėjau žentą ir supratau jo poelgio priežastį. Tai, kas praėjusiais metais buvo tik maža dėmelė ant smilkinio, pasiekė kaktą ir išplito ant skruosto. Vienoje kitoje vietoje – ant pečių, kaklo, krūtinės – atsirado naujos dėmės. Ta, kuri buvo ant rankos ir kurią man rodė, aštuonkojo čiuptuvėliais pasiekė plaštaką. Lukanas abejingai leidžia man apžiūrėti šį siaubingą vaizdą, o tada tyliai paaiškina:

– Po trijų mėnesių net nepajėgsiu laikyti kardo... Tik nesakyk, kad yra kitų būdų: negi manai, kad vyrui garbinga persipjauti venas arba išgerti nuodų? Nesvarbu... Maniau, šitaip bus paprasčiau... Kasijus su Brutu nenutuokia, kaip jiems pasisekė, kad iš pirmo karto pataikė į širdį.

Apimtas begalinio gailesčio, nerandu žodžių. Negaliu jo smerkti, tik gailiuosi. Staiga karti Lukano šypsena sušvelnėja.

– Nemaniau, kad mudu dar susitiksime, Gajau Poncijau. Mano išdidumas neleido pasirodyti tokiam, kokį iš manęs padarė

liga. Aš viską paruošiau. Tau būtų buvęs perduotas šis laiškas, kuris yra ten, ant stalo. Tenkindamas savo tuštybę, savo vertę, savigarbą, prirašiau jame daug gražių dalykų, kurie yra ne visai teisingi. Gali perskaityti, jei nori, tai skirta tau.

Ištiesiau ranką, paėmiau voką, perlaužiau antspaudus. Skaičiau, o Titas Kėcilijus stebėjo mane. Jo laiške buvo rašoma:

Nuo Tito Kėcilijaus Lukano Gajui Poncijui Pilotui. Būk pasveikintas!

Ar atsimeni, gailestingasis uošvi, mūsų pernykštį pokalbį? Tada sakiau, kad jūsų Kristus su jūsų atleidimu sukūrė labai baisų dalyką, prieš kurį mes su mūsų jėga, mūsų įsitikinimais ir galia tapome visai bejėgiai. Negailėdamas laiko daug apie tai galvojau ir pamažu supratau, kad klydau.

Nes tikrai niekas, joks žmogus negali priversti mūsų priimti jūsų atleidimo, kurio, beje, mes neprašome.

Aš tau suteikiau skausmo, Gajau Poncijau, daug skausmo. Iš pradžių todėl, kad nesupratau tavo elgesio ir todėl tavęs nekenčiau. Paskui, kad negalėjau susitaikyti su tuo, jog Poncija savo širdyje tau skyrė tiek daug vietos. Kartoju ir noriu, kad žinotum: aš mylėjau tavo dukrą, o ji mylėjo mane. Tą vakarą, kai atėjai pas mane reikalauti sutikimo skyryboms, pagrasinau nužudyti Ponciją ir tada būčiau tai padaręs, nes nebūčiau susitaikęs su mintimi, kad tu ją iš manęs atėmei. Taip, jeigu ji būtų sutikusi mane palikti, būčiau ją nužudęs. Bet ji atsisakė išvykti su tavimi, ji liko su manimi. Gali neatleisti man, Gajau Poncijau, už tai, ką dabar pasakysiu: Poncija mane mylėjo labiau negu tave.

Ir nuo mano rankos ji mirė ne mano noru. Ji mirė, o aš, tas, kuris ją mylėjau, turėjau gyventi mintimi, kad nužudžiau ją. Tavo Kristui ir tau neužteko gailestingumo apsaugoti mane nuo šios trylika metų trukusios kančios. Ir tu norėtum, kad priimčiau jūsų atleidimą! Ne, Pilote, ne... Turėkitės sau tą savo atleidimą, man jo nereikia.

Tačiau leisk tau įteikti dvi dovanas. Pirmoji yra mano darbo kambaryje, savo ekonomui daviau nurodymą perduoti ją tau tiesiai į rankas: tai, žinoma, tavo dukters portretas.

Antrąja dovana noriu įrodyti, kad nejaučiu pagiežos nei tau, nei tavo galilėjiečiui, nei bet kuriam, juo sekančiam. Žinau, jog tavo draugas Paulius jau beveik dvejus metus bergždžiai laukia susitikimo su Buru arba su vienu iš jo pavaldinių, kad būtų išspręsta byla, kurioje jis bylinėjasi su Jeruzalės Sinedrionu. Atsižvelgiant į Romos teisingumo darbo tempą, jo byla turėtų būti nagrinėjama apie graikų kalendas. Prieš tris dienas parašiau Burui prašymą paskubinti procedūrą taip, kad ji apskritai neįvyktų. Prefektas užtikrino, kad tavo draugui net nereikės niekam prisistatyti. Vėliausiai savaitės pabaigoje Tarsiotas galės laisvai išvykti iš Miesto arba jame pasilikti, pagal savo norą, ir toliau sekti jūsų pasakas.

Tiesa, Pilote, ar žinai, kad tavo Paulius tėra fariziejus, vardu Saulius, kuris tavo prokuravimo metu dalyvavo to Graikijos žydo, vadinamo Steponu, užmėtyme akmenimis? Ar tai vis per jūsų atlaidumą aukos palaimina savo budelius, o budeliai galiausiai stoja į vieną gretą su aukomis? Dar ir dėl šios priežasties aš tau sakau, kad man nereikia nei jūsų padėkų, nei jūsų palaiminimų, o ypač jūsų atleidimo...

Sėkmės!

Draskomas siaubo ir didėjančio gailesčio, padėjau laišką. Lukanas nenuleido nuo manęs akių. Pagaliau tarė:

– Ar gali įsivaizduoti, Pilote, kad baigęs rašyti šį laišką buvau patenkintas savimi? Taip, labai patenkintas...

Žiūrėjau į jį neįstengdamas ištarti nė žodžio. Kraujo dėmė ant paklodės po juo pamažu plėtėsi. Lukas nesirodė. Pagaliau paklausiau:

– O dabar šiuo laišku nesi toks patenkintas, Lukanai?

Kartais – priklausė nuo apšvietimo – siaubingas gyvis, ryjantis jo veidą, sušvelnėdavo ir aš vėl pamatydavau sveikus kil-

nius ir subtilius savo senojo tribūno bruožus. Kartais matydavau tik tuos baisius raupsus ir man atrodė, kad stoviu prieš čia atsiradusį patį Janą*. Dviveidis žmogus, toks buvo Lukanas... Turbūt mes visi esame tokie... Tačiau kokia tiesa slėpėsi po šiomis kaukėmis?

Titas Kėcilijus atsiduso:

– Šiąnakt regėjau Ponciją, Pilote.

Nutilo, leisdamas įvertinti savo žodžius, ir vėl prabilo:

– Tu, aišku, manai, kad aš kliedžiu, kad dėl kraujosruvų ir karščiavimo kalbu nesąmones... Tačiau, prisiekiu, – šiąnakt, gulėdamas ant grindų savo kraujyje ir draskomas skausmo, regėjau Ponciją. Ji pasilenkė prie manęs, uždėjo delną man ant galvos ir tarė: „Titai, aš laukiu tavęs. Tik rask kelią".

Lukanas beviltiškai sudejavo:

– Pilote, aš noriu atgauti Ponciją! Aš noriu vėl pamatyti savo žmoną! Savo Ponciją... Grąžink ją man, pasigailėk! Maldauju, parodyk man kelią!

Į kambarį įėjo Lukas ir atitraukė mane nuo lovos. Pasilenkęs prie Lukano už mane atsakė:

– Kristus yra Kelias, pone.

Luko pamokymas negalėjo išgydyti Tito Kėcilijaus žaizdos, bet jis davė jam tokį vaistą, kokio nebūtų davęs joks kitas gydytojas. Paprastai teisę krikštyti turi tik Petras ar Paulius, bet valandos buvo suskaičiuotos, o prieš mirtį kiekvienas krikščionis išimties tvarka įgauna šią teisę. Amžinu gyvenimu trykštantis vanduo nubėgo mano žento kakta prieš jo sielai susitinkant su Poncijos siela. Kadangi Lukanas vis dar blaškėsi ir mintyse persijojo savo praeities poelgius, Lukas nusišypsojo ir atsisukęs į mane tarė:

* *Janas* – viena seniausių romėnų dievybių – durų, vėliau apskritai įėjimo ir išėjimo, pradžios ir pabaigos dievas. Vaizduojamas su dviem veidais, atgręžtais į priešingas puses, ir raktais.

– Gal tu, Pilote, nežinai, bet kai buvau Rytuose, gyvenau Efese, netoli ten įsikūrusio Johanio. Su juo gyveno viena nejauna moteris ir ši moteris, tebus palaiminta per amžių amžius, buvo Kristaus Motina... Ji man dažnai pasakodavo apie Jį. Ir štai ką išgirdau vieną dieną: kai Viešpats buvo prikaltas prie kryžiaus, – atleisk, Pilote, kad primenu tau, – kartu su Juo buvai nuteisęs du zelotus, priklausiusius Abo sūnaus gaujai. Ir štai kankindamasis vienas iš jų užgauliojo Mokytoją už tai, kad šis neišgelbėjo visų trijų nuo kančių. Tačiau bendras sudrausmino jį sakydamas, kad jie nusipelnė to, ko buvo verti jų darbai, o galilėjietis, kaip visi žino, niekada nieko bloga nepadarė. Paskui, pasisukęs į Mokytoją, tarė: „Jėzau, prisimink mane, kai nueisi į savo Karalystę...“

Lukas pasilenkė prie Lukano, kuris jau sunkiai kvėpavo. Labai švelniai nušluostė agonijos prakaitą nuo smilkinių ir kreipdamasis į mirštantįjį paklausė:

– Titai Kėcilijau, ar žinai, ką Kristus atsakė žudikui zelotui? Jis pasakė: „Iš tiesų sakau tau: šiandien su manimi būsi mano Karalystėje“. Taip, greitai ir tu būsi su Juo Karalystėje.

Nežinau, gal mano regėjimą sutrikdė ašaros, bet, užspausdamas Lukanui akis, būčiau prisiekęs, kad ant jo veido ir kūno nebuvo jokios raupsų žymės...

Nepraėjus nė savaitei, Buras Pauliaus naudai liepė atšaukti teismą, kaip ir žadėjo. Po trijų dienų Tarsiotas išvyko iš Romos, kaip pernelyg ilgai narvelyje laikytas paukštis, ir pasuko Galijos ir Ispanijos link.

XIII

Greitai bus ketveri metai, kai aš kasdien atidedu iškilmes, per kurias Antiochas taptų mano paveldėtoju ir įsūniu. Ir tikriausiai būčiau toliau atidėliojęs, jei ne pašlijusi senojo Flavijaus sveikata. Nors jis nežino tikslios savo gimimo datos, – mano manymu, dėl to, kad nemoka sulyginti keblaus keltų mėnulio kalendoriaus su mūsų saulės kalendoriumi, – mano galui greitai bus aštuoniasdešimt metų, o gal ir daugiau. Vakar pats atšvenčiau savo septyniasdešimtpenkmetį ir abiem liko per mažai laiko, kad dar delstume. Tai su siaubu supratau šią žiemą, kai mano senasis šimtininkas pasigavo bronchitą ir vos nenukeliavo į kapus. Šiais metais sausis buvo neįprastai šaltas, o Flavijus jau nebe tas jaunuolis, kuris kadaise šliaužiojo snieguotuose šiaurės miškuose ir net nesusirgdavo sloga. Abiem sunku susitaikyti su šia akivaizdžia tiesa...

Ką daryčiau be Flavijaus? Mane gąsdina jau vien klausimas. Jo liga buvo naudinga tuo, kad atvėrė man akis: mudu pasenome, nusilpome ir greitai nukeliausime į kapus. Atėjo laikas pagaliau sutvarkyti savo reikalus. Taip ir padariau. Nuo vakar vakaro Antiochas yra mano sūnus, kad pagreitinčiau savo turto perdavimo procedūrą, suteikiau jam savo pavardę. Tikiuosi, nepadarys gėdos mano, nors ir kukliai, *Giminei*.

Niekada nemaniau, kad šios iškilmės suteiks man džiaugsmo, išskyrus tą džiaugsmą, kad atsilyginsiu senam savo kariško amato bendražygiui, jo sūnui užtikrindamas ateitį. Ir tikrai nepatyriau jokio džiaugsmo.

Tačiau Antiochas, kurio niekada nedrįsčiau pavadinti jo lotynišku vardu – Markas, elgėsi labai laisvai, šypsojosi, stengėsi būti gerai nusiteikęs, santūriai patenkintas, tiesiog nepriekaištingas. Pirmą kartą mačiau jį su toga. Gėrėjausi jo orumu ir pastebėjau tai, ko anksčiau nebuvau pastebėjęs: jaunuolis buvo gražus, tai gana aiškiai rodė į jį įsmeigti moterų žvilgsniai. Galbūt reikėtų padėti jam sudaryti Poncijų vertą santuoką, net jeigu dėl savo kilmės negali vesti patricijos. Bet negi tai svarbu? Turiu pakankamai pinigų, už kuriuos savo sūnui galėčiau nupirkti kokio nors riterio, su sestercijų pilna skrynia, dukrą. Jeigu tik Antiochui užteks sveiko proto vedyboms pasirinkti vieną iš mūsų seserų... Bet ar jam užteks sveiko proto?

Grįžtu prie šių eilučių ir ne be širdies skausmo skaitau savo sūnaus vardą, duotą Flavijaus atžalai... Jį parašyti nebuvo lengva. Gerai žinau, kas mane taip ilgai stabdė nuo sumanymo įvaikinti: mano kraujo ir kūno vaikų atminimas. Kasnakt jie aplanko mane sapne, kasdien mane užklumpa jų atvaizdas, šypsena, balsas, – jau ne iš to baisaus skausmo, kadaise privertusio trokšti mirties, bet iš ilgesio, pagimdyto laukimo ir vilties.

Viešpatie, kodėl taip ilgai man jų negrąžini? Kiek dar laiko Tavo valia gyvensiu šiame pasaulyje, atplėštas nuo visų, kuriuos myliu, atplėštas nuo Tavęs?

Taip, kai prieš mano akis iškyla Gajus, išdidžiai sėdintis ant kumelės Urijelės, atidžiai prižiūrimas laimingo Nigero, man sunku Antiochą vadinti savo sūnumi. Kai girdžiu silpnutį Aulo balsą, su pirmojo atradimo susižavėjimu skiemenuojantį nuostabią Cicerono apostrofą: „Bet kiek dar laiko, Katilina, mėginsi mūsų kantrybę?“ Sunku vadinti jį savo sūnumi, kai

rausvi ir apvalūs Liucijaus skruostai bei patikli švelni šypsena užlieja meile ir pripildo liūdesio. Dar sunkiau, kai matau triumfuojamą Poncijos grožį ir įsivaizduoju vaiką, berniuką ar mergaitę, kurį ji būtų man padovanojusi, jei Dievas būtų to norėjęs... Kartais man atrodo, kad visus juos išdaviau ir išniekinau šventą tėvo vardą, kurį gavau tik per juos.

Ar ne panašiai vakar vakare jautėsi Flavijus? Aš pavogiau iš jo, nors ir jo paties labui, tą vienintelį sūnų, su kuriuo, – kaip ką tik susivokiau ir staiga, tarsi sužinojęs baisiausią dalyką, labai nuliūdau, – elgiausi lyg su jaunuoliu, nors jam jau keturiasdešimt penkeri...

Pagal paprotį, žinoma, privalau susitikti su Princu ir pristatyti tą, kuris nuo šiol turės mano pavardę. Nedarysiu to. Pirma ir aiškiausia priežastis yra ta, kad Liucijaus Domicijaus šiuo metu nėra Romoje. Negalėdamas ilgesnį laiką apsigyventi Graikijoje, – visi žino, kad tai jo svajonė, – išvyko į Antiumą. Sunku tikėtis, kad grįš prieš pirmuosius rudens lietus, anksčiau nei po šešių ar daugiau mėnesių. Kas žino, ar tada dar būsiu gyvas? Kitų priežasčių, bijodamas, kad jų aidą gali pasigauti pikta ausis, nenoriu rašyti, mat jos iš tokių, kurias mielai aptarinėja namų aplinkoje.

Pagal oficialią versiją Buras mirė nuo gerklės auglio, ir tai, kad Neronas per jo paskutinę ligą atsiuntė savo asmeninį gydytoją, įrodo imperatoriško mokinio meilę senam mokytojui... Oktavija... Kas drįstų abejoti, kad tremties nuobodulį Augusta vaikė glėbyje atsitiktinių meilužių, kuriuos sukurstė atkeršyti ją palikusiam savo sutuoktiniui? Ir nors ši istorija nelabai panaši į nelaimingosios Valerijos Mesalinos istoriją, iš visų pusių tik ir girdėjosi: kokia mama, tokia ir dukra!

Bet gal Neronas tikrai nekaltas dėl visų šalia jo kritusių žmonių... O gal kaltas, bet nebus blogiau, jei aš, kaip ir visi, kurie Romoje dar turi bent truputį sveiko proto, laikysiuosi atokiau nuo Ahenobarbo... Taigi nesusitiksiu su Princu. Neapsilanky-

siu jo pasakiškuose rūmuose, kuriuos ką tik pasistatė ir kurie Meceno namą jungia su senaisiais Palatino pastatais, tikusiais Cezariui Augustui, bet ne jo keistam įpėdiniui. Nepamatysiu pasakiškų turtų, kuriuos jis ten sukaupė – Fidijo ir Praksitelio statulų, visų graikų meistrų paveikslų, kaip pasakojama, mielai rodomų savo svečiams.

* * *

Apsirikau manydamas, kad Cezaris ilgiau pagyvens Pietuose. Pasklidus gandui, kad Neronas ketina tęsti savo sumanymą traukti Graikijos link ir išsilaipinti Korinte, liaudis taip sujudo, jog Princas buvo priverstas bent kelioms savaitėms grįžti į Romą. Norėdamas jį paguosti, savo puikiuose Transtevero namuose Tigelinas surengė tokį vakarėlį, nuo kurio skambėjo ir drebėjo visa Roma. Nenoriu apie tai daug kalbėti, mat lėbavimas ten iš tiesų peržengė bet kokias ribas.

Piudenas šįsyk man nepagailėjo detalių. Regis, Senatas labai pasipiktino, bet aš manau, kad triukšmas dėl dorybingumo bus kilęs todėl, kad jo nariai nebuvo pakviesti į šias neregėtas orgijas. Kai į kambarį įėjo Piudencijanė, dar menkesnė pelytė nei anksčiau, Gajus Kornelijus buvo priverstas nutraukti nepadorius pasakojimus. Įdomu, ką pasakytų šita blanki ir dorovingą mergina, jeigu išgirstų savo tėvą pasakojant tokius nešvankius dalykus. Juokingiausia yra tai, kad Piudenas išraudo lyg mokinys, pagautas nusikaltimo vietoje, ir greitai pakeitė pokalbio temą!

Bet Ahenobarbo niekšybėmis buvo užsiėmęs ne tik Gajus Kornelijus. Visi, kurie tą vakarą dalyvavo šventame aukojime, vykusiame jo namuose, kalbėjo tik apie tai, šios temos nesugebėjo išvengti net Petras savo pamoksle. Tas, kuris paprastai neklauso Romos paskalų, kalbėjo apie nepadorų elgesį, gėdą,

kuri prišauks Miestui Dievo rūstybę. Jis priminė ugnį, krintančią iš dangaus ant Sodomos ir Gomoros... Mudu su Piudenu susižvalgėme: negerai kalbėti apie ugnį Romoje birželio mėnesį, juolab kad kelias savaites nelijo.

* * *

Geriau būčiau išvykęs į savo valdas Kampanėje... Tai darydavau kasmet nuo vaikystės, bent jau tada, kai gyvendavau Italijoje. Nežinau, kas kita, jeigu ne ta neaiški baimė susirgti toli nuo Romos sulaikė mane šį pavasarį. Juo labiau senstu, juo labiau bijau numirti ne Mieste.

Už meilę Aventino kalvai tenka mokėti: karštis šios liepos pradžioje plieskia kaip iš krosnies. Net jūrinis vėjas, paprastai atnešdavęs truputį gaivumo, šią vasarą kelia tik tirštus dulkių debesis. Vis dėlto dar nepradėjus temti įsigeidžiau nusileisti į Forumą. Mano nešikai sunkiai skynė kelią neštuvams tarp susigrūdusių žmonių, kurie šalinosi įkaitusių parduotuvėlių ir namų. Slėpiausi portikų šešėlyje, ten irgi buvo karšta ir tvanku. Pagaliau pravėriau Marso Keršytojo šventyklos duris. Tarp juodo marmuro kolonų, po aukštais skliautais buvo beveik šalta. Vis dėlto susigėdęs, kad ieškau prieglobsčio šioje dievų šventovėje, neužtrukau. Išėjus man prieš akis iškilo Roma. Vakaro dangus buvo tokios nepaprastos rausvai violetinės spalvos, kokios dar niekur kitur nebuvau matęs. Paskutiniai saulės spinduliai apšvietė paminklus, nuspalvindami juos nepakartojamu ir akinamu auksu, bronza, raudoniu. Leisgyvė minia, kuri paprastai būna tokia triukšminga, vasaros karščių nukamuota tyliai šurmuliavo perrėkiama šaižiai klykiančių ir stogus liečiančių kregždžių.

Kad išvengtų spūsties, susidariusios dėl nelaimingo atsitikimo, – kryžkelėje susidūrė du vežimai, – mano nešikai buvo

priversti grįžti pro mėsos turgų. Vergai vilko nužudytų gyvulių skerdenas, palikdami paskui save juodo kraujo balas su ūžiančiomis musėmis ir sparvomis. Visas kvartalas dvokė. Paskui teko įsukti į Suburo gatveles, jau aptemusias, – ne dėl vėlumos, o dėl to, kad viršutiniai kai kurių namų aukštai nuo senumo buvo taip palinkę virš kelio, kad net lietėsi vieni su kitais. Iš namų išlindusios smuklių mergšės ramstė sienas, ryškiai raudonomis godžiomis lūpomis nutaisiusios pavargusias šypsenas ir stebinčios užgesusiais žvilgsniais iš po anglimi nudažytų vokų. Subure kaip ir kas vakarą dvokė dešimt kartų perkaitusiu aliejumi, pigiais deguto fakelais, prisvilusia mėsa, pirkta iš aukotojų, taukais ir pamazgomis.

Kai apsukę ratą aplink Palatiną užlipome ant Celijaus, atsidusau iš palengvėjimo. Aplink Klaudijaus šventyklą kvepėjo sodai. Liepiau nešikams sustoti, kad atsipūstų. Bet labiausiai dėl to, kad įkvėpčiau pušų, rožių, sausmedžių kvapo, kad pamatyčiau, kaip apačioje užsidega žibintai ir Roma virsta šviesų jūra, besirungiančia su naktiniame danguje įsižiebusiu Paukščių Taku.

Paprašiau dviejų taurių šalto kaip sniegas *Falerno*, kuris prieš daug dienų buvo padėtas į ledą, kad atšaltų. Mano tėvui atrodė nekultūringa patiekti atšaldytą vyną ir didelių karščių bei troškulio metu jis siūlė gerti tiesiai iš šaltinio pasemtą vandenį. Pradedu manyti, kad jis buvo teisus, nes atšaldytas *Falernas* mane apvilia. Regis, Flavijus irgi nepatiria didesnio malonumo negu aš. Pagaliau jis burbteli:

– Žinai, pone, nenoriu tavęs įžeisti, bet tokiu metu niekas neprilygsta geram miežiniam galų alui...

Paprastas sakinys pažadina prisiminimus apie vakarus Argentorate, nepadorias ir prirūkytas užeigas, kuriose tikrai buvo duodami miežinio baltais mezginiais, lyg klientais užsiimančios merginos, pasipuošusio alaus bokalai. Apimti praėjusių laikų ilgesio, ragindami vienas kitą šūksniais: „O tu prisime-

ni!“, mudu pradedame pasakoti linksmas ir dažniausiai kvailas istorijas, kurias mokame atmintinai, ir jose atgyja prabėgusi jaunystė, mūsų mirę draugai. Nežinau, kaip į pokalbį įsivėlė Zenobijos vardas. Karštis, vynas, nuovargis... Ėmiau kramtyti lūpas dėl savo žioplumo, kai ant Flavijaus veido nusileido liūdesio šydas: jis vis dar sielojasi dėl šitos beprotės ir beširdės, dėl moters be tikėjimo ir be sąžinės, jį palikusios prieš gerus keturiasdešimt trejus metus ir, žinoma, jau senų seniausiai mirusios.

Stojo tyla. Nežinodamas, kaip ją nutraukti, ruošiausi pasiūlyti Flavijui eiti miegoti, bet galas nukreipė pirštą į Didįjį cirką, paprastai skendintį tamsoje, ir tarė:

– Žinai, pone, ten vyksta kažkokia nakties šventė ar dar kas nors. Pažiūrėk, kaip apšviestas Didysis cirkas!

Nustebęs pakėliau akis ir tai, ką pamačiau, privertė mane pašokti iš vietos, apėmus baisiam nerimui, kaip tokiu atveju nutiktų kiekvienam romėnui. Flavijaus regėjimas silpsta, nes jis tuojau suprastų, kas tai.

– Ugnis!

Aš beveik išrėkiau šiuos žodžius.

Taip, be jokios abejonės, ten, apačioje, Celijaus papėdėje, prie nuostabių sodų, kuriuose dar vakare liepiau sustoti, kad pasigrožėčiau Roma, šėlo ugnis. Prie įėjimo į Didįjį cirką buvo daug mažų iš lentų sukaltų namelių, kuriuose lenktynių ir pasirodymų metu įsikurdavo prekeiviai: jie pardavinėdavo ant kaitintuvų pakeptas dešreles arba keptų paršelių ketvirčius, taip įsuktus į vynuogių lapus, kad karšti riebalai ir padažas, kuriuo būdavo aplaistoma mėsa, tekėdavo tarp pirštų. Greičiausiai vienos iš parduotuvių savininkas, uždarydamas savo prekyvietę, ne iki galo užgesino žarijų krosnelę... Ugnis labai greitai persimetė į kaimynines krautuvėles, paskui į neišvaizdžias, bet reikalingas ir per visą slėnį išsirikiavusias pašiūres, kuriose laikomas pašaras laimėjusių kinkinių žirgams, alyva

lenktynių vežimų ašims ir ratams, deguto statinės. Vienu žodžiu, krūva vienas už kitą degesnių daiktų... Viskas liepsnojo, ir aš apstulbęs žiūrėjau į platų ugnies žiedą, apsupusį dalį Cirko, prisišliejusį prie Palatino ir Celijaus. Sausas vėjas, kuris paprastai į vakarą nutyksta, dabar nerimo ir su pikta jėga plėtė gaisrą. Jis per akimirką atnešė į Aventiną iš ugnies kylančius dūmus ir mano sodo kvapus staiga užgožė pažįstamas, gerklę gniaužiantis kvapas. Kam slėpti? Reginys, nors baisus ir gąsdinamas, buvo pasakiškai gražus. Dar negalvojau apie jo žalą ir Miestui grėsusią nelaimę...

Beveik kiekvieną vasarą matydavau, kaip įsiplieskia didžiuliai gaisrai, kurie dėl tankios pastatų eilės ir medinių konstrukcijų senuose kvartaluose per akimirką prarydavo keletą namų, o kartais net visą gatvę. Prieš dešimt metų sargai dvi dienas ir naktis grūmėsi su gaisru, pavojingai artėjančiu prie centro ir senų paminklų. Po šios didelės nelaimės Klaudijus, susirūpinęs dėl sugriautų šlovingo miesto liekanų ir ypač dėl bibliotekų, padaugino patruliuojančių sargų ir sustiprino Augusto pastatus, ypač pasirūpindamas vandens atsargomis, kad gaisras būtų užgesintas vos jam įsiplieskus. Tačiau man ėmė aiškėti, kad ten, kur ugnis prasidėjo, buvo vien prekių sandėliai su keliais prižiūrėtojais, tikrai bejėgiais prieš tokią didelę nelaimę. Purpuriniai liepsnų liežuviai laižė vis naujas vietas, nušvisdami raudonomis nenusakomomis spalvomis, kurias kartais, pasiekus kokias nors kuro atsargas, nutvieksdavo mėlynos arba žalios žiežirbos.

Staiga Flavijus sugriebė mane už alkūnės:

– Pone, pažvelk! Atrodo, tarsi būtų užsidegęs ir Velabras!

Nustebęs pažiūrėjau į tą pusę. Flavijus buvo teisus... Ir nei vėju, nei jokia logika nepaaiškinsi, kaip gaisras galėjo taip greitai persimesti į šį kvartalą. Kai užsidegė Anono pastatai ir savaitės grūdų atsargos ir ugnis persimetė į prie jų prisišliejusią Cereros šventyklą, Liaudies archyvų skyrių, man pasirodė, –

aišku, tik iliuzija, nes buvau per toli, – kad girdžiu ugnies spragsėjimą. Dar dvi gatvės, ir liepsnos pasieks Vestos šventyklą, kurioje saugomi romėnų Tautos Penatai*.

Priešingai Velabrui, Celijus užsidegė per akimirką, nepaisant jo sodų, parkų, šventyklų, patricijų namų, kurių aikštės, baseinai, fontanai ir tvirtos akmens sienos paprastai yra veiksminga apsauga. Nuo šiaurės iki pietų, nuo rytų iki vakarų – viskas aplink Didįjį cirką degė. Tarsi pavargusi ryti Palatino sutvirtinimą, kurį, bandydami apsaugoti viešuosius pastatus, o ypač Cezario būstą, gynė naktiniai sargai, ugnis su riaumojimu, turėjusiu girdėtis iki Ostijos, persimetė į gatveles, kylančias Aventino link. Gaisras pasuko prie mūsų. Apstulbęs mačiau, kaip liepsnos vienu metu švystelėjo dviejuose priešinguose kvartalo galuose, pas Sabinus, prie Romulo šventyklos ir pas Priskus, gyvenančius prie Dianos šventyklos...

Nusikračiau mane sukausčiusių minčių, dėl kurių užsibuvau savo terasoje, – darėsi sunku kvėpuoti dūmų ir pelenų pritvinkusiu oru, o liepsnojanti naktis buvo karštesnė nei Pietuose.

Protas man patarė bėgti, viską palikti, išvykti iš Miesto. Negalėjau ryžtis.

Kai pradėjo kilti liepsnų šviesos apgaubta saulė, įsakiau savo vergams ant durų ir langų užkabinti daug gerai sudrėkintų paklodžių. Liepiau nuolat laistyti stogus ir medžių viršūnes. Liepiau įjungti visus mano sodų fontanus. Laimė, turėjau pakankamai vandens ir mano namas buvo gana atokioje vietoje, todėl galėjau nebijoti žudančių kibirkščių. Pagaliau, ką mes galėjome padaryti, jei ne melstis ir laukti? Tą ir darėme, septynias dienas ir septynias naktis.

Šeštos dienos rytą ugnis, kuriai daugiau neliko, ką ryti nei ant Celijaus ir Aventino šlaitų, nei Palatine ir Velabre, pasuko Emilijos kelio link ir ten prarijo puikų pretorijos apsaugos

* *Penatai* – romėnų dievai – šeimos ir namų židinio, vėliau ir romėnų tautos globėjai.

vado Tigelino namą. Ugnis nurimo tik po dešimties niokojimo dienų, kol nuo žemės nenušlavė trijų ketvirčių Romos, ir beveik visiškai sunaikino kitus septynis kvartalus.

Dešimtos dienos vakarą mano namas, nepaliestas arba beveik nepaliestas, kėlė pelenais apneštas ir pajuodusias sienas dykumos vidury. Ir stebint viską praradusių gyventojų neviltį man buvo beveik gėda, kad jį išsaugojau.

Aš suteikiau pastogę Gajui Kornelijui su dukra: jų namas sudegė. Piudenas yra toks prislėgtas, kad net nemano gailėtis nei savo turtų, nei veltui išmestų pinigų, panaudotų sugriuvusiam namui perdažyti. Piudencijanė stebi pasaulį, žmones ir išmėtytus daiktus tuo pačiu paklaikusiu žvilgsniu, kaip tą vakarą, kai jų neštuvai, laikomi batavų* nešikų, pridususių po kaklaskarėm, dengusiom veidus, sustojo priešais mano duris. Jos tėvas sakė, kad pakeliui jie matė baisių dalykų, paaiškinančių vargšės mergaitės būseną... Jie ne mažiau sukrėtė net patį Gajų Kornelijų, buvusį kareivį ir drąsų vyrą. Su įsikarščiavimu kalbėdamas apie savo bėgimą, jis pasakojo tik apie baisius dalykus. Jie matė moteris, kurios ėjo į ugnį ieškoti degančiuose aukštuose paliktų vaikų. Vyrus, klupinėjančius nešant savo senus tėvus ir ieškančius jiems saugios vietos, kaip Enėjas, bėgdamas iš Trojos. Matė apiplėšimo, vagysčių, prievartos vaizdų, nes tokiomis akimirkomis pabunda blogiausi instinktai... Paskui pritildęs balsą Piudenas papasakojo apie besislapstančius siluetus, vyrus su fakelais rankose, bėgančius gatvėmis ir uždegančius dar neliepsnojančius namus. Matė ir kitus, su kardais rankose, draudusius sargams įeiti į užsidegusius pastatus, neva toks buvo paslaptingas įsakymas. Įsakymas? Gajus Kornelijus, kuris akivaizdžiai jo nemėgsta, prispaudė pirštą prie lūpų ir ant stalo padėjęs sestercijų su Cezario atvaizdu supratingai palingavo galva.

* *Batavai* – germanų gentis tarp Reino ir Maso.

Aš irgi nemėgstu Ahenobarbo Nerono. Tačiau neįsivaizduoju, kad jis galėjo padegti Romą. Beje, jeigu reikėtų jo nekaltumo įrodymų, užtektų išvardyti nuostolius, kuriuos pats patyrė, kad būtų išteisintas nuo tokio milžiniško nusikaltimo. Jo mylimas *Domus Transitoria,* kuriuo taip didžiavosi, jungiantis rūmus su Meceno dvaru, ir viena Augusto būsto dalis dingo kaip nebuvę. Jokios sargų pastangos negalėjo jų išgelbėti. Su savo gražiuoju namu, baigtu statyti vos prieš metus, Neronas prarado visas savo kolekcijas: Fidijo, Praksitelio, Apelio paveikslų galeriją ir kitus graikų meistrus. Visi žino, kokie beprotiškai brangūs Princui buvo tie šedevrai... Jeigu jis ir būtų davęs tokį įsakymą, ar nebūtų liepęs paslėpti savo brangenybių saugioje vietoje?

Pagaliau, kas patikės, kad Neronas būtų leidęs pražūti romėnams brangiems paminklams: Jupiterio Sustabdytojo Mėnulio šventyklai, Vestos šventyklai, Romulo šventyklai ir kitiems vertingiausiems stebuklams, sukauptiems po Pompėjos portiku ir senųjų Numo rūmų stogu, o Suburo, nuo Palatino atskirto siena, kurią pastatė Augustas, neliesti, kad savo skurdu įžūliai puikuotųsi prieš beveik visiškai sugriautą Miestą. Piudenas klysta. Bet kai aš iš savo terasos žiūriu į šį griuvėsių lauką, kur stovėjo Roma, jaučiu, kaip mane užlieja nenusakomas skausmas bei apmaudas, ir man atrodo, kad per ilgai užsibuvau šiame pasaulyje.

* * *

Nors Piudeno namai buvo patogesni už mano, būtinybei prispaudus, Petras nusprendė susirinkimus rengti pas mane. Pamatęs savo atriumą pilnutėlaitį žmonių, supratau, kad Kristaus žinia per dešimt metų Romoje pritraukė labai daug tikinčiųjų. Būčiau tuo pasidžiaugęs, jeigu po patarnavimo manęs

nebūtų aplankęs Petro diakonas Linas. Ir tai, ką iš jo išgirdau, sukėlė didelį nerimą. Transtevere sklinda kalbos, kurios greitai išplito po visą miestą ir pasiekė Pretorijos prefektūrą, esą miestą padegė krikščionys... Tigelinui, nesitveriančiam pykčiu, kad prarado trečdalį savo milžiniško turto, nauja versija labiau patiko už tą pernelyg įkyrią nuomonę, kad dėl nelaimės kaltas Neronas. Jis tučtuojau ėmėsi priemonių ir miesto apylinkėse surengė gaudynes. Šįryt buvo suimta daug mūsiškių. Linas man pasakė vardus: dažytojas Eusebijus, batsiuvys Andronikas ir keletas kitų, kuriuos pažįstu tik iš matymo. Nė vienas nepasižymi padegėjo sugebėjimais, bet Tigelinas gali lengvai juos apkaltinti... Linas palingavo galva:

– Galiausiai jie prisipažins viskuo, kuo juos kaltins, pone: kad padegė Romą ir galbūt net Troją... Jie pasakys vardus. Bus vėl suimama ir prisipažįstama, o ir vėl suimama... Visi tai patirsim.

Iš pradžių maniau, kad jis bijo dėl savęs, bet vien ši mintis jį smarkiai prajuokino:

– Juokauji, pone! Argi svarbu, kas atsitiks senajam Linui! Ne, greitai tu suprasi, kad aš nerimauju dėl Petro. Ką mes be jo darytume? Kas nors neišvengiamai anksčiau ar vėliau jį įduos. Tu jį pažįsti, Romoje gyvena jau penkiolika metų, bet Miesto nepažįsta lygiai taip pat, kaip pirmą dieną. Be to, jis turi tą nelemtą Galilėjos akcentą, kurį atskirsi per šimtą žingsnių, vos tik prasižios. Juk supranti, kad visi Tigelino parankiniai vaikščios su jo vardu... Didysis Nusidėjėlis...

Linas buvo teisus. Jeigu Tigelinas užsimanys dėl nelaimės apkaltinti krikščionis, Petrui iš mūsų visų grės didžiausias pavojus. Jis neliks nepastebėtas. Jis turėjo kažką, kas išsyk patraukdavo dėmesį. Linas nusišypsojo:

– Pone, mėginau su juo pasikalbėti. Nenori nieko girdėti. Bet jeigu judu su Gajumi Kornelijumi tarsite bent žodį, jis paklausys.

Taigi mudu su Piudenu pasivedėme Petrą į šoną ir puolėme girti Kampanijos žavesį šį sezoną. Mudu ten turėjome po namą, kur iki žiemos būtume jį mielai priglaudę. Vieną akimirką Petras žiūrėjo į mus nieko nesakydamas, paskui atsisukęs į Piudeną paklausė:

– O tu, Gajau Kornelijau, ar irgi paklausysi šio patarimo ir išvyksi į Pompėją?

Piudenas nervingai prikando lūpą. Gana seniai jį pažinojau ir buvau tikras, kad jis ne iš tų, kurie sprunka reikalams pasisukus ne ta kryptimi. Pagaliau jis tarė:

– Tiesą sakant, nemėgstu jūros vonių, o Pompėja šį sezoną man atrodo pernelyg užtvindyta. Be to, ar, tavo manymu, mes galime išvykti? Juk gerai žinai, kad Piudencijanė įkūrė punktą vargšams remti. Pusė Romos motinų ateina pas ją pieno savo vaikams. Mano dukra nieku gyvu nepatikės, kad tos moterys gali be jos apsieiti.

Petras pasiglostė barzdą, paskui atsisuko į mane:

– Bet tu, Gajau Poncijau, tikrai pasinaudosi protingais patarimais. Tu irgi turi namą Samnijoje, jei vasarą tau nusibostų Kampanija, ar ne?

Kadangi sutrikęs tylėjau, jis tęsė:

– Jūs nei vienas, nei kitas nieko nauja nesužinosite, jei pasakysiu, kad vieną balandžio naktį, mažiau negu prieš trisdešimt ketverius metus, Jeruzalėje pamiršau Mokytojo man patikėtą pareigą. Aš pamiršau net Jį... Tris kartus, taip, tris kartus aš atsakiau vienai pernelyg smalsiai tarnaitei, ne Sinedriono žmonėms, bet paprastai moteriškei, kad nepažįstu Mokytojo... Aš net prisiekiau Šventyklos vardu... Blogiausia tai, jog tik prieš dvi valandas gražbyliavau ir sakiau, kad visi kiti gali Jo išsižadėti, bet aš – niekada! Niekada, jeigu net reikės žūti dėl Jo... Ir jūs prašote, kad vėl tai pakartočiau? Vadinasi, nežinote, kad tada maniau, jog mirsiu iš gėdos ir sielvarto?

Piudenas, atrodo, pasijuto labai nejaukiai. Mes visi žinojome, kokia sunki Petrui buvo ši istorija, kurią dažnai pasakoda-

vo. Ir kaip galėjau paguosti seną susirūpinusį nusidėjėlį, jeigu pats puikiai prisiminiau savo neviltį tą dieną, kai teko Jį atiduoti ir kai neabejojau, kad dabar verčiau mirčiau baisiausiose kančiose, negu vėl išgyvenčiau tas valandas?

Iš keblios padėties mus išgelbėjo Flavijus.

– Žinai, pone, tai visai ne tas pats! Tą vakarą – kaip čia pasakius – tave apniko abejonės, silpnumas. Mes visi tai suprantame! Nepažįstu nė vieno kareivio, kuriam nebūtų taip nutikę! O paskui viskas atsiduria savo vietose. Įrodymas gali būti tai, kad tu grįžai, kad tebesi čia! Mokytojas vėl pasitiki tavimi, Jis nesureikšmino šitos istorijos, ar ne? Juk tu neketini sielotis dėl to visą gyvenimą! Mes tik norime tau pasakyti, kad viskas pasikeitė: neprivalai įrodinėti savo drąsos ir tarnystės, ar tau taip neatrodo? Kiek pavojų patyrei? Kiek kartų buvai nuplaktas? Dabar jau niekas negali tau priekaištauti! Priešingai, mes tavęs prašome išvykti ten vien dėl to, kad esi mūsų vadas ir kad mums tavęs reikia. Dėl mūsų turi iškeliauti iš Romos. Esu tikras, kad Kristus to nori!

Petras suvebleno:

– Prastas karvedys, kuris mūšio pradžioje palieka savo žmones...

Mudu su Piudenu lyg susitarę kartu sušukome: priešingai, Petras galįs pasitikėti mūsų kareiviška patirtimi – prastas karvedys yra tas, kuris neatsargiai stoja į mūšį jo pradžioje, rizikuodamas palikti saviškius be žmogaus, kuris jiems padėtų siekti pergalės. Argumentas paveikė. Šįryt Didysis Nusidėjėlis išvyko Apijaus keliu. Mes iškart ramiau atsikvėpėme.

Tebesidžiaugiant jo išvykimu į Neapolį, pasirodė nusiminęs Flavijus. Petras ką tik grįžo toks susijaudinęs ir neramus, kad mes tikrai išsigandome, – jis nebejaunas, ir mums atrodė, kad tuoj mirs nuo kraujo išsiliejimo į smegenis. Liepėme atsisėsti, įpylėme vandens. Negalėjo ištarti nė žodžio. Pagaliau po ilgos tylos iš susijaudinimo pasikeitusiu balsu pasakė:

– Aš ką tik mačiau Mokytoją!

Mūsų apstulbimas jį kone įsiutino:

– Ne, aš ne beprotis! Įvažiavau pro Kapenos vartus saulei tekant. Iš pradžių net maniau, kad mane apakino jos spinduliai... Bet ta šviesa sklido tiesiai į mane, tarsi pasitikdama. Nusprendžiau, kad švyti viena iš tų dabar madingų karietų, kurios apkalamos sidabru ar variu. Bet tai buvo ne karieta, o Mokytojas, ėjęs prie manęs. Pažinau Jį vos prisiartinęs.

Petras pradėjo verkti:

– Aš priėjau. Pasisveikinau su Juo ir pamačiau, kad Jis labai liūdnas... Labai liūdnas! Tada pasakiau: „Mokytojau, kur Tu eini?“ Jis pažiūrėjo į mane taip, kaip tą vakarą vyriausiojo kunigo rūmų kieme, ir atsakė: „Petrai, kur nori, kad eičiau? Einu į Romą, nes jos piemuo paliko Mano ėriukus vilkams. Aš einu į Romą, iš kurios tu pabėgai, Petrai, kad mane ten antrą kartą nukryžiuotų“. – „Nereikia, Viešpatie, – pasakiau aš, – nereikia... Supratau. Aš grįžtu.“

Petras žiūrėjo į mus su priekaištu akyse. Neišdrįsome nieko sakyti.

* * *

Šiandien bus mėnuo, kai nusprendėme daugiau nesirinkti mano namuose. Numatydamas, kad tie mūsiškiai, kuriuos Tigelinas liepė suimti, anksčiau ar vėliau prabils, Linas buvo visiškai teisus... Kas rytą buvo apklausiama pustuzinis šeimų, kurios, nuo žilų senelių iki motinos maitinamų kūdikių, buvo metamos į Tulijanumą*. Dabar tokios gaudynės vyksta Transtevere, bet ar daug laiko liko, kol Ahenobarbas taip įsidrąsins, kad prisimins Sabinos Popėjos paslaugiai patikėtus vardus? Kiek

* *Tulijanumas* – *Carcer Mamertinus*, antikos laikų valstybinis kalėjimas Romoje, prie Forumo; viena jo patalpa, pavadinta *Tullianum*, įrengta II a. pr. Kr.

dar liko dienų, kol šimtininkas prisistatys prie mano arba Plaucijaus, ar Piudeno, kuris su savo dukra išsiprašė grįžti į du savo gražaus namo kambarius, mažiau nukentėjusius nuo ugnies, durų?

Paulius negalėjo pasirinkti blogesnio momento čia grįžti... Tarsi mums visiems dar būtų maža rūpesčių dėl Petro saugumo, dabar prisidėjo ir baimė dėl Tarsioto.

Tačiau, regis, nei Petras, nei Paulius nekreipia dėmesio į mūsų būgštavimus ir, manau, jeigu nebūtų norėję saugoti savo bandos, tai ir toliau pamokslautų gatvėse.

Suėmimai po suėmimų, tačiau niekas nežino, ką Cezaris darys su mūsų įkalintais broliais. Kažin ar jis pats žino? Anot Piudeno, išdrįsusio nueiti į Senatą ir pasirodyti Palatine lyg niekur nieko, lyg niekas neįtartų jo ryšių su tais, kuriuos Miesto prefektas Flavijus Sabinijus prieš keletą dienų pavadino žmonijos priešais, viskas priklausys nuo to, kaip liaudis įvertins Nerono sumanymus. Nors padegėlių miniai buvo atidaryti imperatoriški sodai, nors Cezaris dosniai, kaip, beje, mokėjo, dalijo pinigus, pagalbą ir grūdus, Roma nerimsta. Mat nuo praėjusios savaitės vergai tvarko Didžiojo cirko aplinką, Celijaus ir Palatino šlaitus, ir sklinda kalbos, kad šiose vietose bus įkurta karaliaus rezidencija su parkais, užimsiančiais trečdalį Miesto. Ši naujiena sukėlė kalbas, kad Ahenobarbas yra gaisro kurstytojas. Jeigu įtarimai pasitvirtins, Cezaris tuojau pasinaudos krikščionimis, kad nuo savęs nukreiptų liaudies pyktį.

* * *

Antiochas turėjo savo tėvui ir man padėti nusileisti žemais laipteliais, vedančiais į požemį. Jau nesame pakankamai jauni tokioms pratyboms. Net nakties ekskursija Apijaus keliu mums

buvo tikras nuotykis. Anksčiau nepastebėjau šito namo prie Kėcilijaus Metelos kapo griuvėsių ir net neįtariau, kad po juo gali būti paslėptas toks koridorių, vedančių į skliautuotą salę, labirintas. Dėl šalia esančių kapų ir paplitusios vaiduoklių baimės, niekas nedrįsta drumsti tobulos šios vietos ramybės. Kam gali šauti į galvą čia ieškoti žmonijos priešų, kuriuos nuo užvakar Cezaris patikėjo pragaro dievams?

Tigelinas pasistengė, kad liaudžiai netrūktų pramogų. Iš pradžių šunys, paskui liūtai, meškos, tigrai... Tikrai, kas gali būti maloniau, nei stebėti, kaip laukiniai žvėrys drasko motiną su jos vaikais, apvilktais žvėrių kailiais, kad pabustų plėšrūnų žiaurumas? Įžvalgusis Tigelinas vyrus nusprendė pataupsoti kryžiui, ir vakar Marso cirke, kuris dar buvo išteptas jų nukankintų šeimų krauju, mūsų broliai buvo nukryžiuoti dešimtimis. Ar to užteks Romos pykčiui numalšinti, ar tai tik pasigardžiavimas prieš dar didesnį siaubą?

Kai mes įžengėme į požeminę salę, Petrą buvo apsupę ant kelių klūpantys žmonės. Tarp jų aš pažinau Piudencijanę. Iš pradžių maniau, – pastaruoju metu kažkas atsitiko mano klausai, – kad jie meldžiasi. Prisiartinęs supratau apsirikęs. Į dangų kilo ne maldos, bet priekaišto ir siaubo riksmai:

– Tėve, kodėl mus apgavai? Tu mums žadėjai Karalystę ir Kristaus atėjimą. Tu mums žadėjai gyvenimą, bet skyrei mirtį ir kentėjimą!

– Marsija, Tėve! Tu ją pažinojai! Tu ją pakrikštijai! Ji mirė vakar nuo leopardo nagų! Kodėl, Tėve, kodėl?

– Tėve, jie atėmė mano vyrą ir prikalė prie kryžiaus! Ir Kristus leido jiems tai padaryti!

– Tu mums sakei, kad Dievas nepalieka nelaimėje savųjų, bet pažiūrėk, Petrai, pažiūrėk!

Iš visų didelės salės kampų sklido riksmai, skundai ir siaubingi kaltinimai. Petras nuleido galvą. Staiga jis tapo labai senas ir pavargęs. Vieną akimirką maniau, kad jis neatsakys, kad

neatrems šio skausmo ir baimės proveržio. Išgirdau, kaip Flavijus šalia manęs sušnibždėjo:

– Atleisk jiems, pone. Jie dar gerai nesuprato...

Pažvelgiau į galą. Jo veide atsispindėjo tas pats nepalaužiamas tikrumas, kurį perskaičiau tą balandžio vakarą, kai savo ataskaitą apie galilėjiečio mirtį baigė tokiu keistu tvirtinimu: „Ir vis dėlto tu pamatysi, pone, – šis žmogus tikrai yra Dievo sūnus!“ Tai ar gali kas nors pasaulyje sugriauti kelto tikėjimą? Flavijus nusišypsojo ir šnipštelėjo:

– Petras tuojau kalbės.

Petras tikrai pakėlė galvą ir iš jo veido sklido tokia šviesa, kurios nepaaiškintum menkai salę apšviečiančiomis aliejinėmis lempomis.

– Iš tiesų, broliai ir sesės, iš tiesų, ar aš kada nors sakiau, kad Kristus jums suteiks tokią ramybę, kokią teikia šis pasaulis? Ar aš jums kada nors sakiau, kad Jis duos šio pasaulio gyvenimą? Kodėl Jis turėtų apsaugoti jus nuo gyvenimo ir mirties, Dievas, kuris iš meilės jums tapo žmogumi, kad kentėtų žmonių kančias ir mirtų žmonių mirtimi? Taip, aš tikrai žinau, ką jūs šiuo metu jaučiate, ir žinau, kad jūsų širdys yra neramios ir papiktintos... Nes aš irgi buvau toks susijaudinęs ir liūdnas, kad, jeigu manęs nebūtų sulaikiusi gailestinga dievybė, būčiau praradęs tikėjimą. Aš irgi maniau, kad mane apgavo, kai mačiau, kaip Sinedriono sargybiniai išvedė nesipriešinantį Mokytoją, kai Jis buvo nuteistas, nubaustas, nuplakdintas, kai buvo prikaltas prie kryžiaus ir mirė ant kryžiaus, kaip tavo vyras ir kaip neseniai mirė Liucina, mano mylima dukra. Taip, mums gali atrodyti, kad Dievas mus apleido, nes esame tik silpni ir drebantys žmonės. Pagonys irgi mano, kad mes esame prakeikti, apleisti. Mūsų kančia ir mūsų mirtis gali atrodyti kaip bausmė. Taip, mano vaikai: kas netiki, mano, kad Marsija ir Andronikas, Eusebijus ir visi bei visos, kurie jau mirė, ir visi bei visos, kurie dar mirs už Kristų, yra negyvi. Bet aš jums

sakau: dabar jie yra Šviesoje, Ramybėje, Džiaugsme, kurių niekas niekada nesudrums. Nes Kristus pasakė: „Aš esu Prisikėlimas. Kas Mane tiki, gyvens net po mirties, nes tas, kuris gyvena ir tiki Mane, niekada nemirs". Taip, mano brangūs vaikai... Nemanykite, kad šis gaisras, įsiplieskęs tarp jūsų, kad jus išmėgintų, yra keistas, tarsi jums būtų nutikęs nepaaiškinamas dalykas. Džiaukitės – jums patikėtos Kristaus kančios, kad jūs tą dieną, kai Jis prisikels Savo šlovėje, pasidalytumėte su Juo džiaugsmu ir linksmybėmis. Laimingi jūs, persekiojami dėl Viešpaties vardo, nes jūs palaikote Jo Dvasią. Pagonys gali jus teisti kaip vagis, žmogžudžius, padegėjus, įskundėjus. Negi svarbu, juk vis tiek tokie nesate? O jeigu jie teisia jus kaip krikščionis, nesigėdykite, bet šlovinkite Dievą, kuris suteikė jums šį vardą! Nes aš jums sakau: žmonės tvirtins, kad Dievas nuo jūsų nusisuko, jums patiems atrodys, kad Dievas jus apleido. Tačiau būtent iš šio tariamo apleidimo Viešpaties išrinktieji atpažįsta ir visada atpažins vieni kitus.

Petras mums padalijo duoną ir vyną. Kai atsitraukėme, prie mūsų priėjo Gajus Kornelijus. Jis irgi atrodė senas ir pavargęs.

– Tigelinas man perdavė, kad Ahenobarbas stebisi mano nedalyvavimu šiuo metu vykstančiuose žaidimuose... Jis primygtinai prašo, kad aš su savo dukra rytoj dalyvautume pramogose jo sode.

Labiau susijaudinęs, nei norėjau, paklausiau:

– Kokiose pramogose, Piudenai?

Gajus Kornelijus pažvelgė į mane:

– Tu, Pilote, sužinosi tai rytoj kartu su manimi... Ahenobarbas kviečia ir tave su įsūniu. Atrodo, mūsų vardus pasakė Sabina Popėja...

Paskui, su baime žiūrėdamas į Piudencijanę, vis dar atsiklaupęs prie Petro, pridūrė:

– Kristau, pasigailėk mano dukters! Manau, dar galiu iš- tverti daug dalykų, bet jeigu ji...

Pirmą kartą gyvenime dėkojau Dievui už tai, kad iš manęs atėmė Ponciją.

* * *

Kaip Piudenas ir sakė, namie radau žinutę nuo Tigelino. Jis aiškiai džiūgaudamas rašė, kad mudu su Antiochu esame kviečiami į šventes, rytoj vakare vyksiančias Nerono soduose. Kai perskaičiau šį laišką Flavijui, jis išblyško. Trumpai užsimerkė, susverdėjo, ir aš maniau, kad jam pasidarė bloga. Bet ne, jis jau atsitiesė. Tada neatpažįstamu balsu pasakė:

– Pone, man jau seniai nieko panašaus nebuvo nutikę... Tu prisimeni, ką vadinau savo nuojautomis, savo vidiniu balsu...

Taip, aš prisiminiau. Man tai irgi jau seniai nebekėlė šypsenos. Gražus racionalus romėno pasaulėlis, anksčiau trukdęs man atskleisti Tiesą, kurios taip ieškojau, užleido vietą tam, ką Paulius vadina „pakylėta Dievo kvailyste“. Turbūt apie Flavijų ir keltus Kristus yra pasakęs: „Tėve, dėkoju Tau, kad paslėpei šiuos dalykus nuo išmintingųjų bei galingųjų ir atskleidei mažiesiems“. Negaliu kaip mano galas pasidaryti paprastas ir panašus į vaiką, bet dabar žinau, kad būtent dėl šių savybių Flavijus taip greitai rado kelią į Karalystę, kurios aš taip ilgai ieškojau. Ir žinau, kad dievišką valią jis įžvelgia anksčiau už mane. Dabar Flavijus keistai šypsosi. Ilgai žiūri į mane, paskui sako:

– Žinai, pone, bijau tave įskaudinti... Nes, manau, greitai tave paliksiu.

Nieko nesuprasdamas išsižiojau. Vieną akimirką pagalvojau, kad jis prieš mirtį užsimanė vėl pamatyti Cenomaniją arba galbūt, nors ir neįtikima, išsigando, kaip mūsų broliai ir

seserys, parkritę prie Petro kojų, ir ieško dingsties pabėgti iš Miesto ir išvengti Tigelino budelių. Jis nesunkiai įskaitė mano mintis iš veido ir jo šypsena užgeso:

– O ne, tribūne, – tarė tokiu pačiu tonu kaip kadaise, kai buvome jauni, – juk tu nemanai, kad šimtininkas Flavijus ieško geriausio būdo pasprukti?

Neatlaikęs priekaištingo galo žvilgsnio, liūdnas nuleidau akis. Flavijus dezertyras... Pagaliau atsakiau:

– Atleisk, kad galėjau taip manyti, nors ir labai trumpai.

Jis palingavo galva, paskui tarė:

– Žinai, pone, kvaila paisyti nuojautos. Tikriausiai esu pavargęs. Bet noriu, kad žinotum... Man atrodo, kad... Tu neturėtum labai sielotis, jei...

Pagaliau tiesiai šviesiai išrėžė:

– Pone, manau, greitai, net jeigu esu mažiausiai to vertas, išeisiu pas Kristų.

Tada staiga nusisuko ir dingo sode.

Likusias nakties valandas meldžiau Dievą, kad taip neatsitiktų. Tačiau buvau tikras, kad Jis manęs neišklausys.

Flavijus visą dieną dirbo savo kasdienius darbus taip ramiai ir gerai nusiteikęs, jog net pagalvojau, kad jo naktinės mirties nuojautos buvo netikros. Būčiau net gardžiai iš to pasijuokęs, jei ne artėjančios šventės Cezario soduose. Prisiminęs savo žento įspėjimus numaniau, kad už šio mano ir Piudeno kvietimo slypėjo kažkoks žiaurus sumanymas. Mudu su Gajumi Kornelijumi į šventę buvome pakviesti neatsitiktinai. Visi žinojo, kad esame krikščionys. Koks išmėginimas mūsų laukė? Ak, tiesa, mano kilmė ir mano padėtis apsaugos mane nuo liūdnos baigties Cirke... Seno prokuratoriaus negalima atiduoti nei žvėrims, nei kryžiui.

Man prieš akis iškilo ta Tulijanumo vienutė politiniams kaliniams, jos drėgnos sienos, prieblanda, slogi atmosfera. Dabar negaliu pasakyti, kodėl tėvas man ją parodė, kai buvau

dešimties ar dvylikos metų vaikas... Bet aš prisimenu, kokį gąsdinamą įspūdį man paliko ta vieta ir rusvos žymės ant plokščių, – mus vedžiojęs sargas sakė, kad tai yra Katilinos bendrininkų, kuriems čia buvo nukirsdintos galvos, kraujas. Net vėliau, sužinojęs, kad šis žmogus mums melavo, – mat Liucijaus Sergijaus bendrai buvo pasmaugti, – taip ir nesugebėjau šios vietos išstumti iš savo košmarų... Greičiausiai kaip tik toje patalpoje rytoj prieš saulėtekį galime atsidurti mudu su Piudenu. Jeigu tik atsilaikysiu ir jei parkritęs prie Ahenobarbo kojų nepulsiu tvirtinti, kad nieko apie Kristų negirdėjau, kaip vieną vakarą pasielgė Petras. Maniau, seniai atsikračiau baimės. Dabar taip nemanau. Mane užvaldė tas pats bjaurus nerimas, kuris vakar vakare buvo apėmęs mūsų brolius.

„Aš esu Kelias, Tiesa, Gyvenimas." O jeigu aš klystu? Jeigu pasiryžau mirti dėl beprotybės, dėl iliuzijos? Norėjosi nekreipti dėmesio į kvietimą. Pagalvojęs, kad tada Gajus Kornelijus bus priverstas vienas akis į akį susidurti su iškrypėlio Cezario staigmena, susitvardžiau. Suklosčiau savo gražiausią togą. Pažiūrėjau į Poncijos portretą. Jeigu aš klystu, tai niekada nesusitiksiu su savo dukterimi ir su saviškiais. Bet, jeigu Tiesa egzistuoja...

* * *

Paulius ką tik perskaitė eilutes, kurias tądien parašiau apėmus baimei. Apie tą silpnumo minutę galėjau nutylėti, bet nusprendžiau papasakoti Tarsiotui. Aš tyliu. Paulius dūsaudamas kartkartėmis palinguoja galva, ir į jį žiūrėdamas galvoju, kad jo plaukai retėja ir greitai jis visai nupliks. Tikrai kvailas užsiėmimas tokiu momentu...

Jis padeda ant stalo pluoštą lapų ir prisimerkęs atidžiai stebi mane. Pamiršau, kad jis prastai mato, ir jau pradėjau gailėtis davęs jam varginamą užduotį.

– Tu teisus, Pilote, – baigė jis, – tu šimtąkart teisus. Jeigu viskas, kuo mes tikime, būtų netiesa, jeigu tie, kurie mirė Kristuje, negyventų ir neatgimtų Kristuje, jeigu pats Kristus neprisikeltų iš numirusiųjų, tai mes dar būtume savo nuodėmėse. Mūsų tikėjimas būtų bergždžias, o mes – nelaimingiausi žmonės.

Jis nusišypsojo.

– Pilote, ar giliai širdyje tu tiki, kad mes klystame? Ar tu, matęs, kaip mūsų broliai miršta Kristaus ramybėje, tiki, kad jie atidavė savo gyvybę dėl pasakos?

Man prieš akis prabėga baisūs reginiai. Bet nepabūgstu, nenusiviliu, neišsigąstu. Nežinau, per kokį stebuklą žmogus, kurį Cezaris, norėdamas pamatyti, kaip susvyruoja jo tikėjimas ir drąsa, atvedė į Vatikano sodus, išėjo iš jų pasisėmęs naujos ramybės ir naujų jėgų. Bet ne, greičiausiai, aš žinau...

Piudenas laukė manęs savo namuose ir mes drauge nuėjome į tą vakarėlį. Piudencijanė vilkėjo žalia auksu siuvinėta suknele, tokia prabangia, kokių turint net nesitikėjau. Jos plaukuose, ausyse, ant pirštų, ant riešų žėrėjo visi Kornelijų papuošalai. Pasidažiusi, pasipuošusi buvo labai graži, ir šiai merginai, prieš mirtį apsirengusiai kaip tikra patricija, aš net pajutau pagarbą. Mat visi trys nepuoselėjome jokių vilčių.

Mūsų laukė Miesto prefektas Flavijus Sabinas. Jis įtartinai greitai prisiartino prie mūsų, šaltai nužvelgė. Prieš keletą metų, kai Klaudijus Valstybėje buvo pirmas, dažnai sutikdavau Sabiniją. Jaučiau pagarbą šiam žmogui, savo kaimynui Aventine ir Grecino pusbroliui. Niekada neabejojau šio jausmo abipusiškumu. Iš priekaištingo ir nepatenkinto žvilgsnio supratau, kad pagarba buvo dingusi. Jei Flavijus Sabinas yra tiesios ir garbingos širdies, kaip tikras paprastai mąstantis romėnas, visa širdimi tiki kalbomis apie krikščionis. Jis nuoširdžiai mano, kad esame padegėjai, žudikai, žmonijos priešai, kaip pats mus kartą pavadino savo kalboje Senatui. Jis šaltakraujiškai

mus baudžia ir neabejoja, kad tarnauja Romai ir teisingumui. Tai, kad aš, raitelis, kvirinas*, legionų tribūnas, buvęs Judėjos prokuratorius, galėjau susidėti su šia gėdinga sekta, jam tikrai turėtų kelti norą mane pribaigti. Jis šaltai paklausia:

– Buvo kviestas ir tavo įsūnis, Gajau Poncijau. Aš jo nematau. Kur jis?

Bejėgiškai skėstelėjau rankomis. Su Antiochu mes išsiskyrėme vakar vakare, kai savo tėvą ir mane palydėjo į namus. Paskui jo nebematėme.

– Mano sūnaus nėra, Flavijau Sabinai. Negalėjau jam laiku pranešti. Tikiuosi, Cezaris atleis.

Siauras prefekto lūpas iškreipia pykčio grimasa, jis vos tvardosi. Duoda ženklą prisidėti prie kitų, irgi puikiai pasipuošusių svečių. Aš taip ilgai nedalyvavau jokiame dideliame priėmime, kad nebežinau, kas yra kas. Dauguma šių vyrų ir moterų yra dvidešimt, trisdešimt, keturiasdešimt, vienas kitas penkiasdešimt metų jaunesni už mane. Aš jų nepažįstu. Einant pro šalį, Piudenas šnabžda man jų vardus. Beje, vardai, apie kuriuos sukasi visos Romos apkalbos, man nieko nesako. Daugelis šių žmonių atvirai mus stebi, seka smalsiais, nepatikliais, dažnai kerštingais ir pašaipiais žvilgsniais. Tačiau nė vienas prie mūsų neprieina ir neužkalbina. Vieną ar du kartus Piudenas ištiesęs ranką ėjo pasisveikinti su senatoriumi, tačiau šis, pasinaudodamas prietema ir spūstimi, kiekvieną syk vikriai pasprukdavo Gajui Kornelijui nespėjus nė prisiartinti.

Piudenas tiesiog akyse paniūra ir greitai tampa toks, koks turėtų būti mūšio lauke per puolimą. Bijau, kad aš atrodau ne taip drąsiai. Tačiau Piudencijanė pasitempusi, – o ji yra aukšta, – nė kiek nesutrikusi, ir tai žavi mane. Retkarčiais jos tėvas

* *Kvirinas* – t. y. romėnas. Kvirinas – Romulo vardas po jo apoteozės.

žvilgteli į ją, ir aš matau, kaip nuo tėviško išdidumo jo bruožai pamažu sušvelnėja.

Jau mažiausiai valandą vaikštinėjame sodo alėjomis. Prie būrelių elegantiškų dvariškių ir Augustinų – Cezario draugų, privilegijuočiausių iš privilegijuočiausiųjų, – dabar prisigretina ne tokie rafinuoti siluetai. Neronas davė nurodymą įleisti liaudį. Parke stumdosi apdriskę ir purvini vaikai, moterys, tarp kurių būtų ir gražių, jeigu ne gaisro padaryti randai, bei dykinėjantys ir triukšmaujantys vyrai. Patricijos, dar labiau išsipusčiusios nei Piudencijanė, lyg išsigandusios, lyg susižavėjusios spygteli kaskart, kai pro šalį einantys Suburo suvedžiotojai lengvai paliečia jas ranka.

– Aš pažįstų tokių, kurios jau turėtų svajoti, kad koks *leno** išprievartautų jas giraitėje, – pareiškia vyriškas balsas man už nugaros.

Jį išgirdęs Piudenas džiugiai nustebęs atsisuko. Prie mūsų artinosi vidutinio ūgio vyras, subtilių veido bruožų, gražių švelnių akių, kaštoniniais garbanotais ir pagal paskutinę madą sušukuotais plaukais, su akinamai balta toga, kurios elegantiškas paprastumas, aišku, buvo rafinuotumo viršūnė. Kerimai nusišypso Piudencijanei, taip tobulai, kaip sugeba tik puikus suvedžiotojas, vargšei merginai, į kurią anksčiau taip nežiūrėjo nė vienas vyriškis, priversdamas išrausti. Labai apsidžiaugęs, kad nors kas jo nesišalina, Piudenas to nepastebi. Jis sušunka:

– Gajus Petronijus, kokia laimė!

Taigi tai yra mylimiausias iš Augustinų, Gajus Petronijus, toks brangus Ahenobarbui, kad be jo – kaip be rankų, ir iš kurio jis padarė savo „gero skonio vertintoją“. Šiuo vardu pataikūnas Petronijus pakeitė Nigero giminės vardą... Jam nereikia prašyti Cezario pritarimo, kad šį vakarą galėtų prie mū-

* *Leno* – viliotojas, suvedžiotojas.

sų prieiti... Bet gal apgaulingame savo šeimininko žaidime jis irgi užima kokią nors vietą?

Ne, aš neteisingai galvojau apie Gajų Petronijų. Jis ne silpnavalis, kaip įsivaizdavau, ir ne uolus Nerono žiaurumo bendrininkas. Šį vaidmenį jis paliko Tigelinui. Pasiveda mus į šalį, į malonią vienos milžiniškos jūrinės pušies, vieno gražiausių Vatikano sodų medžių, paunksnę. Po jo vainiku beveik visiškai tamsu. Mes neįžiūrime Gajaus Petronijaus veido, bet jo balsas ne toks rafinuotas ir dirbtinai ciniškas:

– Ar jūs žinote, kad dar šiandien po pietų Tigelinas kirto lažybų su architektu Faonu, kad šį vakarą jūs nepasirodysite, ir mums bus pranešta, jog, norėdami išsisukti nuo Cezario jums skirto likimo, patys persipjovėte venas?

Man taip užgniaužia gerklę, kad net negaliu nieko atsakyti, bet Piudenas ramiai pareiškia:

– Tik vienas Dievas gali nuspręsti, kaip ir kada turime mirti. Mūsų gyvenimas yra Jo rankose.

Petronijus pro šypseną nelinksmai atsako:

– Tokiu atveju džiaugiuosi, kad esu ne krikščionis ir kad pats galėsiu pagal savo nuožiūrą nusižudyti tą dieną, kai Neronui nusibos mano patarimai. Kartais jis būna nepaprastai išradingas ir rafinuotas, todėl visai nenorėčiau, kad pagal savo užgaidą vadovautų mano mirčiai. Bijau, kad šį vakarą jūs pamatysite puikią pasaulio šeimininko vaizduotės demonstraciją... Juk prisimenate, ką jo tikras tėvas, tas vargšas beprotis Ahenobarbas, pasakė pirmą kartą pasilenkęs prie savo dieviško palikuonies lopšio? „Ką daugiau, jei ne pabaisą mudu, Agripina, galėjome sukurti?“

Nusivylęs favoritas vėl nusijuokia:

– Gajau Kornelijau, tu esi drąsus žmogus, kuriuo gali didžiuotis Roma, o Senatas visada atsižvelgdavo į tavo nuomonę. O tau, Gajau Poncijau, nors esi atsistatydinęs, dauguma žmonių Mieste tebejaučia pagarbą. Niekas čia, prisiekiu – nie-

kas – netiki, gal išskyrus tą netašytą storžievį Sabiną, toliau už savo nosies galiuką nieko nematantį, kad jūs dėl kažkokių priežasčių prisidėjote prie šios didelės nelaimės, sudaužiusios visų mūsų širdis. Bet tai jiems nesutrukdys mėgautis reginiu, kurio iš jūsų tikisi. Ne... Neronas dar tiek neišprotėjo, kad nužudytų jus čia ir dabar. Bet jam užtenka kvailumo džiaugtis šiuo mirties pasigardžiavimu, kurį jums parodys. Piudenai, pasakyk, kad tavo dukra blogai jaučiasi, ir išsiųsk ją namo. Tai, ką čia pamatysite, nėra skirta normaliai moteriai. Normaliems vyrams, beje, irgi...

Piudencijanė prieina prie savo tėvo, paliečia jo ranką:

– Aš nepaliksiu savo tėvo, kad ir kas čia vyktų.

Gajus Petronijus bejėgiškai skėsteli rankomis, tarsi sakydamas, kad mus perspėjo. Daugiau nieko netaręs nueina, mes liekame vieni ir išsigandę.

Atėjo naktis, sunki ir bežvaigždė. Audra, kuri telkėsi nuo pietų meto, darosi vis grėsmingesnė ir turėtų pratrūkti dar iki saulėtekio. Noriu manyti, kad baimę, spaudžiančią man širdį, sukėlė slogus oras, o ne rimti Augustino perspėjimai. Piudenas, kuris mintyse greičiausiai irgi perkrato mūsų paslaptingą pokalbį, atsidūsta:

– Bent jau pasakė, kad namo grįšime gyvi.

Taip, mes grįšime gyvi. Iš mūsiškių ir mūsų brolių mums, žinoma, labiausiai pasisekė.

Vatikano soduose vienu akimirksniu įsižiebė šviesos. Iš kiekvienos alėjos, kiekvienos giraitės net tolumoje sklido šviesa. Temstant pastebėjome, kad per visą parką rikiavosi daugybė stulpų su rožių ir mirtų girliandomis. Jie buvo ne kas kita, kaip žibintai. Tačiau prie kiekvieno tokio žibinto, aptraukto dervoje išmirkyta tunika, Tigelinas liepė pririšti po moterį, merginą, vaiką, jaunuolį, kuriuos vieną po kito savo liežuviais nurenginėjo ugnies liepsnos.

Kai Piudencijanė suprato, kad tai mūsų broliai ir sesės, re-

gis, susverdėjo. Tėvas ištiesė ranką, norėdamas prilaikyti, bet ji pati atsitiesė ir aiškiu balsu, kuris vieną akimirką pakilo virš liepsnų šėlsmo, tarė:

– Jūs esate pasaulio Šviesa. Miestas, pastatytas ant kalno viršūnės, negali pasislėpti, o jeigu kas nors uždega žibintą, tai neslepia jo, bet padeda ant paaukštinimo, kad šviestų visiems namo gyventojams. Taip ir jūs turite būti Šviesa, šviečianti žmonėms, kad jūsų darbų šviesoje jie šlovintų Tėvą, esantį Dangaus aukštybėse...

Po šių žodžių ji priėjo prie degančių žmonių rato. Norėjau sulaikyti ją, bet Piudenas mane sustabdė:

– Per ją kalba Dvasia, – tarė jis su šventa pagarba.

Taip, Viešpaties Dvasia aplankė Piudencijanę, kuri staiga pasidarė didelė, net labai didelė. Kur dingo ta bespalvė patricijų pelytė? Kur dingo išsigandusi nelaimėlė, kuri dar vakar klūpojo prie Petro kojų? Dabar ji stovėjo ugnies ir kančios apskritimo viduryje, kuriame raitėsi vyrų ir moterų kūnai. Ir ne savo balsu, garsiau už šventės triukšmą, nužudytųjų riksmus ir artėjančios audros griausmą, suriko:

– Palaiminti jūs, Kristaus tarnai, nes iš tiesų sakau jums, jūs esate pasaulio Šviesa! Ir tas, kuris šį vakarą drįso apšviesti šiuos sodus kūnų deglais, dar nežino, kad uždegė Šviesą, kuri niekada neužges, ir ugnį, kurios niekas neužgesins! Šį vakarą jis visiems laikams atidavė jums Miestą ir pasaulį! Šį vakarą jūs užkariavote juos Kristui! Taip, atėjo laikas, ir kaip tik šiandien šioje vietoje, kurioje jūs mirsite, vietoj Cezario karaliaus Kristus!

Smalsuoliai dešimtimis ėjo artyn, supdami Piudencijanę, ir niekas nedrįso visai prieiti prie jos ar pabandyti nutildyti. Viena vestalė grubiai pastūmė kareivį, ir aš išgirdau, kaip ji suriko:

– Neliesk jos, nelaimėli! Per ją kalba Dvasia! Tu mirsi vien prie jos prisilietęs...

Paskui pastebėjau, kad aplink mus stojo tyla: nesigirdėjo jokio dejavimo, jokio riksmo, jokio vaitojimo. Ir šią tylą nutrau-

kė ne kankinių agonijos riksmai, bet daina... Iš vieno gyvo deglo kilo didingai gražus moters balsas, kuris skelbė:

– Kristus nugali! Kristus karaliauja! Kristus viešpatauja!

Nuo kitų stulpų, tarsi išsilaisvinę iš kankinių kūnų ir liedamiesi į vieną giesmę, ėmė aidėti balsai:

– Kristus nugali! Kristus karaliauja! Kristus, Kristus, Kristus viešpatauja!

Iš visų pusių, nuo vieno iki kito sodo galo, iš visur, kur liepsnojo žmonių deglai, sklido balsai ir liejosi į vieną kaip legione pergalės dainą.

Išgirdau už manęs dejuojančią vestalę:

– Nelaimė Romos dievams, nelaimė Romos dievams!

Žiūrėdamos į stulpus su pririštais mažais berniukais ir mažomis mergaitėmis, – kai kuriems iš jų buvo mažiau nei septyneri metai, – verkė matronos. Viena stambi moteris raudodama suriko:

– O šie vaikai? Žinoma, jie sudegino Miestą!

Nuostabi ne šio pasaulio giesmė dar vis aidėjo, bet mūsų kankinius troškino dūmai, rijo liepsnos, ir ji pamažu tilo. Sklido baisus degančių kūnų kvapas. Dabar, šių kvapų atbaidyti, žiopliai skirstėsi.

Pajutau kažkieno ranką ant peties. Atsigręžęs pažinau Miesto prefektą Flavijų Sabiną, kuris man, nepaisant raudonų laužų atspindžių, pasirodė baltesnis už drobę.

– Gajus Petronijus pasirūpins Piudenu ir jo dukra, dėl jų nesijaudink, Pilote. Bet, jeigu norėtum draugiškai grįžti su manimi, mielai su tavimi pasikalbėsiu.

Vengdamas tų vietų, kuriose galėjome sutikti Cezarį ir Augustą, jis nusivedė mane prie išėjimo iš sodų. Tačiau jiems ir be mūsų buvo ką veikti: jie dalyvavo scenų iš mitologijos ir Romos istorijos pastatyme. Akivaizdžiai tuo bjaurėdamasis, Sabinas man papasakojo, kad krikščionis Akteonas buvo numestas šunims, krikščionė Pasifėja atiduota jaučiui, Regului

nupjovė akių vokus, o Skavolai nudegino ranką... Argi Neronas galėjo praleisti tokius pasilinksminimus?

Šią baisybių naktį nutraukė tik pagaliau pratrūkusi audra. Bet visą laiką Miesto prefekto neštuvuose, kurie mus nešė Aventino link, girdėjau tik jo žodžius:

– Gajau Poncijau, papasakok man apie Kristų.

* * *

Taip po šios siaubo nakties Romos prefektas Flavijus Sabinas, – kol nepamatė, kaip krikščionys miršta Kristaus ramybėje, manė, kad jie, jo paties žodžiais kalbant, yra žmonijos priešai, – rado kiekvieną žmogų nutvieskiančią Šviesą. Ir juo paseks kiti. Nežinau, kiek tam prireiks laiko ir kiek dar mūsiškių turės mirti kančiose, bet esu tikras, kai, Piudencijanės lūpomis prabilus Dvasiai, ji paskelbė, kad Miestas ir pasaulis bus mūsų, ji sakė tiesą. Ateis metas, kai Roma ir pasaulis klaupsis ant kelių prieš Jėzaus vardą.

Prisimenu, kaip susišaukdavo sargybiniai mūsų stovyklų stebėjimo bokštuose:

– Budėtojau, juk greitai švis?

Šviesa tamsos širdyje visada atrodo neįmanoma, o pavojai, kuriuos slepia naktis, – siaubingi. Ir jie tikrai siaubingi.

Išaušo ir mano valanda. Švintant tas pats šimtininkas, kuris Gajų Kornelijų ir jo dukrą palydėjo į Tulijanumą, žinoma, pabels ir į mano duris. Ir aš išeisiu paskui jį. Vis dėlto Kristui patiktų, kad Sabinas būtų apie tai įspėtas ir kad Pauliaus bei Petro padedamas galėtų mums atnešti Gyvenimo duonos ir Išganymo taurę, kol mes nepaliudijom.

Išaušo ir mano valanda. Tuojau susegsiu šiuos atsiminimus, kuriuos, būdamas tikras, kad niekas niekada neskaitys, ne kartą norėjau įmesti į ugnį, ir liepsiu nunešti Miesto prefektui, – ne

tam, kad žmonės prisimintų Gajų Poncijų Pilotą, bet tam, kad ateinančioms kartoms liktų turtų, kuriais mus Viešpats apdovanojo, pėdsakas.

Kartais pakeliu akis ir stebiu prieš darbo stalą stovintį krėslą, kuriame, nerimaudamas, kad ilgai vakarosiu, anksčiau sėdėdavo Flavijus, palaikydamas man kompaniją. Krėslas tuščias. Mano galas užgeso praėjusį mėnesį. Nuojauta jo neapgavo. Iškart po tėvo mirties Antiochą išsiunčiau į Samniją ir patariau ten pasilikti. Paklausė manęs. Labai dėl to nuliūdau. Bet turbūt taip geriau, nes rytoj aš dėl nieko nesigailėsiu.

Vieną vakarą Paulius man pasakė, kad gali ramiai numirti, nes gerai kovėsi. Ar dabar, baigdamas savo gyvenimą ir savo pasakojimą, aš galiu pasakyti apie save tą patį? Taip pat, kaip už savo veiksmus atsiskaičiau prieš Tiberijų Augustą, atsiskaitysiu ir prieš Kristų, – ir Jis žinos, kad visur ir visada stengiausi Jam tarnauti. Aš mylėjau Romą, mylėjau saviškius, bet, tiesą pasakius, mylėti reikėjo Jį. Kadaise Jėzus, Juozapo sūnus, manęs paklausė:

– Iš tiesų, Gajau Poncijau, ar tu mane myli labiau už viską?

Tada aš neturėjau jėgų atsakyti: „Taip". Ilgai galvojau, kad negalėsiu sau to atleisti. Ir vis dėlto, kas būtų atsitikę, jeigu tądien Gajus Poncijus Pilotas, Judėjos prokuratorius, būtų atsakęs: „Taip, Viešpatie, aš myliu Tave labiau už savo gyvenimą, myliu Tave labiau už Romą, myliu Tave labiau už savo žmoną, myliu Tave labiau už savo sūnų, myliu Tave labiau už savo dukrą".

Galbūt, Viešpatie, Tau labiau reikėjo mano silpnumo, o ne stiprumo, mano bailumo, o ne drąsos? Pasaulis, žinoma, atsimins, kad nesugebėjau Tavęs apginti, Tavęs, kurio nekaltumą ir karališkumą vis dėlto pripažinau. Ir pasaulis mane nubaus, bet Tu, Viešpatie, Tu esi didesnis už pasaulį.

Taip, aš tikrai Tave apleidau. Nes turėjau apleisti. Nes Tavo stiprumui reikėjo mano silpnumo. Jeigu būčiau Tave išgelbėjęs, Viešpatie, mes būtume pražuvę...

Šioje galinėje Tulijanumo salėje Tu vėl manęs klausi: „Iš tiesų, Gajau Poncijau, ar tu myli mane labiau už viską?“ Ir šįkart galėsiu Tau atsakyti: „Taip. Štai aš esu, Viešpatie!“

Niekas daugiau nesvarbu, tik tai...

Žinau, kad mano Atpirkėjas yra gyvas.

Padėka

Autorė dėkoja:

Savo leidėjams ponams François-Xavier de Vivie ir Xavier de Bartillat už susidomėjimą šiuo sumanymu. Gydytojui André Charles už tai, kad jis dosniai dalijo medicinos žinias ir patarimus – juos teikė vos tik paprašytas, nepaisydamas begėdiško trukdymo ir užimtumo.

Savo sesei panelei Caroline Bernet, kuri ne kartą padėjo apsvarstyti psichologinius veikėjų poelgius ir spėjimų tikroviškumą. Taip pat reikėtų padėkoti jai už tuos keturis tūkstančius du šimtus keturiolika arbatos puodelių, be kurių autorė nebūtų baigusi savo darbo.

Panelei Marie-Madeleine Dorveaux, Molière licėjaus klasikinės literatūros dėstytojai, kuri dar prieš keletą metų privertė pamilti lotynų kalbą, literatūrą, filosofiją, Romą ir romėnų civilizaciją, už tai autorė bus amžinai jai skolinga.

Pagaliau – vienam Judėjos prokuratoriui, kurio 30 metų balandžio 7 dienos sprendimas lėmė, kad Atpirkimas įvyktų.

Bernet, Anne

Be301 Poncijaus Piloto atsiminimai : romanas / Anne Bernet ; iš prancūzų kalbos vertė Agnė Judžentytė-Žalguvienė. – Vilnius : Tyto alba, 2004. – 310[2] p.

ISBN 9986-16-367-6

Žinomos prancūzų rašytojos, literatūros kritikės Anne Bernet romane patraukliai pasakojama apie Poncijų Pilotą, Judėjos valdytoją, kuris prieš savo valią pasmerkia Jėzų mirti. Patyręs daugybę gyvenimo išbandymų ir vargų, šis žiaurus žmogus, tikras romėnas, išmokytas gerbti tradicinius dievus ir Amžinojo miesto interesus, galiausiai susidomi krikščionybės idėjomis ir imasi jas įgyvendinti.

UDK 840-3

ANNE BERNET

PONCIJAUS PILOTO ATSIMINIMAI

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Agnė Judžentytė-Žalguvienė*
Viršelio nuotrauka *Gintaro Janavičiaus*
Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

SL 1686. 2004 08 26. 13,09 apsk. l. l. Užsakymas 1100
Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio 10, LT-01112 Vilnius, tel./faks. 2498602, tytoalba@taide.lt
Spausdino LAB „Vilspa“, Viršuliškių skg. 80, LT-05131 Vilnius

„Taip, aš tikrai Tave apleidau. Nes aš turėjau Tave apleisti. Nes tavo stiprumui reikėjo mano silpnumo. Jeigu aš būčiau Tave išgelbėjęs, Viešpatie, mes būtume pražuvę...“

mes tvirtai žinome apie Pon. tą? Kad 26–36 metais, vald imperatoriui Tiberijui, jis buvo romėnų prokuratorius Judėjoje, kad liepė įvesti į Jeruzalę romėnų kariuomenę iškeltomis vėliavomis, šitaip įžeisdamas žydus, kad atidavė Jėzų žydų tarybai – Sinedrionui, geidusiam jo mirties, taip „nusiplaudamas rankas nuo teisiojo kraujo“, ir pagaliau – kad po samariečių žudynių, 36 metais, jis buvo pašauktas atgal į Romą. Paskui, anot Eusebo iš Cezarėjos, Pilotas nusižudė – turbūt Vienoje (Galijoje), kur 37 metais buvo ištremtas. Tačiau kiti pasakoja, kad jis atvirto į krikščionį ir 64 metais žuvo persekiojamas Nerono (Etiopijos koptai jį laikė šventuoju kankiniu, o jo žmoną Prokulą ortodoksai paskelbė šventąja).

Remdamasi šiomis žiniomis ir galimomis prielaidomis, prancūzų rašytoja ir literatūros kritikė Anne Bernet parašė įsivaizduojamus Piloto atsiminimus, kuriuose jis yra pakylėtas, visai nepanašus į valdininką, uolų ir bailų (pasak Evangelijos), godų ir žiaurų (pasak žydų istorikų Philono ir Josephe'o). Išgyvenęs garsiąsias Varo legionų žudynes, kurioms vadovavo germanas Arminijus, paskui persekiotas Galilėjiečio, kurį pats leido nukryžiuoti, žodžių, Pilotas baigia atsiminimus savo, kaip krikščionio, nukankinimo išvakarėse, po Romos gaisro.

Šiuose atsiminimuose daug dramatiškų epizodų, turtingas romėniškas ir krikščioniškas kontekstas, subtili veikėjų analizė, gražūs ir jaudinantys kelio krikščionybės link aprašymai (iš pradžių Piloto žmonos Prokulos, dukters Poncijos, vėliau – paties Piloto). Tai nuostabus ir įdomus istorinis romanas.

ISBN 9986-16-367-6
9 789986 163671
TYTO ALBA
www.tytoalba.lt